

วารสารวิจัย
ราชภัฏเชียงใหม่

ประจำปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม- เมษายน 2563

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL
วารสารวิจัยเพื่อรับใช้สังคม

- การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา : *สกาวรัตน์ บุญวรรโณ, เกษตรชัย และหีม และ บัณฑิตา หลิมประดิษฐ์*
- การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในเขตภาคเหนือตอนบน : *สุชานาฏ สิตานุรักษ์ และบุญเรียง ขจรศิลป์*
- การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มุ้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ : *นิรุตร์ แก้วหล้า*
- ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม : *บูรณพันธุ์ ใจหล้า*
- การพัฒนากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน : *พีรณัฐ ทรงเกตุกุล และ นพดล อินทร์จันทร์*
- การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน : *ภูดิท อักษรดิษฐ์ และ เกียรติสุดา ศรีสุข*
- การพัฒนาคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการ สาขาการบริการการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง : *นาตยา วงศ์รักมิตร*
- การส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ : *จตุพร เสถียรคง*
- แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดสำหรับกล้วยปลอดภัย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ : *ศิริรักษ์ ยาวิราช*
- การสำรวจความนิยมในรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย : *สุมินทร เบ้าธรรม*
- รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวนเพื่อความถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม : *สุวรรณา คุณดิลกณัฐวสา, เฉียงตะวัน ยอดดำเนิน และ เอกลักษณ์ นาคพ่วง*
- การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : *ณฐ นารินทร์ และ จรินทิพย์ ตรัยตรึงตรีคูณ*

ISSN 1513-8410 (Print)
ISSN 2651-2068 (Online)

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

ประจำปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2563

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ธรรมไชย	รักษาราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร. ถนัด บุญชัย	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร. บังอร ฉัตรรุ่งเรือง	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร. รัชพล สัมพุทธานนท์	รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ

Professor Dr. Andreas Zins	Modul University, Vienna, Austria
รองศาสตราจารย์ ดร. จีรยุทธ ไชยจารุวณิช	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา ทำดี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร. จุฑาศินี ธัญปราณีตกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาจารย์ ดร. ยงยุทธ วิถีไตรรงค์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธา เจนศิริศักดิ์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.อัครสิทธิ์ บุญส่งแท้	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร. ฆนธรส ไชยสุต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สถาบันวิจัยและพัฒนา ชั้น B2 ตึกบริหารกลางและอำนวยการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ศูนย์แม่ริม

180 หมู่ 7 ถนนโชตนา (เชียงใหม่-ฝาง) ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 50180 โทรศัพท์ 062-3104911

โทรสาร 0-5388-5950 https://www.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch

วารสารนี้ได้รับการรับรองจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Center) กลุ่ม 1

ข้อความหรือข้อคิดเห็นในวารสารนี้เป็นของผู้เขียน มิใช่ความรับผิดชอบของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำนำ

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นวารสารที่จัดทำขึ้นเพื่อตีพิมพ์บทความที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือท้องถิ่นทางด้าน Social Sciences & Humanities โดยมีสาขาย่อย 3 สาขา ได้แก่ 1) Arts and Humanities 2) Business, Management and Accounting และ 3) Social Sciences และวารสารนี้ได้รับการรับรองจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Center) กลุ่ม 1 โดยวารสารฉบับนี้ได้เผยแพร่ผลงานที่มีเนื้อหาทางด้านวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ การบูรณาการผลงานวิจัยและการบริการวิชาการ และข้อมูลอันเป็นประโยชน์จากคณาจารย์ นักศึกษา และผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต สังคม ชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านวิชาการแก่ผู้ที่สนใจทั่วไป โดยมีบทความ 12 เรื่อง ที่มีเนื้อหาหลากหลาย ได้แก่ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มุ้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม การพัฒนากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน การพัฒนาคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง การส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดสำหรับกล้วยปลอดภัย : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ การสำรวจความนิยมในรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยบทความได้ผ่านการพิจารณาและการกลั่นกรอง จากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

กองบรรณาธิการขอขอบคุณนักวิจัยทุกท่านที่ได้ส่งบทความเข้ามาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารและหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความในวารสารฉบับนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ อีกทั้งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการของประเทศไทยต่อไป

กองบรรณาธิการ
วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่

สารบัญ

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา 1
สกาวรัตน์ บุญวรรโณ, เกษตรชัย และหีม และ บัณฑิตา หลิมประดิษฐ์

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในเขตภาคเหนือตอนบน 15
สุชานาฏ สิตานุรักษ์ และ บุญเรียง ขจรศิลป์

การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มุ้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 28
นิรุตร์ แก้วหล้า

ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม 45
บูรณพันธุ์ ใจหล้า

การพัฒนากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน 62
พีรณัฐ ทรงเกตุกุล และ นพดล อินทร์จันทร์

การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน 78
ภูดิท อักษรดิษฐ์ และ เกียรติสุดา ศรีสุข

การพัฒนาคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการ สาขาการบริการการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง 94
นาตยา วงศ์รักมิตร

การส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ 107
จตุพร เสถียรคง

แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดสำหรับกล้วยปลอดภัย : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 118
ศิริรักษ์ ยาวิราช

การสำรวจความนิยมในรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 132
สุมินทร เบ้าธรรม

รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม 143
สุวรรณา คุณดิลกณัฐวสา, เฉียงตะวัน ยอดดำเนิน และ เอกลักษณ์ นาคพ่วง

การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 156
ณฐ นารินทร์ และ จรินทิพย์ ตรัยตรึงตรีคูณ

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

Cultural Tourism Route Development in Takua Pa Old Town, Phang Nga Province

สกาวรัตน์ บุญวรรโณ

Sakawrat Boonwanno

เกษตรชัย และหีม

Kasetchai Laeheem

บัณฑิตา หลิมประดิษฐ์

Banthita Limpradit

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

E-mail: sakawteoy@hotmail.com

(Received : January 20, 2020 Revised : March 2, 2020 Accepted : March 3, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชุมกลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการชุมชน ผู้รู้ทางประวัติศาสตร์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุปผลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าจัดแยกตามองค์ประกอบและระยะเวลาของนักท่องเที่ยว โดยกำหนดทิศทางในการพัฒนาต่อยอดสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยอาศัยต้นทุนของพื้นที่เป็นหลัก ไม่ลดทอนหรือทำลายคุณค่าของชุมชนและขีดความสามารถในการจัดการฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งมี 3 เส้นทางคือ 1) เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบครึ่งวัน Half day tour และ 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคมเป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day tour

คำสำคัญ: การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว แผนที่ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า

Abstract

The purpose of this qualitative research was to develop a cultural tourism route in Takua Pa Old Town, Phang Nga Province by collecting data from a focus group discussion of 12 informants, consisting of a community committee, historians and Tourism Related Stakeholders to tourism. Relying on in-depth interview participatory observation, data were analysed, classified, and interpreted. Conclusions were drawn from descriptive analysis. The result of the research shows that Tourism routes in the Takua Pa Old Town area could be classified according to the composition and tour program. Three routes were proposed for further development of tourism management based on the cost of the area, preservation of the community value, and the Tourism Capacity Management the local cultural resource base: 1) the historical route as a full-day program, One Day Tour, 2) the half-day tour of the Authenticity and Uniqueness Route, and 3) the social studies path as a half-day tour program.

Keywords: Tourism route development, Tour map, Cultural tourism, Takua Pa old town

บทนำ

วิถีการดำรงชีพ ศาสนา ความเชื่อและการรองรับกับสภาพแวดล้อมนับว่าเป็นการจัดการในเรื่องของการกระทำต่อธรรมชาติในการจัดการพื้นที่ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) จึงกล่าวได้ว่ามีความสำคัญกับสังคมและชุมชนที่สามารถสะท้อนพัฒนาการและมีเรื่องของเชิงประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวขึ้นตามนโยบายของ Lennon & Mathews (1996) กล่าวว่าความเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์เป็นผลต่อเนื่องจากการแสดงออกถึงทัศนคติและค่านิยมเป็นความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนที่หลากหลายแต่ถูกรวมเป็นภาพเดียวกัน และอีกนัยยะหนึ่งของพื้นที่คือการแสดงออกถึงสัญลักษณ์ที่สามารถปรับสู่แนวทางการจัดสรรสู่ฐานทางทรัพยากรและเกิดรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นผ่านการจัดการฐานทางทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ ดังนั้นสิ่งดึงดูดใจต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวล้วนเกิดจากสิ่งแวดล้อมชุมชนรวมทั้งทุนที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งแสดงออกถึงคุณค่าและความหมายของสถานที่นั้นด้วย

การจัดการวัฒนธรรมพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นมีวิถีทางที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานะศักยภาพของแต่ละพื้นที่ในการดึงจุดเด่นที่สำคัญ เพราะความแตกต่างของพื้นที่สามารถจัดเป็นการท่องเที่ยวได้ในการพัฒนาการตลาดทางการท่องเที่ยวดังงานศึกษาของกาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ (2555) ในการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมนั้นจะต้องประกอบไปด้วยการตลาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งโครงสร้างองค์กรในการจัดการแผนดำเนินโครงการ นับว่าเป็นการจัดการที่ครอบคลุมและให้ความสนใจกับบริบทของพื้นที่ที่นำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย หลักการจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังแพร่หลายในประเทศไทยปัจจุบัน คือการปรับและเปลี่ยนแปลง ทำลายหรือฐานทางทรัพยากรน้อยที่สุดสู่

การพัฒนาอย่างยั่งยืนดังที่ศรีศักร วิลลิโภดม (2550) เน้นว่าการจัดการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรทางปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อนำมาก่อให้เกิดประโยชน์และรายได้ ต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วิถีชีวิตเป็นสำคัญซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าพื้นที่ท้องถิ่นและการจัดการชุมชนนับเป็นการจัดการฐานทางทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในการยกระดับได้

จากการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างมากให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจฐานทางทรัพยากร การจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวซึ่งวิภาวรรณ ปิ่นแก้ว (2551) กล่าวว่า การจัดเส้นทางการท่องเที่ยว หมายถึงการกำหนดเส้นทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้อย่างง่ายสะดวกและปลอดภัย รวมทั้งยังได้รับความรู้และเพลิดเพลินควบคู่กันไป บางครั้งเส้นทางการท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวหลายกลุ่มใช้เส้นทางเดิม ๆ ในการท่องเที่ยวซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากต่อการบอกพิกัดแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นเพื่อเป็นการระบุตำแหน่งท่องเที่ยวตามเส้นทางต่าง ๆ เป็นการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีการรายงานถึงการจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เป็นการรวบรวมฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมท้องถิ่น งานศึกษาของชุมพล รอดแจ่ม (2555) เรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีเป็นการศึกษาปัจจัยและผลในการที่ผู้คนตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยว เป็นการเปิดและขยายโอกาสระยะยาวในการท่องเที่ยว และงานศึกษาของเสริมศิริ นิลดำและคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย พบว่าทิศทางทางการท่องเที่ยวและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว สถานที่หรือชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์บนเส้นทางท่องเที่ยวเศรษฐกิจและมีการขยายพื้นที่เพิ่มเติมได้ หรือกระทั่งงานของเบญญทิพย์ ทองวิไล (2559) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของเส้นทางการท่องเที่ยวอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เน้นความเป็นธรรมชาติสู่การท่องเที่ยวที่มีเส้นทางหลักและต้องมีเส้นทางรองควบคู่กันไปด้วยซึ่งการจัดแหล่งท่องเที่ยวต้องไม่ห่างไกลกันและต้องมีการกำหนดเส้นทางพิเศษร่วมด้วย สิ่งสำคัญของการจัดทำเส้นทางที่ต้องคำนึงเป็นหลักคือต้องอาศัยคุณค่าของประวัติศาสตร์ชุมชนร่วมด้วย

หากกล่าวถึงทรัพยากรในเรื่อง “ทุน” ที่สำคัญในการจัดการจุดแข็งของแต่ละภูมิภาคก็ย่อมมีจุดเด่นในเรื่องวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมทั้งภาคใต้ซึ่งมีจุดเด่นด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรแต่ละจังหวัด บริเวณอ่าวไทยและอันดามัน จังหวัดพังงาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีจุดเด่นด้านความหลากหลายของฐานทางทรัพยากรนอกเหนือจากการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในปี พ.ศ. 2563 ตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาจังหวัดพังงา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561-2564 (ฉบับปรับปรุง ปี 2561) และจุดเด่นในหลายอำเภอของจังหวัดพังงา นอกจากนี้ยังมีสถานที่เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่า จำนวนหลายพื้นที่ โดยเฉพาะอำเภอตะกั่วป่านั้นเป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ทั้งด้านความเจริญของเหมืองแร่ อาคารเก่าแก่ สถาปัตยกรรม การแต่งกาย อาหาร อีกทั้งโบราณสถาน เป็นต้น ถึงแม้กาลเวลาเปลี่ยนไปเกิดการขยับขยายกลายเป็นเมืองมีการย้ายออกของผู้คนแต่ภาพความทรงจำในอดีตยังมีคุณค่าต่อพื้นที่ จากปรากฏการณ์ข้างต้นการให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ การศึกษาวิถีชีวิต คุณค่า องค์ประกอบและจุดเด่นกับสภาพพื้นที่ในเมืองเก่าตะกั่วป่าที่ยังรอการรื้อฟื้น รวมทั้งหลักการสำคัญของการท่องเที่ยวในการพัฒนาศึกษาเส้นทาง

ท่องเที่ยว กล่าวได้ว่าจุดเด่นที่จะขับเคลื่อนยกระดับการท่องเที่ยวอีกแนวทางหนึ่งคือการมีเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเพื่อเป็นจุดขายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ด้วยเวลาที่จำกัดของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาระยะเวลาการท่องเที่ยว และแรงขับเคลื่อนของการรวมกลุ่มของชุมชนในการออกแบบสู่แนวทางของการยกระดับเส้นทางและจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงอาศัยแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแกนหลัก

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) สำหรับการศึกษาข้อมูลเรื่องการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางประวัติศาสตร์มีวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งมีอัตลักษณ์และจุดเด่นแห่งหนึ่งในภาคใต้ มุ่งศึกษาประเด็นของจุดเด่นของพื้นที่ย่านเมืองเก่าและการพัฒนาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหลัก ใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยในสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) การเก็บข้อมูลอาศัยการสังเกต (Observation) มีการสัมภาษณ์สนทนากลุ่มย่อยแบบมีส่วนร่วม (Focus group discussion) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม เป็นกลุ่มภายในคือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการยกระดับการท่องเที่ยว และกลุ่มภายนอกชุมชนที่เกี่ยวกับภาครัฐในการสนับสนุนในส่วนของนโยบายแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจากประเด็นตามวัตถุประสงค์ในจุดเด่นเรื่องฐานทางทรัพยากรรวมทั้งผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบายทางด้านการท่องเที่ยวกลุ่มเทศบาลและเครือข่ายเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว คณะกรรมการชุมชนทั้งชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชรังสรรค์ คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จำนวน 12 ท่าน แบ่งกลุ่มสมาชิกและมีการแสดงความคิดเห็นต่อแผนที่เส้นทาง ในการพัฒนาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแบบเฉพาะของพื้นที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive) เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการศึกษานำเสนอข้อมูลที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการลงพื้นที่ภาคสนามรวมทั้งข้อมูลพื้นฐานในบริเวณชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชังสรรค์ ในอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และการวิเคราะห์ความสำคัญ (Signification) อีกทั้งคุณค่า (Value) ของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าสามารถจัดได้หลากหลายแยกตามองค์ประกอบและกำหนดของระยะเวลาของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งถือว่าเป็นตัวกำหนดทิศทางในการพัฒนาต่อยอดสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยอาศัยต้นทุนของพื้นที่เป็นหลักและต้องไม่ลดทอนหรือทำลายคุณค่าของชุมชน พื้นที่มีจุดเด่นรวมทั้งขีดความสามารถในการจัดการฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสู่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยออกแบบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเป็น 3 เส้นทาง ผู้วิจัยได้กำหนด

เส้นทางการท่องเที่ยวตามขอบเขตระยะเวลา เพื่อให้นักท่องเที่ยว 1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น แบบครึ่งวัน Half day tour และ 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม เป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day มีรายละเอียดดังนี้

1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์ (Historic value route)

พื้นที่มีความโดดเด่นในที่มีเรื่องราวของประวัติศาสตร์และความเป็นเมืองท่าในอดีตเป็นบ่อเกิดของศูนย์กลางของการค้าที่เจริญรุ่งเรืองโดยเป็นการท่องเที่ยวโปรแกรมใช้เวลา 1 วัน One day tour ในการศึกษาคุณค่าของอดีตที่ส่งผลให้มีรูปแบบและพัฒนาการศิลปะวัฒนธรรมเฉพาะตัวแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้นเกิดจากการสำรวจภาคสนามของผู้วิจัยที่เป็นผลจากการพัฒนาของผู้วิจัยโดยผ่านการสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลจากชุมชนเพื่อความชัดเจนของข้อมูลและสถานที่สำคัญให้ชัดเจนก่อนนำเสนอ ซึ่งพบว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่คนในชุมชนตระหนักผ่านการฟื้นฟูการตั้งถิ่นฐานและการใช้พื้นที่เป็นตัวแทนในการแสดงออกความเป็นตัวตนมีเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อมาเกี่ยวข้องคืออ๊ามใต้ (หมายเลข 7) ตั้งอยู่บนถนนศรีตะกั่วป่าเป็นสถานที่นับถือของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งจะมีผู้คนหลั่งไหลเข้ามา และในฝั่งตรงข้ามจะพบกับศาลเจ้าพ่อกวนอู (หมายเลข 8) ที่อยู่คู่กับย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าในเรื่องของความเชื่อรวมทั้งพิธีกรรมต่าง ๆ และศาลเจ้ากู้ไซ่ตึ๋ง (หมายเลข 12) เป็นอีกหนึ่งศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงอยู่บนถนนศรีตะกั่วป่า ด้วยสภาพของพื้นที่ผ่านสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และการสะท้อนรูปแบบของตัวอาคารได้รับอิทธิพลมาจากปีนังคือมีลักษณะเป็นลูกผสม ระหว่างอาคารเรือนแถวแบบจีนกับอาณานิคมตะวันตกซึ่งเรียกว่า “ชิโน-ยูโรเปียน” เป็นองค์ประกอบด้านศาสนสถานด้วยความเป็นเมืองท่าในการติดต่อค้าขายและส่งออกแร่ดีบุกและการเข้ามาของกลุ่มคน และยุครุ่งเรืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ที่มีต่างชาติเข้ามาจวบจนยุคของเหมืองแร่รุ่งโรจน์ส่งผลให้พื้นที่ย่านชุมชนเก่ามีวัดเก่าแก่และทรงอาคารที่เป็นแบบเฉพาะ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญมีให้พบทั้งวัดเก่าแก่คือวัดเสนานุชรังสรรค์ (หมายเลข 16) วัดเก่าแก่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ภายในวัดเป็นแหล่งรวบรวมของเก่าในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชน และอุโบสถโบราณ อีกทั้งวัดควนถ้ำ (หมายเลข 4) ที่อยู่ใกล้แม่น้ำตะกั่วป่าพบเหรียญกษาปณ์ในหลากหลายเชื้อสายในการแลกเปลี่ยน ลูกนิมิต 300 ปี วัดในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่ายังมีวัดพระธาตุคีรีเขต (หมายเลข 18) เป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งนับว่าเป็นสิ่งมงคลสูงสุดคู่บ้านคู่เมืองเก่าตะกั่วป่าและมีการจัดงานวันมาฆบูชา วันทาพระบรมธาตุขึ้นบริเวณวัดซึ่งเป็นงานยิ่งใหญ่ระดับจังหวัดอีกงานหนึ่ง วัดปทุมธาราหรือวัดหน้าเมือง (หมายเลข 6) อยู่บนถนนอุดมธารา อุโบสถ และบริเวณนี้ในอดีตเคยเป็นลำน้ำใหญ่ที่ใช้ขนส่งสินค้าและแร่ที่ตั้งเดียวกับหม้อสตีมไอน้ำ (หมายเลข 5) ที่เป็นแหล่งบ่งบอกถึงหลักฐานทางด้านพาณิชย์ของพื้นที่ของเมืองตะกั่วป่าในอดีต รวมทั้งจวนเจ้าเมือง (หมายเลข 2) หรือกำแพงค่ายที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยพระยาเสนานุชิต (นุช) ผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วป่าเป็นผู้สร้างล้อมรอบจวนที่พำนักเป็นกำแพงค่ายป้องกันศัตรูและยังคงพบร่องรอยอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งบ้านขุนอินทร์ (หมายเลข 15) บ้านเก่าของผู้สำเร็จราชการเมืองตะกั่วป่า และดำรงตำแหน่งนายอำเภอตะกั่วป่า ในช่วงปี พ.ศ. 2464-2469 ซึ่งอาคารแห่งนี้ก่อสร้างโดยช่างฝีมือชาวจีนปัจจุบันอยู่ในความดูแลของตระกูล ณ นคร ตึกขุนอินทร์เป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมที่งดงามและปัจจุบันได้ทำการบูรณะซ่อมแซมตามรูปแบบเดิมและมุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอน อีกทั้งยังมีอาคารโบราณโรงเรียนเต้าหมิง (หมายเลข 14) โรงเรียนสอนภาษาจีน

เก่าแก่ของลูกหลานชาวจีนให้ได้ร่ำเรียนหนังสือสร้างโดยช่างฝีมือชาวจีนเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม อาคารรูปทรงชิโนโปรตุกีสประยุกต์ หลังคามุงสังกะสี

2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (Authenticity and uniqueness route)

นอกจากสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในบริบทพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่ายังคงมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนสืบเนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมทั้งกลุ่มคนจีน กลุ่มบะบ๋า ยาย่า ผู้วิจัยจึงเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นเป็นโปรแกรมสำหรับการท่องเที่ยวครึ่งวัน Half day tour ที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาวิถีชุมชนท้องถิ่นเป็นเส้นทางที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มคนที่เข้ามาทำเหมืองแร่ในอดีตซึ่งส่งผลให้ท้องถิ่นมีความเป็นเฉพาะที่พบเห็นในพื้นที่สะท้อนถึงอาคารโบราณ (หมายเลข 1) บ้านหมายเลข 1 ตั้งอยู่บนถนนอุดมธาราเป็นลักษณะอาคารสองชั้นข้างล่างเป็นปูน ข้างบนเป็นชั้นไม้ บ้านโบราณ (หมายเลข 11) ลักษณะของบ้านอาคารเก่า 2 ชั้นติดกันลักษณะทรงสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีส มีพื้นที่ใช้สอยของคนจีนที่หน้าร้านเปิดเป็นร้านขายโกปี๊พื้นที่ใช้สอยเป็นแบบทรงเก่าแก่ที่เจ้าของบ้านเปิดให้เข้าชมภายในบ้านได้ สถาปัตยกรรม (หมายเลข 10) ความเก่าแก่ของร้านค้าโรงหนังเก่าแก่ โรงแรมเก่า ศาลเจ้า สำนักงานเหมือง บริเวณในถนนย่านเมืองเก่าทั้งสองฟากฝั่งจะพบอาคารเก่าแก่ ซึ่งในวันอาทิตย์ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี เวลา 15.00 – 21.00 น. ที่บริเวณถนนศรีตะกั่วป่า หรือแม้กระทั่งร่องรอยของบริษัทเหมืองแร่เก่าและพิพิธภัณฑ์ที่แสดงอัตลักษณ์ (หมายเลข 9) ชื่อว่าพิพิธภัณฑ์บะบ๋ายาย่าฝั่งอันดามันที่รวบรวมเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายกลุ่มคนทางชาติพันธุ์ในพื้นที่ซึ่งจะเปิดให้เข้าชมข้างในเปิดเสมือนแกลอรี่แสดงรูปภาพการแต่งกายจะเปิดให้เข้าชมในวันที่มีงานหรือกิจกรรมในท้องถิ่น ความโดดเด่นของพื้นที่ย่านเมืองเก่าครั้นอดีตว่าองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและพื้นที่ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน

จุดเด่นของชุมชนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่านับเป็นประจักษ์พยานที่สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของพื้นที่ในอดีตซึ่งตั้งหนาแน่นทั้งถนนอุดมธาราและถนนศรีตะกั่วป่า พัฒนาการของบ้านเมืองตั้งแต่ตึกแถวยุคแรกของชุมชนที่ถูกเรียกรวม ๆ ว่า “ย่านจับเสหรือจับเซ้” เนื่องจากอยู่ใกล้ท่าเรือ ไม่ประดับลวดลายพบทั้งบ้านที่อยู่อาศัยและร้านค้าในหลังเดียวกันเป็นพื้นที่ใช้สอยซึ่งเรียกว่า Shophouse ซึ่งปัจจุบันยังพบเห็นอยู่นับว่าตึกเก่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่ตะกั่วป่าที่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมจุดเริ่มต้นในการถ่ายทอดและการสร้างกิจกรรมในพื้นที่ซึ่งการวิเคราะห์ความผสมกลมกลืนที่เข้ากับสภาพแวดล้อมตั้งแต่การวางผังการออกแบบอาคาร ซึ่งเป็นการปรับเพื่อให้ความเหมาะสมแม้จะมีการอนุรักษ์อาคารบางส่วนหรือก่อสร้าง ผู้วิจัยยังพบเห็นว่าบ้านเรือนยังมีรูปแบบคงเดิมการเจริญเติบโตของฐานทางทรัพยากรเป็นเครื่องยืนยันถึงการดำเนินไปพร้อมกันของอดีตและปัจจุบัน ดังที่ คมกฤช วงศ์กนิษฐ์ (2556) ได้กล่าวถึงสถาปัตยกรรมยั่งยืน (Sustainable architecture) เป็นการพัฒนาเอกลักษณ์ซึ่งอยู่ภายใต้วัฒนธรรมเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความงาม (Aesthetic value) ที่ถูกถ่ายทอดบนความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และผู้คนในพื้นที่ภายใต้การถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบของศิลปะที่จะพบเห็นในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าในการปรับปรุงอาคารเก่าแก่ การมีศิลปะข้างถนน ภาพวาดในวัดโบราณ เป็นต้น ที่ถ่ายทอดเรื่องราวในพื้นที่ ซึ่งอาศัยหลักการของบอกเล่าเรื่องราวผ่าน

ความงดงามวิถีชีวิตของท้องถิ่นทั้ง การทำเหมืองแร่ อาหารพื้นถิ่น การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนผ่านพื้นที่จัดแสดงแก่นักท่องเที่ยว

3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม (Social value route)

ความเกี่ยวเนื่องของประเพณี วัฒนธรรมและสิ่งที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงานั้น ในรูปแบบการสร้างกิจกรรมที่พัฒนามาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้นถือเป็นวิถีปฏิบัติกันอยู่และเป็นเงื่อนไขในสังคมที่ยังคงดำรงอยู่ พบว่า ในพื้นที่มีการสนับสนุนในรูปแบบของกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในทุกช่วงวัยทั้งมีการจัดงานเปิดเมืองตะโกลา (หมายเลข 3) จะมีในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี รวมทั้งการศึกษาคุณค่าทางด้านสังคมในเรื่องประวัติศาสตร์จากอดีต บ้านขุนอินทร์ (หมายเลข 15) สถานที่อาคารของผู้ว่าราชการเมืองในอดีต และในพื้นที่ติดกันมีโรงเรียนเต้าหมิง (หมายเลข 16) โรงเรียนเก่าแก่สอนภาษาจีนที่เป็นอาคารสถาปัตยกรรมโบราณ รวมทั้งอ๊ามใต้ (หมายเลข 7) สถานที่เคารพบูชานับถือของคนในชุมชนย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าจะคึกคักในช่วงเทศกาลกินเจ ฝั่งตรงข้ามจะเป็นศาลเจ้าพ่อกวนอู (หมายเลข 8) อีกหนึ่งศาลเจ้าที่แสดงถึงพิธีกรรมของพื้นที่ และเดินทอดน่องไปยังจวนเจ้าเมืองตะกั่วป่า (หมายเลข 2) พื้นที่ของการระลึกถึงกำแพงเมืองป้องกันตะกั่วป่าในอดีตที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยให้ได้เห็น อีกทั้งกิจกรรมที่แสดงถึงคุณค่าทางสังคมอีกหลายอย่างที่สะท้อนความเป็นตัวตนของคนในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าคือเทศกาลกินผักถูกปลูกฝังเป็นค่านิยมให้กับเยาวชนในพื้นที่ให้ได้เข้ามาคลุกคลีในการจัดงานและรวมกลุ่มรองรับกับการท่องเที่ยว ในพื้นที่โดยตรง อาทิ กลุ่มนักเล่าเรื่อง กลุ่มชมรมรถสองแถว กลุ่มของการท่องเที่ยวที่สนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวและการจัดกลุ่มมีตั้งแต่กลุ่มอาหาร กลุ่มทำขนมเต้าส้อ และกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นถิ่น ซึ่งทุกกลุ่มจะมีการเสริมสร้างและรื้อฟื้นกิจกรรมเพื่อให้ธำรงอยู่ โดยอาศัยการใช้วัฒนธรรมชุมชนมาขับเคลื่อนการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนทำให้ทราบถึงพัฒนาการ ความเป็นมาและระบบคิดของชุมชนที่มีการค้นพบและสะท้อนปัญหารวมถึงการปรับเพื่อสู่การจัดการความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษาและสำรวจ มาออกแบบแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนซึ่งใช้ชื่อว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา” อิงจากชุมชนและผู้ที่ให้ข้อมูลจากชุมชนในการสร้างความรู้ ความเข้าใจและสะท้อนกับชุมชนกลุ่มเป้าหมายมีพื้นที่อาณาบริเวณที่อยู่ติดกันซึ่งลักษณะเด่นเป็นในเรื่องของฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นหลัก และจากผลการศึกษาที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) การเข้ามาท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้รับเป็นแผ่นพับและเอกสารที่สะดวกต่อการท่องเที่ยวและต้องให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ถึงคุณค่า และองค์ประกอบจุดเด่นของพื้นที่ย่านเมืองเก่าด้วยความงดงามของตะกั่วป่าในอดีตนั้นบ่งบอกถึงความเจริญของการเข้ามาของกลุ่มคนที่นำมาสู่การค้าขายและเศรษฐกิจที่ดีขึ้นแต่ด้วยพิษของราคาดีบุกตกต่ำ ส่งผลให้พื้นที่มีการขยับขยายแรงงานไปทำงานในจังหวัดใกล้เคียงที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และสาเหตุคือการเกิดจากปัญหาทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้ลดน้อยลงไปทำให้ความสำคัญของชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชรังสรรค์หรือย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าไม่รุ่งโรจน์เฉกเช่นอดีต บางอย่างได้เลือนหายไปบ้างผู้คนย้ายออกไปทำงานต่างถิ่น ทว่าเสน่ห์ของพื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนพัฒนาเป็นกระแสการท่องเที่ยวเข้ามาแทนที่ให้ได้เข้ามา

เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนแม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนแต่ยังคงคุณค่าดั้งเดิมซึ่งเป็นการแนะนำในเรื่องประเด็นสำคัญดังนี้

1) ผู้คน ด้วยความเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต ส่งผลให้มีการตั้งรกราก ถิ่นฐานส่งผลให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ในอดีตได้มีการเข้ามาของกลุ่มคนที่มาทำธุรกิจเหมืองแร่ มาใช้แรงงานส่งผลให้มีทั้งกลุ่มคนทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลอาณานิคมมีกลุ่มคนบะบ๋า ยาย่าที่ผ่านเครื่องแต่งกาย ประเพณี ในปัจจุบันที่ยังคงสืบทอดและเป็นคนพื้นถิ่นที่มาทำงานและตั้งรกรากซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนจีนหลากหลายเชื้อแซ่ทั้ง ฮกเกี้ยน ฮากกา ไหหลำ เป็นต้น

2) สถาปัตยกรรม ย่านการค้าและการติดต่อค้าขายถึงแม้ว่าเหมืองดีบุกจะปิดตัวลงไปพร้อมกับยุคเฟื่องฟูนั้นสิ่งที่เป็นตัวตนและยังหลงเหลือซึ่งเป็นหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองในอดีตคือ ตึกแถวโบราณสถาปัตยกรรมในเขตย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าปัจจุบันมีตึกแถวโบราณทั้งสองฟากฝั่งของถนนสายต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงพัฒนาการของความเป็นเมืองและความผูกพัน ของผู้คนในการใช้สอยอาคาร กลุ่มชุมชนเก่าที่อยู่ในเมืองตะกั่วป่าจะพบได้บริเวณสองชุมชนคือชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชรังสรรค์ที่มีอิทธิพลจากทั้งศาสนาพุทธศาสนาฮินดูและศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะศาสนาพุทธที่ยังคงปรากฏร่องรอยของโบราณสถาน และวัดเป็นจำนวนมากรวมถึงกลุ่มอาคารที่มีสถาปัตยกรรมแบบชิโนโปรตุกีสอันเกิดจากอิทธิพลทางการค้ากับชาวต่างชาติ

3) ประเพณี สังคมชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าเป็นกลุ่มที่โดดเด่นซึ่งมีอิทธิพลโดยมีความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเชื่อมโยงระหว่างชาวจีนและชาวไทยเข้าไว้ด้วยกัน และถูกถ่ายทอดเด่นชัด ในพิธีการกินเจซึ่งคนในพื้นที่เรียกว่า “ประเพณีกินผัก” เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเป็นการรักษาและต่อยอดระหว่างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อและความศรัทธาประเพณีที่เด่นชัดในพื้นที่ผ่านความเชื่อ โลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม ของบรรพบุรุษชาวจีนส่งผลมายังลูกหลานและทำให้ในช่วงเทศกาลกินเจที่ย่านเมืองเก่าหนาแน่นไปด้วยผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามา

แผนที่เส้นทางที่จัดขึ้นนั้นเป็นการแสดงจุดหมายเลขตำแหน่งของสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงากับ 3 เส้นทางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่แบ่งการท่องเที่ยวเป็นแบบเต็มวัน และแบบครึ่งวันเป็นโปรแกรมที่นักท่องเที่ยวสามารถยืดหยุ่นด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาได้ครบทั้ง 2 ชุมชน ทั้งชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชรังสรรค์ในพื้นที่สำคัญ 3 เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าจาก 3 โปรแกรมที่ได้นั้นเข้ามาเป็น 1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น แบบครึ่งวัน Half day tour และ 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม เป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day tour ดังรูปตัวอย่างดังนี้ แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยว/แผนที่ท่องเที่ยวแนะนำ 3 เส้นทาง ดังนี้

ภาพที่ 1 ภาพแสดงแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

(ที่มา: สกาวรัตน์ บุญวรรโณ, 2562)

การอภิปรายผล

จากการศึกษาในเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงานั้น ได้เส้นทางจำนวน 3 เส้นทางที่เกิดจากการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นและคุณค่าทางประวัติศาสตร์นำมาหาจุดเด่นของสถานที่และจัดทำเป็นเส้นทางที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกสรรนั้นสรุปประเด็นได้ ดังนี้

1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์ (Historic value route) เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ใช้เวลา 1 วัน การได้รับรู้ได้ถึงคุณค่าของอดีตอิทธิพลของอาณานิคมและองค์ประกอบด้านศาสนสถานที่โดดเด่นจากพื้นที่ให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของตะกั่วป่าในหลากหลายประเภท อาทิ วัด แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมอาคารโบราณเก่าแก่ และสิ่งก่อสร้างที่ไม่ได้รับการใช้งานแต่ยังเปิดให้เข้าชม เนื่องจากเส้นทางประวัติศาสตร์เป็นการรวมความหลากหลายรวมไว้ในอาณาเขตเดียวกันและที่สำคัญบ้านเรือนหรืออาคารทุกหลังมีผู้ที่อยู่อาศัยและบำรุงรักษาไม่มีการขายทอดตลาด ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบริบทเมืองเก่าตะกั่วป่านั้นมีออกเป็นหลากหลายด้านซึ่งล้วนขึ้นอยู่กับจุดเด่นของพื้นที่ในการจัดการฐานทางทรัพยากรทั้งคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ที่อาศัยความโดดเด่นของตัวอาคารมาเป็นจุดขายที่สะท้อนความเป็นตัวตนที่เป็นเสมือนตัวแทนที่แสดงออกมา ความงดงามของตึกราม อาคาร บ้านช่องยังเห็นถึงความงามที่ถูกถ่ายทอดผ่านความสัมพันธ์ของผู้คนที่ถูกสรรสร้างแฝงผ่านการดำรงชีวิตผ่านภาพวาด ภาพเขียนของชุมชน (Street art) เป็นการเอาผลผลิตของอดีตมาแสดงผ่านการจัดแสดงบนอาคารเก่าแก่ในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ Wagner and Mikesell (1962) เชื่อในการก่อรูปขึ้นมาจากผลของวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่สืบเนื่องต่อกันมาผ่านยุคสมัย ผู้วิจัยมองเห็นว่าคุณในการจัดการท่องเที่ยวนั้นย่อมเป็นสิ่งที่เป็นแบบฝังอยู่ในตัวตน และแสดงออกมาเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน และพบว่ามี 2 แบบทั้งอัตลักษณ์เฉพาะบุคคลและอัตลักษณ์ของกลุ่มแต่ทั้งสองสามารถผสมผสานและถูกถ่ายทอดผ่านการบอกเล่า (Narrative) เสมือนการกระจายความรู้ผ่านคุณค่าผ่านการใช้ชีวิตในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยอาศัยกำลังหลักจากชุมชนซึ่งเป็นการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของวัฒนธรรม ปฏิบัติการทางสังคมและผู้คนผ่านการจัดแสดงที่ชุมชนถูกถ่ายทอดออกมาสู่นักท่องเที่ยว (Sullivan and Edwards, 2004) คุณค่าทางด้านสังคมถูกถ่ายทอดเป็นกิจกรรมในพื้นที่เพื่อแสดงออกถึงความเป็นตัวตนและสะท้อนถึงการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนผ่านการรวมกลุ่มที่มีส่วนสืบเนื่องในการเอาประเพณี วัฒนธรรมมาเป็นต้นทุนในการนำมาสู่การจัดแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน

2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (Authenticity and uniqueness route) การนำจุดเด่นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวเนื่องมาจากเรื่องของการเข้ามาติดต่อค้าขาย และการเป็นเมืองท่า ส่งผลให้มีการเข้ามาของกลุ่มคนเข้ามาใช้ผลประโยชน์ในพื้นที่มีการก่อสร้างอาคาร สถาปัตยกรรมและวัดเก่าแก่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตที่เข้ามายังคงเหลือตัวตนในพื้นที่ซึ่งสามารถเป็นจุดขายกับกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่ชอบเรื่องประวัติศาสตร์ได้ การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมและการอยู่ร่วมกับชุมชนเพื่อได้เรียนรู้วิถีพื้นถิ่นและสิ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนที่แท้จริงการไม่ทำลายตึกเก่าแต่ปรับให้มีมูลค่าของการทำความเข้าใจภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ต้องตระหนักว่า

เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหยุดนิ่ง เคลื่อนไหวมากกว่าสงบ มีชีวิตมากกว่าเป็นซากปรักหักพังและมีการใช้สอยมากกว่าการทิ้งร้าง (Sauer, 1967) ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ และสะท้อนถึงองค์ประกอบพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนในเรื่องสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นมีพัฒนาการของบ้านเมืองคอยกำหนดความเจริญซึ่งสังเกตได้จากตัวอาคารและการจัดกิจกรรม การปรับเป็นสถานที่ขายสินค้าหรือตลาดชุมชนมักจะดึงและถูกถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่นับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่พบเห็นในพื้นที่ ผ่านการนำองค์ประกอบวัฒนธรรมพื้นถิ่นขับเคลื่อนผ่านระบบคิด ผ่านการใช้บันทึกจากวัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นการศึกษาองค์ประกอบเสมือนการจัดการความรู้ (Knowledge management) การค้นพบการสำรวจพื้นที่ ขีดความสามารถรองรับกับการท่องเที่ยวและการจัดการคือการรวมกลุ่มในการจัดการปัญหาในการร่วมกันอนุรักษ์อย่างแท้จริง ซึ่งองค์ประกอบที่แท้จริงนั้นตามทัศนะของศรุติ โพธิ์ไทร และชวาพร ศักดิ์ศรี (2555) อธิบายว่าหลักการสำคัญต้องมีการสะท้อนถึงการพัฒนาสังคมผ่านการใช้พื้นที่ทางกายภาพของสังคมและชุมชนนั้นนำมาจัดการที่จำเป็นต้องสะท้อนคติ ความเชื่อและค่านิยมด้วย

3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม (Social value route) การรองรับกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันส่งผลให้ชุมชนต้องเกิดการปรับตัว สิ่งสำคัญอย่างมากในการให้ความตระหนักถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาของรณรงค์ ชมพูพันธ์ (2553) คือการจัดกระบวนการพัฒนาสู่ความยั่งยืนซึ่งอยู่ภายใต้ฐานของชุมชนเอง การบันทึกจากวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเปรียบเสมือนกับหลักการที่คนในชุมชนได้มีเป้าหมายในการอนุรักษ์ร่วมกันและการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของตนเอง (ฤทธิรงค์ จุฑาพฤฒิกร และวิรัตน์ รัตตากร, 2556) ออกมาในรูปแบบของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกณฑ์ในการพิจารณาที่ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเส้นทางนั้นมีการศึกษาตามแผนการท่องเที่ยวและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องมีแรงดึงดูดใจทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสและคลุกคลีกับคุณค่าในการเพิ่มกิจกรรมพิเศษของชุมชน ซึ่งต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่และการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวและง่ายกับนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยได้อิงตามเกณฑ์ของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549) ในการออกแบบร่วมด้วยลักษณะสำคัญขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 สิ่งได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) คือสถานที่จุดเด่นและดึงดูดใจทั้งอาหารพื้นเมือง วิถีชีวิต กิจกรรมพื้นถิ่นที่ดึงนักท่องเที่ยวให้เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงความสะดวกสบายในการเข้าถึงสถานที่ได้รวดเร็วและปลอดภัยรวมทั้งระบบการสื่อสารและระบบขนส่ง และ 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การมีเส้นทางที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยเชื่อมกับถนนหลักรวมทั้งการจัดหาบริเวณในการอำนวยความสะดวกด้วย

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถช่วยชุมชนบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องต่อความต้องการในการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวและข้อเสนอแนะต่อชุมชน หน่วยงานประชาสัมพันธ์ ผลจากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นและแหล่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์สามารถแบ่งออกเป็น 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour เป็นเส้นทางที่เน้นการเรียนรู้เรื่องราวและสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากการทำเหมืองแร่ดีบุก ส่งผลให้มีอาคารโบราณ วัด โบราณสถาน และการก่อตั้งเมือง เป็นต้น สะท้อนถึงความเป็นตัวตนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบครึ่งวัน Half day tour จุดเด่นของพื้นที่บ่งบอกถึงความแตกต่างจากพื้นที่อื่นทั้งวิถีชีวิตที่สะท้อนการดำรงชีพของชุมชน 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคมเป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day tour เป็นเส้นทางการศึกษาเรื่องของประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือกิจกรรมที่สะท้อนถึงคุณค่าของชุมชน กล่าวได้ว่า ทั้ง 3 เส้นทางจากผลการศึกษาเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงตัวตนของคนในพื้นที่ที่ถูกพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อีกทั้งยังสามารถช่วยให้ชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องต่อความต้องการจากงานศึกษาในเรื่องการศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า พบว่า ในเรื่องประเด็นของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมสู่การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสรุปประเด็นทางการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ในการนำไปใช้ประโยชน์จากการประชุมกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนที่เส้นทางในการที่ชุมชนสามารถนำไปต่อยอดพัฒนาโปรแกรมเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ อีกทั้งผลการวิเคราะห์สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้จักพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่ามากขึ้นจากเส้นทางที่กำหนดขึ้น

เส้นทาง 3 เส้นทางที่ถูกแบ่งออกเป็นแบบเต็มวัน 1 เส้นทางและแบบครึ่งวัน 2 เส้นทางนั้นสามารถที่จะยกระดับและต่อยอดเป็นเครือข่ายการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวจัดเป็นการท่องเที่ยวที่ได้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการมาท่องเที่ยวด้วย แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวที่ได้นั้นเกิดจากการรวมคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งการศึกษาในเรื่องการพัฒนาแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวจะต้องครอบคลุมกับอาหารพื้นถิ่น ตัวอาคารบ้านเรือน ย่านประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น การสะท้อนถึงวิถีชีวิตรวมทั้งคำนึงถึงการประเมินศักยภาพการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวที่มีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดเด่นของจังหวัดพังงาได้ในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากการศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 3 เส้นทางนั้นโดยอาศัยการร่วมกันเสนอแนะของกลุ่มชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนพัฒนาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้มีตัวเลือกในการเข้ามาท่องเที่ยวในเวลาที่จำกัด นำข้อมูลมาออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นจนนำมาสู่เส้นทางที่เป็นแบบเต็มวันจำนวน 1 เส้นทางและแบบครึ่งวันจำนวน 2 เส้นทางซึ่งองค์ความรู้ที่ได้

จากการออกแบบเส้นทางนั้นนำไปใช้ในการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งเป็นเส้นทางใหม่ที่ไม่เคยปรากฏจากงานศึกษาในชุมชน จะส่งผลประโยชน์ที่ได้รับทั้งกลุ่มคนภายในและภายนอกที่ล้วนมีส่วนช่วยในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในการนำไปต่อยอดและใช้งาน ซึ่งเส้นทางการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนการอธิบายชุมชนเกี่ยวกับจุดเด่นและให้นักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามานั้นได้รู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น สามารถนำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเป็นแผนและโปรแกรมการท่องเที่ยวสู่แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเต็มรูปแบบ การอนุรักษ์ การรื้อฟื้นชุมชนท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นผ่านการท่องเที่ยวโดยอาศัยเส้นทางเป็นหลักเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้วิถีชุมชนต่อเนื่องให้ชุมชนขยายรายได้ทางเศรษฐกิจอีกแนวทางหนึ่ง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับงบประมาณการสนับสนุนการวิจัยจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษกหมายเลขโครงการ PHD/0180/2559 และผ่านการรับรองโครงการวิจัยโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รหัสโครงการ PSU IRB 2019 – PSU – St 003 รวมทั้งขอขอบพระคุณคณะศิลปศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, *32*(4), 136-146.

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อุษาคเนย์.

คมกฤช วงศ์กนิษฐ์. (2556). *Sustainable Architecture. A New Design Paradigm?. Sustainable Design การออกแบบอย่างยั่งยืน.* กรุงเทพมหานคร: Simple Scale Publishing.

ชุมพล รอดแจ่ม. (2555). *เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี.* กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยราชพฤกษ์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). *การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว.* กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

เบญญทิพย์ ทองวิไล. (2559). *การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของเส้นทางการท่องเที่ยวอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย*. (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการบริการและการท่องเที่ยว). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. กรุงเทพมหานคร.

แผนพัฒนาจังหวัดพังงา. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดพังงา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561-2564 (ฉบับปรับปรุง ปี 2561).* กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. พังงา.

รณรงค์ ชมพูพันธ์. (2553). *แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา: เทศบาลนครลำปาง.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพมหานคร.

ฤทธิรงค์ จุฑาพฤฒิกร และวิรัตน์ รัตตากร. (2556). *บทบาทของสถาบันการศึกษาและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดศาลาแดงเหนือ*. เอกสารเสนอต่อที่ประชุมวิชาการระดับชาติ ICOMOS 2013 หัวข้อ “มรดกวัฒนธรรมเอเชียที่ถูกลืม: รู้ รักษา สืบสาน”, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. 15-16 ตุลาคม 2556.

วิภาวรรณ ปิ่นแก้ว. (2551). *แนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2550). *โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนในชุมชนบ้านบุและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง.* กรุงเทพมหานคร: กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว.

ศรุติ โพธิ์ไทร และชวาพร ศักดิ์ศรี. (2555). *การแปรเปลี่ยนภูมิทัศน์วัฒนธรรมลาวโซ่งหนองปรง: ที่ว่างอันเกี่ยวเนื่องกับประเพณี.* กรุงเทพมหานคร: บีบีการพิมพ์และบรรจุภัณฑ์.

เสริมศิริ นิลดำ, กษิดิศ ใจผาวัง, จิราพร ขุนศรี, เบญจวรรณ เบญจกรณ์, ศิริพรรณ จีนะบุญเรือง, นิเวศ จีนะบุญเรือง และพีรญา ชื่นวงศ์. (2560). การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *12*(1), 26-37.

Lennon, J. Mathews, S. (1996). *Cultural Landscape Management*. Australia: Cultural Heritage working Group Australian Apes Liaison Committee.

Sauer, C.O. (1967). *Land and Life: A Selection of The Writing of Carl Ortwin Sauer*. Berkeley:

Sullivan, L. E. and A. Edwards. (2004). *Stewards of Scared. Washigton*, DC: American Association of Museums. Svernsson, T.G. University of California Press.

Wagner P.L, & Mikesell M.W. (1962). *Reading in Cultural Geography*. Chicago: University of Chicago Press.

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน

Development of Temple Management Model: Sustainable Cultural Tourist Attraction in the Upper North Area, Thailand

สุชานาฏ สิตานุรักษ์
Suchanart Sitanurak
บุญเรียง ขจรศิลป์
Boonreang Kajornsin
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
Faculty of Education, Saint John's University
E-mail: suchasitaa@yahoo.com

(Received : January 20, 2020 Revised : March 6, 2019 Accepted : March 10, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัด 2) ทดลองและประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัด และ 3) ปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and evelopment) กลุ่มตัวอย่าง คือเจ้าอาวาสวัด พระลูกวัดที่ช่วยงานบริหาร และกรรมการวัดหรือมัคนายก จำนวน 213 คน/รูป และนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด พระลูกวัด และกรรมการวัดหรือมัคนายก เพื่อศึกษาบริบทของวัด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา 2) แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการใช้รูปแบบฯ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ 3) แบบสอบถามเพื่อวัดจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ 4) แบบประเมินความพึงพอใจนักท่องเที่ยวต่อการบริหารจัดการวัดฯ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย 5) แบบสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) การบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนทั้งในเขตภาคเหนือตอนบน มีรูปแบบการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ 1.1) การวางแผน ประกอบด้วย ศึกษาบริบทของวัด กำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย แนวทางปฏิบัติงาน ประเมิน ทบทวน ปรับแผน และการประชาสัมพันธ์ 1.2) การจัดองค์กร ประกอบด้วย กำหนดและแบ่งประเภทงาน และ

กระจายอำนาจ 1.3) การบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย สรรหาหรือคัดเลือกบุคคล และอบรมหรือพัฒนาบุคลากร 1.4) การอำนวยการ ประกอบด้วย สื่อสารหรือการดำเนินงานตามแผน และภาวะผู้นำหรือมนุษยสัมพันธ์ 1.5) การกำกับ ดูแล ประกอบด้วย ตรวจสอบหรือติดตามผล และแก้ไข 2) ผลการทดลองใช้และประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ใน 3 มิติ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในทุกประเด็น นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในทุกด้าน และชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ฯ ทั้งรายได้และองค์ความรู้ โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ และ 3) การปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ให้เพิ่มเติมหัวข้อการประชาสัมพันธ์ ในองค์ประกอบที่ 1 การวางแผน

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารจัดการวัด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เขตภาคเหนือตอนบน

Abstract

The objectives of this research were 1) to develop a temple management model to be a sustainable cultural attraction in the upper north area, Thailand; 2) to implement and evaluate the implementation of the model; and 3) to improve the temple management model. The sample groups were 213 people of the temple abbots, monks, and the temple committee and 200 tourists. The data was collected by using an interview form, questionnaires and satisfaction scale. The data was analyzed by frequency distribution, percentage and mean.

The research results were 1) the temple management model to be a sustainable cultural tourist attraction consisted of 5 factors 1.1) planning; study on temple context, set the objectives and guidelines to practice, and evaluate/review/adjust the plan 1.2) organizing; define the categories of work and decentralize 1.3) staffing; recruit and train people for personnel development 1.4) directing; communicate and use leadership relations 1.5) controlling; monitor/follow-up and edit to achieve the goals 2) the results of implementation and evaluation of the temple management model indicated that the model was appropriated in 3 dimensions. Most people were aware of tourist attractions and environment. The tourists were satisfied with all aspects. Local people had participated in community income and knowledge. The model was improved by adding ‘public relation’ in planning factor.

Keywords: Temple management model, Sustainable cultural tourist attraction, The upper north area

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม ทำให้มีศักยภาพด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่ได้มาเยือนจึงเกิดการรับรู้ถึงคุณค่า และความงดงาม เกิดเป็นความประทับใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ พื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านวัฒนธรรมหลากหลาย แต่ละแห่งต่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัส โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว และให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวมาอย่างต่อเนื่อง เช่น จังหวัดเชียงใหม่ได้มีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเสนอให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองมรดกโลก (Nation TV, 2558) นักท่องเที่ยวผู้ชื่นชอบในวัฒนธรรมจึงนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก แต่หากแหล่งท่องเที่ยวใดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ ตามมา ดังที่คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2560) ได้กล่าวไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) ว่าผลการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 – 2559 แม้จะประสบผลสำเร็จด้านรายได้และขีดความสามารถในการแข่งขัน แต่ยังคงมีปัญหาอีกหลายประการ โดยเฉพาะในด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจากการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติจึงได้กำหนดแนวคิดหลักในการพัฒนา 5 ประการ ได้แก่ 1) ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก 2) การเติบโตอย่างมีดุลภาพ 3) การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทย 4) การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน และ 5) การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น จะมีการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูเอกลักษณ์ของไทย คุณค่าดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและนิยมเลือกที่จะมาท่องเที่ยวเป็นอันดับต้น ๆ แหล่งหนึ่ง ก็คือ “วัด” ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทในสังคม ชุมชน ประเทศ และนานาชาติ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่อันเป็นศูนย์รวมจิตใจทางด้านศาสนา และการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่งดงาม เป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของพุทธศาสนาและเป็นสมบัติของประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่ และมีวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า จึงทำให้วัดยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นเสน่ห์เฉพาะตัวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวนมากเดินทางมาเยือนอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้การติดต่อสื่อสารหรือการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกล สามารถทำได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ยังได้ส่งผลให้วัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกปรับเปลี่ยน

ไปสู่ความทันสมัย วัดซึ่งเป็นสถานที่ทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งจึงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้บทบาทของวัดในการเป็น “บวร” ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจุบันวัดส่วนใหญ่ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาเป็นจำนวนมาก เกิดปัญหาผลกระทบต่อวัดในหลายด้าน เช่น วัดหรือชุมชนไม่สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น วัดไม่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ วัดมีบริบทที่ไม่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน สูญเสียความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม ศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถานเสี่ยงต่อการถูกทำลาย เป็นต้น ซึ่งกาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ (2555, น.141) ได้กล่าวว่า ผลจากการท่องเที่ยวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้น จะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยวและการสูญเสียมูลค่าทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจึงเปรียบเสมือนดาบสองคม ถ้าไม่มีการวางแผนอย่างเหมาะสม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อนำไปสู่การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยิ่งยืน

ดังนั้นการบริหารจัดการภายในวัดจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษารูปแบบในการบริหารจัดการวัด โดยมุ่งประเด็นสำคัญตามแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว และมิติด้านการสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และเพ็ญศิริ ศรีคำภา, 2557, น.18) เพื่อเป็นการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการรักษาวัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่ เพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริม สืบสาน และเผยแพร่สู่เยาวชนคนรุ่นหลัง ตลอดจนเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการเสนอขอการเป็นเมืองมรดกโลกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน
2. ทดลองใช้และประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน
3. ปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development) กลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าอาวาสวัด พระลูกวัดที่ช่วยงานบริหาร และกรรมการวัดหรือมัคนายก จำนวน 213 คน/รูป และนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด พระลูกวัด และกรรมการวัดหรือมัคนายก เพื่อศึกษาบริบทของวัด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา 2) แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการใช้รูปแบบฯ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ 3) แบบสอบถามเพื่อวัด

จิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ 4) แบบประเมินความพึงพอใจนักท่องเที่ยวต่อการบริหารจัดการวัดฯ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย 5) แบบสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

การดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน ศึกษาเอกสารและสภาพปัจจุบันของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบน ตามแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ใน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว และมิติด้านการสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

ขั้นตอนการดำเนินการ

1.1 สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structure interview) และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เพื่อปรับปรุงแก้ไข

1.2 สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด วัดละ 1 รูป พระลูกวัดที่ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการบริหารจัดการวัด วัดละ 1 รูป และกรรมการวัดหรือมัคนายกที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด วัดละ 1 คน โดยการเลือกวัดแบบเจาะจงซึ่งเป็นวัดที่จัดอยู่ในกลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะ วัฒนธรรม และแหล่งมรดก จำนวน 10 วัด ในเขตภาคเหนือตอนบน ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพ วัดเจดีย์หลวง วัดเจ็ดยอด วัดพระธาตุศรีจอมทอง วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง วัดห้วยปลากั้ง และวัดแม่เจดีย์ จังหวัดเชียงราย แล้วนำข้อมูลและข้อเสนอแนะมาจัดทำ (ร่าง) รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน

1.3 จัดการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว ด้านการศึกษาและวัดผล ด้านวัฒนธรรม ด้านพระพุทธศาสนา และด้านการบริหารจัดการ ผู้วิจัย และเลขานุการการประชุม เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม แล้วนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาจัดทำ (ร่าง) รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ

1.4 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของ (ร่าง) รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ด้วยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังเจ้าอาวาสวัด พระลูกวัดที่ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการบริหารจัดการวัดและกรรมการวัดหรือมัคนายกที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50% ของวัดในแต่ละจังหวัด รวมมีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 71 วัด หลังจากนั้นสุ่มรายชื่อวัดในแต่ละจังหวัด และเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแต่ละประเภท จำนวนวัดละ 3 รูป/คน รวม 213 คน/รูป และรับแบบสอบถามกลับมาวิเคราะห์ทางสถิติและนำข้อมูลพร้อมข้อเสนอแนะมาจัดทำ (ร่าง) คู่มือ “รูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน”

2. การทดลองใช้และประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน ทดลองใช้และประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 1 วัด คือ วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเวลา 12 สัปดาห์ เนื่องจากวัดแห่งนี้เป็นวัดใหม่ที่ต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขั้นตอนการดำเนินการ

2.1 นำ (ร่าง) คู่มือ “รูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน” ไปทดลองใช้กับวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) โดยดำเนินการร่วมกับวัด สถานศึกษา และชุมชน ในการบริหารจัดการวัดใน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และ การกำกับดูแล เริ่มต้นการดำเนินการ ด้วยการประชุมร่วมกันในการวางแผนและศึกษาบริบทของวัด โดยการจัดทำ SWOT analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคร่วมกัน และได้จัดทำแผนการบริหารจัดการวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง)

2.2 ดำเนินโครงการและกิจกรรมตามแผนการบริหารจัดการวัดฯ ให้สอดคล้องกับระยะเวลาในการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 5 โครงการ ได้แก่ โครงการจัดทำพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมล้านนา โครงการพัฒนาภูมิทัศน์วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) โครงการจัดทำสื่อการเรียนรู้ของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โครงการสืบสานองค์ความรู้จากชุมชน และกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์

2.3 ประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน โดยมีคณะกรรมการดำเนินงาน 3 กลุ่ม จำแนกตามรูปแบบการบริหารจัดการวัด ใน 3 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 การสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ พระสงฆ์ กรรมการวัด คนในชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน 50 คน โดยใช้แบบสอบถามวัดจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ที่ได้รับการตรวจสอบและข้อเสนอแนะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

มิติที่ 2 การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว จากนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจนักท่องเที่ยว ที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คนแล้ว และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

มิติที่ 3 การสร้างการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ พระสงฆ์ กรรมการวัด และคนในชุมชน จำนวน 30 รูป/คน โดยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์

3. การปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน

ขั้นตอนการดำเนินการ

หลังจากทดลองใช้คู่มือการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำข้อเสนอแนะที่ได้จากการทดลองใช้ไปปรับปรุงแก้ไข รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ผู้วิจัยได้เพิ่ม “การประชาสัมพันธ์” ในกระบวนการวางแผนและคู่มือ “การบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ใน 3 มิติ คือ มิติที่ 1 การสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มิติที่ 2 การสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว และมิติที่ 3 การสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ได้จัดการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว ด้านการศึกษาและวัดผล ด้านวัฒนธรรม ด้านพระพุทธศาสนา และด้านการบริหารจัดการเพื่อศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ พบว่า ควรมีการเพิ่มข้อมูลในองค์ประกอบของการวางแผน โดยให้เพิ่ม “การศึกษาบริบทของวัด” และกำหนดโครงการ/กิจกรรมใน 3 มิติดังกล่าว

นอกจากนี้จากการศึกษาความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน ใน 3 มิติ โดยเจ้าอาวาสหรือรองเจ้าอาวาสที่ได้รับมอบหมายงานด้านบริหารจัดการวัด พระลูกวัดที่ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการบริหารจัดการ และกรรมการวัดหรือมัคนายกที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด พบว่า ทุกประเด็นมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของการนำรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน ณ วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ดังนี้

มิติที่ 1 การสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ร้อยละ 92.40 เห็นด้วยกับการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี 3 อันดับแรก ดังนี้ รู้สึกชื่นชมและสดชื่น เมื่อเห็นภูมิทัศน์โดยรอบวัดมีความสะอาดและร่มรื่น (ร้อยละ 100.00) ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงรู้สึกยินดีและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (ร้อยละ 98.00 เท่ากัน) และต้องการเข้าไปอธิบายและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด (ร้อยละ 96.00) ตามลำดับ

มิติที่ 2 การสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน ทั้ง 4 ด้าน พบว่า 1) ด้านการคมนาคม นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อความสะดวกในการเดินทางมาวัดในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.24) 2) ด้านการบริหารจัดการ พบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อกฎระเบียบการเข้าวัดในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.23) 3) ด้านการบริการ พบว่า มีความพึงพอใจต่อผู้ให้บริการมีความรู้ ความสามารถในการให้ความรู้เกี่ยวกับวัดในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.29) และ 4) ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยสะดวก พบว่า มีความพึงพอใจต่อจุดจำหน่ายธูปเทียน ดอกไม้บูชาพระอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.52)

มิติที่ 3 การสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น พบว่า

1) ควรมีการพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับโครงการและกิจกรรมการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชน ให้แพร่หลายและหลากหลายรูปแบบ

2) ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลและดำเนินการโดยเฉพาะคุณสมบัติของคณะกรรมการจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ อีกทั้งการดำเนินงานจะต้องเป็นการร่วมมือกันเชิงบูรณาการ ทำให้ประหยัดทั้งแรงคนและทรัพยากร และควรมีการดำเนินงานตามวงจรคุณภาพ (PDCA) ไม่ควรมุ่งเน้นรายได้เพียงอย่างเดียว เพราะในบางโครงการและกิจกรรม ไม่สามารถตีค่าออกมาเป็นรูปธรรมได้ แต่ส่งผลทางด้านจิตใจและเป็นองค์ความรู้ที่สามารถส่งต่อถึงเยาวชน และคนในชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างสังคมคุณภาพ

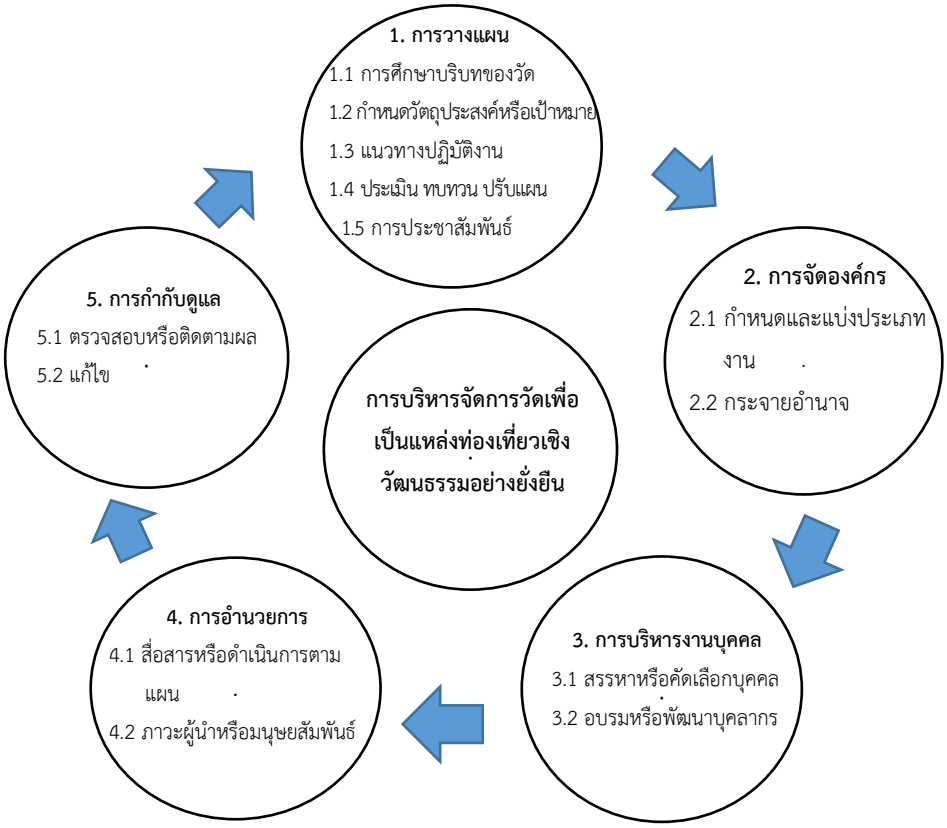
3) การดำเนินโครงการและกิจกรรมการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชน ทำให้ชุมชนร่วมมือร่วมแรงในการดำเนินงานเพื่อชุมชนของตน แต่หากมุ่งเน้นไปที่ตัวเงินมากจนเกินไป จะทำให้เกิดปัญหาในการแบ่งปันผลประโยชน์ ดังนั้น ในการดำเนินงานจึงควรมีหลักเกณฑ์ที่ผ่านการกำหนดและการยอมรับของชุมชน นอกจากนี้การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ จะทำให้ทุกคนมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง อยากจะร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

4) แนวทางในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชน ควรเปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและพัฒนาโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยวัดจะเป็นผู้สนับสนุนในส่วนของสถานที่ และวิทยากร ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือระหว่างเครือข่าย รวมถึงการร่วมมือกับสถานประกอบการและธุรกิจชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบสังคม

3. ผลการปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน

จากผลการทดลองใช้มีข้อเสนอแนะให้ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน โดยเพิ่ม “การประชาสัมพันธ์” ในกระบวนการวางแผน ดังนั้นผู้วิจัย จึงปรับปรุง โดยเพิ่มข้อ 1.5 การประชาสัมพันธ์ กล่าวโดยสรุป รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จึงนำมาซึ่งความสำเร็จดังที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้

แพร่หลายและทั่วถึง โดยใช้สื่อที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการรับรู้ทุกภาคส่วน อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดีของวัด ในการเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและต่างชาติ จึงสรุปได้ว่ารูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังรายละเอียดในรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน

การอภิปรายผล

1. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่า จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ทำให้ได้ “ร่าง” รูปแบบการบริหารจัดการวัด ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ซึ่งรูปแบบนี้จะเป็นหลักการหรือแนวทางในการบริหารจัดการวัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ (2549) ที่ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งการบริหารเชิงพุทธวิธี ก็มีกระบวนการบริหารจัดการที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ซึ่งเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร คือ Planning หมายถึง การวางแผน Organizing หมายถึง การจัดองค์กร Staffing หมายถึง งานบุคลากร Directing หมายถึง การอำนวยการตามแผน และ

Controlling หมายถึง การกำกับดูแลภายในองค์กร ดังนั้น ผู้ที่เป็นหลักในการบริหารจัดการวัด ให้ประสบความสำเร็จดังเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ เจ้าอาวาส จะต้องมีกรอบในการบริหารจัดการทั้งทางพุทธวิธี และทางโลกอันประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาสภาพปัจจุบันของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 10 วัด ในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่า มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของการนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้ และจากการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเหมาะสม แต่ควรเพิ่มการศึกษาบริบทของวัดในส่วนของการวางแผน เนื่องด้วยแต่ละวัดจะมีบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงการบริหารจัดการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน การที่จะบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ต้องดำเนินการโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (2560) ที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ของการบริหาร ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลการปฏิบัติงาน การร่วมแสดงทัศนะความคิดเห็น การร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น การร่วมคิดแนวทางการแก้ไขปัญหา การร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรพล วัฒนเหลืองอรุณ, กริช สอิ้งทอง และอัศวินี ไชยวุฒิ (2562) ที่ได้ศึกษาเอกลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวภายใต้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ประเด็นสำคัญในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว คือ การบริหารจัดการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เน้นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีมิตรไมตรีในการเป็นเจ้าบ้านและการให้บริการที่ดี ซึ่งเป็นไปแนวทางเดียวกับการสนทนากลุ่มในมิติที่ 3 การสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ที่ว่า “การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ จะทำให้ทุกคนมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง และอยากจะร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้”

2. การทดลองใช้และประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ใน 3 มิติ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นในมิติที่ 1 การสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้กับผู้เกี่ยวข้องโดยเฉลี่ยร้อยละ 92.40 ซึ่งมี 3 อันดับแรก ดังนี้ รู้สึกชื่นชมและสดชื่น เมื่อเห็นภูมิทัศน์โดยรอบวัดมีความสะอาดและร่มรื่น ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงรู้สึกยินดีและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ต้องการเข้าไปอธิบายและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Goeldner and Ritchie (2008) ที่ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อที่จะทำความเข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นการก่อให้เกิดความรู้และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจต่อกัน

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก่อให้เกิดประสบการณ์และความรู้ผ่านการท่องเที่ยวที่จะนำไปสู่การเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

ทั้งนี้ นอกจากความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดแล้ว ยังได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งเชื่อมต่อกับประวัติวัด เนื่องจากในอดีตวัดถือเป็นโรงเรียนของชุมชนในการประสิทธิประศาสตร์วิชาให้กับคนในชุมชน แต่ในปัจจุบันวัดได้กลายเป็นผู้ให้ความรู้เสริมในการดำรงชีวิตแทน เช่น หลักธรรมคำสอน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ฯลฯ ซึ่งสามารถนำไปประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน เช่น สถาปัตยกรรมงานไม้ ซึ่งวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) ถือเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ ที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น นำไปสู่การสร้างเรื่องราวของชุมชนสู่สากล ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และเพ็ญศิริ ศรีคำภา, 2557) ที่ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้ และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพื่อคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ในมิติที่ 1 การสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้กับผู้เกี่ยวข้อง ที่ว่า “ต้องการเข้าไปอธิบายและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัด” และในมิติที่ 2 การสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว จำนวน 4 ด้าน พบว่า *ด้านการคมนาคม* นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อความสะดวกในการเดินทางมาวัดสูงที่สุด *ด้านการบริหารจัดการ* มีความพึงพอใจต่อกฎระเบียบการเข้าวัดสูงที่สุด *ด้านการบริการ* มีความพึงพอใจต่อผู้ให้บริการมีความรู้ ความสามารถในการให้ความรู้สูงที่สุด และ *ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยสะดวก* มีความพึงพอใจต่อจุดจำหน่ายธูปเทียน ดอกไม้บูชาพระ สูงที่สุด สำหรับมิติที่ 3 การสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยในการดำเนินโครงการและกิจกรรมการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชน ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลและดำเนินการในส่วนนี้ ซึ่งคณะกรรมการจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดทำและจัดหาผลประโยชน์ ทั้งด้านรายได้ องค์ความรู้ และควรร่วมมือกันทำงานด้วยการบูรณาการทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการบริหารจัดการวัดที่ดีและยั่งยืน นอกจากนี้ ควรมีการดำเนินงานอย่างเต็มรูปแบบทั้งกระบวนการตามวงจรคุณภาพ (PDCA) ซึ่งในบางโครงการและกิจกรรม ไม่สามารถตีค่าออกมาเป็นรูปธรรมได้ แต่มีผลต่อเยาวชน และคนในชุมชน ในการยกระดับของจิตใจ ที่นำไปสู่การสร้างสังคมคุณภาพ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและพัฒนาโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ โดยวัดเป็นผู้สนับสนุนในส่วนของสถานที่และวิทยากร ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือระหว่างเครือข่าย อันจะนำไปสู่การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชน รวมถึงการร่วมมือกับสถานประกอบการและธุรกิจชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบต่อสังคม

3. การปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน จากการประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ใน 3 มิติ พบว่า โดยภาพรวมของการทดลองรูปแบบการบริหารจัดการวัดฯ ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม แต่หากเมื่อพิจารณาในรายปลีกย่อยแล้ว ควรมีการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรม เช่น การประชาสัมพันธ์ ให้แพร่หลาย

และเป็นไปอย่างทั่วถึง โดยใช้สื่อออนไลน์ อันจะนำไปสู่เป้าหมายของวัด ในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาผ่านการท่องเที่ยว ที่จะนำไปสู่การพัฒนาและสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนาและเพ็ญศิริ ศรีคำภา, 2557) ที่ว่า “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและการบริการ จะเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการบอกเล่าปากต่อปากของนักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การมาท่องเที่ยวซ้ำ ๆ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนทั้งในเขตภาคเหนือตอนบน มีรูปแบบการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับ ดูแล

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในเขตภาคเหนือ ควรมีการจัดทำ **“แผนแม่บทเกี่ยวกับการท่องเที่ยว”** โดยความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน ตลอดจนส่วนราชการ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนา ตลอดจนเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการเตรียมการรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะมาพร้อมกับการท่องเที่ยว

2. วัดที่ต้องการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรมีการพัฒนาประชาสัมพันธ์กิจกรรม ข่าวสารต่าง ๆ ของวัด ให้แพร่หลายและหลากหลายรูปแบบ ให้เข้าถึงคนทุกช่วงวัย เช่น ผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัวและนักท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสารตลอดจนมีความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัฒน์เพื่อให้มีแนวทางการบริหารจัดการวัดฯ ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. การศึกษาการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

1. ได้รูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสม สำหรับวัดที่ต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ชุมชนและจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบนมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. วัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวเหมาะสม ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเกิดความประทับใจ มาเยี่ยมชมจำนวนมาก และมีการกลับมาเที่ยวซ้ำ เป็นการส่งเสริมรายได้ทางเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม และความมั่นคงของชุมชนและประเทศชาติ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะสงฆ์และคณะกรรมการวัดในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.บุญเรียง ขจรศิลป์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล กาญจนวงศ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณาจารย์ ที่ให้คำแนะนำ ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวที่เป็นกำลังใจ ทำให้งานสำเร็จด้วยดี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานนี้จะเป็นประโยชน์กับวัดและชุมชนที่ต้องการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของท้องถิ่น ประเทศชาติ และนานาชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, *32*(4), 139-146.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และเพ็ญศิริ ศรีคำภา. (2557). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: บริษัท ธรรมสารจำกัด.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรพล วัฒนเหลืองอรุณ, กริช สอิ้งทอง และอัศวินี ไชยวุฒิ. (2562). การศึกษาเอกลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พื้นที่ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 20*(2), 53-68.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) . (2560). *การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: เทคนิควิธีและการนำไปสู่การปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

Goeldner, R., & Ritchie, J. (2008). *Tourism: principle, practice, philosophies*. (11 th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Nation TV. (2558). *ยูเนสโก้ขึ้นบัญชี "เชียงใหม่" รอประกาศเป็น "มรดกโลก"*. สืบค้นจาก http://www.nationtv.tv/main/content/social/378465017/

การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

Adaptation of Hmong's Cultural with Business Tourism : A Case Study of Nonghoi Gao, Nonghoi Mai and Pang Hi village, Mae Ram Sub district, Mae Rim District, Chiang Mai

นิรุตร์ แก้วหล้า

Niroot Kawla

หลักสูตรดนตรีสากล ภาควิชาดนตรีและศิลปะการแสดง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Western Music, Music and Performing art Department
E-mail: nirootkawla@gmail.com

(Received : June 11, 2019 Revised : October 1, 2019 Accepted : October 31, 2019)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่เป็นงานวิจัยประยุกต์ โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า พื้นที่ศึกษายังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การบรรเลงดนตรี การละเล่น วัฒนธรรมการกินอาหาร วิถีชีวิตของคนพื้นที่ศึกษา มีการปรับตัวจากสังคมเกษตรกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมการประกอบธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยว การค้าขายของที่ระลึก การจัดแสดงวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ศึกษาดำรงรักษาสืบทอดวัฒนธรรมด้านดนตรี พบว่า มีเครื่องดนตรี เค่ง ตร้าบล่าย เพลงร้องกื่อเซี้ย เพลงร้องพิธีแต่งงาน และเพลงสวดในพิธีศพ บทเพลงที่บรรเลงจากเครื่องดนตรีมีรูปแบบโครงสร้างที่ซับซ้อนไม่มีจังหวะตายตัว ช่วงเสียงของบทเพลงจากเครื่องดนตรีเค่งจากเสียงต่ำสุดโดยส่วนมากสูงกว่า 1 ช่วงเสียง ระบบเสียงของเค่งมีความใกล้เคียงกับระบบเสียงแบบ Pentatonic ของทางทฤษฎีดนตรีตะวันตก บทเพลงไม่มีรูปแบบจังหวะที่ชัดเจนตายตัว

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงเพื่อเข้าสู่การท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา จึงมีการรื้อฟื้นองค์ความรู้ดนตรีโดยการส่งเสริมกิจกรรมดนตรีแก่ชุมชน สร้างจิตสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ม้งให้ชาวม้งตระหนักถึงวัฒนธรรมทุกด้าน การส่งเสริมดนตรีเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน โดยการสอดแทรกในสาระของหลักสูตรท้องถิ่น ผู้เรียนจะเข้าใจเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงร้อง เครื่องดนตรี และ

บทบาทหน้าที่ รู้ถึงการเคลื่อนที่ขึ้น ลง ของทำนองเพลง องค์ประกอบของดนตรี ศัพท์สังคีตในบทเพลง การใช้สื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการส่งเสริมดนตรีท้องถิ่นในหลักสูตรดนตรีอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมที่ให้ผู้เรียน และผู้สนใจได้เห็นภาพที่ชัดเจน มีตัวอย่างเชิงประจักสามารถนำสื่อมาพัฒนาต่อยอดด้วยตนเองได้

คำสำคัญ: วัฒนธรรมดนตรี ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

Abstract

Adaptation of Hmong's Cultural with Business Tourism : A Case Study of Nonghoi Gao, Nonghoi Mai and Pang Hi village, Mae Ram Sub district, Mae Rim District, Chiang Mai is an basic research, using qualitative research methodology. Research findings found that people of this community still have their Hmong lifestyles which are culturally inherited includes Hmong dressing, musical playing, Hmong playing, Hmong new year tradition, Hmong marriage, Hmong singing, and eating tradition. Hmong lifestyles has adaptation from Agricultural society to Cultural tourism.

Study of knowledge about musical instruments, songs, and performance of Hmong ethnics groups found that there are music instruments such as Keng, Trablai, singing song, Keu Chia, singing song for asking marriage, funeral hymn, lyrics from Keng music instrument with complicated structure, non-rigid rhythms, and audio range of Keng's song has minimum sound with one higher range. The sound system of Pentatonic, with unclear pattern of rhythms. Rhythm pattern has both a crotchet and two quavers.

The application for music culture and performance for introducing ethnic's tourism in studied area should restore music knowledge by different methods such as promoting music activities for community. The promotion of music into online learning and teaching at the school level, with inserting local curriculum. Learners will understand about sound of music, singing sound, music instruments, and roles and functions. Further, learning to move up and down of the melody, composition of music, music vocabulary of lyrics, using media for learning and studying about ethnic music in order to promote local music in music curriculum. Thus, this is a way to promote learners and people who are interested to have clear examples with empirical evidence to further develop the media by themselves.

Keywords: Music culture, Ethnomusicology

บทนำ

ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ในตำบลแม่แรม มีวิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง เมื่อความเจริญจากธุรกิจท่องเที่ยวเข้ามา การแพร่กระจายวัฒนธรรมจากภายนอกสู่ภายในอย่างรวดเร็วย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน การรักษาวัฒนธรรมของตนให้ดำรงอยู่เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคม

ตำบลแม่แรมมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นเกิดการปรับตัว ทุนวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยความเชื่อดั้งเดิมและองค์ประกอบอื่นที่เคยมีอยู่ก่อนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นตามกระแสนิยมหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของสมาชิก การศึกษาเกี่ยวกับการปรับวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กับธุรกิจการท่องเที่ยวตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการเข้าใจวิถีของการดำรงชีวิตที่ผ่านมา

ตำบลแม่แรมมีกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ มีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากชาติพันธุ์อื่นๆ ทั้งวัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมดนตรี และการแสดง ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้เริ่มจะสูญหายเนื่องจากกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ และความเจริญที่คนภายนอก หรือนักท่องเที่ยวนิยมไปพักผ่อนซึ่งอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชาติพันธุ์

จากความสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาตัวของวัฒนธรรมด้านดนตรีม้งในพื้นที่ และผลกระทบของธุระกิจการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อตัววัฒนธรรมชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ศึกษา อีกทั้งยังมีแนวทางส่งเสริมอย่างไรให้วัฒนธรรมดนตรีม้งนั้นยังคงอยู่ และมีคุณค่าต่อชาวบ้านม้งในพื้นที่ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาผลกระทบของธุรกิจที่มีต่อวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

แนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม, แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี และทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

1) แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือเป็นวัฒนธรรมหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญมี 3 รูปแบบ 1) วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนในท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่เดิมและยังไม่เปลี่ยนแปลง 2) วัฒนธรรมแบบดัดแปลงเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพล

ความเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งได้นำมาดัดแปลงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อประโยชน์แห่งการนำไปใช้ในปัจจุบัน 3) วัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมสร้างใหม่ เป็นวัฒนธรรมที่คนในชุมชนนำมาอาจจะเป็นวัฒนธรรมเลียนแบบหรือคิดประดิษฐ์สร้างขึ้นมาภายหลัง แล้วนำมาใช้เป็นวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นนั้น (ยงยุทธ ธีรศิลป์, 2538, น.87) นอกจากนั้นแล้ว Merriam (1964, p.209-227) ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเพลงว่า บทบาทหน้าที่ประการแรกของเพลงที่มีต่อสังคม คือ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม บทบาทหน้าที่ประการที่สอง คือเป็นสิ่งที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางด้านจิตใจแก่สมาชิกในสังคม อีกทั้ง ประไพศรี สงวนวงศ์ (2532, น.233) กล่าวโดยสรุปเรื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเขาว่า ดนตรีพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารระหว่างสิ่งที่ไม่มีตัวตนคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ สิ่งที่มีตัวตนคือมนุษย์และมนุษย์ด้วยกันเอง โดยเนื้อหาสาระของแต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพ เพื่อบอกกล่าว เพื่อแสดงความรู้สึก อารมณ์ การถ่ายทอดจารีตประเพณี ขั้นตอนการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ทุกอย่างรวมไว้ในเพลง จนอาจเรียกได้ว่า “บทเพลงแห่งชีวิต” และปรานี วงษ์เทศ (2530, น.252-257) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการละเล่นกับระบบความเชื่อว่า ส่วนประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนามีอยู่ 3 ประการ คือ 1) การเซ่นสรวงบูชาหรือทำบุญ 2) การกินเลี้ยง 3) การละเล่นรื่นเริง ส่วนประกอบทั้ง 3 ประการนี้ มีความสัมพันธ์กันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้น การละเล่นจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือ เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนา สรุปได้ว่า ในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม ทั้งที่เกี่ยวกับดนตรีต่อสังคมวัฒนธรรม และ การละเล่นหรือการเต้นรำนั้นผลการศึกษาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบทางสังคมของคนในสังคมนั้น ๆ ค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติ เป็นต้น

2) แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

Nettl (1972, p.5) กล่าวว่า การวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ทำงานอยู่ 2 อย่าง คือ การออกภาคสนาม ได้แก่ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิและการหาประสบการณ์ตรง และงานจาก โต๊ะทำงาน ได้แก่ การบันทึกโน้ต การเรียบเรียงข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และ การสรุปผลการศึกษา ในสถานการณ์ของงานสนามนั้น มีการผสมผสานงานวิจัยและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ควบคู่กันไป ผลและเป้าหมายของงานสนามมิใช่เพียงเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลที่บันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของผู้ทำการวิจัยภาคสนามและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีในท้องถิ่นที่ศึกษาด้วย ซึ่งสุกรี เจริญสุข ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีใด ก็ตามที่รวมทั้งดนตรี และ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้าไปด้วย และ เป็นการศึกษาดนตรีของ ชาติพันธุ์อื่น โดยสามารถแบ่งการศึกษาได้ 2 ลักษณะ คือ 1) เป็นการศึกษาดนตรีใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก (Non-Western Art Music) ซึ่งรวมทั้งดนตรียุโรปโบราณ และ ที่อื่น ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่ 2) เป็นการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า ฯลฯ (สุกรี เจริญสุข, 2530, น.38)

สรุปได้ว่าการศึกษาด้าน ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีและบริบทต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้าง ทั้งนี้เน้นการศึกษาทางด้านดนตรีเป็นหลัก ดนตรีที่ศึกษาต้องไม่ใช่ดนตรีแบบแผนของทางตะวันตก (Non-

Western Art Music) นั่นคือการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่น ดนตรีพื้นเมืองดนตรีชนเผ่า ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า รวมทั้งดนตรีดั้งเดิม และเครื่องดนตรีต่าง ๆ

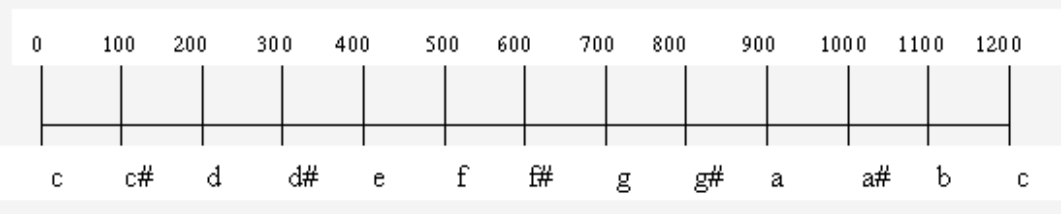
3) แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี

Hornbostel & Sachs (1940, p.3-29) เสนอแนวทางการจัดหมวดหมู่เครื่องดนตรี ที่เรียกกันว่าระบบ Hornbostel & Sachs โดยแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) เครื่องสาย (Chordophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของสายเป็นแหล่งกำเนิดเสียง วิธีการผลิตเสียงทำได้ในหลายลักษณะ เช่น วิธีดีดด้วยไม้ หรือ นิ้ว วิธีสีด้วยคันชัก วิธีตี เป็นต้น 2) เครื่องลม (Aerophones) เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือ ลม เป็นหลักสำคัญ กระแสลมถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือ ผ่านสิ่งอื่น (ลิ้น หรือ ปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่มีลำท่อที่มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันทำหน้าที่เป็นตัวกำธร และ เปลี่ยนแปลงระดับความสูง - ต่ำ ของเสียง 3) เครื่องเคาะประเภทท่อน - แท่ง (Idiophones) ลักษณะที่สำคัญของเครื่องดนตรีประเภทนี้เป็นวัตถุตันทึบ คุณภาพของเสียงเกิดจากการตี หรือกระทบของวัตถุที่มีคุณลักษณะที่ต่างกัน เช่น โลหะ ไม้ เป็นต้น 4) เครื่องหนัง (Membranophones) เครื่องดนตรีประเภทนี้ เกิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของหนัง โดยมีหุ่นกลองทำหน้าที่เป็นตัวกำธร หรือ ขยายเสียง และ 5) เครื่องไฟฟ้า และ เครื่องกล (Electronophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของเครื่องกล และ เครื่องไฟฟ้า เครื่องดนตรีกลุ่มนี้ไม่มีกล่องเสียง (Soundboard) เช่น ออร์แกนเปียโนไฟฟ้า กีตาร์ไฟฟ้า เป็นต้น

4) ทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

อนรรฆ จรัณยานนท์ (2548, น.16) ได้อธิบายการวิเคราะห์ในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา อยู่หลายประเด็น คือ 1) Traditional method & Traditional analysis เป็นการวิเคราะห์ตัวดนตรีไปตามปกติ (Normal way analysis) ซึ่งเป็นการหาลักษณะของดนตรี ไม่พูดถึงเรื่องวิญญาญ จิตใจ แรงบันดาลใจ 2) Structuralize analysis เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างทางดนตรี หรืออาจเรียกว่า Reductionist analysis 3) Thematic development analysis หรือ Thematic process เป็นการวิเคราะห์ในแง่ของ Figure (กลุ่มโน้ตที่พัฒนาในด้านของ Rhythmic) ซึ่งเป็นการมองลึกลงไปในด้านจิตใจ มองเห็นถึงรสนิยม 4) Distributional analysis เป็นการวิเคราะห์ที่สามารถจำแนกกลุ่มเสียงของ Figure หรือ Motif ออกมาเพื่อดูพฤติกรรมการสร้างดนตรี ซึ่งในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา จะใช้คำว่า Figure ซึ่งมีความหมายว่า กลุ่มโน้ตเล็ก ๆ จนถึงในรูปวลีหนึ่งได้

Myers (1992, p.464-466) กล่าวถึงทฤษฎีการวัดระดับเสียงในระบบแบ่งเท่า (Equal temperament) ของ Alexander J. Ellis ไว้ว่า ความถี่ของกายภาพเสียงนั้นสามารถวัดได้ โดยใช้การคำนวณหาค่าความถี่เสียงเป็นเซ็นต์ (Cent) ซึ่งเสียงถูกแบ่งออกเป็น 12 ครึ่งเสียง (12 Semitone) ใน 1 ช่วงเสียง (1 Octave) ค่าของเซนต์ถูกกำหนดให้ 1 เซนต์เท่ากับ 1/100 ครึ่งเสียง ฉะนั้นใน 1 ช่วงเสียงเท่ากับ 1200 เซนต์ ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงระบบแบ่งเท่าของ Helen Myer

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่เป็นการวิจัยพื้นฐาน (Basic research) ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต จดบันทึกเป็นหลัก การศึกษาวิจัยโดยเน้นให้สมาชิกในชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มีส่วนร่วมในการศึกษาบริบท และแนวทางในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยตนเอง มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาผลกระทบของธุรกิจที่มีต่อวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลแม่แรม เป็นการสำรวจและรวบรวมวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ยังคงดำรงอยู่และส่วนที่สูญหายไป

- ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

- วิธีการทำวิจัยขั้นตอนนี้ โดย สำรวจข้อมูลทั่วไป และการลงพื้นที่ภาคสนาม การจัดสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน กลุ่มธุรกิจต่าง ๆ

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์สภาวะของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก

- ช่วงเวลาการเก็บข้อมูล เดือน ตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2560

2. ศึกษาวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรี บทเพลง และการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

- ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ปราชญ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดนตรี ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในพื้นที่ อีกทั้งศึกษาสภาพข้อเท็จจริงของวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง สภาพปัญหาด้านการดำรงอยู่ การสืบทอด การสะท้อนอัตลักษณ์ การประยุกต์และการปรับตัว

- วิธีการทำวิจัยขั้นตอนนี้ โดย สำรวจข้อมูลทั่วไป และการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อภศึกษากิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมดนตรีเกี่ยวข้อง ตลอดจนการดำรงอยู่การสืบทอดและการปรับตัวต่อบริบทต่าง ๆ ของสังคม สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มปราชญ์นักดนตรี และผู้เกี่ยวข้องเช่นผู้นำศาสนา

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสัมภาษณ์สภาวะของดนตรีร่วมกับการใช้วิธีทางมานุษยวิทยา โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนวัฒนธรรม 2) แนวทางสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประเด็นการประชุมกลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง

- ช่วงเวลาการเก็บข้อมูล เดือน มกราคม-เมษายน 2561

- วิธีวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับดนตรี นำข้อมูลที่เก็บจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์รวมถึงการใช้แนวคิดทฤษฎีการตีความปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม และทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และแนวคิดอื่น ๆ ทางด้านดนตรี อีกทั้ง การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ หาสาเหตุของปัญหา พบปัญหาสาเหตุปัจจัย สรุปจากการศึกษาเชิงคุณภาพ สอดคล้องกับผลข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อสรุปเป็นเป้าประสงค์ทางด้านองค์ความรู้ดนตรี

- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่เก็บจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ รวมถึงการใช้แนวคิดทฤษฎีการตีความปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม และทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และแนวคิดอื่น ๆ อีกทั้งวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่มใหญ่ การสังเกตการณ์หาสาเหตุปัญหาสาเหตุปัจจัย สรุปจากการศึกษาเชิงคุณภาพ สอดคล้องกับผลข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อสรุปเป็นเป้าประสงค์ทางด้านองค์ความรู้วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์

ผลการวิจัย

การศึกษาผลกระทบของธุรกิจที่มีต่อวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมม้งหมู่บ้านหนองหอยเก่า ยังดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมม้งอันดีงามเสมอมา ทั้งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นการแต่งกายชุดม้ง การบรรเลงดนตรี การเล่นลูกช่วง ประเพณีปีใหม่ม้ง การแต่งงานแบบม้ง การร้องเพลงแบบม้ง อีกทั้งวัฒนธรรมการกินอาหารที่ยังคงอยู่สืบมาถึงปัจจุบัน การสืบทอดวัฒนธรรมของชาวม้งบ้านหนองหอยเก่านั้นเข้มแข็ง มีการส่งเสริมให้แต่งกายชุดม้งในวันสำคัญ เช่น งานปีใหม่ม้ง งานศพ มีการร้องเพลงสร้างความบันเทิงแก่ชาวบ้านด้วยกัน และนักท่องเที่ยว เยาวชนให้ความสนใจสืบทอดการร้องเพลงแบบม้ง และดนตรีม้งพอสมควร

สภาพของชุมชนบ้านหนองหอยเก่า หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณโครงการหลวงหนองหอย และม่อนแจ่ม สถานที่ท่องเที่ยวอันดับต้นๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ชาวม้งหนองหอยเก่าที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงนี้จึงมีการปรับตัวเองจากสังคมเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวเข้ามาค้าขายของที่ระลึก การจัดแสดงวิถีชีวิตชาติพันธุ์ การจัดให้นักท่องเที่ยวสัมผัสวิถีความเป็นวัฒนธรรมม้งผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ของม้ง ทำให้เกิดสังคมเศรษฐกิจขึ้น การปรับตัวของชาวม้งหนองหอยเก่าอีกประเด็นหนึ่งคือการสร้างโฮมเสตย์ และรีสอร์ท เพื่อบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว เป็นการลงทุนเพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว จากอดีตชาวม้งบ้านหนองหอยเก่า 1 ครัวเรือนต้องออกไปทำไร่ ปลูกผัก เพื่อค้าขาย แต่ปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนหันมาเปิดธุรกิจท่องเที่ยวตามความเปลี่ยนแปลงทางบริบทใหม่ที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 2 เจ้าหน้าที่บ้านหนองหอยเก่าจัดเตรียมรถฟอร์มูล่ามังแก่นักท่องเที่ยว
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

การดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมบ้านปางไฮ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ยังคงรักษาวัฒนธรรมการกินอยู่ การแต่งกายในวันสำคัญ แต่ผู้สืบทอดด้านดนตรีนั้นเริ่มน้อยลง วัยรุ่นหรือวัยกลางคนมุ่งทำงานด้านเกษตรกรรม การค้าขายผลผลิตทางเกษตรเช่นข้าว ข้าวโพด กะหล่ำปลี ดอกไม้ อีกทั้งเยาวชนศึกษาเล่าเรียนในเมืองเชียงใหม่ จึงมีนักดนตรีอาวุโส เช่น นายเล้ง แซ่เฒ่า ที่ยังคงสืบทอดดนตรี และวัฒนธรรมชาติพันธุ์ม้งจัดแสดงให้กับนักท่องเที่ยวยังม้งลอจ์จซึ่งเป็นรีสอร์ทใกล้หมู่บ้าน อีกทั้งยังสร้างรายได้เสริมแก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมแสดงวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวม้ง เช่นการโยนลูกช่วง การเต้นรำประกอบเพลง การบรรเลงเค่ง การร้องเพลงประกอบการเต้นรำ การร้องเพลงเดี่ยวซึ่งเป็นเพลงดั้งเดิมของม้ง การจำลองพิธีแต่งงาน การบรรเลงขลุ่ย ตร้าบล่ายประกอบการเต้นรำ และการจำลองการรักษาไข้ของหมอผี

วัฒนธรรมดนตรีม้งบ้านปางไฮ มีการเปลี่ยนแปลงบริบทจากเดิมใช้ดนตรีเพื่อประกอบพิธีสำคัญของม้งเอง เช่น การแสดงในงานปีใหม่ม้ง การเป่าเค่งเพื่อส่งวิญญาณ บรรเลงดนตรีเพื่อสร้างความบรรเทิง และบทเพลงที่บรรเลงต่างมีความหมายของกลอนเพลง โดยมีความหมายลักษณะต่างๆ ทั้งแสดงความยินดีที่แขกมาเยี่ยมเยือน การแสดงความขอบคุณแขก การแสดงความคิดถึงเมื่อแขกกลับ บทเพลงเกี่ยวกับการเปรียบเปรยต่างๆ บทเพลงสอนลูกหลาน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงที่นำดนตรีชาติพันธุ์มาเข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นแนวคิดของทางรีสอร์ทที่จะส่งเสริมรายได้ของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง โดยนำวัฒนธรรมความเป็นอยู่เพื่อจัดแสดงให้เป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาพัก จึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 3 นักท่องเที่ยวร่วมโยนลูกช่วงกับเยาวชนชาวม้ง ซึ่งเป็นการจำลองประเพณีปีใหม่ม้ง
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

ภาพที่ 4 เยาวชนม้งบ้านปางไฮ แสดงการโยนลูกช่วงให้นักท่องเที่ยว ณ ม้งลอ์จรีสอร์ท
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรี บทเพลง และ การแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า ในพื้นที่ศึกษาคือตำบลแม่แรม มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงดำรงวัฒนธรรมดนตรีอยู่ คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยเก่า หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 2) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยใหม่ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านปางไฮ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้มีเครื่องดนตรี และเพลงร้องดังนี้

เครื่องดนตรีเค่ง

เค่งเป็นเครื่องดนตรีชั้นสูงของชาวม้ง ชาวม้งมีความเชื่อว่าสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณได้ เค่งอยู่ในตระกูลเครื่องลมไม้ ประเภทที่มีท่อเสียง ภายในท่อมีลิ้นทองเหลืองติดเข้าไปกับตัวท่อ บรรเลงโดยวิธีการเป่าเสียงและดูดเสียง เค่ง มีลักษณะทางกายภาพ 2 ส่วน คือ ส่วนท่อของเค่ง เรียกว่า ลำเค่ง (ดี่เค่ง) และส่วนลำตัวเค่ง (เต๊าเค่ง)

ภาพที่ 5 เครื่องดนตรีเค่ง
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

บทบาทของเค่งต่อความเชื่อและพิธีกรรม

1) เพื่อความบันเทิง เค่ง ถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่คู่กับวัฒนธรรมชาติพันธุ์ม้งมาโดยตลอด งานประเพณีขึ้นปีใหม่ม้งจึงมีความจำเป็นที่ต้องนำเค่งมาบรรเลงเพื่อสร้างความบันเทิงให้ผู้เข้าร่วมงาน ทั้งแสดงกลางลานที่จัดงาน หรือแสดงเวที ทั้งนี้บทเพลงของเค่งมีเนื้อหาหลากหลาย เช่น การเกี้ยวพาราสี การสอนลูกหลาน การเปรียบเทียบ การคิดถึงกัน และการเดินทาง เป็นต้น

2) บรรเลงเนื่องในโอกาสต่าง ๆ การเป่าเค่งเพื่อแสดงถึงการทักทายกันกับแขกผู้มาเยือนจากต่างบ้าน อีกทั้งยังเป่าเค่งเพื่อแสดงความชื่นชมยินดีที่ได้รู้จักกัน เพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าบ้าน รวมถึงเป่าเพื่ออวยพรให้แขกในงานมีความสุข มีความเจริญในหน้าที่การงาน มีสุขภาพที่แข็งแรงกลับไป การบรรเลงเค่งเป็นสัญลักษณ์แทนคำสวัสดี หรือ “ซินซีซือปุ” การเป่าเค่งเพื่อแสดงถึงการถามไถ่สาระทุกข์สุขดิบ แสดงถึงการต้อนรับแขกที่มาเยือนด้วยความเต็มใจยิ่ง เป็นการให้เกียรติผู้มาเยือนอีกทางหนึ่ง ผู้เดินทางมาเยี่ยมเยียน (คิคลิ) เมื่อผู้มาเยี่ยมเยียน เจ้าบ้านจึงรู้สึกดีใจ ซาบซึ้งใจ ต้องเป่าเค่งแสดงออกถึงความเคารพ คิดถึงกันอยู่เสมอ แขกหรือผู้มาเยือนได้ฟังแล้วเกิดความรู้สึกประทับใจ

การเป่าเค่งในพิธีศพ ซึ่งชาวม้งถือว่าเค่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญต่อพิธิศพมาก เปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์สื่อสารระหว่างวิญญาณผู้ตายสู่อีกโลกหนึ่ง ซึ่งเชื่อว่าเมื่อมีคนตายในหมู่บ้านต้องรีบนำเค่งเป่าก่อนเพื่อเป็นการนำวิญญาณผู้ตาย เสียงเค่งสามารถสื่อสารกับวิญญาณผู้ตายได้ การเป่าเค้งด้วยทำนองต่าง ๆ หรืออาจ

เรียก “ภาษาทำนอง” โดยทำนองต่างๆ มีความหมายเพื่อนำวิญญาณผู้ตาย, เพื่อสอนลูกหลาน และเพื่อเรียกขวัญญาติผู้ตาย

เครื่องดนตรีตร้าบล่าย

ตร้าบล่ายเป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในประเภทเครื่องลมประเภทมีลิ้นอิสระ (Free reed aero phone) มีลักษณะทางกายภาพที่คล้ายกับขลุ่ยและปี่ แต่ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่มีลิ้น จึงจัดได้ว่า ตร้าบล่าย อยู่ในกลุ่ม ปี่ สามารถจัดประเภทเครื่องดนตรีตามแหล่งกำเนิดของเสียงของ Erich M. Von Hornbostel และ Curt Sachs แล้ว ตร้าบล่าย จัดอยู่ในประเภทเครื่องดนตรีที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ ชนิดเครื่องดนตรีที่มีลิ้นอิสระ โดยทั่วไปแล้ว เครื่องดนตรีที่มีลิ้นอิสระส่วนใหญ่ หนึ่งท่อจะมีหนึ่งเสียงเท่านั้น ทั้งเป่าและดูดสามารถเกิดเสียงได้ ดังนั้นจึงจัด ตร้าบล่าย เป็นกลุ่มเครื่องดนตรีกลุ่มย่อยที่มีท่อเดียว แต่มีหลายระดับเสียงได้อีก

ภาพที่ 6 นายเล้ง แซ่เฒ่า บ้านปางไฮ บรรเลงตร้าบล่าย

(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

การบรรเลงตร้าบล่ายเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมม้งมายาวนาน บทเพลงและความหมายบทเพลงสอดแทรกความเชื่อ และวิถีชีวิตของม้ง อีกทั้งยังใช้บรรเลงหลายโอกาส ทั้งที่เกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม และเพื่อความบันเทิง มีรายละเอียดดังนี้

1) เพื่อความบันเทิง การบรรเลงต้าบล่ายเพื่อความบันเทิงยามว่างจากการงาน เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจของนักดนตรีม้ง การเป่านั้นสามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้ ผู้ที่เป่าตร้าบล่ายได้ หรือผู้สูงอายุที่รู้จักบทเพลงจะสามารถรู้ทันทีว่าเป็นบทเพลงที่มีความหมายว่าอะไร กล่าวถึงเรื่องอะไร

2) การเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว การบรรเลงตร้าบล่ายเป็นเครื่องสื่อแทนการจีบสาว หรือเกี้ยวพาราสีสมัยก่อน หนุ่มชาวม้งใช้ ตร้าบล่ายในการเป่าเพื่อเข้าไปจีบสาวก่อนการพูดคุย นายแตงสั่ว เตชะเลิศพนา ผู้อาวุโสของหมู่บ้านหนองหอยเก่า เล่าว่า “... สมัยก่อนนักดนตรีที่เล่นตร้าบล่ายได้ จะเข้ามาจีบสาวด้วยเสียงเพลง ซึ่งตามวัฒนธรรมม้งนั้นหากหนุ่มมาจีบสาวโดยตรงถือว่าไม่เหมาะสม และเป็นการไม่ให้เกียรติต่อพ่อแม่ของสาว ดังนั้นวิธีการจีบสาวสมัยก่อนต้องใช้ตร้าบล่ายในการบรรเลงจีบ”

3) การบรรเลงตร้าบล่ายเพื่อระบายความรู้สึก การบรรเลง ตร้าบล่ายนั้นผู้บรรเลงใช้แทนความรู้สึกได้ เช่น เมื่อมีความทุกข์ใจหรือคิดถึงญาติมิตร คิดถึงคนรักที่จากกันไกล หรือการได้พลัดพรากจากสงคราม ในทางกลับกัน เมื่อมีความสุขก็เป่าระบายความรู้สึกแทนได้เช่นกัน ตร้าบล่ายจึงเป็นแทนความรู้สึกได้อย่างดีสำหรับชาวม้ง

4) การบรรเลงตร้าบล่ายเพื่อเรียกวิญญาณ นายชัว นทีไพรวัลย์ ให้ความรู้เรื่องการบรรเลงตร้าบล่ายเพื่อเรียกวิญญาณว่า “...สมัยเก่าเมื่อมีคนเจ็บป่วยในบ้าน ถ้าหมอผีของหมู่บ้านบอกสาเหตุเกิดจากวิญญาณร้ายมาเกี่ยวข้องกับคนป่วยทำให้ไม่สบาย หมอผีต้องเรียกวิญญาณนั้นเข้ามาแล้วใช้ปืนยิงขึ้นฟ้าโดยการเรียกวิญญาณต้องใช้ตร้าบล่ายเป็นสื่อเรียกวิญญาณ บทเพลงเป็นเพลงสั้น ๆเพลงที่ใช้เฉพาะงานศพเท่านั้น ไม่สามารถนำมาบรรเลงเพื่อสร้างความบันเทิงได้”

เพลงร้อง กื่อเชี้ย

เพลงร้องกื่อเชี้ย หรือบางทีชาวม้งเองเรียก “ซอม้ง” ซึ่งใช้เรียกเปรียบเทียบกับการขับซอของทางพื้นบ้านภาคเหนือ การร้องกื่อเชี้ยมีหลายประเภท เป็นการเล่าเรื่องราวการดำรงชีวิตของชาวม้ง การเกี้ยวพาราสีของคู่ที่ร้องด้วยกัน การร้องเพื่อแสดงความรู้สึกต่างๆ การขับร้องเพลงกื่อเชี้ยแต่ละเพลงนั้นเป็นการเล่าเรื่องราวเดียวกันตลอดทั้งเพลง เรื่องราวที่เกี่ยวกับความรักรักระหว่างหนุ่มสาว (กื่อเชี๊ยแปล่ง) การเล่าเรื่องราวของลูกสะใภ้ในลักษณะต่าง ๆ (กื่อเชี๊ยอัว นย้ะ นย้ะ) การเล่าเรื่องราวการทำมาหากิน และการดำรงชีวิต (กื่อเชี๊ยอัวน้ออัวโห) และการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการตาย ซึ่งเล่าเรื่องเกี่ยวกับความยากลำบาก การกำพร้าพ่อแม่ งานศพ ความสัมพันธ์ของผู้ร้องต่องานศพหรือญาติที่จากไป(กื่อเชี๊ยตัว ตัว)

เพลงร้องในงานขอสาวในพิธีแต่งงาน
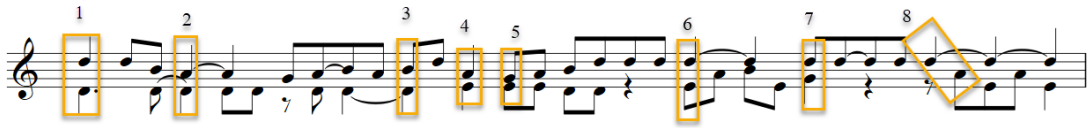
ก่อนที่ฝ่ายชายอยากขอหญิงสาวชาวม้งแต่งงานนั้น เมื่อมีการตกลงปรงใจกันทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิง และคุยกันระหว่างพ่อแม่ และญาติของทั้งสองฝ่ายแล้ว จึงมีพิธีกรรมการขอสาว ดังที่นายเลาต๋ำ พนมไพร กล่าวว่า “...ฝ่ายชายนำญาติ ครอบครัว เพื่อน นักดนตรีไปรอหน้าประตูบ้านฝ่ายหญิง โดยบ้านฝ่ายหญิงปิดประตูไว้ จากนั้นนักดนตรีร้องเพลงหน้าประตูบ้าน โดยเนื้อหาใจความของเนื้อร้องเกี่ยวกับกับ เมื่อเรามารอหน้าบ้านแล้ว ข้างในบ้านล็อคประตูอยู่ เราไม่สามารถเปิดได้ เราซึ่งเป็นนักร้องขอให้คนในบ้านเปิดประตูเพื่อให้ฝ่ายชาย ญาติ และเพื่อนเข้าไปข้างในบ้าน ฝ่ายหญิงเมื่อฟังเพลงดังนั้นแล้วจึงเปิดประตูให้เข้าได้ ส่วนเมื่อเข้าไปในบ้านแล้วจะต้องร้องเพลงเกี่ยวกับการขอสาวประมาณ 30-40 เพลง ทำเป็นขั้นตอนไปเรื่อยๆ บทเพลงเป็นทำนองเดียว แต่เปลี่ยนความหมายไปตามขั้นตอนของการสู่ขอ ร้องเพลงแรกตั้งแต่ขึ้นบันไดขั้นแรก เพลงที่ 2 บันไดขั้นที่ 2 ไปเรื่อย ๆ ค่อยขยับไปเรื่อย ๆ และร้องเพลงเป็นขั้นตอนจนสิ้นสุดการสู่ขอ ซึ่งจะสู่ขออยู่ 2-3 วัน พิธีสู่ขอพาฝ่ายหญิงกลับบ้านไปกับฝ่ายชายและทำพิธีสู่ขอต่อที่บ้านฝ่ายชาย แต่หากเป็นกรณีที่พาสาวหนีออกบ้านไป เมื่อออกไป 3 วัน ฝ่ายชายนำฝ่ายหญิงกลับมาขอขมากับพ่อ แม่ และญาติ จัดพิธีกรรม มีการฆ่าหมู โดยพิธีกรรมไม่ยุ่งยาก เมื่อพร้อมก็สามารถแต่งงานได้เลย”

เพลงสวดในพิธีศพ

เพลงสวดในพิธีศพ หรือเต๋อวเก๋ จะกระทำในพิธีศพเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพลงร้อยเนื้อทำนองเดียว หรือกล่าวอีกนัยคือ บทเพลงมีทำนองเดียวแต่เปลี่ยนคำร้องภาษาม้ง หรือกลอนเพลงไปเรื่อย ๆ ผู้ทำหน้าที่เต๋อวเก๋ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน การร้องเพลงสวดเต๋อวเก๋มีหลายขั้นตอน เช่น สวดในพิธีตั้งศพเพื่อชี้นำทางวิญญาณผู้ตาย โดยเริ่มต้นตรงจุดฝังรกของผู้ตายก่อน จากนั้นหากผู้ตายย้ายไปอยู่ที่ไหนเต๋อวเก๋จะชี้นำทางมาเรื่อย ๆ จนถึงที่อยู่ปัจจุบันของผู้ตาย เมื่อสวดเสร็จจึงมีการเป่าเค่งและตีกลองตามลำดับ เต๋อวเก๋ยังต้องร้องสวดเพื่อหาตำแหน่งฝังผู้ตาย อีกทั้งยังสวดเพื่อสอนลูกหลานโดยที่ลูกหลานหรือญาติผู้ตายคุกเข่าเพื่อรับฟังการร้องเพลงสวดเต๋อวเก๋

การศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมดนตรีม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บทเพลงทั้งหมด 17 บทเพลงทั้งเพลงร้อง เพลงเครื่องดนตรีเค่ง และตร้าบล่าย สรุปได้ ดังนี้

บทเพลงจากเครื่องดนตรีเค่งมีรูปแบบโครงสร้างที่ซับซ้อน ไม่มีจังหวะที่ตายตัว ความสั้นยาวของทำนองไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่ที่กลอนเพลง การหยุดพักหายใจของการบรรเลงคือการแบ่งวรรคตอนของท่อนเพลง ช่วงเสียงของบทเพลงจากเครื่องดนตรีเค่งจากเสียงต่ำสุดโดยส่วนมากสูงกว่า 1 ช่วงเสียง ระดับเสียงเมื่อจัดเรียงจากต่ำไปสูง พบว่ามีทั้งระบบ 6 เสียง, 7 เสียง ซึ่งสรุปได้ว่าระบบเสียงของเค่งมีความใกล้เคียงกับระบบเสียงแบบ Pentatonic ของทางทฤษฎีดนตรีตะวันตก ทิศทางของทำนองสองแนวของเค่ง บางเพลงแนวบนมีทิศทางคงที่ บางเพลงแนวล่างมีทิศทางคงที่ ส่วนแนวตรงข้ามจะเคลื่อนไหวขึ้น และลงแคบๆ ขั้นคู่ระหว่างทำนองมีความใกล้เคียงกับขั้นคู่ทางทฤษฎีตะวันตก จากตัวอย่างขั้นคู่ระหว่างทำนองสองแนวได้แก่ 1 = คู่ P8 , 2 คู่ P5, 3 คู่ M6 , 4 คู่ m6 , 5 คู่ m3, 6 คู่ m7, 7 คู่ P5 และ 8 คู่ 4P รูปแบบจังหวะบทเพลงเค่งไม่มีความคงที่ หากมีการบันทึกโน้ตควรใช้แบบไม่มีจังหวะ (Non Metric) เพื่อแบ่งวรรคของเพลง อัตราความเร็วบทเพลงเค่ง 82-92 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้บรรเลง กระสวนจังหวะมีทั้งการใช้โน้ตตัวดำ ตัวเขบ็ต 1 ชั้น 2 ตัว

ภาพที่ 7 ขั้นคู่ระหว่างทำนองสองแนว

บทเพลงร้องของชาติพันธุ์ม้ง ไม่มีจังหวะตายตัว ทำนองของเพลงม้งมีความสั้นยาวไม่เท่ากัน ซึ่งเกิดจากกลอนเพลง หรือเนื้อเพลงที่ผู้ร้องได้แต่งขึ้นในขณะนั้นมีคำที่ไม่เท่ากัน ทั้งนี้นำทองบทเพลงร้องม้งมีทำนองโดยภาพรวมเป็นทำนองเดียว แต่เปลี่ยนเนื้อ หรือคำร้องไปตามเนื้อหา อาจเรียกว่า “ร้อยเนื้อทำนองเดียว” บทเพลงมีหยุดพักหายใจของผู้ร้องเพลงเป็นท่อนๆ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น 1 ประโยคของการร้อง ช่วงเสียงของบทเพลงร้องจากเสียงต่ำถึงสูงสุดสูงกว่า 1 ช่วงเสียง ระดับเสียงเมื่อจัดเรียงจากต่ำไปสูง พบว่ามีทั้งระบบ 6 เสียง 7 เสียง ซึ่งสรุปได้ว่าระบบเสียงของเค่งมีความใกล้เคียงกับระบบเสียงแบบ Pentatonic ของทางทฤษฎีดนตรี

ตะวันตก บทเพลงร้องนั้นมีรูปแบบจังหวะแบบยืดหยุ่นขึ้นแต่ผู้ร้อง บ้างร้องเร็ว และกลับมาช้า และกลับไปเร็ว ทั้งนี้เกิดจากการร้องเพลงม้งนั้นไม่มีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ และเครื่องดนตรีอื่นๆ เล่นประกอบจึงทำให้นักร้องเพลงม้งมีอิสระในการร้องเพลง แต่หากวัดความเร็วโดยภาพรวมอยู่ที่ 84-98

การอภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว บ้านหนองหอยเก่า, บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมองออกเป็น 3 แง่มุม คือ

1) วัฒนธรรมม้งดั้งเดิมซึ่งยังมีการใช้วัฒนธรรมเก่าจากรุ่นบรรพบุรุษ ทั้งการแต่งกาย การกินอยู่ การบรรเลงดนตรี ความเชื่อม้งดั้งเดิม ยังคงสืบทอดและแฝงอยู่ในบริบทของวิถีชีวิตชาวม้งตลอดเวลา

2) ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งทุกสังคมล้วนแล้วหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับชาวม้งในพื้นที่ศึกษาซึ่งต้องสื่อสารกับผู้คนต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ด้วยภาวะเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาตัวเอง ชาวม้งในพื้นที่ศึกษาจึงเพิ่มช่องทางการประกอบสัมมาอาชีพจากเดิมซึ่งคือ เกษตรกรรม เป็นรายได้เสริมจากอาชีพหลักเป็นธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งการเปิดร้านค้า การเปิดบริการที่พัก การขอส่ง ซึ่งอาจทำเป็นธุรกิจหลักสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว

3) การใช้วัฒนธรรมดนตรีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งมีการจัดกิจกรรมแสดงดนตรี การแสดงวิถีชีวิตชาวม้งให้แก่นักท่องเที่ยว จากเดิมดนตรี วิถีชีวิตเหล่านี้ถูกใช้เพื่อบริบทสังคมวัฒนธรรมม้ง เช่นดนตรีในงานปีใหม่ม้ง ดนตรีเพื่อแสดงออกถึงความขอบคุณ ความรัก ดนตรีเพื่อส่งวิญญาณผู้ตาย แต่ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่ปราชญ์นักดนตรีได้กลั่นกรอง ปรึกษาคณะผู้ร่วมงาน และได้คิดเรื่องความเหมาะสมของการนำความเชื่อม้งไปจัดแสดงเฉพาะเนื้อหาสาระที่ตัดทอนให้มีความเหมาะสม และไม่ผิดจารีตดั้งเดิม แต่หากมองอีกนัยหนึ่ง การแสดงวัฒนธรรมต่อสายตานักท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการประชาสัมพันธ์ให้สังคมภายนอกได้รู้จักสังคมม้งอีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิรุตร์ แก้วหล้า (2557) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลือกสรรดนตรีที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิต นำมาศึกษารื้อฟื้นองค์ความรู้ให้ถึงแก่นแท้ของดนตรี มีการประยุกต์ใช้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า เพื่อเป็นสิ่งสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี และต่อยอดภูมิปัญญาต่อไป
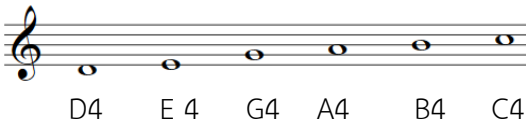
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการคงไว้ของวัฒนธรรมเดิมของชาติพันธุ์ม้ง และการเปลี่ยนแปลงบริบทการใช้วัฒนธรรมเดิมมาสู่ธุรกิจการท่องเที่ยว การแสดงวิถีชีวิตม้งเพื่อให้นักท่องเที่ยวภายนอกเข้าชม มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้ตอบสนองกับสภาพเศรษฐกิจ การสร้างรีสอร์ท บริการที่พัก ขายของที่ระลึก ของใช้ ขายอาหาร ทำให้ชาวม้งในพื้นที่บางกลุ่มหรือบางครอบครัวเกิดรายได้หลัก
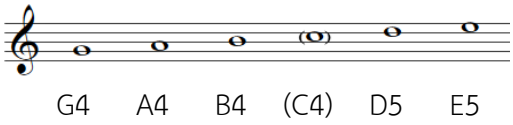
การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษา บ้านหนองหอยเก่า, บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น มีกลุ่มชาติพันธุ์อำเภออื่น ๆ จังหวัดอื่น ๆ รวมไปถึงชาติพันธุ์ที่อยู่ต่างประเทศให้ศึกษา ควรมีการศึกษาความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อุปกรณ์ หรือชิ้นส่วนของเครื่องดนตรี ซึ่งจะทำให้ช่วยให้เข้าใจดนตรีชาติพันธุ์มากยิ่งขึ้น การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นควรศึกษามิติของความเปลี่ยนแปลงจากความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิม และเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในสังคมปัจจุบัน การเข้าไปศึกษาในพื้นที่เก็บข้อมูล ควรศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและบอกวัตถุประสงค์ในการเข้าไปเก็บข้อมูล ให้ชาวบ้านเข้าใจ เพราะเป็นการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

องค์ความรู้ใหม่ และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ของระดับเสียงสำคัญของบทเพลงเค่ง คือ D4, E 4, G4, A4, B4, C4, D5 รวมทั้งหมด 7 เสียง ซึ่งเมื่อจัดเรียงโน้ตเสียใหม่จะมีความใกล้เคียงบันไดเสียงแบบ G Major Pentatonic คือ G A B D E ซึ่งมีโน้ต C เพิ่มขึ้นมา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อจัดเรียงโน้ต G A B C D E จะเกิดความใกล้เคียงบันไดเสียง G Major ซึ่งยังขาดโน้ต F# ของบันไดเสียงนี้อยู่ จากความรู้ดังกล่าวทำให้เราสามารถนำเสียงสำคัญของเพลงเค่งที่จัดเรียงใหม่นี้สร้างสรรค์งานดนตรี โดยใช้เครื่องดนตรีที่ให้ทำนอง เช่น กีตาร์ แซกโซโฟน เปียโน ดำเนินทำนองภายใต้กรอบของเสียงสำคัญเพลงเค่งได้

ภาพที่ 8 ตัวอย่างกลุ่มเสียงสำคัญเพลงเค่ง

ภาพที่ 9 ตัวอย่างความใกล้เคียงบทเพลงเค่งกับบันไดเสียง G Major Pentatonic

อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องการประยุกต์วัฒนธรรมดนตรีและการแสดงเพื่อเข้าสู่การท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการรื้อฟื้นความรู้ดนตรีของชาวม้ง เช่น การส่งเสริมกิจกรรมดนตรีแก่ชุมชน ชุมชนต้องสนับสนุน ผลักดันให้วัฒนธรรมดนตรีของม้ง ไม่สูญหายไป ต้องสร้างจิตสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ม้ง ให้ชาวม้งตระหนักถึงวัฒนธรรมทุกด้าน และส่งเสริมผ่านระบบการศึกษา การส่งเสริมกิจกรรมดนตรีแก่ชุมชนเพื่อความสำนึกตระหนักของชุมชนม้ง การส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์แก่เยาวชนในพื้นที่ ทั้งนี้ต้องมีคณะทำงานด้าน

วัฒนธรรมที่คอยเป็นตัวกลางในการส่งเสริม ทั้งจัดสรรงบประมาณ วางแผนงาน วางนโยบายเพื่อให้วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อยู่คู่ชุมชนต่อไป

การส่งเสริมดนตรีเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน โดยการสอดแทรกในสาระของดนตรีม้งในหลักสูตรท้องถิ่น ผู้เรียนจะเข้าใจเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงร้อง เครื่องดนตรี และบทบาทหน้าที่ รู้ถึงการเคลื่อนที่ขึ้น-ลง ของทำนองเพลงม้ง องค์ประกอบของดนตรี ศัพท์สังคีตในบทเพลง ประโยคและอารมณ์ของบทเพลงที่ฟัง การฝึกร้องเพลงม้ง การบรรเลงเครื่องดนตรีม้ง การเก็บรักษาเครื่องดนตรีอย่างถูกวิธี อ่านเขียนโน้ตไทย และโน้ตสากลในรูปแบบต่าง ๆ (โน้ตบันทึกแบบสากลในกลุ่มเสียงสำคัญของม้ง) การใช้สื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการส่งเสริมดนตรีท้องถิ่นในหลักสูตรดนตรีอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมที่ให้ผู้เรียน และผู้สนใจได้เห็นภาพที่ชัดเจน มีตัวอย่างเชิงประจักสามารถนำสื่อมาพัฒนาต่อยอดด้วยตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับรัฐสินธุ์ ชมสูง (2560) ที่มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการธำรงวัฒนธรรมด้านดนตรีโดยควรจัดเป็นหลักสูตรบูรณาการเป็นหน่วยต่างๆ ของกลุ่มสาระทางด้านดนตรี และควรมีการนำปราชญ์หรือศิลปินท้องถิ่นที่มีความรู้ด้านดนตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเพื่อสืบสานต่อไป และสอดคล้องกับธนพชร นุตสาระ (2560) ที่ได้ศึกษาเครื่องดนตรีของชาวลาหู่ และเห็นว่าควรมีการอนุรักษ์และการสืบทอดโดยได้จัดอบรมให้กับเยาวชนและคนในชุมชนที่สนใจเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสานและต่อยอดในการเรียนรู้เครื่องดนตรีของตนเอง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การปรับวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กับธุรกิจการท่องเที่ยว ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับทุนสนับสนุน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ งบประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปี พ.ศ. 2560

เอกสารอ้างอิง

ธนพชร นุตสาระ. (2560). หน่อซื่อแหล่ะ เครื่องดนตรีลาหู่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 18*(2), 22-35.

นิรุตร์ แก้วหล้า. (2557). การศึกษาเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในเขตพื้นที่โครงการหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 16*(1), 44-55.

ปรานี วงษ์เทศ. (2530). *“ความเชื่อของชาวอีสาน”, ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยงยุทธ ธีรศิลป์. (2538). *เจ็ดทศวรรษ: ราชภัฏเชียงใหม่กับสืบสานวัฒนธรรม.* เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

รัฐสินธุ์ ชมสูง. (2560). วงสะล้อ ซอ ปิน ของครูอรุณศิลป์ ดวงมูล. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 18*(2), 6-20.

สุกรี เจริญสุข. (2530). ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์. *วารสารถนนดนตรี, 1*(12), 38- 41.

อนรรฆ จรัณยานนท์. (2548). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์ดนตรีสากล.* วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

Hornbostel, V., Sachs, C. (1940). *The history of musical instruments [by] Curt Sachs* . New York, W.W. Norton & company, inc.

Merriam, A., P. (1964). *Anthropology of music*. Chicago: University Press.

Myers, H. (1992). *Ethnomusicology An Introduction*. W.W.Norton & Company: Inc.Center.

Nettl, B. (1972). *Music in Primitive Culture*. London: Oxford University Press.

ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

The Local Wisdom of Lanna Musical Instrument for Inherit the making Lanna Musical Instrument and Support the Strengthening Culture

บูรณพันธุ์ ใจหล้า

Buranapan Jaila

หลักสูตรดนตรีศึกษา ภาควิชาดนตรีและศิลปะการแสดง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Music Education Program, Faculty of Humanities ans Social Sciences,
Chiangmai Rajabhat University
E-mail: jaila_blue@hotmail.co.th

(Received : September 14, 2019 Revised : November 7, 2019 Accepted : November 25, 2019)

บทคัดย่อ

สะล้อและซึงเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ประเภทเครื่องสีและดีด ปัจจุบันนิยมใช้กันแพร่หลาย แต่คุณภาพของเครื่องดนตรีนั้นมีปัจจัยสำคัญคือวัสดุและองค์ความรู้เชิงช่าง งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ตลอดจนศึกษากระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาคนอื่น ๆ ในสายความรู้ของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติการสืบทอดและกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาประเภทสะล้อและซึงโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย เชิงคุณภาพและทฤษฎีการศึกษาทางมานุษยดนตรีวิทยา ในการศึกษาข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนาม

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึงเริ่มมาจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ และได้ถ่ายทอดให้นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ผ่านการฝึกฝนทักษะทางช่างและได้ถ่ายทอดมาจนถึงนายกำจร เทโวขัติ์ ผู้เป็นช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึงที่มีคุณภาพในปัจจุบัน โดยการสร้างสะล้อและซึงพบว่ามีการสร้างสะล้อและซึงทั้งสามขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ มีกระบวนวิธีการสร้างที่เหมือนกันแต่ต่างกันที่ขนาดกับระดับเสียง

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เครื่องดนตรีล้านนา สืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

Abstract

Salor and Sueng is an Lanna musical instrument and popular to play in present day. The quality of musical instrument is depend on material for making and musical instrument maker skill. This research aims to study the development of Lanna music making knowledge transmission from Master Boonrat Tippayarat, Lanna musical instrument maker in Chiang Mai province and the process of making Lanna musical instrument. Ethnomusicological method used for this study.

The result of this research shows the first standard Lanna musical instrument maker is Jao Suntorn Na Chiang Mai and transmit to Master Boonrat Tippayarat. The process of learning to make musical instrument by observation and practice by doing. Master Boonrat Tippayarat transmit the musical instrument making to Master Khamjorn Thevokut, specialize to make Salor and Sueng in the present day. The process of Salor and Sueng making; small size, medium size and large size making is difference by nature of musical sound.

Keywords: Local wisdom, Lanna musical instrument, Inherit the making Lanna musical instrument, Strengthening culture

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มวัฒนธรรมล้านนาตะวันตก จากขอบเขตพื้นที่ทั้งหมดคือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมทางดนตรีที่ปรากฏ มีการศึกษาทั้งในรูปแบบ เช่น งานวิจัย เอกสารตำรา การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพเครื่องดนตรี ระบบเสียงและบันไดเสียง แต่ยังขาดการศึกษารวบรวมข้อมูลที่ชัดเจน เกี่ยวกับการสร้างเครื่องดนตรี ซึ่งข้อมูลในปัจจุบันเป็นภาพรวมที่ยึดเป็นมาตรฐาน ประกอบกับสายการสืบทอดของสล่าหรือช่างผู้สร้างเครื่องดนตรีทั้งในอดีตและปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นแต่ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลอย่างชัดเจน ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาของสล่าหรือช่างสร้างเครื่องดนตรีในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในปัจจุบันมีความน่าสนใจอย่างยิ่งโดยเฉาพะเครื่องดนตรีล้านนามีพัฒนาการหลายประเภทสามารถจำแนกตามลักษณะของการบรรเลงทั้ง เครื่องดีด สี ตี เป่า เช่น เครื่องดีด ได้แก่ ซึง พิณเปี๊ยะ, เครื่องสี ได้แก่ สะล้อ, เครื่องตีได้แก่ ฆ้อง กลองแอว กลองปูชา กลองหลวง, เครื่องเป่าได้แก่ ขลุ่ย ปี่จุมและแน (ธีรยุทธ ยวงศรี, 2540) พื้นที่วัฒนธรรมทางดนตรีล้านนาเชียงใหม่มีความหลากหลายและมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยวัฒนธรรมดนตรีล้านนาได้รับอิทธิพลของดนตรีตะวันตก โดยการนำเครื่องดนตรีล้านนาบรรเลงกับวงดนตรีร่วมสมัยหรือบทเพลงที่ใช้บันไดเสียงแบบดนตรีตะวันตก ทำให้สล่าหรือช่างทำเครื่องดนตรีต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของเครื่องดนตรีเพื่อให้บรรเลงตามบันไดเสียงของเพลงสมัยนิยม การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายในเชิงช่างสร้างเครื่อง

ดนตรีในพื้นที่วัฒนธรรมดนตรีล้านนาเชียงใหม่ในปัจจุบัน เครื่องดนตรีพื้นบ้านในพื้นที่วัฒนธรรมดนตรีล้านนาเชียงใหม่ มีบทบาทในการบรรเลงเดี่ยวและบรรเลงรวมวงในรูปแบบของดนตรีล้านนาล้วนสามารถบรรเลงร่วมกับวงดนตรีร่วมสมัย ทำให้บทบาทของเครื่องดนตรีล้านนามีความหลากหลายตามกระแสวัฒนธรรมนิยมเป็นลักษณะของการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม ในการสืบทอดและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะกระแสสังคมแต่ก็ยังมีความเหนียวแน่นในรูปแบบของวัฒนธรรมเดิม

การศึกษาในกรณีดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากปัจจุบันมีสล่าหรือช่างที่สืบทอดการทำเครื่องดนตรีล้านนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ที่หลากหลายตามประเภทและกลุ่มของเครื่องดนตรีซึ่งกระบวนการวิธีการสร้างและระบบเสียงของเครื่องดนตรีในปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของสภาวะทิศทางและบทบาทของเครื่องดนตรีล้านนาในอนาคตได้ การศึกษาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา จึงเป็นส่วนสำคัญในการเติมเต็มการศึกษาในด้านวิชาการดนตรี ซึ่งโดยทั่วไปต่างเน้นการศึกษาประวัติความเป็นมาของเครื่องดนตรี วงดนตรี ตลอดจนบทบาทและหน้าที่การใช้ดนตรีในสังคม รวมถึงการวิเคราะห์บทเพลง ซึ่งส่วนงานวิชาการที่ขาดหายไปคือ องค์ความรู้การสร้างเครื่องดนตรีล้านนา การสืบทอดกระบวนการขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ การใช้วัสดุที่มีในพื้นที่ตลอดจนเทคนิควิทยาพื้นบ้าน เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนานั้นมีพัฒนาการร่วมกันกับสังคมล้านนา กระบวนการถ่ายทอดความรู้สะล้อและซึงไปสู่เด็กและเยาวชนและศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อ สะล้อและซึง (สุคำ แก้วศรี, 2553)

ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีดังกล่าวนั้นยังไม่เป็นประเด็นในการศึกษาแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านมายาวนานกว่า 3 ทศวรรษมาแล้วก็ตาม และที่สำคัญคือ การศึกษาภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา จะทำให้ช่างหรือ “สล่า” ตามภาษาล้านนานั้น มีพื้นที่ในสังคมล้านนามากยิ่งขึ้น และไม่ถูกละเลยที่จะศึกษาไม่น้อยไปกว่าศิลปินหรือนักดนตรี อันจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมให้ตระหนักถึงภูมิปัญญาดังกล่าวได้มากขึ้น

นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ เป็นช่างทำเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนาที่เป็นที่ยอมรับในวงการสร้างเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนา โดยสืบทอดวิชาความรู้มาจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ มีนักวิชาการดนตรีและนักศึกษาขอรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านช่างทำเครื่องดนตรีไทยเป็นอันมาก ในอดีต นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ มีผลงานการสร้างเครื่องดนตรีโดยเฉพาะซอสามสายกะลาดัดซึ่งเป็นผลงานการคิดค้นของศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ (เสียชีวิต) วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตลอดจนมีการสร้างเครื่องดนตรีโบราณที่ใช้ในพระราชพิธีต่างๆ เช่น บัณเฑาะว์ กระจับปี่ เป็นต้น

นอกจากนี้นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ ยังเป็นผู้ทรงความรู้ด้านดนตรีไทยและดนตรีล้านนา โดยเฉพาะการสร้างเครื่องดนตรีซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดในปัจจุบัน มีการพัฒนาเครื่องดนตรีทั้งกายภาพและเสียงให้ดีมากยิ่งขึ้นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะงานศึกษาวิจัยด้านดนตรีไทยมีนักเรียนนักศึกษาตลอดจนคณาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้าศึกษาองค์ความรู้กับนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ด้วยความสำคัญของการศึกษาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา ผู้วิจัยมีความสนใจภูมิปัญญาในการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ ของนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาในปัจจุบัน และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านนำไปสู่การอนุรักษ์บทบาทและทิศทางการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ ช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดงานวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาการทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านบุคคล ศึกษาการทำเครื่องดนตรีล้านนาเฉพาะของนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการทำเครื่องดนตรีล้านนาเฉพาะสะล้อและซึง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative research) นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ด้วยวิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) มีขั้นตอนอยู่ 6 ขั้นตอน คือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection) 2) การจัดกระทำกับข้อมูล 3) การตรวจสอบข้อมูล 4) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis) 5) การนำเสนอผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นบริบทของช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารหลักฐาน (Documenttary Data) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยหนังสือเอกสารต่าง ๆ ที่เคยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเครื่องดนตรีและบริบทของดนตรีล้านนา เช่น

วิทยานิพนธ์เรื่อง “สะล้อและซึง ภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านล้านนา” สุคำ แก้วศรี (2553)

“ศรีกุย ปันแสง ช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา” งามตา นันทขว้าง (2551)

“เจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ : การสืบทอดภูมิปัญญาสะล้อและซึง” ปรเมศวร์ สรรพศรี (2555)

“การสืบทอดสะล้อในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา” กิจชัย ส่องเนตร (2554)

“ซึงในวัฒนธรรมดนตรีจังหวัดเชียงใหม่” เอกพิชัย สอนศรี (2546)

“ขลุ่ยพื้นเมืองในวัฒนธรรมล้านนา” ปณิธิ เถาทอง (2548)

“ลักษณะทางกายภาพระบบเสียงของแนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่”เอกชัย นาดี (2545)

“กลองหลวง : ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและชาติพันธุ์ ” รณชิต แม้นมาลัย (2536)

หนังสือ “ประวัติดนตรีล้านนา” สงกรานต์ สมจันทร์ (2559)

“การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา” ประเวศ วะสี (2530)

1.2 การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีทางมานุษยวิทยา มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อจะได้รายละเอียดข้อมูลถูกต้อง จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 แบบ คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview)โดยการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลคือ

1) นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ 107 หมู่ 10 ซอยชมจันทร์ ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50100 ช่างทำเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนา บ้านเสียงไทย ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน

2) นายกำจร เทโวขัติ อยู่บ้านเลขที่ 136/1 หมู่ 6 บ้านวังสิงห์คำ ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อาชีพช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ซึ่งได้เรียนรู้การสร้างเครื่องดนตรีจากนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ มาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลและสาธิตการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาประเภท สะล้อ และซึง โดยโรงงานทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านเป็นของตนเอง

การสังเกตการณ์ (Observation) โดยผู้วิจัยดำเนินการโดยหลักการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกบุคคลข้อมูล แบบบันทึกข้อมูลเครื่องดนตรี แบบบันทึกข้อมูลการวัดเสียงหาค่าเซนต์ (Cent) โดยอุปกรณ์ในการบันทึกได้แก่ กล้องถ่ายรูปดิจิตอล เครื่องเทียบเสียงอิเล็กทรอนิกส์ Monochord ความยาวสาย 68 เซนติเมตร

การวัดระดับเสียง

การวัดระดับเสียงของเครื่องดนตรีสะล้อและซึงที่ได้จากงานภาคสนาม ผู้วิจัยอ้างอิงระบบเซนต์ (Cent) เป็นสำคัญ โดยเริ่มศึกษาระบบเสียงจากซึงทั้ง 3 ขนาด ได้แก่ ซึงเล็ก ซึงกลาง และซึงใหญ่ เนื่องจากมีระยะเสียงที่กำหนดตายตัวชัดเจนจากลูก หรือ นม (Fret) ด้วยการใช้เครื่องเทียบเสียงอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic tuner) วัดค่าความถี่เสียงแล้วนำมาแทนค่าในสูตรคำนวณค่าเซนต์ คือ $C = 1200 \times \log_2 (f2 / f1)$ ซึ่งกำหนดให้ $\log_2 = 0.301029995$ จากนั้นนำค่าเซนต์ที่ได้จากเสียงซึงแต่ละขนาดมาหาช่วงเสียงโดยประมาณและค่าเฉลี่ย แล้วนำมาจัดเรียงสรุประดับเสียงแสดงระยะตามแบบการศึกษาระบบเสียงในทางดนตรี จากนั้นจึงมาวัดเสียงสะล้อด้วยวิธีการเดียวกัน แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบเพื่อสรุปเป็นระบบเสียงของสะล้อและซึงในภาพรวม

การบันทึกภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาพเกี่ยวกับการวิจัย คือ บันทึกภาพขั้นตอนการสร้างสะล้อและซึง จาก ช่างทำเครื่องดนตรีโดยตรง โดยบันทึกตามลำดับขั้นตอนการผลิตจากบุคคลข้อมูลมานำเสนอผลการวิจัยพร้อมอธิบายทุกขั้นตอนตามรูปภาพที่ปรากฏจริง

2. การจัดกระทำข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดจากเอกสาร หลักฐาน และข้อมูลสนาม แล้วนำมาจัดระบบให้เป็นระเบียบ แยกเป็นหมวดหมู่เพื่อนำไปวิเคราะห์

2.1 ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเรียบเรียงสังเคราะห์ อ้างอิงนำเสนอตามประเด็นที่ศึกษา โดยนำเสนอไว้ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรม และส่วนต่าง ๆ ของเนื้อหาเพื่อใช้วิเคราะห์อ้างอิง

2.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลในงานภาคสนาม ทำการเรียบเรียงสังเคราะห์ข้อมูลอ้างอิงนำเสนอเพื่อใช้วิเคราะห์อ้างอิงในเนื้อหาโดยรวม

2.3 ข้อมูลที่ได้จากการวัดระดับเสียงเครื่องดนตรีในงานภาคสนาม นำเสนอตามจริงจากเครื่องวัดเสียง

2.4 ข้อมูลภาพถ่ายมาศึกษารายละเอียด และเรียบเรียงสาระที่ได้จากการบันทึกภาพในงานสนามนำเสนออ้างอิงเพื่อประกอบการอธิบายให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

3. การตรวจสอบข้อมูล

การจำแนกข้อมูลในการตรวจสอบในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่ได้จากการการลงภาคสนามมาแยกแยะตรวจสอบเป็นกระบวนการดังนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีล้านนาและบริบทโดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภท สะล้อและซึง ประวัติความเป็นมาบทบาทหน้าที่ในวัฒนธรรมและสังคมล้านนาในปัจจุบัน

3.2 ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษางานภาคสนามโดยแยกตามประเด็นดังนี้

1) ข้อมูลที่เป็นระบบและมีความสัมพันธ์กับข้อมูลเอกสาร

2) ข้อมูลขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องดนตรีประเภทสะล้อและซึง

3) ข้อมูลระบบเสียงของเครื่องดนตรี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากงานภาคสนาม ด้านการวิเคราะห์ลักษณะระบบเสียงของสะล้อและซึงตามหลักสวนศาสตร์ (Acoustics) และหลักมานุษยดนตรีวิทยา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ในประวัติและประสบการณ์การเรียนรู้การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึงให้แก่ลูกศิษย์ตลอดระยะเวลามากกว่า 30 ปีการศึกษาผู้วิจัยเน้นการนำเสนอข้อมูลตามประเด็นดังนี้

1) ประวัติความเป็นมาการเรียนรู้และประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง

2) กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การสร้างเครื่องดนตรีล้านนาประเภทสะล้อและซึง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2

กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง โดยศึกษาลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียง ตามหลักสวนศาสตร์และมานุษยดนตรีวิทยา ดังนี้

1) ขั้นตอนกระบวนการสร้างสะล้อและซึง กรรมวิธีการผลิตและกระบวนการผลิต โดยเริ่มจากวัสดุหลักในการผลิต ขั้นตอนการเตรียมการผลิต เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต

2) ลักษณะทางกายภาพของสะล้อและซึง ในปัจจุบัน วิเคราะห์รูปลักษณ์โดยทั่วไป ได้แก่รูปร่างลักษณะ ขนาดของสะล้อและซึงในปัจจุบัน

3) วิเคราะห์เสียงของสะล้อและซึงที่ได้จากการสาธิตการสร้าง ตามหลักสวนศาสตร์ การวัดเสียง ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการวัดเสียงในระบบของสะล้อและซึง (Cent) ของ Alexander Johne Eills (วาสิษฐ์ จรัณยานน์, 2538)

ผลการวิจัย

ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ช่างสร้างเครื่องดนตรีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ในประวัติและประสบการณ์การเรียนรู้การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง รวมถึงกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง โดยศึกษาลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียง สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ ปรากฏในบทสรุปของแต่ละตอนดังนี้

1. ประวัติและการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาของ นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์

นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ได้เริ่มเรียนรู้การทำเครื่องดนตรีจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ โดยเดิมมีความรู้พื้นฐานของตนเองนั้นเป็นช่างกลึงโลหะไปโรงงาน ทำให้มีความเชี่ยวชาญด้านการกลึงโลหะ วัสดุเนื้อแข็งประเภทไม้และงาช้าง แรกเริ่มได้รับงานกลึงจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ เป็นชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภท สะล้อและซึง ในส่วนของคันทวนสะล้อและลูกบิด ชิ้นผลงานเป็นที่พอใจของเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่มาก จึงชักชวนนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ เข้ามาช่วยทำงานสร้างเครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่ได้เริ่มฝึกหัดทำตั้งแต่เริ่มต้นคือ เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ประเภทสะล้อและซึง (ปรเมศวร์ สรรพศรี, 2555) ต่อมามีความเชี่ยวชาญมากขึ้นโดยเฉพาะทักษะการกลึงวัสดุองค์ประกอบเครื่องดนตรีที่เป็นไม้เนื้อแข็งให้ออกมาได้รูปลักษณ์ที่สวยงามและได้สัดส่วน จึงทำให้ได้รับความนิยมในกลุ่มนักดนตรีและครูดนตรี ภายหลังจึงได้เริ่มเรียนรู้การทำเครื่องดนตรีไทยประเภท ซอสามสาย กระจับปี่ บัณเฑาะว์ และอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ระยะเวลาที่อยู่กับเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ ประมาณ 20 ปี การเรียนรู้วิธีการสร้างเครื่องดนตรีไทยนั้น นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ เคยไปฝึกหัดการทำเครื่องดนตรีไทยราชสำนักที่กรุงเทพมหานคร และได้ฝากผลงานการสร้างดนตรีไทยทุกประเภทในสำนักพระราชวัง มีผลงานการสร้างซอสามสายกะลาดัดเป็นที่ยอมรับในวงดนตรีไทยสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ เป็นช่างทำเครื่องดนตรีไทยและดนตรีล้านนาที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน โดยเฉพาะซอสามสาย กระจับปี่ และเครื่องดนตรีล้านนา เช่น สะล้อ ซึง ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะด้านความงดงามปราณีตและเสียงที่มีคุณภาพดี นายบุญรัตน์มีประสบการณ์ในการสร้างเครื่องดนตรีไทยมาประมาณ 30 ปี ได้รับถ่ายทอดวิชาช่างซอสามสายจาก อาจารย์ภาวาส บุนนาค รองราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการ ในรัชกาลที่ 9 ผู้เชี่ยวชาญการบรรเลงซอสามสาย และกระสวนของเครื่องดนตรีไทยทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระสวนซอสามสายที่ได้มาตรฐานแบบโบราณ

นอกจากเป็นช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีไทยที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับและมีคุณภาพแล้วนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ยังได้ถ่ายถอดวิธีการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาให้แก่ลูกศิษย์ ได้แก่ 1) นายกำจร เทโวขัติ์ 2) นายอักษรศาสตร์ มาเอื้อง 3) นายจีรศักดิ์ ธนุมาศ ในการเก็บข้อมูล กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาในครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลจากนายกำจร เทโวขัติ์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดวิธีการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาจากนายบุญรัตย์ ทิพย์รัตน์โดยตรงมีประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีไม่ต่ำกว่า 20 ปีอีกทั้งมีผลงานเป็นที่ยอมรับและต้องการของผู้ใช้ทั้งนักดนตรี ศิลปิน ครูดนตรี ถือได้ว่าเป็นคุณภาพและมาตรฐานที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน (บุญรัตน์ ทิพยรัตน์, 2561)

ภาพที่ 2 แสดงการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ สู่ นายกำจร เทโวขัติ์

ภาพที่ 3 การสร้างชิ้นส่วนเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาของนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์
(ที่มา : บูรณพันธุ์ ใจหล้า, 2562)

2. กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาจากนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ ช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาในปัจจุบันนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ได้ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์จำนวน 3 คนที่ได้รับความรู้และประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีล้านนา และปัจจุบัน สามารถสร้างเครื่องดนตรีล้านนาได้อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของนักดนตรีพื้นบ้าน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับดนตรีพื้นบ้านล้านนา คือ 1) นายกำจร เทโวขัติ์ 2) นายอักษรศาสตร์ มาเอื้อง 3) นายจีรศักดิ์ ธนุมาศ นายกำจร เทโวขัติ์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านจากนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปีได้รับความรู้และประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา และทักษะทางการช่างจากนายบุญรัตน์อย่างเต็มที่ นายบุญรัตน์ได้ให้ข้อมูลว่าเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาได้ให้ช่างจรช่วยสร้างเป็นหลักแล้วส่วนนายบุญรัตน์เอง ได้รับทำเครื่องดนตรีไทยเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังรับสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาบ้างเป็นครั้งคราว การทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทสะล้อและซึงนั้น ได้รับสูตรสัดส่วนองค์ประกอบการสร้างมาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ทั้งหมด และภายหลังได้ดัดแปลงรูปร่างของสะล้อให้มีความแปลกใหม่บ้าง แต่ ระบบเสียงและคุณภาพยังคงเดิมและได้มาตรฐานเป็นที่ต้องการอยู่ตลอด จากนักดนตรีพื้นบ้าน ครูดนตรี นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายเครื่องดนตรีไทย ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ (บุญรัตน์ ทิพยรัตน์, 2561)

จากการศึกษาระบบเสียงซึงและสะล้อ พบว่าการสร้างระบบเสียงบนเครื่องดนตรีทั้งสองอ้างอิงเสียงจากระบบเสียงดั้งเดิมของดนตรีล้านนา โดยเครื่องดนตรีที่เป็นตัวหลักของการกำหนดเสียงคือซึง เพราะมีนม (Fret) บังคับตายตัว ซึ่งการกำหนดระบบเสียงของซึงสำหรับเป็นหลักเสียงที่แน่นอนนั้น ส่วนที่ 1 ได้จากการสร้างซึงให้มีขนาดความยาวตามสัดส่วนที่กำหนดเฉพาะ ในการสร้างซึง ส่วนที่ 2 ได้จากการติดระยะของนมแต่ละลูก ส่วนนี้ได้จากการเทียบระยะจากสัดส่วนที่วัดไว้จากซึงในอดีตที่สืบทอดกันมา จากการศึกษาระยะเสียงซึงจากการสร้างด้วยวิธีดังกล่าวของช่างกำจร เทโวขัติ์สามารถวัดเสียงของซึงที่ได้ค่าระยะห่างแตกต่างกัน

เล็กน้อยจากซึง 3 ขนาด คือ ซึงเล็ก ซึงกลาง และซึงใหญ่ ซึ่งสามารถคำนวณค่าเฉลี่ยของระยะเสียงโดยประมาณได้ ดังนี้

1. จากเสียง โด ไปหาเสียง เร 191.2 เซ็นต์
2. จากเสียง เร ไปหาเสียง มี 171 เซ็นต์
3. จากเสียง มี ไปหาเสียง ฟา 160 เซ็นต์
4. จากเสียง ฟา ไปหาเสียง โซล 179.6 เซ็นต์
5. จากเสียง โซล ไปหาเสียง ลา 194.3 เซ็นต์
6. จากเสียง ลา ไปหาเสียง ที 162.3 เซ็นต์
7. จากเสียง ที ไปหาเสียง โด 155.9 เซ็นต์

ขณะที่เสียงสะล้อนั้นแตกต่างออกไปเนื่องจากสะล้อเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีนมคอยบังคับระยะเสียง ส่วนเสียงของสะล้อจึงสามารถเคลื่อนไปมาได้ โดยระบบเสียงของสะล้อของช่างกำจร เทโวขัติ์ นั้น สร้างขึ้นจากองค์ประกอบของเครื่องดนตรีสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ 1. สัดส่วนความยาวของตัวสะล้อ 2. ตำแหน่งของรัดอก 3. การตั้งสายและตำแหน่งการกดนิ้ว โดย 2 ส่วนแรกนั้นเป็นตัวกำหนดช่วงเสียงโดยประมาณ ซึ่งเป็นส่วนที่กำหนดได้จากการสร้างของช่าง แต่ส่วนที่ 3 นั้นเป็นส่วนที่กำหนดจากตัวผู้บรรเลงเป็นหลัก ซึ่งในการศึกษาการหาระบบเสียงสะล้อของช่างกำจร เทโวขัติ์ นี้ผู้วิจัยกำหนดให้นักดนตรีสีสะล้อโดยอ้างอิงการตั้งเสียงและระยะเสียงของซึงเป็นหลัก ผลปรากฏว่าระยะเสียงที่บรรเลงนั้นไม่ได้มีระยะที่เท่ากันกับซึงเสียทั้งหมด หากแต่มีความคราดเคลื่อนอยู่บ้างเล็กน้อย แม้ว่าจะตั้งเสียงต้นเท่ากับซึงก็ตาม โดยสามารถอนุมาณได้ว่าระยะเสียงที่นักดนตรีบรรเลงสะล้อที่อ้างอิงตามระยะเสียงของซึงจากช่างเดียวกัน เป็นระบบเสียงสะล้อที่เป็นตัวแทนระบบเสียงจากฝีมืองานของช่างกำจร เทโวขัติ์ ซึ่งได้สืบทอดองค์ความรู้วิชาช่างมาจากครูบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ โดยวัดระยะเสียงของสะล้อได้ ดังนี้

1. จากเสียง โด ไปหาเสียง เร 191.6 เซ็นต์
2. จากเสียง เร ไปหาเสียง มี 163.3 เซ็นต์
3. จากเสียง มี ไปหาเสียง ฟา 127.8 เซ็นต์
4. จากเสียง ฟา ไปหาเสียง โซล 224.5 เซ็นต์
5. จากเสียง โซล ไปหาเสียง ลา 205.5 เซ็นต์
6. จากเสียง ลา ไปหาเสียง ที 127.2 เซ็นต์
7. จากเสียง ที ไปหาเสียง โด 169.3 เซ็นต์

จากการศึกษาภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของช่างทำเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่ามีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดังประเด็นต่อไปนี้

1. ความเข้มแข็งในการสืบทอดภูมิปัญญา นับตั้งแต่การพัฒนาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมานั้น ได้มีการพัฒนาเทคนิควิทยาในการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาโดยใช้เครื่องมือสมัยใหม่ เช่น แท่นกลึง ตลอดจนใช้ภูมิปัญญาเชิงช่างฝีมือในการพัฒนารูปแบบเครื่องดนตรีล้านนาให้มีความสวยงาม ความเข้มแข็งในการสืบทอดภูมิปัญญาได้ส่งผ่านลูกศิษย์รุ่นที่ 1 ได้แก่

นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ และนายบุญรัตน์ได้ส่งต่อภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนามายังนายกำจร เทโวขัตย์ และกลุ่มลูกศิษย์ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนานับตั้งแต่เจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่เป็นต้นมานั้น พบว่ามีการพัฒนาความสวยงามของเครื่องดนตรี การพัฒนาคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีด้วย ดังปรากฏในผลงานการสร้างสะล้อและซึงของนายบุญรัตน์ที่มีความสวยงาม มีคุณภาพเสียงที่ดี และสืบทอดมายังนายกำจร ที่มีการพัฒนาคุณภาพเสียงให้ดังและสวยงามมากยิ่งขึ้น จนเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีล้านนาในปัจจุบัน

2. ความเข้มแข็งในด้านเครื่องดนตรีวิทยา (Organology) จากการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาที่ใช้วัตถุดิบเป็นไม้หรือสิ่งประกอบอื่นตามธรรมชาตินั้น ทำให้มีการพัฒนาเทคนิควิทยาในการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาในช่วงระยะเวลา 50 ปีนี้หลายประการ ทั้งการพัฒนาด้านคุณสมบัติของวัตถุดิบที่ใช้ในการสร้างเครื่องดนตรี (Materials) ดังปรากฏในการใช้ไม้ในการสร้างซึง ทั้งไม้ขนุนและไม้สักทอง ต่างมีคุณสมบัติในเรื่องของเสียงที่แตกต่างกัน แล้วแต่การนำไปใช้บรรเลงในวงดนตรีต่าง ๆ นอกจากนี้การพัฒนารูปแบบของคุณภาพเครื่องดนตรีในด้านเสียงที่บูรณาการกับวัฒนธรรมดนตรีอื่น ๆ เช่น ดนตรีไทย ทำให้คุณภาพเสียงเครื่องดนตรีล้านนาดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะเรื่องของความดัง-เบา ระบบเสียงที่เกิดขึ้นเป็นมาตรฐาน การจัดแบ่งเครื่องดนตรีให้มีรูปแบบชัดเจนมายิ่งขึ้น เช่น การแบ่งสะล้อและซึงให้มี 3 ขนาด ได้แก่ขนาดเล็ก-กลาง-ใหญ่ การพัฒนาระบบเสียงลูกสาม-ลูกสี่ สร้างมาตรฐานให้กับเครื่องดนตรีต่าง ๆ และกลายเป็นที่ยอมรับในวงกว้างและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

3. ความเข้มแข็งในด้านวัฒนธรรมดนตรีล้านนา จากการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรี การพัฒนาในด้านเครื่องดนตรีวิทยา ทำให้เกิดการใช้เครื่องดนตรีล้านนาคุณภาพหลากหลายพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ เกิดการเรียนรู้ดนตรีล้านนาในวงกว้าง เกิดกระบวนการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ทั้งการแข่งขัน และจัดแสดงดนตรีล้านนาในโอกาสสำคัญหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยใช้เครื่องดนตรีที่มีลักษณะทางกายภาพที่สวยงาม และคุณภาพเสียงที่ดี เกิดการพัฒนาอัตลักษณ์ทางดนตรีล้านนาให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการความเป็นมาการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาตั้งแต่ยุคของเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ ถ่ายทอดสู่นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ และได้ถ่ายทอดสู่ลูกศิษย์คือนายกำจร เทโวขัตย์ ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ นายกำจร เทโวขัตย์เป็นช่างที่ได้รับการยอมรับจากผู้ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาอย่างแพร่หลาย เครื่องดนตรีที่ได้รับการว่าจ้างให้สร้างส่วนใหญ่จะเป็น เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง เครื่องดนตรีที่สร้างโดยนายกำจร เทโวขัตย์ มีลักษณะคุณภาพเสียงที่ได้มาตรฐานและรูปลักษณ์สวยงาม คุณลักษณะทั้งหมดนี้นายกำจร เทโวขัตย์ ได้รับประสบการณ์และการถ่ายทอดมาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ กระบวนการเรียนรู้ผ่านวิชาช่างฝีมือในหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่เริ่มจากการเป็นลูกมือช่วยนายบุญรัตน์ ในการสร้างชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีพื้นบ้านทีละชิ้น และได้ฝึกสร้างด้วยตนเองจน

มีความชำนาญในการสร้างชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถสร้างเครื่องดนตรีด้วยตนเองได้ทั้งหมดในระยะเวลา 20 ปี

กระบวนการสร้างสะล้อและซึงมีขั้นตอนและวิธีการสร้าง การจัดเตรียมการวัตถุดิบอุปกรณ์ และผนวกกับความชำนาญการของสล่าหรือช่างสามารถแยกกระบวนการออกได้ดังนี้

1. การสร้างสะล้อ สำหรับสร้างสะล้อ ช่าง นิยมใช้ไม้ชิงชัน หรือภาษาล้านนา เรียกว่าไม้เก็ด ไม้ชนิดนี้เป็นไม้ยืนต้นและเป็นไม้ชนิดเดียวกันกับที่ใช้สร้างเครื่องดนตรีไทยคือระนาด ไม้ชนิดนี้มีเนื้อแข็งเหมาะสำหรับใช้เป็นวัสดุในการทำคันทวนสะล้อ หรือถ้าไม่มีไม้ชนิดนี้ก็สามารถใช้ไม้ชนิดอื่น ๆ ที่มีเนื้อแข็งได้เช่นกัน ขั้นตอนการสร้างสะล้อสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ขั้นเตรียมการโดยการเตรียมไม้และเครื่องมือ (2) การสร้างคันทวนสะล้อ (3) การขึ้นรูปสะล้อ (4) การทำลูกบิดสะล้อ (5) การทำคันชักสะล้อ (6) การขัดกะโหลกมะพร้าว (7) ขั้นตอนการเจาะกล่องเสียงสำหรับใส่คันทวนสะล้อ (8) การเจาะรูสำหรับใส่ลูกบิดสะล้อ (9) การใส่สายสะล้อ (10) ขั้นตอนการผูกเส้นหวายตรงวัดอก และ (11) การวัดคุณภาพเสียงสะล้อ

ขั้นตอนการวัดคุณภาพเสียง การวัดคุณภาพเสียงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ขั้นตอนหนึ่งที่ผู้เล่น ต้องคำนึงถึงเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากระบบการสั่นสะเทือนของเสียงสะล้อ ขึ้นอยู่กับระยะห่างระหว่างลูกบิด รัดอก และความยาวของคันทวน ทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นช่างผู้ชำนาญจึงแนะนำให้ตรวจสอบคุณภาพเสียงก่อน ขั้นตอนการวัดคุณภาพเสียงสะล้อ นายกำจร เทโวขัติย์ อธิบายว่า “ ลำดับแรกต้องใช้เทียบเสียงขลุ่ยเป่าเป็นเสียงให้ตรงกับเสียงสายเปล่า ถ้าเป็นสะล้อลูกสาม ขั้นแรกเทียบเสียงสายทุ้มตรงกับเสียงขลุ่ยเสียง โด เทียบสายเอกตรงกับเสียงขลุ่ยเสียง โซล เมื่อได้เสียงตรงแล้วจึงทดสอบสีสะล้อแล้วปรับเสียงให้ตรง ”

2. การสร้างซึง การสร้างซึง สล่า นิยมใช้ไม้สักในการสร้างแต่มีข้อจำกัดคือไม้ชนิดนี้เป็นไม้หวงห้ามอาจเป็นการผิดกฎหมายได้ จึงใช้ไม้ขนุนซึ่งเป็นไม้ที่สามารถสร้างเครื่องดนตรีไทยประเภทจะเข้ได้ในการสร้างไม้ชนิดนี้เป็นไม้เนื้ออ่อนเหมาะสำหรับใช้เป็นวัสดุในการทำตัวซึง หรือถ้าไม่มีไม้ชนิดนี้ก็สามารถใช้ไม้ชนิดอื่น ๆ ที่มีเนื้อไม่แข็งมากเช่นไม้จามจุรีหรือก้ามปูแต่คุณภาพก็จะลดหลั่นลงไปอีก ขั้นตอนการสร้างซึงสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ขั้นเตรียมการโดยการเตรียมไม้และเครื่องมือ (2) การขึ้นรูปซึง (3) การเจาะโฮงเสียง (4) การใส่ตาดซึง (5) การตกแต่งคอกับรางไหม (6) การใส่ลูกซึงหรือนมซึง (7) การใส่สายซึง และ (8) การวัดคุณภาพเสียงซึง

ภาพที่ 4 การสร้างสะล้อนายกำจร เทโวขัติ์

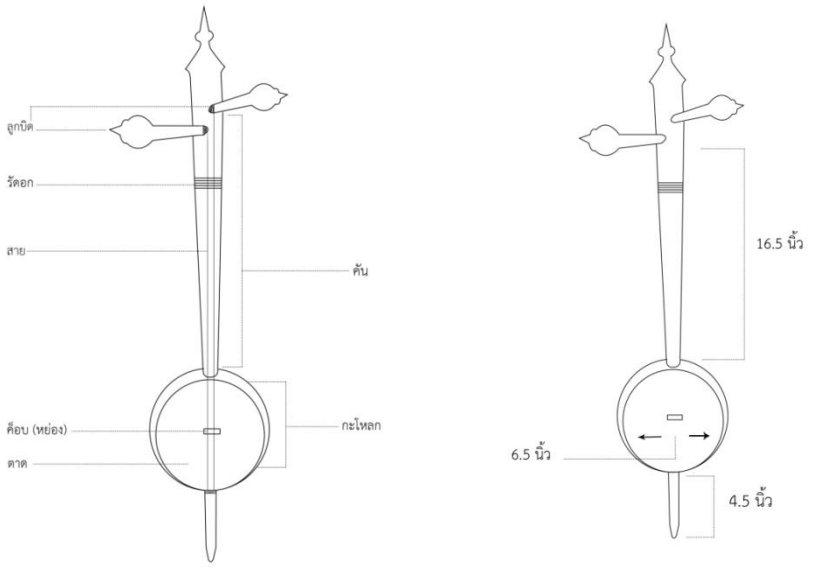

ภาพที่ 5 การสร้างซึงนายกำจร เทโวขัติ์

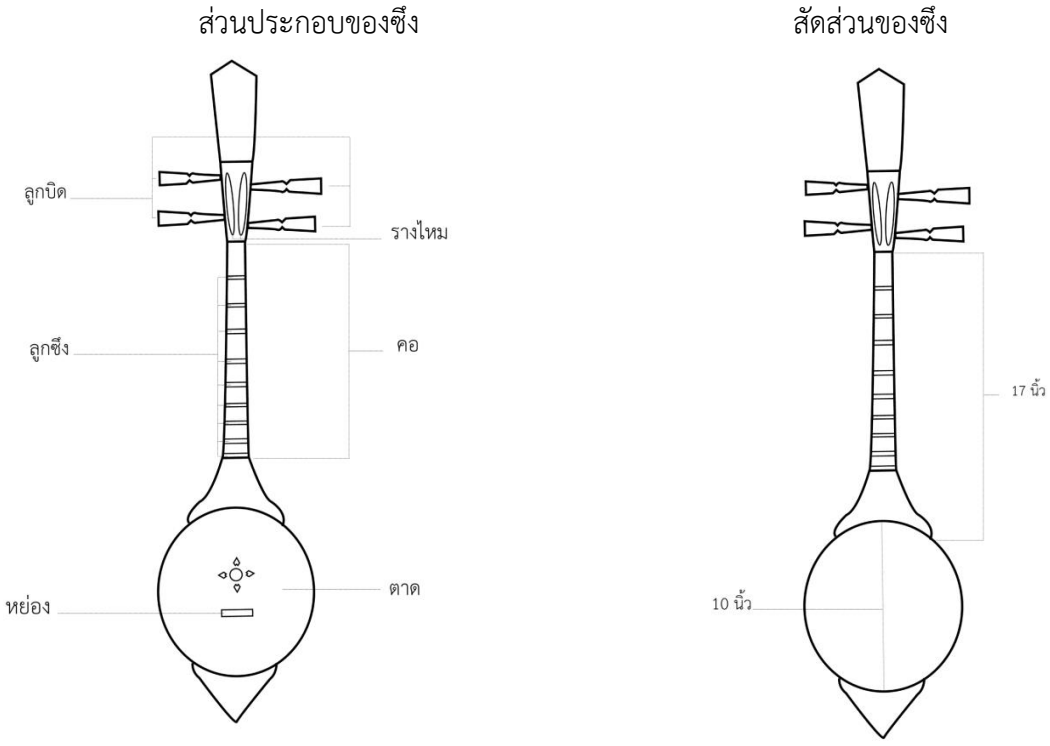
(ที่มา : บูรณพันธุ์ ใจหล้า, 2562)

การสร้างสะล้อและซึงของนายกำจร เทโวขัติ์ที่ได้รับการถ่ายทอดและฝึกฝนมาจากนายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี นั้น มีลักษณะทางกายภาพและระบบเสียงดีมาก กลุ่มศิลปินนักดนตรีอาชีพนิยมมาสั่งทำตลอดเวลา สารัตถะและภูมิปัญญาที่น่าสนใจคือวิธีการเลือกใช้วัสดุให้ความสำคัญในการเลือกวัสดุที่เหมาะสม เช่น การเลือกไม้ในการสร้างต้องมีน้ำหนักไม่มากเพื่อกล่องเสียงจะได้เกิดความกังวาน การทดสอบเสียง การเลือกไม้สำหรับการสร้าง ขั้นตอนทุกขั้นตอนมีการฝึกฝนอย่างเป็นระบบแบบแผน ทำให้ได้เครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทสะล้อและซึงที่ได้มาตราฐานสู่ศิลปินและนักดนตรีพื้นบ้านล้านนาอย่างสม่ำเสมอ (กำจร เทโวขัติ์, 2561)

ส่วนประกอบของสะล้อ สัดส่วนของสะล้อ

ภาพ 3 แสดงส่วนประกอบและสัดส่วนของสะล้อ

ภาพ 4 แสดงส่วนประกอบและสัดส่วนของซึง

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า กระบวนการสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึง เริ่มมาจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ และได้ถ่ายทอดให้นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ผ่านการฝึกฝนทักษะทางช่างและได้ถ่ายทอดมาจนถึงนายกำจร เทโวขัติ์ ผู้เป็นช่างสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทสะล้อและซึงที่มีคุณภาพในปัจจุบัน โดยการสร้างสะล้อและซึงพบว่ามีการสร้างสะล้อและซึงทั้งสามขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ มีกระบวนวิธีการสร้างที่เหมือนกันแต่ต่างกันที่ขนาดกับระดับเสียง และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในรูปแบบนี้กับช่างหรือสล่าสะล้อและซึงในที่อื่น ๆ ในระยะเวลาที่เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ เช่น ในพื้นที่จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทเพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสะล้อและซึง ในงานและพิธีกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบันให้มากขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยในการดำรงอยู่หรือการปรับเปลี่ยนในทิศทางใด

3. ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพของ สะล้อและซึง และเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าอื่น ๆ ของไทย

4. นอกจากการศึกษาทางด้านเอกสารแล้ว การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าโดยผู้สูงอายุนับเป็นวิธีการที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่

5. ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจังในเรื่องของอิทธิพลของดนตรีสากลที่เข้ามาประสมกับวงดนตรีพื้นบ้านล้านนาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครื่องดนตรีและเพลง

6. ด้านการอนุรักษ์ส่งเสริม หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ควรจัดทำทำเนียบและเก็บข้อมูลศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่อย่างจริงจัง

7. ด้านผู้บริโภคงานศิลปะ ควรจัดให้มีการสาธิตวิธีการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านตามงานต่าง ๆ หรือสถานศึกษา โรงเรียน ให้แพร่หลายมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากผลการศึกษาครั้งนี้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ดนตรีล้านนาในด้านของพัฒนาการของการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา จากเดิมที่เป็นการผลิตในครัวเรือน ใช้ในโอกาสและกิจกรรมทางสังคมอย่างหลวม ๆ ในแต่ละชุมชน กลายเป็นอุตสาหกรรมการสร้างเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพมาตรฐาน ตลอดจนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและเทคนิควิทยาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการสร้างเครื่องดนตรีจากหลากหลายครูภูมิปัญญาที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดสายสกุลช่างในการสร้างเครื่องดนตรีในปัจจุบัน โดยเฉพาะ “สายเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่” ดังปรากฏการสืบทอดมายังนายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ และนายกำจร เทโวขัติย์ อย่างไรก็ตาม การผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือนนั้น ทำให้ขาดอำนาจในการต่อรองเรื่องธุรกิจดนตรี เนื่องจากการสร้างเครื่องดนตรีเป็นงานที่ใช้ฝีมือและประสบการณ์มาก ตลอดจนวัตถุดิบในการสร้างเครื่องดนตรีนั้นมีราคาที่สูงขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจ การสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของแต่ละครูภูมิปัญญาจึงเป็นการรับงานอย่างหลวม ๆ ผ่านเครือข่ายด้านดนตรีล้านนาของแต่ละช่างเอง

กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของแต่ละครูภูมิปัญญานั้น แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของตัวดนตรีล้านนาเองด้วย โดยเฉพาเรื่องของรูปแบบและคุณภาพของเครื่องดนตรีผ่านช่างทำเครื่องดนตรี แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสร้างเครื่องดนตรีตามยุคสมัย จากกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีล้านนานี้แสดงให้เห็นสถานภาพของเครื่องดนตรีตลอดจนครูภูมิปัญญาในสังคมและวัฒนธรรมล้านนา จากเดิมที่เป็นเพียงช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน สู่ครูภูมิปัญญาผ่านการมอบรางวัลของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น นายบุญรัตน์ ทิพยรัตน์ ได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย ตลอดจนได้รับรางวัลเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา จากการยกย่องจากหน่วยงานนี้เอง ทำให้ครูภูมิปัญญามีพื้นที่ในสังคมล้านนามากยิ่งขึ้น มีการยกระดับการสร้างเครื่องดนตรี ตลอดจนรูปแบบการพัฒนาเครื่องดนตรีของแต่ละช่าง ดังนั้นการสืบทอดอย่างยั่งยืนในการสร้างเครื่องดนตรีล้านนานั้นต้องมีการส่งเสริมการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งหลักสูตรระยะสั้น การพัฒนาวัตถุดิบและการจัดหาวัตถุดิบที่ได้มาตรฐาน และการส่งเสริมอย่างจริงจังจากภาครัฐทั้งการยกย่องเชิดชูเกียรติ และการส่งเสริมด้านธุรกิจดนตรีเพื่อทำให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรี ตลอดจนราคาจำหน่ายนั้นสมเหตุสมผล ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องดนตรีล้านนาสามารถมีพื้นที่ยืนในสังคมในด้านเศรษฐกิจ มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ รัฐสินธุ์ ชมสูง (2560) ที่ได้ศึกษาวงสะล้อ ซอ ปิน ของครูอรุณศิลป์ ดวงมูล และเห็นว่าควรมีการธำรงรักษามรดกวัฒนธรรมด้านดนตรี

เพื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของพื้นถิ่น สร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ด้วยการรักษาแบบฉบับดั้งเดิมที่ได้สืบทอดมา เพื่อคงไว้เป็นมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่ายิ่งสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กิจชัย ส่องเนตร. (2554). *การสืบทอดสะล้อในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ดนตรี)). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.

กำจร เทโวขัติ. (2561). *บุคคลข้อมูล.* สัมภาษณ์ 4 มีนาคม 2561.

งามตา นันทขว้าง. (2551). *ศรีกุย ปันแสง ช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

ธีรยุทธ ยวงศรี. (2540). *การดนตรี การขับ การฟ้อน ล้านนา*. เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์.

บุญรัตน์ ทิพยรัตน์. (2561).*บุคคลข้อมูล.*สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2561.

ปณิธิ เถาทอง. (2548). *ขลุ่ยพื้นเมืองในวัฒนธรรมล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.

ปรเมศวร์ สรรพศรี. (2555). *เจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ : การสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างสะล้อและซึง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต วัฒนธรรมและการพัฒนา). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.

ประเวศ วะสี. (2530). *การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

รณชิต แม้นมาลัย. (2536). *กลองหลวง : ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและชาติพันธุ์.* (วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.

รัฐสินธุ์ ชมสูง. (2560). วงสะล้อ ซอ ปิน ของครูอรุณศิลป์ ดวงมูล. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 18*(2), 6-20.

วาสิษฐ์ จรัณยานน์. (2538). *สวนฯ เล่มน้อย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1) . กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.

สงกรานต์ สมจันทร์. (2559). *ประวัติดนตรีล้านนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: จรัลสนิทวงค์การพิมพ์.

สุคำ แก้วศรี. (2553). *สะล้อและซึง ภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา). มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. เชียงราย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 8* . กรุงเทพมหานคร.

เอกพิชัย สอนศรี. (2546). *ซึงในวัฒนธรรมดนตรี จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.

การพัฒนากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน

A Development of Youth Drama Activities to Enhance the Awareness of Lamphun Identity

พีรณัฐ ทรงเกตุกุล
Peeranat Songketkun
นพดล อินทร์จันทร์
Noppadol Inchan
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Faculty of Fine Arts, Srinakarinwirot University
E-mail : ohmmystudio@gmail.com

(Received : January 27, 2020 Revised : February 28, 2020 Accepted : March 2, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน และเปรียบเทียบผลการทดลองใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหาอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนและพัฒนารูปแบบกิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแม่ทาวิทยาคม อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 40 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลวิจัยพบว่า 1) อัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นลำพูน มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคลในประวัติศาสตร์ “พระนางจามเทวี” ด้านสถานที่สำคัญ “วัดพระธาตุหริภุญชัย” ด้านวัฒนธรรมประเพณี “ตานสลากย้อม” ด้านศิลปหัตถกรรม “ผ้ายกลำพูน” 2) ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนารูปแบบกิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน อาศัยหลักการทางด้านกิจกรรมละครสร้างสรรค์ (Creative drama) และกิจกรรมละครในการศึกษา (Drama in education) มีทั้งหมด 10 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเปิดประตูสู่ลำพูน กิจกรรมพระนางจามเทวีปฐมกษัตรีย์ศรีหริภุญชัย กิจกรรมจากละโว้..สู่ลำพูน กิจกรรมวัด วัง ผังเดียวกัน กิจกรรมวัดพระธาตุหริภุญชัย ศูนย์รวมใจชาวลำพูน กิจกรรมตานสลากย้อม ประเพณีหนึ่งเดียวในโลกที่ลำพูน กิจกรรมต้นบุญแห่งกุศโลบาย กิจกรรมผ้ายกลำพูน จากคุ้มเจ้าถึงชาวเมือง กิจกรรมนุ่งผ้า-พาเล่น-เป็นละครและกิจกรรมเรารัก(ษ์)ลำพูน ใช้เวลา 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที จากการพิจารณาค่าความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่าค่าความเหมาะสมของรูปแบบกิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อ

เสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนอยู่ที่ 0.66-1.00 มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ 3) ผลการเปรียบเทียบผลการใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชน พบว่าระดับความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และระดับความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนของกลุ่มทดลองก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง และความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนของกลุ่มทดลองหลังการทดลองอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: กิจกรรมละครสำหรับเยาวชน ความตระหนักรู้ อัตลักษณ์ความเป็นลำพูน

Abstract

The purpose of this research is to develop the Youth drama activities to enhance the awareness of Lamphun identity and to compare the results of the used of Youth drama activities to enhance the awareness of Lamphun identity. Conducted by in-depth interviews and the development of the Youth drama activities by using the information obtained from in-depth interviews. Applied with a sample of 40 students in Mae Tha Witthayakhom School, use a simple random sampling divided into 2 groups, the experimental and the control group. The result is found that; 1) There are 4 identities of Lamphun Phra Nang Cham Devi, Phra That Hariphunchai Temple, Than Salak Yom and Lamphun woven fabric 2) The form of the Youth drama activities to enhance the awareness of Lamphun identity based on the principles of Creative Drama Activity and Drama in Education (DIE) has a total of 10 activities, including Welcome to Lamphun, Phra Nang Cham Devi the first queen of Hariphunchai, From Lavo to Lamphun, Temple and Palace, Lamphun's Heart Center, Than Salak Yom the only one tradition in the world at Lamphun, The merit tree of the stratagem, Lamphun woven fabric from palace to villagers, Wearing clothes-playing-as a drama And We love Lamphun, which take 5 weeks period, 2 times a week, 50 minutes each time. The result was submitted considered and reviewed on the IOC by a group of experts found that the Youth drama activities to enhance the awareness of Lamphun identity had the level of 0.66-1.00 and suitable to be applied. 3) The result comparison of the applied of the Youth drama activities to enhance the awareness of Lamphun identity found that the awareness level in Lamphun identity before the experiment, the experimental group and the control group were not significantly different at the .05 level and the awareness level in Lamphun identity after the experiment of the experimental group was higher than the control group with statistically

significant differences at the .0 5 level. The awareness of the Lamphun identity of the experimental group before the experiment was at a medium level and after the experiment was at the highest level.

Keywords: Youth drama activity, Awareness, Identity of Lamphun

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในทุกมิติของศตวรรษที่ 21 มีผลกระทบส่งต่อมายังกรอบความคิด ค่านิยม ทัศนคติ ประเพณี และความเชื่อของสังคมไทยที่มีมาอย่างช้านาน ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาในระยะต่อไปจึงควรมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์พร้อม มีทักษะความรู้และความสามารถในการปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็ว บนพื้นฐานของการมีสถาบันสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559, น.1)

กรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ว่าด้วยการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ กล่าวถึงปัจจัยที่ต้องเร่งรัดการดำเนินงาน ขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศในมิติเชิงวัฒนธรรมให้แก่คนในชาติโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน การสร้างสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมให้เข้มแข็งตามนโยบาย จึงควรส่งเสริมและบูรณาการด้วยการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเด็กและเยาวชน ผู้ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมือง ผู้ที่จะเป็นกำลังหลักในการดำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติต่อไปในอนาคต ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา “อัตลักษณ์” ถูกนำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการแสดงออกและสื่อให้เห็นถึงความมีลักษณะเฉพาะตัวหรือจุดเด่นของบุคคล องค์กร หรือชุมชน อาทิ อัตลักษณ์ประจำจังหวัด อัตลักษณ์ชุมชน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เป็นต้น (นุชนาฏ เชียงชัย, 2558, น.6) จึงกล่าวได้ว่า “อัตลักษณ์” นั้นเป็นคำตอบของคำถามที่ว่า “ตัวเราคือใคร” และ “ตัวเราคือใครในสายของผู้อื่น” เป็นความรู้สึกและความสำนึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อ “ตัวตน” ของตนเอง

ผู้วิจัยพบว่าจังหวัดลำพูนกำลังประสบกับปัญหาเกี่ยวเนื่องกับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ขาดความตระหนักรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศิลปะ และภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย สาเหตุมาจากค่านิยมตะวันตกและเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชน ที่สำคัญจังหวัดลำพูนยังขาดการสร้างการตระหนักรู้บนฐานวัฒนธรรมที่สร้างประสบการณ์ จึงทำให้ไม่สามารถนำมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ มาพัฒนาหรือสร้างเสริมให้เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดได้อย่างเต็มที่ (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดลำพูน, 2561, น.87) ซึ่งหน่วยงานภาครัฐของจังหวัดได้มีการพยายามผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนในจังหวัดลำพูนอยู่เสมอ แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อเยาวชนทั้งระบบในจังหวัด เพราะมีเพียงแค่เยาวชนบางกลุ่มที่จะได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรม (นิชาดา สุริยะเจริญ, 16 ตุลาคม 2561, การสื่อสารส่วนบุคคล) นอกจากนี้ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า ในเทศกาลหรือประเพณีต่าง ๆ ที่ทาง

จังหวัดลำพูนจัดขึ้น มีเยาวชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมน้อยกว่าที่ควร เมื่อเทียบกับอัตราส่วนของวัยผู้ใหญ่ ซึ่งพบว่ามีสาเหตุมาจากช่องว่างระหว่างวัยและรูปแบบของการจัดงานที่ไม่สอดคล้องกับวัยและความต้องการของเยาวชนในจังหวัดลำพูน รวมถึงรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ยังไม่สามารถกระตุ้นให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนได้เท่าที่ควร

การที่จะสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้ในจังหวัดลำพูน จำเป็นต้องมีการสร้างแรงจูงใจในการศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองหรือท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดขึ้นกับเยาวชน สอดคล้องกับ พฤหัส พหลกุลบุตร (อ้างถึงใน สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ, 2558) ที่กล่าวว่า การให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการของกิจกรรมละคร ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น จะช่วยทำให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจสร้างกิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน เพราะความตระหนักเป็นขั้นแรกหรือขั้นพื้นฐานของการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมด้านจิตพิสัยในระดับขั้นสำคัญที่สูงขึ้นต่อไป (Krathwohl, Bloom, & Masia, 1964) โดยทำการพัฒนากิจกรรมละครให้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดลำพูน พ.ศ. 2561-พ.ศ. 2564 ตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ของกระทรวงวัฒนธรรม และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ รายวิชานาฏศิลป์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่กล่าวถึงการฝึกสร้างสรรค์ละครและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการแสดง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น.201) หากกระบวนการของการใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถถูกผลักดันและบูรณาการให้เข้าสู่ระบบการศึกษาและเกิดเป็นกระบวนการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ในจังหวัดลำพูนได้ จะก่อให้เกิดคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชนผู้เป็นอนาคตของจังหวัดลำพูนและประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน

2. เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

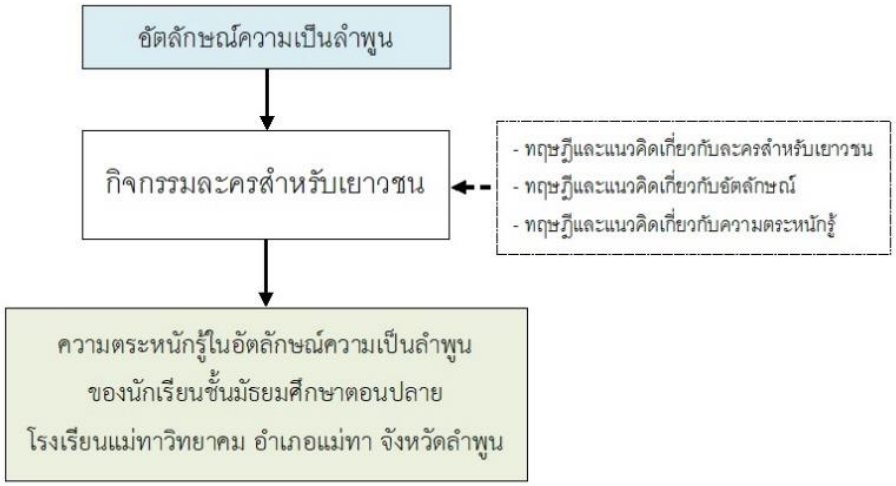
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรผู้ให้ข้อมูล โดยกำหนดเกณฑ์การคัดกรองประชากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูน ซึ่งจะต้องเป็นชาวลำพูนโดยกำเนิด หรือทำงานด้านวัฒนธรรมของจังหวัดลำพูนมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี หรืออาศัยอยู่ในจังหวัดลำพูนมาไม่ต่ำกว่า 20 ปี ได้แก่ บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ บุคลากรในสถานศึกษา และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวนอย่างละ 3 คน รวมเป็น 9 คน

2) ประชากรในการพัฒนากิจกรรม ได้แก่ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแม่ทาวิทยาคม อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนจำนวน 134 คน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแม่ทาวิทยาคม อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 40 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม จำนวนกลุ่มละ 20 คน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหาอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน
2. กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน
3. แบบวัดความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหาอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ใช้ในการเก็บข้อมูลอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูนในด้านต่าง ๆ กับผู้ให้ข้อมูล โดยดำเนินการขออนุญาตสัมภาษณ์ แจ้งจุดประสงค์ในการสัมภาษณ์ ทำการนัดหมาย มีการแนะนำตัวเอง ขออนุญาตบันทึกเสียงพร้อมกับการจดบันทึกข้อมูล

2. กิจกรรมละครและการวัดผลความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับโรงเรียนแม่ทาวิทยาคม เพื่อขออนุญาตในการทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการทำวิจัย จากนั้นจึงทำหนังสือขออนุญาตจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และทำหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนแม่ทาวิทยาคม เข้าพบเยาวชนกลุ่มตัวอย่างพร้อมชี้แจงกิจกรรมและการใช้สถานที่สำหรับทำกิจกรรม ผู้วิจัยมีหน้าที่จัดเตรียมอุปกรณ์และวิทยากรที่จะเข้ามาทำกิจกรรมละครสำหรับเยาวชน ก่อนเริ่มกิจกรรมผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน และใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย เพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน จากนั้นผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง ใช้ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง รวมเป็น 10 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการสรุปและตีความ (Conclusion and interpretation) และทำการนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive) และใช้โปรแกรมทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวัดผลความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนก่อนและหลังการทดลอง

ผลการวิจัย

1. รูปแบบของกิจกรรมละครสำหรับเยาวชนในการวิจัยครั้งนี้ อาศัยหลักการทางด้านกิจกรรมละครหลักการของกระบวนการกลุ่ม รวมทั้งข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูนในแต่ละด้าน ดังนี้

- ด้านบุคคลในประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระนางจามเทวี ปฐมกษัตรีย์นครหริภุญชัยหรือเมืองลำพูน เมื่อ 1,300 ปีก่อน เป็นบุคคลสำคัญคนแรกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในภูมิภาคนี้และเป็นผู้วางรากฐานศาสนาพุทธจากที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นมาเผยแผ่ยังภูมิภาคตอนเหนือของประเทศไทย พระนางจามเทวีมีอิทธิพลอย่างสูงในด้านวัฒนธรรมและประเพณีต่อจังหวัดลำพูนในยุคปัจจุบัน รวมถึงเป็นศูนย์รวมใจของชาวจังหวัดลำพูนและผู้ที่ศรัทธา จึงควรแก่การได้รับการยอมรับและยกย่องว่าเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดลำพูน

- ด้านสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัย เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดลำพูน และเป็นแหล่งศูนย์รวมรากฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีทางศาสนา มีโบราณสถานอันเก่าแก่และประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมาตั้งแต่ครั้งยุคอาณาจักรหริภุญชัยรุ่งเรือง เดิมเป็นเขตพระราชวัง ในสมัยพระเจ้าอาทิตยราช กษัตริย์ผู้ครองนครหริภุญชัย องค์ที่ 33 ทรงพบพระบรมสารีริกธาตุในเขตพระราชฐาน จึงได้ถวายพระราชวังให้เป็นวัดสำคัญประจำเมือง ปัจจุบันองค์พระธาตุหริภุญชัยมีอายุเก่าแก่กว่า 1,000 ปี และเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดลำพูน

- ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ได้แก่ ประเพณีตานสลากย้อม เป็นประเพณีของคนยองในจังหวัดลำพูน เป็นการทำบุญโดยไม่ได้ระบุผู้รับ “สลากย้อม” คือการเรียกชื่อตามสิ่งของก็คือสลากที่จะต้องตกแต่งสีสันให้สวยงามด้วยการย้อมสีตรงฝอยปลายไม้เรียวอย่างสวยงามหลากหลายสีสัน ความเชื่อในการตานสลากย้อมเป็นหน้าที่ของหญิงสาวที่มีอายุครบ 20 ปี และยังไม่ได้แต่งงาน นอกจากการถวายทานเพื่อเป็นพุทธบูชาแล้ว สิ่งที่ชาวบ้านและชุมชนจะได้รับจากการทำสลากย้อม คือการแสดงความกตัญญูด้วยการทำบุญให้กับผู้ล่วงลับ การได้สืบสานภูมิปัญญาระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ที่สำคัญคือการสร้างสัมพันธ์ความสามัคคีของชาวชุมชน ประเพณีตานสลากย้อมเป็นประเพณีที่มีเพียงหนึ่งเดียวในโลกที่จังหวัดลำพูน

- ด้านศิลปะและหัตถกรรม ได้แก่ ผ้ายกลำพูน วัฒนธรรมการทอผ้ายกที่มีเอกลักษณ์ผสมผสานจากราชสำนักสยาม ส่งผ่านมาทางเจ้าดารารัศมี เข้าสู่คุ้มเจ้าเมืองลำพูน และส่งต่อสู่ชาวเมืองลำพูน จนกลายมาเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าประจำจังหวัดที่สามารถบ่งบอกอัตลักษณ์ของความเป็นลำพูนในปัจจุบัน เพราะเมื่อนึกถึงผ้าไหมยกดอก หลายคนก็มักจะนึกถึงจังหวัดลำพูนมาเป็นอันดับต้นๆ ภูมิปัญญาการทอผ้ายกดอกลำพูนนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่ชาวลำพูนภาคภูมิใจ

ภาพที่ 2 เยาวชนกลุ่มทดลองทำกิจกรรมละครแสดงเหตุการณ์พระนางจามเทวีได้ช้างปู่ก่ำงาเขียวมาเป็นช้างทรงในกิจกรรมครั้งที่ 3 จากละโว้..สู่ลำพูน (ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

ภาพที่ 3 เยาวชนกลุ่มทดลองสร้างฉากซุ้มประตูโขงและรูปปูนปั้นสิงห์คู่วัดพระธาตุหริภุญชัย โดยใช้ร่างกายของตนเอง ในกิจกรรมครั้งที่ 4 วัด วัง ผังเดียวกัน (ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพัฒนาสู่ขั้นตอนการออกแบบกิจกรรมละครสำหรับเยาวชน ประกอบด้วย สาระสำคัญของกิจกรรม วัตถุประสงค์ ระยะเวลา จำนวนสมาชิก อุปกรณ์ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม การวัดและประเมินผล โดยใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที มีทั้งหมด 10 กิจกรรม ดังนี้

ช่วงที่ 1 เตรียมความพร้อม (สัปดาห์ที่ 1/ครั้งที่ 1)

- กิจกรรมที่ 1: เปิดประตูสู่ลำพูน

ช่วงที่ 2 กิจกรรมอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน (สัปดาห์ที่ 1-5/ครั้งที่ 2-9)

- กิจกรรมที่ 2: พระนางจามเทวี ปฐมกษัตรีย์ศรีหริภุญชัย
- กิจกรรมที่ 3: จากละโว้...สู่ลำพูน
- กิจกรรมที่ 4: วัด วัง ผังเดียวกัน
- กิจกรรมที่ 5: วัดพระธาตุหริภุญชัย ศูนย์รวมใจชาวลำพูน
- กิจกรรมที่ 6: ตานสลากย้อม ประเพณีหนึ่งเดียวในโลกที่ลำพูน
- กิจกรรมที่ 7: ต้นบุญแห่งกุศโลบาย
- กิจกรรมที่ 8: ผ้ายกลำพูน จากคุ้มเจ้าถึงชาวเมือง
- กิจกรรมที่ 9: นุ่งผ้า-พาเล่น-เป็นละคร

ช่วงที่ 3 สรุปผล (สัปดาห์ที่ 5/ครั้งที่ 10)

- กิจกรรมที่ 10: เรารัก(ษ์)ลำพูน

จากผลพิจารณาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมกับวัตถุประสงค์และความเที่ยงตรงในการวิจัย (IOC) พบว่ากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนทั้ง 10 กิจกรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.66-1.00 สรุปได้ว่ากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อสร้างเสริมความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมและสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนได้อย่างเหมาะสม

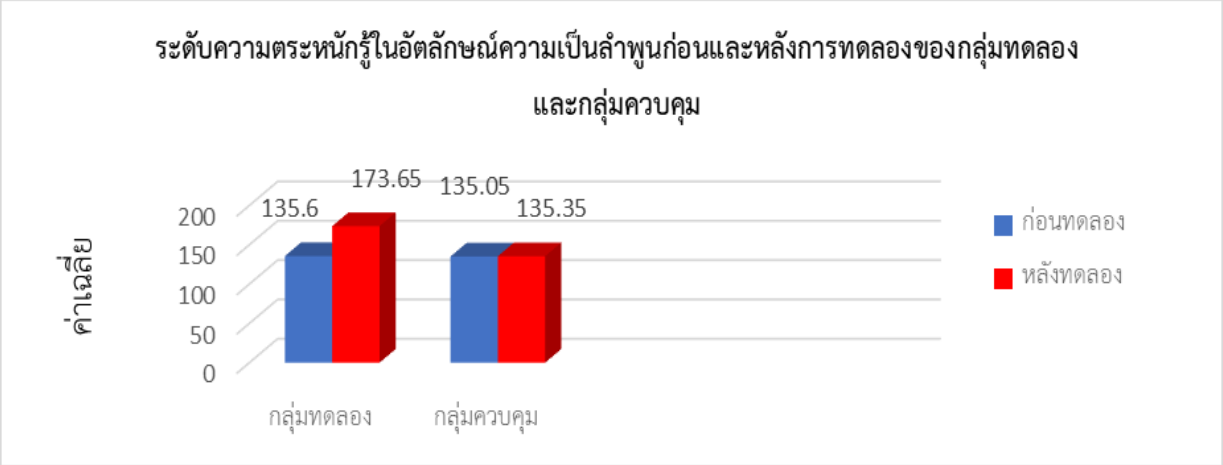

ภาพที่ 4 เยาวชนกลุ่มทดลองนำสิ่งของที่เตรียมมาตานสลาก นำขึ้นประดับบนต้นสลากย้อม ในกิจกรรมครั้งที่ 7 ต้นบุญแห่งกุศโลบาย (ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

ภาพที่ 5 ผู้วิจัยอธิบายลักษณะและลวดลายของผ้ายกลำพูนผืนตัวอย่างให้กับเยาวชนกลุ่มทดลอง ในกิจกรรมครั้งที่ 8 ผ้ายกลำพูน จากคุ้มเจ้าสู่ชาวเมือง (ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

2. เปรียบเทียบผลการใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน พบว่าระดับความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนของกลุ่มทดลองหลังการทดลองอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 173.65, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 14.53) ส่วนระดับความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนของกลุ่มควบคุมหลังการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย= 135.35, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 21.18) เมื่อนำผลระดับความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมาเปรียบเทียบกัน พบว่าระดับความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภาพที่ 6 แผนภูมิเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

การอภิปรายผล

ในการศึกษาและวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการหาอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้รู้และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยใช้เค้าโครงข้อคำถามการหาอัตลักษณ์ประจำจังหวัดจากการศึกษาวิจัย ของ นุชนาฏ เชียงชัย (2558) และ เบญจวรรณ สุพันอ่างทอง (2554) ในการหาอัตลักษณ์ทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสังคม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ 2) ด้านศิลปะ 3) ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี 4) ด้านประวัติศาสตร์ 5) ด้านแหล่งท่องเที่ยว 6) ด้านสินค้าและผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัด ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหาอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ผู้วิจัยพบว่าจังหวัดลำพูนมีอัตลักษณ์ทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคคลในประวัติศาสตร์ คือ พระนางจามเทวี 2) ด้านสถานที่สำคัญของจังหวัด คือ วัดพระธาตุหริภุญชัย 3) ด้านวัฒนธรรมและประเพณี คือ ประเพณีตานสลากย้อม และ 4) ด้านศิลปะและหัตถกรรม คือ ผ้ายกลำพูน ซึ่งผลที่ได้มีความแตกต่างจากเค้าโครงข้อคำถามในการหาอัตลักษณ์ประจำจังหวัด ของ นุชนาฏ เชียงชัย (2558) และ เบญจวรรณ สุพันอ่างทอง (2554)

2. ผู้วิจัยพบว่าเยาวชนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้และความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนหลังการทดลอง ในด้านประเพณีตานสลากย้อมสูงที่สุด รองลงมาเป็นด้านสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัย ด้านศิลปะและหัตถกรรม ได้แก่ ผ้ายกลำพูน และ ด้านบุคคลในประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระนางจามเทวี ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ประเพณีตานสลากย้อม ซึ่งเป็นประเพณีทางสังคมของจังหวัดลำพูนเกิดขึ้นจากการยอมรับร่วมกันของคนในจังหวัด สามารถก่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันในระดับสังคม ส่งผลให้กิจกรรมประเพณีตานสลากย้อมสามารถส่งผลต่อการเกิดความตระหนักรู้ต่อกลุ่มตัวอย่างได้มากกว่ากิจกรรมในด้านอื่น ๆ ที่เป็นการรับรู้ในระดับปัจเจก สอดคล้องกับประสิทธิ์ ลีปรีชา (2547, น.31-72) ที่กล่าวถึง “อัตลักษณ์ร่วม” (Collective identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นการก่อรูปและดำรงอยู่ในการรับรู้ โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมที่มีต่อคนและกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม

ภาพที่ 7 เยาวชนกลุ่มทดลองกำลังทดลองนุ่งผ้ายกลำพูน โดยจำลองการแต่งกายของบุคคลในประวัติศาสตร์ของจังหวัดลำพูน ในกิจกรรมครั้งที่ 9 นุ่งผ้า-พาเล่น-เป็นละคร (ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

3. ในการวัดความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ก่อนการทดลองผู้วิจัยพบว่าเยาวชนกลุ่มตัวอย่างมีผลความตระหนักรู้อยู่ที่ระดับปานกลาง และมีผลระดับความรู้อยู่ที่ระดับน้อย ส่วนผลการวัดความตระหนักรู้หลังการทดลอง พบว่าเยาวชนกลุ่มตัวอย่างมีผลความตระหนักรู้อยู่ที่ระดับมากที่สุด และมีผลระดับความรู้อยู่ที่ระดับมาก สอดคล้องกับ Good (1973) ที่กล่าวว่า ความตระหนักรู้เป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา (Cognitive process) เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าหรือได้รับการสัมผัสจากสิ่งเร้าแล้วจะเกิดการรับรู้ และเมื่อรับรู้ในขั้นต่อ ๆ ไป ก็จะเข้าใจในสิ่งเร้านั้น การเกิดความคิดรวบยอดและนำไปสู่การเรียนรู้ คือมีความรู้ในสิ่งนั้นและนำไปสู่การเกิดความตระหนักรู้ในที่สุด ซึ่งความรู้และความตระหนักรู้ต่างก็นำไปสู่การกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้านั้น ๆ การที่บุคคลจะเกิดความตระหนักรู้ขึ้นได้บุคคลจะต้องมีความรู้มาก่อน เพราะฉะนั้นการที่จะสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้ในจังหวัดลำพูน จำเป็นต้องมีการสร้างแรงจูงใจในการศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองหรือท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงการให้ความรู้ควบคู่ไปพร้อมกับการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดขึ้นกับเยาวชนในจังหวัดลำพูน

ภาพที่ 8 ผลงานการออกแบบเครื่องแต่งกายประจำจังหวัดลำพูนของเยาวชนกลุ่มทดลอง โดยใช้แรงบันดาลใจจากผ้ายกลำพูน ในกิจกรรมครั้งที่ 8 ผ้ายกลำพูน จากคุ้มเจ้าสู่ชาวเมือง
(ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

4. ผลการเปรียบเทียบการใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน พบว่า ค่าเฉลี่ยก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง มีระดับความตระหนักรู้อยู่ที่ 135.60 ซึ่งอยู่ในระดับ “ปานกลาง” และหลังการทดลอง มีระดับความตระหนักรู้อยู่ที่ 173.65 ซึ่งอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ตามลำดับ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง มีค่าเท่ากับ 18.79 และ 14.53 ตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนของกลุ่มทดลอง พบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนสูงกว่าก่อนการทดลองใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรพรรณ ผิวผาย (2561) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กิจกรรมละครสร้างสรรค์พัฒนาทักษะชีวิตการตระหนักรู้ในตนของเด็กเร่ร่อน ศูนย์เด็กก่อสร้างนานาชาติ มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างกิจกรรมละครสร้างสรรค์ พัฒนาทักษะชีวิตการตระหนักรู้ในตนของเด็กเร่ร่อน ศูนย์เด็กก่อสร้างนานาชาติ มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก โดยทำการออกแบบแผนกิจกรรมละครสร้างสรรค์ตามรูปแบบทฤษฎีการเรียนรู้ 8 ขั้นตอนของกาเย่ กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กเร่ร่อน ศูนย์เด็กก่อสร้างนานาชาติ มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก จำนวน 11 คน อายุ 8-15 ปี ผลการวิจัยพบว่า การใช้แบบทดสอบวัดความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเอง (Rubin self esteem scale) มีเกณฑ์คะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง และผลการใช้กิจกรรมละครสร้างสรรค์พัฒนาทักษะชีวิตการตระหนักรู้ในตน จากแบบวัดทักษะชีวิตการ ตระหนักรู้ในตน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

ภาพที่ 9 การแสดงละครสั้นของเยาวชนกลุ่มทดลอง เพื่อสรุปกิจกรรมครั้งสุดท้ายในกิจกรรมครั้งที่ 10 เรารัก(ษ์) ลำพูน (ที่มา : พีรณัฐ ทรงเกตุกุล, 2562)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นลำพูน มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคลในประวัติศาสตร์ “พระนางจามเทวี” ด้านสถานที่สำคัญ “วัดพระธาตุหริภุญชัย” ด้านวัฒนธรรมประเพณี “ตานสลากย้อม” ด้านศิลปหัตถกรรม “ผ้ายกลำพูน” โดยรูปแบบกิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน อาศัยหลักการทางด้านกิจกรรมละครสร้างสรรค์ (Creative drama) และกิจกรรมละครในการศึกษา (Drama in education) มีทั้งหมด 10 กิจกรรม ใช้เวลา 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ควรมีการเพิ่มกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย หรืออาจจะทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้เชี่ยวชาญในหลายๆด้าน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนที่มีความครอบคลุมและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. การใช้สื่อประกอบและอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมมีส่วนสำคัญต่อการกระตุ้นและเสริมสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงช่วยเพิ่มความน่าสนใจในเนื้อหาของกิจกรรมได้

3. ควรมีการผลักดันหรือส่งเสริมรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนประวัติศาสตร์รูปแบบใหม่ให้เกิดขึ้นในจังหวัดลำพูน โดยใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อความเข้มแข็งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาของจังหวัดลำพูน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. สามารถนำวิธีการดำเนินการวิจัยไปทดลองใช้เพื่อสร้างเสริมความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ของแต่ละจังหวัดให้กับเยาวชน และควรมีการพัฒนาตัวกิจกรรมให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอยู่เสมอ

2. สามารถนำกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ไปพัฒนาเพื่อบูรณาการต่อยอดเป็นหนึ่งในกิจกรรมของวิชาหลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัด และควรมีการทำการวิจัยเพื่อการยืนยันถึงประสิทธิภาพของการใช้งาน

3. ระยะเวลาในการดำเนินการทดลองครั้งนี้ใช้เพียง 10 สัปดาห์ ควรมีการเพิ่มระยะเวลาในการทดลองมากขึ้น เช่น 1 ภาคเรียน หรือ 1 ปีการศึกษา อาจส่งผลต่อความตระหนักรู้ที่ชัดเจนมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำพัฒนาและทดลองใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อเยาวชนและจังหวัดลำพูนในเบื้องต้น ดังนี้

1. เกิดการตระหนักรู้และการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีต่ออัตลักษณ์ความเป็นลำพูน เกิดความภาคภูมิใจใน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการเรียนรู้และการบูรณาการโดยใช้กิจกรรมละคร

จากผลการทดลองพบว่า ระดับความตระหนักรู้หลังการทดลองของเยาวชนกลุ่มทดลองอยู่ในระดับที่สูงขึ้น เกิดการแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ในระหว่างและหลังจากการทำกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมให้บุคคลได้เกิดตระหนักในการมีจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคม ที่เกิดจากการนิยามว่าตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร และแสดงออกอย่างไร เป็นพื้นฐานสำคัญของการให้บุคคลได้เห็นคุณค่าความสำคัญของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เยาวชนในยุคสมัยของเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังเช่นในปัจจุบัน

2. เกิดการตื่นตัวในการบูรณาการและการพัฒนารายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อการเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ที่สามารถตอบสนองต่อนโยบายยุทธศาสตร์แผนพัฒนาจังหวัดลำพูน ปี พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2564 ในด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งและความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสอดคล้องกับตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ รายวิชานาฏศิลป์

ผู้วิจัยพบว่า การที่จะสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้ในจังหวัดลำพูน จำเป็นต้องมีการสร้างแรงจูงใจในการศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองหรือท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดขึ้นกับเยาวชนในจังหวัดลำพูน สอดคล้องกับทัศนะของ บารเมศ วรรณสัย (16 ตุลาคม 2561, การสื่อสารส่วนบุคคล) รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน และ ดวงแก้ว เทพสุวรรณ (10 ตุลาคม 2561, การสื่อสารส่วนบุคคล) ครูชำนาญการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนแม่ทาวิทยาคม จังหวัดลำพูน ที่กล่าวตรงกันว่า การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้มีกิจกรรมการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมจะทำให้เยาวชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และสามารถเกิดเป็นความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดลำพูนได้เป็นอย่างดี หลังจากการทดลองใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชน ครั้งที่ 10 สิ้นสุดลง สุจิลา คติศิริกุญชร รองผู้อำนวยการโรงเรียนแม่ทาวิทยาคม ได้แสดงความคิดเห็นต่อการทำกิจกรรมของเยาวชนกลุ่มทดลองว่า “เป็นกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และประวัติศาสตร์ของจังหวัดลำพูน สมควรที่จะนำไปบูรณาการกับการเรียนรู้ในรายวิชาท้องถิ่นของจังหวัดลำพูน หรือกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้”

3. ได้ข้อมูลด้านอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและมีความเฉพาะตัวของจังหวัดลำพูน ซึ่งสามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการต่อยอดงานวิจัยและพัฒนาจังหวัดลำพูนได้อย่างต่อเนื่อง

จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหาอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนกับผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยพบว่าอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ 1) ด้านบุคคลในประวัติศาสตร์ คือ พระนางจามเทวี 2) ด้านสถานที่สำคัญ คือ วัดพระธาตุหริภุญชัย 3) ด้านวัฒนธรรมและประเพณี คือ ประเพณีตานสลากย้อม 4) ด้านศิลปะและหัตถกรรม คือ ผ้ายกลำพูน ซึ่งนอกจากอัตลักษณ์ความเป็นลำพูนทั้ง 4 ด้านนี้แล้วยังมีอัตลักษณ์ที่น่าสนใจของจังหวัดลำพูนที่ได้จากการทำกิจกรรมกับเยาวชนกลุ่มทดลอง คือ งานแกะสลักไม้อำเภอแม่ทา ที่มีชื่อเสียงและส่งออกไปจำหน่ายทั่วโลก ซึ่งควรได้รับการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างจริงจังเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์อัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดลำพูน

4. เกิดกลุ่มเยาวชนที่สนใจและมีความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์ หวงแหน และมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของจังหวัดลำพูน หลังจากการทดลองใช้กิจกรรมละครสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัย รวมทั้งการชักชวนเยาวชนจากโรงเรียนอื่น ๆ ในจังหวัด มารวมกลุ่มในรูปแบบของจิตอาสา ดังทัศนะของบัวผิน คอนนอลลี่ (4 ธันวาคม 2562, การสื่อสารส่วนบุคคล) คณะกรรมการมูลนิธิพุทธนครธรรมพระนางเจ้าจามเทวี กล่าวถึงการที่เยาวชนจิตอาสาจังหวัดลำพูนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมงานฉลองสมโภชพระมหาเจดีย์ชัยยะมงคลว่า “รู้สึกปลื้มใจ ที่งานครั้งนี้มีเยาวชนรุ่นใหม่ของจังหวัดลำพูนให้ความสนใจในกิจกรรมงานพระพุทธศาสนา ได้เห็นความร่วมมือร่วมใจของคนลำพูนและเด็ก ๆ ที่มาช่วยงาน กิจกรรมงานวิจัยในครั้งนี้สามารถจุดประกายให้คนลำพูนได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม หวังว่าในอนาคตทางมูลนิธิฯจะได้มีโอกาสสนับสนุนกิจกรรมดี ๆ เช่นนี้อีก” สอดคล้องกับความคิดเห็นของเยาวชนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในงานวิจัยและมีจิตอาสามาร่วมงานฉลองสมโภชฯ ว่า “พอได้ทราบจากอาจารย์ประจำวิชาว่าจะมีการมาทดลองทำการวิจัยเกี่ยวกับลำพูน โดยพี่ๆจากกรุงเทพ ก็รู้สึกแปลกใจว่าทำไมคนกรุงเทพถึงมาสนใจอะไรเกี่ยวกับลำพูน เมื่อได้มาทำกิจกรรมก็รู้สึกได้ถึงความตั้งใจจริงของพี่ ๆ ทำให้คิดได้ว่าแล้วทำไมตัวเราเองที่เป็นคนลำพูน ยังไม่เคยรู้สึกรักและรู้จักลำพูนได้เท่าพี่ ๆ เลย ตั้งใจว่าจะเรียนรู้และดูแลรักษาสิ่งดี ๆ ของจังหวัดลำพูนให้ได้ดีกว่านี้ ขอบคุณที่ให้โอกาสผมและเพื่อนๆได้มาร่วมกิจกรรมในครั้งนี้” แสดงให้เห็นว่าการที่ผู้ใหญ่หรือคนในจังหวัดได้เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดการตื่นตัว มีความกระตือรือร้นที่จะอนุรักษ์ หวงแหน และอยากร่วมสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะทำให้เยาวชนรวมถึงคนทั่วไปในจังหวัดลำพูนได้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการได้เป็นส่วนหนึ่งและมีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ความเป็นลำพูน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *ร่างกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านวัฒนธรรม ตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี*. สืบค้นจาก https://www.mculture.go.th/mculture_th60/download/article/article_20161115150015.pdf

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)*. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดลำพูน. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดลำพูน (พ.ศ. 2561-2564) ฉบับปรับปรุง*. สืบค้นจาก http://www.lamphun.go.th/official website/2013/uploads/2017/03/แผนพัฒนาจังหวัดลำพูน-2561-2564-ปรับปรุง.pdf

นุชนาฏ เชียงชัย. (2558). *การใช้อัตลักษณ์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพมหานคร.

เบญจวรรณ สุพันอ่างทอง (2555). การใช้อัตลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของจังหวัด อุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์คณะนิเทศศาสตร์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. กรุงเทพมหานคร.

ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2547). *วาทกรรมอัตลักษณ์การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

พรพรรณ ผิวผาย. (2561). *กิจกรรมละครสร้างสรรค์พัฒนาทักษะชีวิตการตระหนักรู้ในตนของเด็กเร่ร่อน ศูนย์เด็กก่อสร้างนานาชาติ มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก.* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา: ศิลปะการแสดงศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ. (2558). *“ละคร” สร้างการเรียนรู้ให้เยาวชน.* สืบค้นจาก http://www.thaihealth.or.th/Content/27308-56/ละครสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชน.html

Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. NY: McGraw-Hill Book Company.

Krathwohl, D.R., Bloom, B. S., and Masia, B.B. (1964). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. Handbook II: Affective domain. Boston, MA: Allyn and Bacon.

การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

Factor Analysis of Life Qualities of Upper Northern Undergraduate Students

ภูดิท อักษรดิษฐ์
Phudit Aksorndit
เกียรติสุดา ศรีสุข
Kiatsuda Srisuk
สาขาวิชาประเมินผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Master of Education Program in Educational Evaluation and Research, Faculty of Education, Chiang Mai University
E-mail: phudit_aksorndit@hotmail.co.th
(Received : January 31, 2020 Revised : February 27, 2020 Accepted : March 2, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ1) สังเคราะห์องค์ประกอบตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน 2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาระดับอุมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ปีการศึกษา 2561 จำนวน 1,442 คน ซึ่งมาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi stage random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดคุณภาพชีวิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน เป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.963 และสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ใช้การหมุนแกนด้วยวิธีอิควอแมกซ์ ประมาณค่าด้วยเทคนิคการสกัดองค์ประกอบ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ ความพอใจต่อการให้บริการ การทำประโยชน์เพื่อสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม การเรียน ความเครียด และกิจกรรมนันทนาการ โดยแต่ละองค์ประกอบสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมด ได้ร้อยละ 71.177 จากตัวแปร 33 ตัวแปร ที่มีค่าถ่วงน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.573 – 0.848 2) องค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไคกำลังสอง (χ^2) เท่ากับ 10.133 (p-value =

0.256) มีค่า RMSEA เท่ากับ 0.014 มีค่า CFI เท่ากับ 1.000 มีค่า TLI เท่ากับ 0.999 และค่า SRMR เท่ากับ 0.007

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบ คุณภาพชีวิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษา

Abstract

The purposes of this research were 1) to synthesis of quality of life indicators of undergraduate students in upper northern universities and 2) to examine the Confirmatory Factor Analysis (CFA) in the quality of life of undergraduate students in the universities. The sample consisted the 1,442 undergraduate students who were studying in upper northern universities in academic year 2018. Subjects were recruited by Multi-Stage Random Samplings. The research instrument was the five point rating scales self-response questionnaire of quality of life of undergraduate students in the upper northern universities which was consists 33 items and yield for 0.963 of its validity. The data was analyzed by using an Exploratory Factory Analysis (EFA) by Equamax with Principle Component Analysis (PCA) and Confirmatory Factor Analysis. The study revealed that 1) the level of 6 factors of the quality of life of undergraduate students in those universities which were university service satisfactions, social services, social lives, study life styles, anxiety feelings and leisure activities. Each factor was described by the variance of 71.77% from 33 items and the factor loading had shown 0.573 to 0.848. Also, 2) The CFA results was fit with the empirical data with Chi-square (χ^2) = 10.133 (p-value = 0.256), RMSEA = 0.014, CFI = 1.000. TFL = 0.999 and SRMR = 0.007.

Keywords: Factor analysis, Quality of life, Undergraduate students

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ สถาบันอุดมศึกษาจึงมีหน้าที่ในการอบรมด้านวิชาการให้กับเยาวชนของชาติ หรือที่เราเรียกว่า นิสิต นักศึกษา ดังนั้นการผลิตนักศึกษาที่มีคุณภาพจึงเป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของสถาบันอุดมศึกษา (รชตะ จันทร์น้อย, 2547) โดยเฉพาะการพัฒนาคนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ “การศึกษา” เพราะการศึกษาเป็นการลงทุนรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้น และการศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมบ่มเพาะให้คนมีความรู้ มีความสามารถ และเป็นทุนทางสังคม จะเห็นได้จากดัชนีชี้วัดความเจริญรุ่งเรืองของแต่ละประเทศจะขึ้นอยู่กับ “ปัญญา” ของคนในชาตินั้นๆ จึงส่งผลให้ “การศึกษา” มีความสำคัญมากที่สุดในการกำหนดอนาคตของประเทศ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2541)

นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพได้นั้นต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการทบทวนงานวิจัยของ สุชีรา ภัทรายุตวรรตน์ (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบประเมินคุณภาพชีวิตไทยแบบรูปภาพ โดยพัฒนาเครื่องมือประเมินคุณภาพชีวิตตามความหมายขององค์การอนามัยโลก 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านร่างกาย ความนึกคิด อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ และความภาคภูมิใจในตนเอง เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา จากงานวิจัยของเมธี กลมดวง (2550) พบว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มีองค์ประกอบที่ชัดเจน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านสวัสดิการทางสังคม ด้านกระบวนการพัฒนาผู้เรียน ด้านความสะดวกและปลอดภัยของที่อยู่อาศัย ด้านการส่งเสริมความผูกพันกับบุคคลอื่น ด้านสาธารณูปโภคและสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัย ด้านสวัสดิการสุขภาพและบริการแนะแนวของมหาวิทยาลัย และการเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ของผู้เรียน แตกต่างกับรชตะ จันทร์น้อย (2547) ศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบที่ชัดเจน 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านที่อยู่อาศัย ด้านบริการที่ได้รับจากมหาวิทยาลัย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และด้านคุณธรรม เช่นเดียวกับสุพจน์ แฉล้มเขตต์ (2546) พบว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสมุทรปราการ มีองค์ประกอบที่ชัดเจน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความพึงพอใจต่อครู ความคาดหวังต่อครู ภาพพจน์ของโรงเรียน ความพร้อมของโรงเรียน และความมุ่งมั่นในการทำงาน และเบญจวรรณ หอมหวล (2546) พบว่า ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชิวิตในโรงเรียนของนักเรียนโรงเรียนสังกัดกองการศึกษาสงเคราะห์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีองค์ประกอบที่ชัดเจน 9 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านความพอใจในโรงเรียน ด้านความพอใจในสภาพความเป็นอยู่ ด้านความเครียด ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านความรู้สึกต่อตนเอง ด้านบูรณาการทางสังคม ด้านนันทนาการ และด้านสุขภาพ

จากการศึกษาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของนักศึกษาที่ผ่านมายังไม่แน่ชัด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน โดยนำแนวคิดการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ Thailand economy 4.0 ที่มีประเด็นการสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างเหมาะสมทันต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลในในการส่งเสริม

และพัฒนาทั้งในด้านบริหาร วิชาการ และกิจกรรมนักศึกษาของมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษามีคุณภาพชีวิตที่ดีระหว่างศึกษา และสำเร็จเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ สร้างประโยชน์ในแก่ชุมชนท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

2) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน โดยการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของนักศึกษาทั้ง 33 ตัว (X1 – X33) จากทฤษฎีและงานวิจัย แล้วนำตัวบ่งชี้ทั้งหมดมาค้นหาองค์ประกอบ และตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องของโมเดลการวัดและข้อมูลเชิงประจักษ์ขององค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน จำนวน 25 สถาบันใน 8 จังหวัดอันได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน ที่อยู่ในความดูแลของเครือข่ายการวิจัยภาคเหนือตอนบน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างให้สอดคล้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis: EFA) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis) ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 20 รายต่อตัวแปรในการวิจัยหนึ่งตัวแปร (สุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช, 2552) ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมด 33 ตัวแปร ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมควรมีอย่างน้อย 660 ราย เลือกตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi stage random sampling) ครอบคลุมมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยในเครือข่ายการวิจัยภาคเหนือตนบนเป็นอย่างมาก และผู้วิจัยได้ออกเก็บข้อมูลจากนักศึกษาในแต่ละมหาวิทยาลัยด้วยตนเอง จึงได้แบบสอบถามตอบกลับมา จำนวน 1,442 ฉบับ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ “แบบวัดคุณภาพชีวิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน” ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเอง แบบวัดที่ได้เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ โดยมีวิธีการสร้างและการพัฒนาเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี นิยาม และองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ นักศึกษาปัจจุบัน คณาจารย์ ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิต แต่ละสาขา ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละสาขา และผู้ปกครอง เพื่อให้ข้อมูลในลักษณะปลายเปิด

2. เขียนนิยามศัพท์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษา และสร้างข้อคำถามที่สอดคล้องกับนิยามศัพท์เพื่อนำไปใช้วัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษา

3. นำแบบวัดคุณภาพชีวิตที่สร้างเสร็จแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการวัดผลและวิจัย จำวน 4 ท่าน เป็นผู้พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์ในแต่ละด้าน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item objective congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ โดยข้อคำถามทั้งหมดมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.75 - 1.00 หลังจากนั้นผู้วิจัยปรับปรุงข้อความในแบบวัดตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพที่มากยิ่งขึ้น

4. นำแบบวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษาที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 392 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อโดยการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างข้อกับคะแนนรวม (Item-total correlation) ได้ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม 0.50 – 0.76 และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษาด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (Alpha coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) เท่ากับ 0.967

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบวัดกับกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis: EFA) ทดสอบว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์หรือไม่ด้วยค่า Bartlett's test of Sphericity และค่าดัชนี Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy: KMO มีค่าเข้าใกล้หนึ่งและมากกว่า 0.5 วิเคราะห์องค์ประกอบด้วยเทคนิคการสกัดองค์ประกอบ (Principal component analysis: PCA) โดยการตัดสินจำนวนองค์ประกอบ ใช้เกณฑ์ค่าไอเกน (Eigen value) มากกว่า 1 ร้อยละของความแปรปรวนสะสม 60 ขึ้นไป (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) หากการตีความองค์ประกอบไม่ชัดเจน ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีหมุนแกนองค์ประกอบแบบตั้งฉากแบบอิควอแมกซ์ (Equamax rotation) เพื่อทำให้ความแปรปรวนของค่าน้ำหนักภายในตัวแปรเดียวกันมีค่ามากที่สุด

2. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลโครงสร้างคุณภาพชีวิตของนักศึกษาตามองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีการประมาณค่าความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum likelihood) ซึ่งพิจารณาจากค่าไคกำลังสองที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีความกลมกลืน ค่าดัชนีวัด (CFI) และค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (TLI) มากกว่า 0.95 ขึ้นไป มีค่าดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือมาตรฐาน (SRMR) และค่าดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) น้อยกว่า 0.05

(สุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช, 2552) ในการพิจารณาความเหมาะสมของตัวแปรสังเกตได้เป็นการตรวจความตรงตามโครงสร้าง (Construct validity) สามารถพิจารณาค่าความเที่ยงรวมของแต่ละตัวแปรแฝง (Construct / composite reliability: CR) ควรมีค่ามากกว่า 0.60 และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (Average variance extracted) ควรมีค่ามากกกว่า 0.45 ขึ้นไป (Hair et al., 2010)

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้สถิติ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และค่า Bartlett's test of Sphericity เพื่อใช้ในการวัดความเหมาะสมของข้อมูล แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่า Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy (KMO หรือ MSA) และ ค่า Bartlett's test of Sphericity ของการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

ค่าสถิติ		ผล
ค่า Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy (KMO)		0.94
Bartlett's test of Sphericity	Chi-square	39270.00
	df	528
	Significance	0.000
	n	1442

จากตารางที่ 1 พบว่า ตัวแปรสังเกตได้จำนวน 33 ตัวแปรที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนนั้นมีค่า Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy (KMO) เท่ากับ 0.94 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.50 แสดงว่า ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันขนาดที่เหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ และเมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติด้วย Bartlett's test of Sphericity พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ที่ได้นั้นไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ ข้อมูลมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้

1.2 ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเหมาะสมของตัวแปรแต่ละตัว โดยใช้สถิติ ค่าความร่วมกัน (Communality) เพื่อใช้ในการวัดความเหมาะสมของตัวแปรที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบ พบว่า ตัวแปรที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนมีค่าความร่วมกันของตัวแปร (Communality) อยู่ระหว่าง 0.573 - 0.848 มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกตัว

1.3 ผู้วิจัยได้สกัดองค์ประกอบด้วยวิธีเน้นองค์ประกอบหลัก Principal component method และทำการหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉาก (Orthogonal rotation) ด้วยวิธีอิควอแมกซ์ (Equamax method) ได้จำนวนองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigen value) มากกว่า 1 แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนองค์ประกอบ ค่าไอเกน ค่าร้อยละของความแปรปรวน และค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสมในแต่ละองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนหลังการสกัดองค์ประกอบ

องค์ประกอบ	ค่าไอเกน	ค่าร้อยละของความแปรปรวน	ค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสม
1	15.288	12.650	12.650
2	2.076	12.526	25.175
3	1.948	12.252	37.427
4	1.589	11.828	49.255
5	1.500	11.576	60.831
6	1.088	10.346	71.177

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าไอเกนซึ่งเป็นผลบวกกำลังสองขององค์ประกอบของตัวแปรทั้ง 33 ตัว ในแต่ละองค์ประกอบที่มีค่าไอเกนมากกว่า 1 ขึ้นไป ได้องค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ค่าร้อยละความแปรปรวนสะสมทั้ง 6 องค์ประกอบ มีค่าเท่ากับ 71.177 สามารถอธิบายได้ว่าองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบสามารถอธิบายร้อยละของความแปรปรวนทั้งหมดขององค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนได้ร้อยละ 71.177

1.4 พิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบว่าตัวแปรแต่ละตัวควรอยู่ในองค์ประกอบใด โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ต้องมีค่ามากกว่า 0.30 แล้วจึงพิจารณาองค์ประกอบคัดเลือกเฉพาะตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดบนองค์ประกอบนั้น พิจารณาถึงจำนวนตัวแปรที่ร่วมกันชี้วัดค่าความแปรปรวนของแต่ละองค์ประกอบตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป จากการสกัดองค์ประกอบทำให้ได้องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน จำนวน 6 องค์ประกอบ ประกอบด้วยตัวแปรทั้งสิ้น 33 ตัวแปร แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ภายหลังการหมุนแบบมุมฉาก (Orthogonal rotation) ด้วยวิธีอิควอแมกซ์ (Equamax method)

ตัวบ่งชี้	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ					
	1	2	3	4	5	6
X1. ความพอใจต่อระบบการให้บริการต่างๆ ของมหาวิทยาลัย	**0.746**	0.063	0.209	0.257	0.218	0.254
X2. ความพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยของมหาวิทยาลัย	**0.704**	0.232	0.187	0.227	0.249	0.175
X3. อาคารพยาบาลของมหาวิทยาลัยมียาและเวชภัณฑ์ไว้อำนวยความสะดวกให้นักศึกษาอย่างเพียงพอ	**0.688**	0.264	0.104	0.228	0.223	0.175
X4. โรงอาหารของมหาวิทยาลัยมีความสะอาด สะดวกสบาย อาหารอร่อยและมีราคาถูก	**0.684**	-0.055	0.238	0.136	0.193	0.220
X5. ความพอใจที่มหาวิทยาลัยจัดหอพัก และสิ่งอำนวยความสะดวกในหอพัก	**0.630**	0.291	0.241	0.201	0.136	0.171
X6. เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการให้บริการแก่นักศึกษา	**0.626**	0.150	0.332	0.221	0.134	0.249
X7. มหาวิทยาลัยมีภูมิทัศน์สวยงามและเพียงพอให้นักศึกษาทำกิจกรรม	**0.603**	0.178	0.269	0.204	0.173	0.186
X8. เข้าร่วมกับกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ของมหาวิทยาลัยทุกครั้ง	0.090	**0.806**	0.170	0.268	0.238	0.180
X9. เข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ของคณะสม่ำเสมอ	0.128	**0.783**	0.169	0.234	0.203	0.265
X10. ความพอใจในความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ของกิจกรรมในมหาวิทยาลัย	0.226	**0.774**	0.232	0.239	0.197	0.181
X11. เคยทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม	0.043	**0.752**	0.200	0.206	0.159	0.319
X12. เคยทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม	0.179	**0.552**	0.437	0.162	0.147	0.158
X13. มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนฝูง	0.290	0.161	**0.787**	0.191	0.150	0.179
X14. ได้รับการเอาใจใส่ดูแลและให้กำลังใจจากครอบครัว	0.155	0.194	**0.754**	0.131	0.161	0.237
X15. ร่วมทำกิจกรรมกับครอบครัวสม่ำเสมอ	0.192	0.255	**0.698**	0.209	0.138	0.265
X16. ทำกิจกรรมต่างๆ เป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อนในมหาวิทยาลัย	0.273	0.297	**0.697**	0.201	0.130	0.249
X17. มีอัธยาศัยดี	0.252	0.247	**0.533**	0.196	0.448	0.044
X18. ได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนและการปรับตัวในมหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอ	0.290	0.428	**0.465**	0.258	0.172	0.210
X19. ขยันหมั่นเพียร อ่านหนังสือล่วงหน้าก่อนเข้า	0.118	0.348	0.052	**0.773**	0.124	0.192

ตัวบ่งชี้	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ					
	1	2	3	4	5	6
เรียน และทบทวนบทเรียนสม่ำเสมอ						
X20. ใช้เวลาว่างจากศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม	0.089	0.330	0.025	**0.764**	0.173	0.202
X21. แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระในชั้นเรียน	0.292	0.176	0.292	**0.661**	0.108	0.189
X22. มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร	0.247	0.275	0.190	**0.647**	0.204	0.161
X23. รู้สึกพอใจกับผลการเรียนที่ได้	0.218	0.083	0.213	**0.645**	0.304	0.263
X24. หลักสูตรมีการฝึกปฏิบัติงานช่วยเสริมประสบการณ์ทางวิชาชีพ	0.251	0.080	0.334	**0.615**	0.081	0.098
X25. ไม่คิดมากและกังวลใจจนนอนไม่หลับ	0.130	0.172	0.106	0.106	**0.814**	0.192
X26. ไม่มีความกังวลใจตลอดเวลา	0.126	0.116	0.016	0.100	**0.811**	0.094
X27. ไม่รู้สึกหดหู่สิ้นหวังบ่อยๆ	0.157	0.193	0.099	0.103	**0.745**	0.288
X28. สามารถปรับตัวต่อภาวะเครียดได้ดี	0.182	0.089	0.230	0.220	**0.739**	0.259
X29. รู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่าและมีความหมาย	0.201	0.304	0.378	0.236	**0.563**	-0.007
X30. เข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬาของมหาวิทยาลัยเป็นประจำ	0.126	0.199	0.129	0.118	0.135	**0.836**
X31. เข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายและส่งเสริมสุขภาพของมหาวิทยาลัยเป็นประจำ	0.099	0.122	0.032	0.109	0.172	**0.815**
X32. เข้าร่วมกิจกรรมด้านวิชาการ ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมด้านศาสนาส่งเสริมการประพฤติตนของมหาวิทยาลัยเป็นประจำ	0.278	0.241	0.235	0.273	0.084	**0.685**
X33. ให้ความสำคัญกับเวลาในการพักผ่อนที่เพียงพอ	0.200	0.158	0.287	0.152	0.260	**0.583**

Note : KMO = 0.940, Bartlett's Test = 39,268, df=528, p=0.000

จากตารางที่ 3 พบว่า องค์ประกอบที่ 1 มีจำนวนตัวแปรสูงสุด จำนวน 7 ตัวแปร และองค์ประกอบที่ 6 มีจำนวนตัวแปรน้อยที่สุด จำนวน 4 ตัวแปร โดยรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ได้แก่ ตัวแปรข้อที่ X1 – X7 รวม 7 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.603 – 0.746 เรียกชื่อองค์ประกอบนี้ว่า "ความพอใจต่อการให้บริการ (Service satisfaction: SER)"

องค์ประกอบที่ 2 ได้แก่ ตัวแปรข้อที่ X8 – X12 รวม 5 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.552 – 0.806 เรียกชื่อองค์ประกอบนี้ว่า "การทำประโยชน์เพื่อสังคม (Social benefits: BEN)"

องค์ประกอบที่ 3 ได้แก่ ตัวแปรข้อที่ X13 – X18 รวม 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.465 – 0.787 เรียกชื่อองค์ประกอบนี้ว่า "ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relations: REL)"

องค์ประกอบที่ 4 ได้แก่ ตัวแปรข้อที่ X19 – X24 รวม 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.615 – 0.773 เรียกชื่อองค์ประกอบนี้ว่า "การเรียน (Study: STU)"

องค์ประกอบที่ 5 ได้แก่ ตัวแปรข้อที่ X25 – X29 รวม 5 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.563 – 0.814 เรียกชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “ความเครียด (Strain: STR)”

องค์ประกอบที่ 6 ได้แก่ ตัวแปรข้อที่ X30 – X33 รวม 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.583 – 0.836 เรียกชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “กิจกรรมนันทนาการ (Recreation: REC)”

2. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis) ขององค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยได้ทำการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคุณภาพชีวิตของนักศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันต่อไป ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ขององค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัย ภาคเหนือตอนบน

	SER	BEN	REL	STU	STR	ACT
SER	1.000					
BEN	0.649**	1.000				
REL	0.532**	0.563**	1.000			
STU	0.634**	0.701**	0.572**	1.000		
STR	0.646**	0.546**	0.550**	0.674**	1.000	
ACT	0.559**	0.591**	0.511**	0.585**	0.576**	1.000

**p<0.01

จากตารางที่ 4 พบว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.511 – 0.701 โดยทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดย การทำประโยชน์เพื่อสังคม (BEN) กับ การเรียน (STU) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุดเท่ากับ 0.701 ส่วนความสัมพันธ์ทางสังคม (REL) กับ กิจกรรมนันทนาการ (REC) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำสุดเท่ากับ 0.511

ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มาทำการทดสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าโมเดลการวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับโมเดลใหม่ ด้วยการลากเส้นความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนระหว่างองค์ประกอบ จนข้อมูลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าดัชนีความสอดคล้องและดัชนีเปรียบเทียบของโมเดลการวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

ดัชนี	เกณฑ์	ค่าสถิติในโมเดล
χ^2	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ	10.133 (p-value = 0.256)
มีค่า CFI	มากกว่า 0.95	1.000
มีค่า TLI	มากกว่า 0.95	0.999
มีค่า RMSEA	น้อยกว่า 0.05	0.014
และค่า SRMR	น้อยกว่า 0.05	0.007

จากตารางที่ 5 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน พบว่า มีค่าไคกำลังสอง (χ^2) เท่ากับ 10.133 (p-value = 0.256) มีค่า RMSEA เท่ากับ 0.014 มีค่า CFI เท่ากับ 1.000 มีค่า TLI เท่ากับ 0.999 และค่า SRMR เท่ากับ 0.007 เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ความสอดคล้อง พบว่า ค่าไคกำลังสองไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และดัชนีอื่นๆ ยังชี้ให้เห็นว่าโมเดลวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นว่า โมเดลการวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษามี 6 องค์ประกอบ ประกอบด้วย ความพอใจต่อการให้บริการ การทำประโยชน์เพื่อสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม การเรียน ความเครียด และกิจกรรมนันทนาการ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

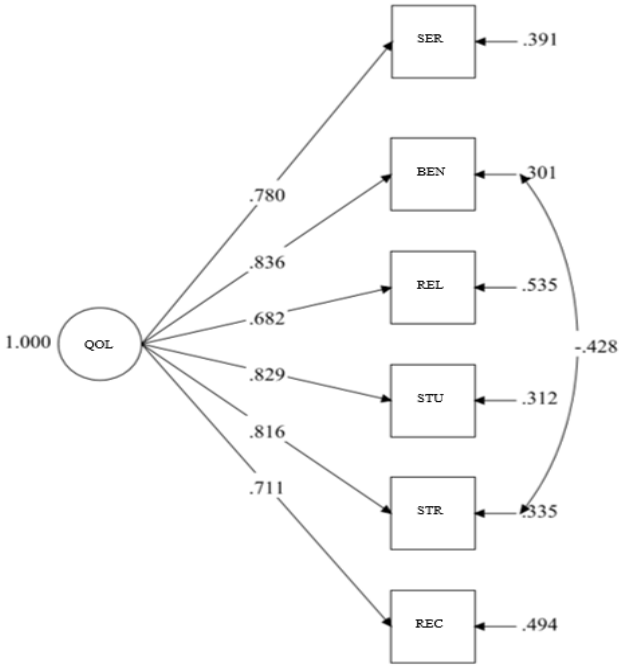
องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ					
	S.C	S.E	p-value	R^2	CR	AVE
ความพอใจต่อการให้บริการ (SER)	0.780	0.012	0.000	0.609		
การทำประโยชน์เพื่อสังคม (BEN)	0.836	0.010	0.000	0.699		
ความสัมพันธ์ทางสังคม (REL)	0.682	0.015	0.000	0.465	0.901	0.605
การเรียน (STU)	0.829	0.010	0.000	0.688		
ความเครียด (STR)	0.816	0.011	0.000	0.665		
กิจกรรมนันทนาการ (ACT)	0.711	0.014	0.000	0.506		

χ^2= 10.133 df = 8 p= 0.256 RMSEA = 0.014 CFI =1.000 TLI =0.999 SRMR =0.007

**p<0.01

จากตารางที่ 6 การวิเคราะห์องค์ประกอบมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ของตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่าเป็นบวก แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญ (p-value) ที่ระดับ 0.01 ค่าความคลาดเคลื่อน

มาตรฐาน (S.E) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.010 – 0.015 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (S.C) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.682 – 0.836 ค่าความเที่ยงรวมของแต่ละตัวแปรแฝง (CR) มีค่าเท่ากับ 0.901 มีค่ามากกว่า 0.60 ส่วนค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (AVE) มีค่าเท่ากับ 0.605 มีค่ามากกว่า 0.45 ดังนั้นตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดภาพรวมมีความเหมาะสมต่อการอธิบายคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาพเหนือตอนบน และความเที่ยงตรงของการพยากรณ์ของตัวแปรสังเกตได้ (R^2) ซึ่งอธิบายถึงความแปรปรวนร่วมของตัวแปรองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษามีค่าอยู่ระหว่าง 0.465 – 0.699 โดยองค์ประกอบการทำประโยชน์เพื่อสังคมมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุดเท่ากับ 0.836 มีความแปรปรวนร่วมกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาร้อยละ 69.9 รองลงมือคือ องค์ประกอบการเรียน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.829 มีความแปรปรวนร่วมกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาร้อยละ 68.8 องค์ประกอบความเครียด มีค่าน้ำหนักองค์ประกบมาตรฐานเท่ากับ 0.816 มีความแปรปรวนร่วมกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาร้อยละ 66.5 องค์ประกอบความพอใจต่อการให้บริการ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.780 มีความแปรปรวนร่วมกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาร้อยละ 60.9 องค์ประกอบกิจกรรมนันทนาการ มีค่าน้ำหนักองค์ประกบมาตรฐานเท่ากับ 0.711 มีความแปรปรวนร่วมกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาร้อยละ 50.6 และองค์ประกอบความสัมพันธ์ทางสังคม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.682 มีความแปรปรวนร่วมกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาร้อยละ 46.5 ตามลำดับ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน

การอภิปรายผล

1. องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน มีจำนวน 6 องค์ประกอบ ประกอบด้วย ความพอใจต่อการให้บริการ การทำประโยชน์เพื่อสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม การเรียน ความเครียด และกิจกรรมนันทนาการ โดยทั้ง 6 องค์ประกอบมีความสอดคล้องกับสุชีรา ภัทรายุตวรรตน์ (2548) ได้ศึกษาแนวคิดคุณภาพชีวิตไทยแบบรูปภาพ และศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนไทย แต่เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ย่อมจะมีความแตกต่างขององค์ประกอบ กล่าวคือ องค์ประกอบที่ 1 ความพอใจต่อการให้บริการนั้นเป็นผลลัพธ์อันเกิดจากการให้บริการในด้านต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ระบบความรักษาความปลอดภัย อาคารพยาบาลและเวชภัณฑ์ โรงอาหารมีความสะอาด สะดวก รสชาติอร่อย และมีราคาถูก หอพักมีสิ่งอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับกฤตพร ห้าวเจริญ (2555) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงกายภาพของหอพักกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า ปัจจัยด้านการให้บริการให้ความสำคัญต่อการรักษาความปลอดภัยของหอพัก สัดส่วนของที่พักอาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนกลางในหอพัก และทัศนียภาพบริเวณโดยรอบของหอพัก รวมถึงจุดให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงฟรีให้ครอบคลุมบริเวณพื้นที่หอพัก บุคลากรมีการบริการที่ดีต่อนักศึกษา และภูมิทัศน์ของมหาวิทยาลัย มีความสวยงาม และเพียงพอต่อการทำกิจกรรมของนักศึกษา องค์ประกอบที่ 2 การทำประโยชน์เพื่อสังคม คือ การเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม และกิจกรรมช่วยเหลือสังคมของมหาวิทยาลัย องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ทางสังคม นั้นเกิดจากการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนฝูงและได้ทำงานร่วมกัน การดูแลเอาใจใส่ดูแลให้กำลังใจจากครอบครัว ได้ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว มีอัธยาศัยที่ดีกับผู้อื่น และการได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนและการปรับตัวในมหาวิทยาลัย ซึ่งทั้ง 2 องค์ประกอบสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษา รูปแบบการจัดกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ของสมชาย เบ็ญจวรรณ์ (2555) โดยเน้นการบูรณาการให้นักศึกษาได้มีความรู้ มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นให้นักศึกษามีทักษะการดำเนินชีวิตที่ดี และสามารถจัดการกับชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ องค์ประกอบที่ 4 การเรียน คือ ความขยันหมั่นเพียรอ่านหนังสือ การใช้เวลาว่างศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม การได้แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหลักสูตร ความพอใจของผลการเรียน และการได้ฝึกปฏิบัติงานจริงช่วยเสริมประสบการณ์ทางวิชาชีพ สอดคล้องงานวิจัยของขจี พงศธรวิบูลย์ (2556) ได้พัฒนาแบบวัดคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร พบว่าคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ ความเชื่อแรงจูงใจในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการหาโอกาสในการเรียนรู้ด้วยตนเอง องค์ประกอบที่ 5 ความเครียด เป็นผลมาจากความวิตกกังวลใจตลอดเวลา ความรู้สึกหดหู่สิ้นหวัง ความสามารถในการปรับตัวต่อภาวะเครียด และความคิดต่อชีวิตที่มีคุณค่าและมีความหมาย สอดคล้องงานวิจัยของ Ghaedi et al., (2010) ศึกษาถึงคุณภาพการใช้ชีวิตในความเครียด

และความวิตกกังวลของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอิหร่าน พบว่า กลุ่มนักเรียนที่มีความความเครียดและความวิตกกังวลมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ากลุ่มนักเรียนที่ไม่มีความเครียดและความวิตกกังวล และองค์ประกอบที่ 6 กิจกรรมนันทนาการ คือ กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริม เพิ่มเติมความรู้หรือทักษะของนักศึกษา ได้ผ่อนคลาย และแสดงความเป็นตัวตนของนักศึกษา ได้แก่ กิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี กีฬาส่งเสริมการออกกำลังกายและสุขภาพ กิจกรรมด้านวิชาการ ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมด้านศาสนาส่งเสริมการประพฤติตน และการให้ความสำคัญต่อเวลาในการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอของนักศึกษา สอดคล้องกับบทบาทของศิลปะที่มีต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ของกฤตพร ห้าวเจริญ (2553) พบว่า นักศึกษาจะมีความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิตมากและมีความคิดเห็นว่าศิลปะมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2. โมเดลการวัดองค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบโมเดลการวัดของตัวแปรแฝงเพื่อยืนยันโครงสร้างของโมเดลการวัดว่าตัวแปรแฝงที่ผู้วิจัยทำการศึกษาวัดมาจากตัวแปรสังเกตได้ที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงในโมเดลสมการโครงสร้างว่ามีความสัมพันธ์เพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างหรือไม่ ซึ่งเป็นการตรวจสอบคุณสมบัติของตัวแปรสังเกตได้ว่าสามารถเป็นตัวแทนที่แท้จริงขององค์ประกอบได้หรือไม่ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ทั้งนี้พบว่าค่าสถิติของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 6 ตัวแปร มีความเที่ยงตรงของการพยากรณ์ในระดับปานกลาง (0.301-0.535) และค่าความเที่ยงรวมของแต่ละตัวแปรแฝง (CR) มีค่าเท่ากับ 0.901 มีค่ามากกว่า 0.60 ส่วนค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (AVE) มีค่าเท่ากับ 0.605 มีค่ามากกว่า 0.45 (Hair et al., 2010) ดังนั้นตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 6 ตัวแปรของโมเดลการวัดภาพรวมมีความเหมาะสมต่อการอธิบายคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนด้วยเหตุนี้ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นการยืนยันความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ทั้งนี้เนื่องจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเป็นเทคนิคและวิธีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างที่ดีวิธีหนึ่ง ซึ่งขั้นตอนที่สำคัญในการวิเคราะห์โมเดลเอ็มพลัสอีกขั้นตอนหนึ่งในการประเมินความถูกต้องของโมเดลหรือการตรวจสอบความเหมาะสมพอดีระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดล (สุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช, 2552) จากผลการวิเคราะห์ที่แสดงข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่าโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถนำไปใช้วัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนได้

บทสรุป

การวิจัยพบว่าคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ทั้ง 6 องค์ประกอบ มีความตรงเชิงโครงสร้าง โมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางดังนี้

1. ผู้บริหารในระดับคณะ หรือมหาวิทยาลัยสามารถนำองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาไปใช้เพื่อศึกษาทำความเข้าใจนักศึกษา นำไปสู่การวางแผน ส่งเสริม และสนับสนุนที่เหมาะสมต่อไป

2. ผลการวิจัย ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการวางนโยบายและแผนงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในแต่ละมหาวิทยาลัยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักศึกษาให้มีความเหมาะสม ตรงกับความต้องการของนักศึกษา

2. ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาเพิ่มเติม เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการพัฒนารูปแบบ โปรแกรม กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของนักศึกษาตามองค์ประกอบที่ศึกษาไว้ด้วยเทคนิคหรือวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยให้นักศึกษามีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

ประชากรที่มีคุณภาพนั้น เป็นผลจากคุณภาพชีวิตที่มีคุณภาพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาให้มีคุณภาพที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ และควรพัฒนาในสิ่งที่ยังบกพร่องหรือล้าหลัง จากผลการวิจัยนั้น ผู้บริหารมหาวิทยาลัย หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบน ไปใช้เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานของท่านให้มีประสิทธิภาพ เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช ประธานบริหารหลักสูตร รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติสุดา ศรีสุข กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ ขอขอบพระคุณท่านผู้เชี่ยวชาญทั้ง 4 ท่าน ดร.สุรศักดิ์ เมาเทือก คุณอนงนาฎ ใบแสง คุณชุลีกร ใหม่เขียว และ ดร.วิโรจน์ ธรรมจินดา ที่สละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือสำหรับการวิจัย ขอขอบพระคุณนักศึกษามหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนบนที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้กำลังใจในการศึกษา ขอขอบพระคุณทุกๆ ท่านด้วยความจริงใจ

เอกสารอ้างอิง

กฤตพร ห้าวเจริญ. (2553). บทบาทของศิลปะที่มีต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตกรรมศาสตร์ สจล. 10*(1), 70-80.

กฤตพร ห้าวเจริญ. (2555). ปัจจัยเชิงกายภาพของหอพักกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตกรรมศาสตร์ สจล, 14*(1), 10-24.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). *มหาวิทยาลัยที่ทางแยก:จุดประกายวิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทยในอนาคต.* กรุงเทพมหานคร: ซัคเซสมีเดีย.

ขจี พงศธรวิบูลย์. (2556). พัฒนาแบบวัดคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร. *วารสารสภาพยาบาล*, *28*(3), 43-54.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *โมเดลลิสเรล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เบญจวรรณ หอมหวน. (2546). *การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนโรงเรียนสังกัดกองการศึกษาสงเคราะห์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

เมธี กลมดวง. (2550). *ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคุณภาพชีวิตกับแรงจูงใจในการเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

รชตะ จันทร์น้อย. (2547). *องค์ประกอบคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร.

สมชาย เบ็ญจวรรณ์. (2555). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษา: รูปแบบการจัดกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร* (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

สุชีรา ภัทรายุตวรรตน์. (2548). การพัฒนาแบบประเมินคุณภาพชีวิตไทยแบบรูปภาพ. *จดหมายเหตุทางแพทย์แพทยสมาคมแห่งประเทศไทย*, *88*(11), 1605-1618.

สุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช. (2552). โมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝง. *วารสารการวัดผลการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 15,* 13-24.

สุพจน์ แฉล้มเขตต์ . (2546). *การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดสมุทรปราการ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Ghaedi, G. H., Tavoli, A., Bakhtiari, M., Melyani, M., & Sahragard, M. (2010). *Quality of Life in College Students with and without Social Phobia.Social Indicators Research*, *97*(2), 247-256. doi: http://dx.doi.org/10.1007/s11205-009-9500-3

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis (7th ed.).* New Jersey: Pearson Prentice Hall.

การพัฒนาคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง

Development of English Innovation and Guidebook for Working Preparation about Hospitality Industry Concerning Tourism Services in ASEAN Community for Chomtong Industrial and Community Education College Students

นาตยา วงศ์รักมิตร

Nattaya Wongrukmitr

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

E-Mail: racket_lob@hotmail.com

(Received : June 7, 2019 Revised : October 30, 2019 Accepted : October 31, 2019)

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองเป็นงานวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อหาประสิทธิภาพคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษ เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองก่อนและหลังการเรียนด้วยนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน ประชากรคือ นักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ 2 จำนวน 29 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม 2) บทเรียนที่ใช้ QR code และแผนการจัดการเรียนรู้ 3) แบบทดสอบก่อนเรียน และแบบทดสอบหลังเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติดังนี้คือ สถิติที่ใช้ในการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรม ค่าเฉลี่ย และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1) บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง มีประสิทธิภาพเท่ากับ 76.03/75.75 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 75/75 2) การเปรียบเทียบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อ

เตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองพบว่า มีความก้าวหน้าในความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษสูงขึ้น 11.90

คำสำคัญ: คู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษ เตรียมความพร้อมในการทำงาน อุตสาหกรรมบริการ การบริการการท่องเที่ยว ประชาคมอาเซียน วิทยาลัยการอาชีพจอมทอง

Abstract

The research on “ Development of English Innovation and Guidebook for Working Preparation about Hospitality Industry Concerning Tourism Services in ASEAN Community for Chomtong Industrial and Community Education College Students aimed to 1) construct an English innovation and guidebook using communicative approach to prepare about hospitality industry concerning Tourism Services in ASEAN Community for Chomtong Industrial and Community Education College Students and 2) find the difference between the students’ achievement before and after using English Innovation and Guidebook. The population were 29 2nd year Vocational Certificate students studying in the first semester, academic year 2017.

The research instruments consisted of a questionnaire, 4 units of English Innovation with QR code and Guidebooks, and 30 items of English test . The data obtained were analyzed by using efficiency test, mean and standard deviation.

The results were as follows: 1) The efficiency level of the English Innovation and Guidebook was at 76.03/75.75 2) The difference between students’ achievement before and after using English Innovation and Guidebook was 11.90.

Keywords: English innovation and guidebook, Working preparation, Hospitality industry, Tourism services, ASEAN community, Chomtong industrial and community Education college

บทนำ

ในปี 2558 ประเทศไทยได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ ประสานงานหลักสาขาการท่องเที่ยวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2556) ดังนั้นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาบุคลากรด้านสาขาวิชาชีพการท่องเที่ยวและโรงแรมจึงมีความจำเป็นในการพัฒนาทั้งทางด้านทักษะการทำงาน และความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษากลางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในอาเซียน หากแรงงานไทยไม่มีการเตรียมความพร้อมอาจก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงคือความเสี่ยงในการถูกเลิกจ้าง และการเข้ามาแทนที่ของแรงงานต่างชาติในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความพร้อมทั้งทักษะการทำงาน และความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษามีภารกิจและนโยบาย พ.ศ. 2555-2569 มีเป้าหมายยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสู่สากล โดยมุ่งเน้นให้ยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษา แต่จากรายงานประจำปี 2559 ผลการดำเนินงานมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมไม่ว่าจะในด้านความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ด้านพัฒนากำลังคนให้มีทักษะฝีมือตามเป้าหมาย 10 เอกอุตสาหกรรมหลัก แต่ไม่ปรากฏผลการรายงานที่เน้นด้านยกระดับทักษะภาษาอังกฤษในงานอาชีพเพื่อเตรียมผู้เรียนเข้าสู่การทำงานในด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยว นอกจากนี้ จำนวนอาจารย์ที่รับผิดชอบหลักสูตรที่เกี่ยวกับการใช้ภาษาอังกฤษ เช่น อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยมากไม่สอดคล้องกับนโยบายการเพิ่มจำนวนสถานศึกษา และ English Program ในทุกจังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2559)

ปัจจุบันนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เริ่มเข้ามามีบทบาททางด้านการจัดการศึกษา มากขึ้น โดยครูผู้สอนได้นำข้อดีของวิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ รวมกับความทันสมัยของระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ตมาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบทบาทต่อ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเรียนการสอนผ่านเว็บ, การเรียนการสอนออนไลน์, การเรียน การสอนผ่านอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ช่วยสอนบนเว็บ (CAI on web) (มนต์ชัย เทียนทอง, 2547) รวมทั้ง การเรียนการสอนผ่าน โทรศัพท์มือถือ โดยในปี 2546 มีการใช้โทรศัพท์มือถือ และ คอมพิวเตอร์พกพามากกว่า 500 ล้านเครื่องทั่วโลก จึงเกิดแนวทางใหม่ในการพัฒนาบทเรียน คอมพิวเตอร์ ให้นำเสนอผ่านโทรศัพท์มือถือและคอมพิวเตอร์แบบพกพาโดยใช้เทคโนโลยีไร้สายเป็น ช่องทางในการบริหารจัดการบทเรียน ซึ่งเรียกว่า M-learning (มนต์ชัย เทียนทอง , 2547) นอกจากนี้ ยังมีผู้นำโทรศัพท์มือถือมาประยุกต์ใช้ด้านการศึกษาอย่างหลากหลายมากขึ้น จะเห็นได้ว่าโมบายเลิร์นนิ่ง (Mobile learning หรือ M-Learning) เป็นนวัตกรรมที่มีแนวโน้มจะใช้อย่างแพร่หลายในศตวรรษ ที่ 21 มหาวิทยาลัยในต่างประเทศเริ่มมีการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับ M-learning ทั้งใน ระบบจัดการเรียนการสอน และสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา จากการพัฒนาบทเรียน 2 คอมพิวเตอร์ช่วยสอนแบบ Mobile learning สามารถนำไปใช้ในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของมนต์ชัย เทียนทอง (2547) ซึ่งพบว่าความรู้ของนักเรียนที่เรียนรู้ผ่าน ระบบ M-learning สูงกว่าการเรียนในห้องเรียนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งยังมี ความพึงพอใจ ในการใช้งานระบบ

M-Learning โดยรวมอยู่ในระดับมาก รูปแบบการจัดเรียนการ สอนดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียนและสนองต่อนโยบายของหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

จากยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับ การเรียนรู้ศ.ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ได้นำเสนอแนวคิดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ การใช้คอมพิวเตอร์แบบพกพาเป็นสื่อหลักสำหรับการเรียนการสอน ที่มีลักษณะเป็นการศึกษาภควันตภาพ ที่ผู้เรียนได้รับความรู้ทุกแห่งหน ทุกเวลา รวมไปถึงใช้เป็นเครื่องมือช่วยสอนให้ครูได้ใช้เป็นสื่อและเป็นศูนย์ ความรู้ติดตัวมีแหล่งความรู้หรือเป็นห้องสมุดติดตัว เพื่อให้การดำเนินการเพื่อตอบสนองแนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดระบบการเรียนการสอนที่ใช้คอมพิวเตอร์แบบพกพาเป็นฐาน เกิดขึ้นในหลายๆ รูปแบบ ตาม ความสามารถของแอพพลิเคชั่นที่นำมาติดตั้ง หรือแอพพลิเคชั่นที่ได้พัฒนาขึ้นประกอบกับความสามารถ พื้นฐานของแท็บเล็ต เช่น ความสามารถ ในการบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว วีดิทัศน์ เสียง ตลอดจนการ เข้าถึงเว็บไซต์ต่างๆ ทั้งทางตรงและผ่าน QR code (กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์, 2542)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำนวัตกรรมที่ใช้ผ่านสมาร์ทโฟนมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว สร้างแรงจูงใจในการเรียนและประหยัดเวลาในการเรียน โดยการนำ QR code (Quick response code) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย คือ บาร์โค้ด 2 มิติ (2 Dimension barcode) ชนิดหนึ่งที่ประกอบด้วยมอดูลสีดำเรียงตัวกัน มีสัณฐานสี่เหลี่ยม มีพื้นหลังสีขาว ที่สามารถอ่านได้ด้วยเครื่องสแกนคิวอาร์ในโทรศัพท์มือถือที่มีกล้อง หรือสมาร์ตโฟน เพื่อถอดข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อความ เบอร์โทรศัพท์ URL เพื่อเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์โดย QR code นี้พัฒนาโดยบริษัทเดนโซ-เวฟ ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่น คิดค้นขึ้นในปี ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2557) เราสามารถติดตั้งซอฟต์แวร์สำหรับอ่าน QR codeหรือ 2D Bar code นี้ไว้ในโทรศัพท์มือถือได้ง่ายๆและเมื่อพบ QR code ก็สามารถเอามือถือไปสแกนแล้วโปรแกรมก็จะแสดงข้อมูลเป็นตัวอักษรขึ้นมา เช่น URL เว็บไซต์หรือข้อมูลอื่นๆ ซึ่งสะดวกและรวดเร็วมาก ด้วยการที่ข้อมูล QR code เก็บไว้เป็นข้อมูลตัวอักษรในปริมาณมาก และ สามารถอ่านข้อมูลด้วยความเร็วสูงอย่างแม่นยำ จึงสามารถนำ QR codeมาประยุกต์ใช้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น เก็บข้อมูล URL ของเว็บไซต์ ข้อความ เบอร์โทรศัพท์ และข้อมูลที่เป็นตัวอักษรได้อีกมากมาย (คุณธัม วศินเกษม, 2553)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า แนวความคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารเป็นวิธีการที่สามารถพัฒนาทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษให้กับผู้เรียนโดยสามารถนำความรู้ทางไวยากรณ์ไปใช้ในการสื่อสารตามหน้าที่ภาษาได้อย่างเหมาะสม คล่องแคล่ว ภายในบริบทและสถานการณ์ที่ไม่เคยฝึกมาก่อน (Littlewood, 1982, 45) ในด้านการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วยหลักการและกระบวนการดังนี้ ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน สอนภาษาที่ใช้ในสภาพจริง กระบวนการสอนให้ผู้เรียนฝึกทำกิจกรรมที่จำลองกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ การหาข้อมูลที่หายไป มีโอกาสเลือกรูปแบบการใช้ภาษาที่เหมาะสม มีการให้ข้อมูลย้อนกลับ ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงภายใต้กิจกรรมที่เตรียมไว้และ ไม่เคร่งครัดกับข้อผิดพลาด ผู้วิจัยจึงนำนวัตกรรม QR code มาเป็นสื่อประกอบบทเรียน เพื่อใช้ในการจัดอบรมโดยใช้การจัดการเรียนการสอนตาม

แนวการสอนเพื่อการสื่อสาร เพื่อเตรียมความพร้อมในการใช้ภาษาอังกฤษในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองก่อนและหลังการเรียนด้วยนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรการศึกษาในโครงการนี้คือ นักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ 2 จำนวน 29 คน ที่เรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยมีความสอดคล้องกับกรอบจุดประสงค์การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2557) ประเภทวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สาขาวิชาการท่องเที่ยว โดยมีหัวข้อภาษาอังกฤษที่ต้องการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ได้จากการทำแบบสอบถามผู้ประกอบการการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการในจังหวัดเชียงใหม่ และ จากตำราและเอกสารที่ใช้สอนทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งเอกสารประกอบการสอนที่ใช้สอนนักศึกษาวิชาเอกอุตสาหกรรมท่องเที่ยว วิทยาลัยการอาชีพจอมทอง ประกอบด้วย 4 หัวข้อดังนี้ 1) การพูดคุยในชีวิตประจำวัน เช่น กล่าวทักทาย กล่าวต้อนรับ การกล่าวขอบคุณ และการกล่าวอำลา 2) การเสนอความช่วยเหลือและขอร้อง 3) การให้ข้อมูล เช่น สถานที่ท่องเที่ยว การจองห้องพัก 4) การร้องเรียนของลูกค้า

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การสร้างบทเรียนที่ใช้ QR code

1.1 ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความต้องการมากที่สุด 4 หัวข้อที่ต้องการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติดังนี้

อันดับที่ 1 การพูดคุยในชีวิตประจำวัน เช่น กล่าวทักทาย กล่าวต้อนรับ การกล่าวขอบคุณ และการกล่าวอำลา เป็นต้น

อันดับที่ 2 การเสนอความช่วยเหลือและขอร้อง

อันดับที่ 3 การให้ข้อมูล เช่น สถานที่ท่องเที่ยว การจองห้องพัก เป็นต้น

อันดับที่ 4 การร้องเรียนของลูกค้า

1.2 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อภาษาอังกฤษที่ต้องการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากตำราและเอกสารที่ใช้สอนทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งเอกสารประกอบการสอนที่ใช้สอนนักศึกษาวิชาเอกอุตสาหกรรมท่องเที่ยววิทยาลัยการอาชีพจอมทองโดยนำข้อมูลที่ได้ไปจัดทำเนื้อหาในการ สร้างคู่มือและนวัตกรรมการสอนภาษาอังกฤษ

1.3 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหลักการและขั้นตอนการสร้างบทเรียนและแบบฝึก รวมทั้งแนวการสอนเพื่อการสื่อสารเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างบทเรียนในการสอนภาษาอังกฤษ แล้วจัดทำแผนผังบทเรียนจำนวน 4 บท ดังนี้

บทที่ 1 Greeting and introducing oneself

บทที่ 2 Offering and making requests

บทที่ 3 Asking and giving suggestion

บทที่ 4 Making complaint

1.4 กรอบเนื้อหาในบทเรียนตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร

การทบทวนความรู้เดิม→ การนำเสนอเนื้อหาใหม่ โดยใช้ สื่อ QR code → การปฏิบัติโดยใช้กิจกรรมที่กำหนดให้ → การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร โดยใช้กิจกรรมการสอนเพื่อการสื่อสารประกอบการใช้สื่อ QR code

1.5 นำบทเรียนดังกล่าวเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาพร้อมทั้งหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item objective congruence: IOC) โดยต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

1.6 จัดทำสื่อประกอบบทเรียนโดยใช้นวัตกรรม QR code เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสาร ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้ ก. เตรียมไฟล์เอกสารที่ต้องการเผยแพร่โดยการฝากขึ้นเว็บไซต์หรือ Upload ไว้ที่เว็บไซต์ของตัวเอง ข. เมื่อได้ URL หรือ เว็บไซต์ ค. สร้าง QR code แล้วนำไปวางบนเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่เอกสารที่เตรียมไว้

2. แบบทดสอบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ การสร้างแบบทดสอบได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ศึกษาวิธีสร้างข้อสอบจากหนังสือเทคนิคการเขียนข้อสอบของ มาลัย จีรวัฒนเกษตร์ ทวีสุข (2554, น.35-38)

2.2 สร้างแบบทดสอบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษ เป็นแบบทดสอบชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาในบทเรียน โดยปรับจากเนื้อหาและข้อสอบที่ใช้ในการสอบมาตรฐานของประเทศ

2.3 นำแบบทดสอบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านตรวจพร้อมคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item objective congruence: IOC) พบว่า ข้อสอบจำนวน 40 ข้อ สามารถนำไปใช้ทั้งหมดจำนวน 30 ข้อ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการนี้แบบทดสอบไปใช้ดังนี้

1) ตัดข้อสอบที่ค่า IOC ไม่ผ่านเกณฑ์ออก

2) ปรับแก้ไขตัวเลือกบางข้อที่อาจไม่ชัดเจน หรือ มีความคล้ายกัน

3. แผนการจัดการเรียนรู้ ได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) เพื่อกำหนดเทคนิค วิธีการ และกิจกรรมการเรียนการสอน โดยวิเคราะห์หลักสูตร สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตามจุดประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะด้านภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษาและพลศึกษาในการพัฒนาตนเองและวิชาชีพและข้อที่ 5 เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวในสถาน ประกอบการและประกอบอาชีพอิสระใช้ความรู้และทักษะพื้นฐานในการศึกษาต่อระดับสูงขึ้น รวมทั้งได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งแนวการสอนเพื่อการสื่อสาร

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียน QR code ที่ใช้ประกอบการอบรม จำนวน 4 แผน รวมระยะเวลา 30 ชั่วโมง(รวมทดสอบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังอบรม จำนวน 6 ชั่วโมง)

3.3 นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไข ปรากฏว่ามีค่าความสอดคล้อง (Index of Item objective congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้ มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

การทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาการใช้บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง ครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยกับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ 2 จำนวน 29 คน ที่เรียนภาคเรียนที่ 1 ปี การศึกษา 2560 วิทยาลัยการอาชีพจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง ตั้งแต่ วันที่ 11-22 มิถุนายน พ.ศ. 2561 โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เตรียมความพร้อมของการเรียนการสอนโดยชี้แจงวัตถุประสงค์ ระยะเวลาและขอบเขตเนื้อหาบทเรียนให้กับกลุ่มประชากรนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองชั้นปวช ปีที่ 2 จำนวน 29 คน ที่เรียนภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 วิทยาลัยการอาชีพจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

2. ทำการทดสอบก่อนเรียน เป็นข้อสอบปรนัยจำนวน 30 ข้อ โดยเก็บคะแนนไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน (Pre-test)

3. จัดการอบรมโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 4 แผน ใช้เวลาสอน 24 ชั่วโมง ระยะเวลา 5 วัน ดังนี้ จัดการอบรมชี้แจงการทดสอบและเข้ารับการอบรม จัดการอบรมภาษาอังกฤษ โดยใช้ขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นการนำเสนอเนื้อหา (Presentation) ในขั้นนี้ครูจะใช้รูปภาพเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดเพื่อนำประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ มาเชื่อมโยงกับเนื้อหาใหม่ และให้ผู้เรียนได้ทำความคุ้นเคยกับเนื้อหาภาษาที่จะเรียนโดยจะมุ่งเน้นการให้ผู้เรียนได้ฟังและทำกิจกรรมเพื่อนำเข้าสู่บทสนทนาและทำความเข้าใจกับเนื้อหาภาษาที่มีรูปแบบภาษาที่ใช้กันจริงโดยทั่วไป จากกิจกรรม Listening activity 1-2 และ หัวข้อ Language study ใน QR code

2) ขั้นการปฏิบัติ (Practice) ในขั้นนี้ครูจะให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาที่จะเพิ่งเรียนรู้ใหม่จากการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะของการฝึกควบคุมหรือชี้นำ (Controlled practice/directed activities) โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้นำในการฝึก ไปสู่การฝึกที่แบบค่อยๆ ปล่อยให้ทำเองมากขึ้น ในการฝึกนั้น ครูจะเริ่มการฝึกปากเปล่า (Oral) โดยใช้สื่อ QR code จนได้รูปแบบภาษา แล้วค่อยเปลี่ยนสถานการณ์ที่ล้วนแต่สร้างขึ้นภายในห้องเรียน เพื่อฝึกการใช้โครงสร้างประโยคตามบทเรียน นอกจากนี้มีการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนควบคู่ไปด้วย ต่อจากนั้นจึงฝึกด้วยการเขียน (Written) เพื่อเป็นการผนึกความแม่นยำในการใช้ จากกิจกรรมที่ 3-4 ในบทเรียน

3) ขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Production) ถือเป็นขั้นที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะการฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเปรียบเสมือนการถ่ายโอนการเรียนรู้ภาษาจากสถานการณ์ในชั้นเรียน ไปสู่การนำภาษาไปใช้จริงนอกชั้นเรียนโดยการทำกิจกรรมจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งมีให้เลือกตามความสนใจ รวมทั้งมีข้อมูลที่อยู่ใน cue card เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความสามารถไม่เท่ากัน (Communicative activity) จากกิจกรรมที่ 5 ในบทเรียนควบคู่ไปกับสื่อ QR Code

4. ทำการทดสอบหลังเรียน เป็นข้อสอบจำนวน 30 ข้อ โดยเก็บคะแนนไว้เป็นคะแนนหลังเรียน (Post-test)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมกับนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยจะนำเสนอผลการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 ดังปรากฏใน ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง (N = 29)

รายการ	ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	ประสิทธิภาพ E_1/E_2
ค่าเฉลี่ยรวม	76.03	75.75	76.03/75.75

จากตารางที่ 1 แสดงการหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ของนวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 75/75 คือ มีประสิทธิภาพเฉลี่ยรวมเท่ากับ 76.03/75.75 โดยคะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาที่ได้ทำแบบฝึกหัดท้ายบทหลังจากการอบรมด้วยบทเรียนที่ใช้ QR code มีค่าร้อยละ 76.03 และคะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษหลังการอบรมด้วยบทเรียนที่ใช้ QR code มีค่าร้อยละ 75.75

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้นวัตกรรมภาษาอังกฤษ ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง (N = 29)

จำนวนนักเรียน	ก่อนเรียน (30 คะแนน) ค่าเฉลี่ย	หลังเรียน (30 คะแนน) ค่าเฉลี่ย	ความก้าวหน้า ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ
29	10.83	22.72	11.90	39.63

จากตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มประชากร จำนวน 29 คน พบว่า จากการทดสอบก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.83 คิดเป็นร้อยละ 36.10 การทดสอบหลังเรียนด้วยนวัตกรรมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 22.72 คิดเป็นร้อยละ 75.73 แสดงว่า ผลต่างความก้าวหน้าทางการเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.90 คิดเป็นร้อยละ 39.63

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยในหัวข้อ การพัฒนาคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษ เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง มีการอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 76.03/75.75 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 75/75 ทั้งนี้เพราะ การกำหนดเนื้อหาวัตถุประสงค์ การออกแบบนวัตกรรมมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ตรงกับหัวข้อที่จำเป็นในการสื่อสารภาษาอังกฤษของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ การใช้นวัตกรรม QR code หรือบาร์โค้ด 2 มิติ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว แทนการพิมพ์ ผู้เรียนเกิดความสนใจและสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ช่วยลดขั้นตอนการทำงาน และการนำเข้าข้อมูลที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรา เชยเชิงวิทย์ และคณะ (2553) ซึ่งทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนบนเว็บเรื่อง การสื่อสารข้อมูลและเครือข่ายคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่า สื่อการสอนบนเว็บช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลาจนทำให้เกิดความพึงพอใจในระดับดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวการสอนเพื่อการสื่อสารเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความหลากหลายของกิจกรรม สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โดยเป้าหมายการสอนเน้นที่องค์ประกอบทั้งหมดของทักษะการสื่อสาร ไม่จำกัดอยู่ภายในกรอบของเนื้อหาภาษาหรือไวยากรณ์ แต่เน้นความคล่องแคล่วและความเหมาะสมเพื่อให้สามารถสื่อสารจนสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งผู้เรียนได้นำความรู้ภาษาไปใช้อย่างเข้าใจและสร้างสรรค์ภายในบริบทที่เสมือนจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของธัชมาศ พิภักดิ์ (2555)

นอกจากนี้ บทเรียนมีการเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก นักเรียนได้เรียนรู้จากสำนวนภาษาอังกฤษที่นักเรียนคุ้นเคยและใช้ในชีวิตประจำวัน มีการจัดเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ ทำให้นักเรียนไม่สับสน รวมทั้งกิจกรรมที่เริ่มจากการนำเสนอเนื้อหา (Presentation) เพื่อให้ข้อมูลทางภาษากับผู้เรียน ขั้นปฏิบัติ (Practice) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะฝึกการใช้ภาษาที่เพิ่งเรียนรู้โดยมีครูเป็นผู้นำการฝึกไปสู่การฝึกแบบที่ให้อิสระมากขึ้น อาจมีการฝึกเขียนเพื่อเน้นความแม่นยำในการใช้ภาษา ส่วนขั้นสุดท้ายคือ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Production) เป็นการกำหนดสถานการณ์ให้ผู้เรียนถ่ายโอนความรู้ไปสู่การใช้ภาษาจริง ดังเช่นงานวิจัยของ ธัชมาศ พิภักดิ์ (2555) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามารถใน

การฟังและการพูดของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธารทองพิทยาคม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในระดับดีมาก และนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสารอยู่ในระดับดีมาก

2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองมีความก้าวหน้า 11.90 คิดเป็นร้อยละ 39.63 แสดงให้เห็นว่า การเรียนด้วยนวัตกรรมที่ใช้ QR code สามารถพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการทำงานในด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจาก การใช้บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง มีเนื้อหาที่เรียบเรียงจากง่ายไปหายากตามลำดับ มีการเตรียมเนื้อหาที่จำเป็นต้องใช้ในการสื่อสารเพื่อนำไปใช้ในการทำกิจกรรม โดยใช้การเรียนการสอนที่ใช้แนวการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสาร ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ใช้ภาษาหลายรูปแบบ มีอิสระในการเลือกใช้ภาษาในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น โดยไม่มีการแทรกแซงจากผู้สอนโดยเน้นว่าบรรลุจุดประสงค์การสื่อสารเท่านั้น

การใช้นวัตกรรม QR code ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงบทเรียนได้ง่ายยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะของตนเองโดยได้ตามความสะดวก โดยไม่มีความกดดันจากผู้สอน หรือ ปัจจัยอื่นๆ สามารถฝึกฝนทักษะซ้ำได้จนกว่าจะพอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของอรนุช พันโท และอัยรดา พรเจริญ (2551) ซึ่งศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการสอนแบบในชั้นเรียนกับการสอนโดยใช้สื่อการสอนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ กรณีศึกษารายวิชาการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พบว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาเพิ่มมากขึ้นและได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าการสอนในชั้นเรียนอย่างเดียว การเรียนการสอนที่ใช้แนวการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสาร

บทสรุป

จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทอง มีประสิทธิภาพเท่ากับ 76.03/75.75 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 75/75 โดยคะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาที่ได้ทำแบบฝึกหัดท้ายบทหลังจากการอบรมด้วยบทเรียนที่ใช้ QR code มีค่าร้อยละ 76.03 และ คะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษหลังการอบรมด้วยบทเรียนที่ใช้ QR code มีค่าร้อยละ 75.75

2. การเปรียบเทียบความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาก่อนและหลังเรียนด้วยคู่มือและนวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการ

สาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพจอมทองมีความก้าวหน้า 11.90 คิดเป็นร้อยละ 39.63

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 ก่อนการใช้บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน ผู้สอนควรศึกษาเนื้อหา กิจกรรม และการใช้ไฟล์เสียงในQR Code ให้เข้าใจก่อน เพื่อจะทำให้การนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ครูผู้สอนสามารถใช้บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน ไปสอนในชั่วโมงปกติหรือสอนซ่อมเสริม หรือ มอบหมายงานให้ผู้เรียนไปทำนอกเวลา

1.3 การใช้บทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน ควรใช้ควบคู่กับแผนการจัดการเรียนรู้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำบทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนไปใช้ในการวิจัยกับผู้เรียนในระดับเดียวกันในสถานศึกษาอื่นเป็นระยะเวลา 2-3 ปี

2.2 ควรมีการพัฒนา การออกแบบ ปรับปรุงบทเรียนที่ใช้ QR code เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน ในหัวข้ออื่นๆ

2.3 ควรมีการสร้างแบบฝึกพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรมบริการสาขาการบริการท่องเที่ยวที่ใช้นวัตกรรม QR code เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองตามความสะดวกและตามความสามารถของแต่ละบุคคล ควรศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ผ่านระบบ

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

ได้นวัตกรรมภาษาอังกฤษ เพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานด้านอุตสาหกรรม บริการสาขาบริการการท่องเที่ยวเป็นต้นแบบในการพัฒนาคู่มือและนวัตกรรมภาษาอังกฤษเพื่อการทำงานในสาขาวิชาชีพอื่นๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2556). โอกาสทางการตลาดท่องเที่ยวไทยบนความท้าทายกับการก้าวสู่ AEC. *TAT Tourism Journal, 10*(2), 30-39.

กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์. (2542). *เทคโนโลยีเทคนิคศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

คุณธัม วศินเกษม. (2553). QR Code. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, 5*(5), 86-87.

ธัชมาศ พิภักดิ์. (2555). *การจัดกิจกรรมตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามารถในการฟังและการพูดของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. บุรีรัมย์.

มนต์ชัย เทียนทอง. (2547). M-Learning:แนวทางใหม่ ของ E-Learning (M-Learning : A Newparadigm of e-learning). *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, 1*(1), 3-11.

มาลัย จีรวัฒนเกษตร์ ทวีสุข. (2554). *การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน***.** เอกสารประกอบการสอน สาขาสาขาวิชาการบริหารอาชีวศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ราชบัณฑิตยสถาน. (2524).

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2557). *รหัสคิวอาร์*. สืบค้นจาก http://th.wikipedia.org/wiki

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2557). *หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556*. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2559). *ระเบียบ สอศ.ว่าด้วยการบริหารอาชีวศึกษาจังหวัดและอาชีวศึกษาภาค พ.ศ. 2559.* กรุงเทพมหานคร.

อรนุช พันโทและ อัยรดา พรเจริญ. (2551). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการสอนแบบในชั้นเรียนกับการสอนโดยใช้สื่อการสอนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ กรณีศึกษา รายวิชาการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ 1*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ.

อัจฉรา เชยเชิงวิทย์และคณะ. (2553). *การพัฒนาสื่อการสอนบนเว็บเรื่องการสื่อสารข้อมูลและเครือข่ายคอมพิวเตอร์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ.

Littlewood, W.(1982). *Communicative Language Teaching : An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

การส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

Promoting the Agriculture of Chiang Mai Local Community

จตุพร เสถียรคง

Jatuporn Stiankong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

E-mail: jatuporn9656@gmail.com

(Received : October 1, 2019 Revised : January 25, 2020 Accepted : February 17, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ และพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและสนับสนุนด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณจากข้อมูลปฐมภูมิของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 ตำบล 6 กลุ่มเกษตรกร ที่มีศักยภาพด้านการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน เมื่อเปรียบเทียบในระดับประชาคมอาเซียน อาศัยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) วิเคราะห์ศักยภาพด้วย SWOT analysis และ Diamond model ของ Michael E. Porter อภิปรายผลด้วยข้อมูลสถิติ คือ ค่าเฉลี่ยในลักษณะของสถิติเชิงพรรณนา และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาของโครงการด้วย 6 มิติ เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มเกษตรและสามารถหาแนวทางด้านการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 6 กลุ่มเกษตรกรในส่วนปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน พบว่า มีจุดแข็งคือ สมาชิกกลุ่มมีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิต การตลาด การเพาะปลูก การแปรรูป และการประชาสัมพันธ์ แต่ยังคงมีจุดอ่อนคือ กลุ่มเกษตรกรยังไม่สามารถจัดการฟาร์มและพื้นที่การเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพได้ สินค้าเกษตรมีความต้องการในระดับชุมชนจากกลุ่มลูกค้าขาจร กลุ่มเกษตรกรยังไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตสินค้าในแต่ละรอบการผลิตได้ และอำนาจในการต่อรองพ่อค้าคนกลางยังมีไม่มาก ส่วนปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก พบว่า มีโอกาสที่สำคัญคือ กลุ่มเกษตรกรมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่คอยให้ความช่วยเหลือทั้งด้านความรู้และเงินทุน แต่อุปสรรคที่สำคัญคือ การตลาดมีการแข่งขันกันในพื้นที่สูง ทั้งในด้านราคาและปริมาณ และตลาดสินค้ายังไม่มีความหลากหลาย

จากศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำมาสร้างแนวทางด้านการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในประชาคมอาเซียน

พบประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ กลุ่มเกษตรกรควรได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ในด้านแหล่งเงินทุน ด้านความรู้ ด้านการผลิต การบัญชี และที่สำคัญที่สุดคือด้านการตลาด

คำสำคัญ: ชุมชนเกษตร ประชาคมอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมการเกษตร

Abstract

This research aims to study and develop the potentiality of agriculture of Chiang Mai communities. It is the qualitative research and were supported by quantitative analysis from primary data of 6 groups of agriculturists and willing to attend the project. All of these 6 groups have potentiality in which governmental organizations promoted agriculture in communities. SWOT analysis, participatory action research and Michael E. Porter's diamond model were used in this study. Descriptive statistics and 6 dimensions were used to evaluate the achievement of the project in order to display and look for guidelines that government should promote agriculture in Chiang Mai communities to compete in ASEAN.

The research found that the strengths of all these 6 groups were that members were capable and specialized in production, marketing, cultivating, processing and public relations. Their weaknesses were that they could not manage farm and areas of planting efficiently. They have less power to negotiate with middlemen. They however were supported in knowledge and budgets by both government and private organizations. Their threats were that it has a high competition in marketing both price and quantity and marketing lack of varieties. There are six items of guidelines to promote agriculture of govervent in Chiang Mai communties to compete in ASEAN . The most important item was that government should promote budgets, knowledge, production , accounting and marketing.

Keywords: Agricultural community, ASEAN community, ASEAN economic competition, Sufficiency economy

บทนำ

เกษตรกรรมเป็นอาชีพพื้นฐานของคนในสังคมไทยทุกยุคทุกสมัย ประชากรในชนบทส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคเกษตร และรายได้จากภาคการเกษตรส่วนใหญ่อาศัยการส่งออกเป็นหลัก รัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญกับการวางแผนด้านการเกษตร ดังนั้นสาขาการเกษตรจึงเป็นสาขาที่ได้รับความสำคัญอย่างสูงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ ข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2562 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562) พบว่า ภาวะเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทยโดยเฉพาะรายได้ภาคการเกษตรขยายตัวชะลอลง ตามราคาข้าวเปลือกเจ้าและข้าวเปลือกเหนียว ประกอบกับราคาข้าวโพด เลี้ยงสัตว์และสุกรหดตัว ทางด้านผลผลิตพืชหลัก ได้แก่ ข้าวนาปีและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หดตัวจากการได้รับ ความเสียหายจากภาวะฝนทิ้งช่วงในช่วงเพาะปลูกที่ผ่านมา สำหรับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้รับผลกระทบจากหนอนกระทู้ระบาด การผลิตภาคอุตสาหกรรมขยายตัวชะลอลง โดยการผลิตหมวดอิเล็กทรอนิกส์และหมวดการผลิตผักและผลไม้แปรรูปชะลอลงตามความต้องการส่งออก ส่วนหมวดอาหารหดตัวจากปัจจัยชั่วคราวที่การเปิดหีบผลิตน้ำตาลล่าช้ากว่าปีก่อน การลงทุนภาคเอกชนหดตัวต่อเนื่อง มูลค่าการค้าผ่านชายแดนการส่งออกในรูปเงินบาทขยายตัวตามการส่งออกผลไม้ยางและผลิตภัณฑ์ไปจีนและน้ำตาลไปเมียนมา ด้านการนำเข้าขยายตัวเล็กน้อยจากการนำเข้าผลไม้จากจีนเป็นสำคัญ จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมภาคการเกษตรมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

ในประเทศไทยเป็นที่ทราบกันดีว่ากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการเกษตรตลอดจนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกรในชุมชน ในการดำเนินงานของกระทรวงเกษตรมีการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์วางแผนและบริหารจัดการแผนด้วยตนเอง โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านการบริการและถ่ายทอดความรู้การเกษตรทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง รวมทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรที่สำคัญแก่เกษตรกร เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันเกษตรกรและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนด้วยตนเอง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในลักษณะบูรณาการ และเพื่อให้หน่วยงานราชการในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการทำงานร่วมกันในลักษณะบูรณาการในการให้บริการแก่เกษตรกร ณ จุดเดียวที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการวางแผนและพัฒนาตนเองด้านการเกษตร รวมทั้งให้มีการใช้ประโยชน์ จากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการเกษตรตลอดจนส่งเสริมการออมและระดมทุนของชุมชนเพื่อการลงทุนทางธุรกิจ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพยายามของหน่วยงานภาครัฐที่พยายามจะส่งเสริมสนับสนุนภาคการเกษตรของไทย ทั้งนี้ในจังหวัดเชียงใหม่จากข้อมูลด้านพื้นที่ทางการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่พบว่าในปี พ.ศ. 2560 จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ทางการเกษตรทั้งหมด 11,737,452 ไร่ มีจำนวนแรงงานภาคการเกษตร จำนวน 339,651 คน แต่กลับพบจำนวนครัวเรือนยากจนทั้งหมดถึง 372,523 ครัวเรือน (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่, 2563)

ด้วยเหตุนี้นักวิจัยจึงได้ โดยจัดทำเป็นโครงการก่อนการวิจัยจริง (Pre-research) เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทบทวนแผนกลยุทธ์ท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ด้านเศรษฐกิจเกษตร วิเคราะห์สถานการณ์การแข่งขันในอาเซียนต่อภาคเกษตร ปัญหา และอุปสรรค เพื่อให้ได้โจทย์วิจัย ซึ่งการทำ Pre-research ครั้งนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2558 ณ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่ ภายในงานมีหน่วยงานเข้าร่วมมากกว่า 40 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ และชุมชนเกษตร รวมถึงท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญเรื่องของแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้การประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นกับภาคเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ที่สำคัญคือ ด้านการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานท้องถิ่นที่จะต้องให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมการพัฒนาภาคเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ อาศัยทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างแท้จริง ดังนั้นนักวิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ผลที่ได้จะนำไปขยายต่อในระดับภาคต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ เกษตรกรจาก 207 ตำบล ใน 25 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กำหนดตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (Purposive sampling) จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 20 ตำบล ใช้วิธีการคัดเลือกโดยศึกษาถึงศักยภาพที่จะพัฒนาส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐสู่ระดับอาเซียนได้ โดยมีตำบลที่สนใจประเด็นการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน จำนวน 5 ตำบล 6 กลุ่มเกษตรกร ดังนี้

1) กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ เทศบาลตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย
2) กลุ่มชุมชนประมงครบวงจรท้องถิ่นตำบลชมภู เทศบาลตำบลชมภู อำเภอสารภี
3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตรบ้านสันกอเก็ต องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง
4) กลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวอินทรีย์ เทศบาลตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง
5) เกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง
6) กลุ่มเกษตรกรปลูกลำไยปลอดภัย องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบฟอร์มการประเมิน Focus group 3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อชี้แจงกลุ่มเป้าหมาย 25 อำเภอ และกำหนดแนวทางการสำรวจ

2) แบบฟอร์มแสดงความประสงค์เข้าร่วมโครงการ

3) แบบฟอร์มเพื่อประเมินคัดกรองผู้เข้าร่วมโครงการ

4) แบบฟอร์มวิเคราะห์และประเมินผลในส่วนของผลผลิตใช้แบบสำรวจ Diamond model ของ Michael E. Porter

แบบฟอร์มที่นำไปใช้ทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทำการสนทนากลุ่ม Focus group

2) การรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจผู้เข้าร่วมโครงการและแบบคัดกรองผู้เข้าร่วมโครงการโดยนำข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์คัดกรองเพื่อให้ได้กลุ่มเกษตรกรที่มีความพร้อมในการร่วมโครงการวิจัย ทั้งหมดจำนวน 6 กลุ่ม

3) การรวบรวมข้อมูลจากแบบฟอร์มวิเคราะห์และประเมินผลในส่วนของผลผลิตใช้แบบสำรวจ Diamond Model โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนทั้งภายใน (บริบท, โครงสร้าง, กลยุทธ์, เงื่อนไข/ข้อจำกัด, ปัจจัยเกื้อหนุน, องค์ความรู้/ภูมิปัญญา) และภายนอก (ข้อมูลสถิติ, แนวโน้ม demand ของกลุ่มประเทศในอาเซียน, การสำรวจเชิงสังเกตการณ์, กลยุทธ์ของประเทศคู่แข่ง) มาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ใช้การวิเคราะห์และประเมินผลเชิงระบบ System analysis ประกอบด้วย

Input ปัจจัยนำเข้าได้แก่ กลุ่มเป้าหมายของโครงการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน รวมถึงนักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด

Process ได้แก่ กระบวนการต่าง ๆ ในแต่ละกิจกรรม

Output ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาการตลาดสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน ตามตัวชี้วัดของแบบจำลอง Diamond model ของ Michael E. Porter

2) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย เทคนิค SWOT analysis โดยการนำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมดมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกเพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค โอกาสและความท้าท้าย เพื่อจำนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

3) นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ได้แก การลดทอนข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูล การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกตองตรงประเด็นของผลการวิจัย และเพื่อนำมาสรุปเชิงพรรณนาความโดยเปรียบเทียบกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ (Miles and Huberman, 1994, p.12)

ผลการวิจัย

ในการศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ “การวิจัยเพื่อการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยอาศัยการวิเคราะห์และประเมินผลโดยใช้แบบจำลอง Diamond model ของ Michael E. Porter (1990) พบว่า กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ควรได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านแหล่งเงินทุน ด้านความรู้ ด้านการผลิต การบัญชี และการตลาด เป็นต้น ได้แก่ หน่วยงานจาก กรมวิชาการเกษตร สำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่ องค์การอาหารและยา สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ สหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยข้าว และกรมพัฒนาที่ดิน มหาวิทยาลัยต่าง ๆ และจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ การเข้ามาช่วยเหลือด้านความรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้ และข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT analysis ซึ่งพบว่ากลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีจุดแข็ง คือ สมาชิกกลุ่มมีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิต การตลาด การเพาะปลูก การแปรรูป และการประชาสัมพันธ์ ส่วนจุดอ่อนของกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเกษตรกร คือ ยังไม่สามารถจัดการฟาร์มและพื้นที่การเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพได้สินค้าเกษตรมีความต้องการในระดับชุมชนจากกลุ่มลูกค้าขาจร กลุ่มเกษตรกรยังไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตสินค้าในแต่ละรอบการผลิตได้ อำนาจในการต่อรองพ่อค้าคนกลางยังมีไม่มาก สินค้าเกษตรมีการแข่งขัน แต่เป็นในลักษณะที่เป็นเครือข่ายกัน ในด้านโอกาสของกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเกษตรกร คือ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่คอยให้ความช่วยเหลือบ้างในด้านการให้ความรู้และเงินทุน ในด้านอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร พบอุปสรรค คือ ตลาดมีการแข่งขันกันเองในพื้นที่สูง ทั้งในด้านราคาและปริมาณสินค้ายังไม่มีความหลากหลาย

สำหรับแนวทางการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่เพื่อให้มีความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียนกลุ่มเกษตรกรควรได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านแหล่งเงินทุน ด้านความรู้ ด้านการผลิต การบัญชี โดยเฉพาะด้านการตลาด ซึ่งหน่วยงานที่กลุ่มเกษตรกรต้องการให้ไปช่วยเหลือ ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ องค์การอาหารและยา สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ สหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยข้าว และกรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น การเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานข้างต้นจะช่วยให้เกษตรกรได้รับความรู้เพื่อนำไปพัฒนาประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยเพื่อการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่” ในการดำเนินการวิจัยได้นำกระบวนการวิเคราะห์ SWOT analysis ของ นันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2546) ในการวิเคราะห์จุดแข็ง โอกาส จุดอ่อน และอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 6 กลุ่มเกษตรกร ซึ่งการวิจัยพบว่า จุดแข็งของกลุ่มเกษตรกรที่สำคัญ คือ สมาชิกกลุ่มมีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิต การตลาด การเพาะปลูก การแปรรูป และการประชาสัมพันธ์ ด้านโอกาสที่สำคัญ คือ กลุ่มเกษตรกรมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่คอยให้ความช่วยเหลือทั้งด้านความรู้และเงินทุน แต่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ กลุ่มเกษตรกรยังไม่สามารถจัดการฟาร์มและพื้นที่การเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพได้ สินค้าเกษตรมีความต้องการในระดับชุมชนเท่านั้น กลุ่มเกษตรกรยังไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตสินค้าในแต่ละรอบการผลิตได้ และอำนาจในการต่อรองพ่อค้าคนกลางยังมีไม่มาก และมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ การตลาดมีการแข่งขันกันในพื้นที่สูง ทั้งในด้านราคาและปริมาณ และตลาดสินค้ายังไม่มีความหลากหลาย ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ ผลงานวิจัยของ พันธ์จิต สีเหนี่ยง และคณะ (2557) ที่ได้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT analysis) ระบบส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย: กรณีศึกษาพื้นที่ภาคกลาง พบว่าจุดแข็งและจุดอ่อนของระบบส่งเสริมการเกษตรในมุมมองของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร แบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1) โครงสร้างองค์กร 2) บุคลากร 3) นโยบาย 4) ทรัพยากรและ 5) อื่น ๆ ขณะที่อุปสรรคและโอกาสในการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรสามารถสรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้ 1) การเมือง 2) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี 3) การแข่งขันทางการเกษตร และ 4) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น กลยุทธ์การพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรโดยใช้ TOWS matrix สร้างกลยุทธ์ทางเลือกเป็นการกำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กรให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนี้ 1) การส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตร 2) การส่งเสริมโดยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยการให้ข้อมูลข่าวสาร 3) การสร้างนโยบายจากพื้นที่ซึ่งเป็นนโยบายจากเกษตรกรผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วม 4) ใช้เทคโนโลยีและระบบฐานข้อมูลเพื่อลดการใช้กำลังคนใน การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้อาสาสมัคร หรือหน่วยงานท้องถิ่นซึ่งมีข้อมูลพื้นฐาน 5) ปรับลดขั้นตอนการทำงานให้ทันสมัยรวดเร็ว 6) ระบุตัวชี้วัดในการทำงานที่ชัดเจน เกี่ยวเนื่องกับเกษตรกร ซึ่งหากหน่วยงานภาครัฐจะนำข้อมูลในการวิเคราะห์ทั้งสองด้านนี้มาใช้ในการพัฒนาศักยภาพให้กับกลุ่มเกษตรจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

จากการวิเคราะห์และประเมินผลโดยใช้แบบจำลอง Diamond model ของ Michael E. Porter พบว่า เกษตรกรควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น ด้านแหล่งเงินทุน ด้านความรู้ ด้านการผลิต การบัญชี และการตลาด เพื่อให้เกษตรกรมีประสิทธิภาพด้านเกษตรมากยิ่งขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาของ ธนุพงษ์ บุญญประภา (2556) ที่ได้ศึกษาถึงความต้องการโครงการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกร ในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแกน้อย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการโครงการส่งเสริมการเกษตรด้านการส่งเสริมเกษตรโดยรวมในระดับมาก เช่น ด้านการปลูกพืช ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการในระดับมากที่สุด คือ การป้องกันและกำจัดแมลง

ศัตรูพืช การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การใส่ปุ๋ย/ การบำรุงดูแลรักษาสภาพดิน การเก็บเกี่ยวผลผลิต ด้านการเลี้ยงสัตว์ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องการให้ส่งเสริมการเกี่ยวกับการคัดเลือกพันธุ์ การให้อาหารสัตว์เลี้ยง มากที่สุด ส่วนด้านหัตถกรรม ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้ส่งเสริมการเกษตรด้านงานหัตถกรรมในระดับปานกลางทุกประเด็น ไม่ว่าจะเป็นด้านการตลาด/ การจำหน่ายผลผลิต วิธีการทำ และด้านเทคนิคการทำและการออกแบบ สาเหตุที่ต้องการให้ส่งเสริมในระดับปานกลางเนื่องจากในแต่ละชนเผ่ามีเอกลักษณ์ของหัตถกรรมที่ผลิตเป็นของตนเองอยู่แล้ว นอกจากนั้นเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลยังต้องการให้ส่งเสริมด้านการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย และการวางแผนการผลิตอีกด้วย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าจากผลการการศึกษาทั้งสองดังกล่าว เกษตรกรยังต้องการให้ส่งเสริมการเกษตรเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตรรวมถึงการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานสินค้าเกษตรให้ดียิ่งขึ้น และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของดุษฎี ณ ลำปาง (2543) ที่ระบุว่า กระบวนการของการส่งเสริมการเกษตร ประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๆ เช่น การส่งเสริมความรู้และทักษะ ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบการทำฟาร์มของเกษตรกรเองแล้วก็ตาม การส่งเสริมการเกษตรยังสามารถนำความรู้และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกษตรกรยังขาดไปเพิ่มเติมให้ได้ การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการสร้างความชำนาญให้เกษตรกรเป็นกิจกรรมสำคัญ การให้คำแนะนำและข้อมูลข่าวสาร การส่งเสริมการเกษตรเป็นการให้คำแนะนำด้านเทคนิคและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรใช้ในการตัดสินใจและนำไปปฏิบัติได้ซึ่งคำแนะนำด้านเทคนิคการผลิตนั้นได้มาจากการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์เกษตร และนอกจากนั้นแล้ว ตัวเกษตรกรก็อาจเป็นแหล่งที่จะให้คำแนะนำและข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ด้วย นอกจากนั้นองค์กรเกษตรกร และนักส่งเสริมการเกษตรควรให้ความช่วยเหลือแนะนำเกษตรกรในการจัดจั้งองค์กรที่จะสามารถเป็นศูนย์กลางในการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรกับเกษตรด้วยกันในอนาคต องค์กรเกษตรในท้องถิ่นจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารได้ และนักส่งเสริมการเกษตรยังต้องการกระตุ้นและสร้างความเชื่อมั่นให้กับเกษตรอีกด้วย และสอดคล้องกับแนวทางในการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของ เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์ และปภากร สุทธิภาศิลป์ (2562) ที่ควรส่งเสริมเพื่อให้มีศักยภาพการแข่งขันในประชาคมอาเซียน โดยระบบการผลิตควรเน้นการรักษาสมดุลของธรรมชาติ มีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน การให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้อง การส่งเสริมให้มีหมู่บ้านอินทรีย์ สินค้าเกษตรอินทรีย์ของชุมชนควรมีมาตรฐานรับรอง การส่งเสริมการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ของชุมชน ให้ตรงกับมาตรฐานและความต้องการของประเทศเป้าหมาย และการสร้างกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่เข้มแข็งในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีปริมาณสินค้าที่สม่ำสมอและควบคุมอำนาจการต่อรองได้

จากผลการศึกษาการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าหน่วยงานภาครัฐได้ให้การส่งเสริมเกษตรกรเป็นแบบกลุ่มโดยเน้นการให้ความรู้ เทคนิควิธีจัดการฟาร์ม เช่น กลุ่มเกษตรกรปลูกข้าว ตำบลบ้านแม ได้รับการความช่วยเหลือด้านความรู้ เรื่องการผลิตข้าวในระบบอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การผลิตน้ำหมักและปุ๋ยอินทรีย์ การจัดการระบบฟาร์มในการควบคุมโรคและศัตรูพืชอื่น ๆ จากสำนักงานเกษตรอำเภอสันป่าตอง ศูนย์วิจัยข้าว กรมพัฒนาที่ดิน และเทศบาลตำบลบ้านแม และกลุ่มเกษตรกรปลูกลำไยปลอดภัย ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง ได้รับการช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวงในด้านความรู้ เช่น การเพิ่มปริมาณการผลิต การพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ วิทยาการหลังเก็บ

เกี่ยวที่ดี ส่งผลเสียแก่ต้นลำไยน้อยที่สุด การพัฒนาความรู้ด้านการผลิตลำไยในระบบอินทรีย์ เป็นต้น เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดการส่งเสริมการเกษตรของ จินดา ขลิบทอง และคณะ (2554) ที่ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมการเกษตรว่ามีหลายรูปแบบ เช่น วิธีการส่งเสริมการเกษตร โดยอิงบุคคลหรือ ผู้รับสารเป็นเกณฑ์ วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยกลุ่มบุคคล การส่งเสริมการเกษตรโดยอิงเจ้าหน้าที่หรือผู้ส่งสารเป็นเกณฑ์ การใช้ทีมนักวิชาการ หรือการใช้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วย นอกจากนั้นแล้วมีวิธีการในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของ วีระศักดิ์ สมยานะ (2562) ด้วยเทคนิคการจัดการดิน โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ จากการใช้เศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในชุมชน เพื่อลดรายจ่ายทางการเกษตร เทคนิคการผลิตในเลือกพันธุ์พืช การจัดการศัตรูพืช และพัฒนาสู่ระบบเกษตรอินทรีย์เต็มรูปแบบ และการลดต้นทุนโดยเพิ่มประสิทธิภาพเป็นต้น

บทสรุป

จากการศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรใน 207 ตำบลจาก 25 อำเภอ มีกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพและสนใจที่จะพัฒนาการการผลิตของกลุ่มเพื่อเข้าสู่การแข่งขันในระดับอาเซียนเพียง 6 กลุ่มเท่านั้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ที่ประกอบอาชีพเกษตรแล้วนับได้ว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก ดังนั้นภาครัฐทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนภาคเกษตรให้มากยิ่งขึ้น ทั้งการส่งเสริมด้านองค์ความรู้ แหล่งเงินทุน การจัดการฟาร์ม การจัดการด้านบัญชี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมทางด้านการตลาดเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้และ ก้าวเข้าสู่การแข่งขันในภูมิภาคอาเซียนได้ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. รัฐบาลควรกำกับควบคุม และติดตามประเมินผลการนำนโยบายมาปฏิบัติของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมภาคเกษตรกรรม อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

2. รัฐบาลควรกำหนดมาตรการ และตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมภาคเกษตรกรรม

3. รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการผลิตบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนด้านการเกษตร

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

1. หน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มทักษะในการวิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐควรลงพื้นที่สำรวจความต้องการของเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์หาแนวทางในการมาแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้ทันท่วงที

3. หน่วยงานภาครัฐควรมีการเก็บสถิติข้อมูลในอดีตไว้อย่างเป็นระบบเพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์และถอดบทเรียนในการเตรียมการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีกลุ่มเกษตรกร 6 กลุ่ม ที่มีศักยภาพ มีจุดแข็ง คือ มีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิต การตลาด การเพาะปลูก การแปรรูป และการประชาสัมพันธ์ สินค้าเกษตรมีความต้องการในระดับชุมชนจากกลุ่มลูกค้าขาจร มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่คอยให้ความช่วยเหลือทั้งด้านความรู้และเงินทุนเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้และ ก้าวเข้าสู่การแข่งขันในภูมิภาคอาเซียนได้ต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในภาคประชาคมอาเซียนได้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยครั้งนี้ นักวิจัยขอขอบพระคุณบุคลากรทุกท่านจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และขอขอบพระคุณความอนุเคราะห์จากที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญเรื่องของแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น ถึง 3 ท่าน ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยนี้ ร่วมกับ ศาสตราจารย์ ดร.อารี วิบูลย์พงศ์ (คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และ ศาสตราจารย์ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ขอขอบพระคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และ อาจารย์ ดร.บังอร ฉัตรรุ่งเรือง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ได้ให้นโยบายและแนวทางการดำเนินงานวิจัยให้กับคณะวิจัยจนประสบความสำเร็จในการวิจัย อีกทั้งยังขอบคุณไปยังเพื่อนร่วมงานและผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่านที่ได้ทำงานร่วมกันจนประสบความสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *การจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล*. สืบค้นจาก http://agtech.doae.go.th/

จินดา ขลิบทอง. (2554). “กระบวนการวิจัยทางส่งเสริมการเกษตร” ใน*ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัย และสถิติ เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์.

ดุษฎี ณ ลำปาง. (2543). *การวางแผนและประเมินผลโครงการส่งเสริมการเกษตร*. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). *ข่าว ธปท.เรื่อง แถลงข่าวเศรษฐกิจและการเงินภาคเหนือ เดือนพฤศจิกายน 2562.* เชียงใหม่.

ธนุพงษ์ บุญญประภา. (2556). *ความต้องการโครงการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกร ในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแกน้อย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นันทิยา หุตานุวัตร. (2546). *SWOT การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา*. สืบค้นจาก http://www.jit-jai-d.blogspot.com/2007/08/swot.html

เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์ และปภากร สุทธิภาศิลป์. (2562). แนวทางในการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อให้มีศักยภาพการแข่งขันในประชาคมอาเซียน. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 20*(1), 19-29.

พันธ์จิต สีเหนี่ยง, โชตนา ลิ่มสอน, เสาวลักษณ์ ฤทธิ์อนันต์ชัย และชัยกร สีเหนี่ยง. (2557). *การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) ระบบส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย: กรณีศึกษาพื้นที่ภาคกลาง*. กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.พ.).

วีระศักดิ์ สมยานะ. (2562). การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 20*(2), 14-27.

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (2563). องค์ความรู้และฐานข้อมูล. สืบค้นจาก http://www.moac-info.net/ChiangMai/

Michael E. Porter. (1990). *The Competitive Advantage of Nations: With a new Introduction*. New York: Free Press.

Miles, MB. and Huberman, AM. (1994). *Qualitative Data Analysis. (2nd edition)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดสำหรับกล้วยปลอดภัย : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Marketing Mix Development Guidelines for Pesticide Free Bananas: A Case Study of Ban Mae Khee Muk Community , Mae Cham District, Chiang Mai Province

ศิริรักษ์ ยาวิราช

Sirirux Yawiraj

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

Faculty of Business Administration and Liberal Arts

Rajamangala University of Technology Lanna

E-mail : sirirux@yahoo.com

(Received : December 3, 2019 Revised : February 5, 2020 Accepted : February 26, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดสำหรับกล้วยปลอดภัย : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด และ เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ซื้อผลผลิตจำนวน 3 ราย โดยพบว่า พันธุ์กล้วยที่ได้รับความนิยมมากที่สุดได้แก่กล้วยน้ำว้า ผู้ซื้อหลักของกลุ่มเกษตรกรบ้านแม่ขี้มูก แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มองค์กรที่รับซื้อกล้วยเพื่อไปเป็นส่วนประกอบในการทำอาหาร หรือแจกจ่ายให้แก่คนในองค์กร เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล และ 2) กลุ่มผู้บริโภคที่อยู่ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่นำกล้วยไปรับประทานภายในครัวเรือน รับประทานผลสุกทันที โดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้ความสำคัญกับ ผลไม้ปลอดภัยมีคุณค่าทางโภชนาการ มีประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของผลผลิตในบ้านแม่ขี้มูก นอกจากนี้ราคาถูกกว่าท้องตลาด และสามารถพัฒนาเพื่อให้ได้คุณภาพ และการรับรองมาตรฐานปลอดภัย จนเป็นที่ยอมรับได้ต่อไป

คำสำคัญ: ส่วนประสมการตลาด กล้วยปลอดภัย ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

The objective of this research was to study the guidelines for the development of marketing mix for pesticide free bananas, a case study of Ban Mae Khee Muk Community , Mae Cham district in Chiang Mai province. The quantitative data was collected from 400 questionnaires and the qualitative data used in-depth interviews from 3 buyers. The findings revealed that the most popular banana is Kluai Nam Wa. The main buyers were divided into 2 main groups which were 1. Organizations who buy bananas for ingredients or to distribute in organizations such as schools and hospitals And 2. Consumer groups living in Mae Chaem district Chiang Mai province. Ripe bananas contain abundant nutrition which can be considered as an outstanding feature of bananas. The price is also cheaper than market and the quality can be developed to get a safety standard certification.

Keywords: Marketing mix, Pesticide free bananas, Ban Mae Khee Muk community , Mae Cham District, Chiang Mai Province

บทนำ

สุขภาพที่ดีถือเป็นกระแสที่ผู้คนทั่วไปตระหนัก การได้มาซึ่งสุขภาพที่ดีมาจากการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในที่อากาศปลอดโปร่ง และรับประทานอาหารที่มีคุณภาพ การบริโภคจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถสร้างความแข็งแรงให้แก่ร่างกาย ซึ่งอาหารที่ดีนอกจากจะมีโภชนาการที่ครบถ้วนแล้วยังต้องประกอบด้วยวัตถุดิบที่ปลอดภัย ปราศจากสารเคมีตั้งแต่กระบวนการปลูก การเลี้ยง จนถึงการเก็บเกี่ยวเพื่อจำหน่ายแก่ผู้บริโภค ผลไม้จัดเป็นหนึ่งในอาหารหลักห้าหมู่ที่ให้วิตามินแก่ร่างกาย ช่วยต้านทานโรค เสริมสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างสมดุลในร่างกาย

กล้วยจัดเป็นผลไม้ ที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง อุดมไปด้วยเส้นใยและกากอาหาร มีวิตามิน แร่ธาตุนานาชนิดที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย เช่น ธาตุเหล็ก ธาตุฟอสฟอรัส ธาตุโพแทสเซียม ธาตุแมกนีเซียม คาร์โบไฮเดรต โปรตีน วิตามินเอ วิตามินปี 6 เป็นต้น ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกกล้วยประมาณ 866,410 ไร่ เนื่องจากพื้นที่ที่เหมาะสม และมีพันธุ์กล้วยที่มีรสชาติดีเป็นที่ต้องการของตลาด มีมูลค่าการส่งออกไปยังต่างประเทศสูงถึง 51,395,421 บาท (สิ้นสุดเดือน ตุลาคม 2562) (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562) กล้วยจึงเป็นพืชที่ได้รับการส่งเสริมให้มีการปลูกเพื่อการพาณิชย์มากขึ้นทุกปี เนื่องจากเทคนิคการปลูกที่ไม่ซับซ้อน การดูแลรักษาง่าย ต้นทุนการปลูกไม่สูงมากนัก

ประเทศไทยมีพื้นที่ที่เหมาะสมและมีพันธุ์กล้วยที่มีรสชาติดีเป็นที่ต้องการของตลาด สามารถเพิ่มศักยภาพการผลิตและการส่งออก กล้วยมีคุณสมบัติเหมาะสมทั้งในรูปการบริโภคสด หรือใช้ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่จะนำมาพัฒนาเพื่อเพิ่มปริมาณและมูลค่าทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ (ครุปกรณ์ ละเอียดอ่อน, 2561)

อำเภอแม่แจ่ม มีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นป่าและภูเขาสูงชัน มีพื้นที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรและที่อยู่ จากข้อมูลสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่พบว่าช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ผืนป่าต้นน้ำแม่แจ่มถูกแปรสภาพเป็นพื้นที่ทำกินมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2554 และปี 2557 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่แจ่ม ถูกแปรสภาพเป็นไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นจาก 86,304 ไร่ เป็น 105,465 ไร่ ซึ่งก่อเกิดการเพิ่มขึ้นของปัญหาตามมา เช่น ปัญหาหมอกควันและปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากการเผาไร่เพื่อเตรียมพื้นที่ปลูกข้าวโพดรอบใหม่ในแต่ละปี ปัญหาหน้าดินถูกชะล้างลงสู่ที่ต่ำจนทำให้แม่น้ำลำห้วยตื้นเขิน ปัญหาดินถล่ม และ มีปัญหาการใช้น้ำในหลายๆ ด้านซึ่งชุมชนบ้านแม่ขี้มูกอยู่ในพื้นที่ประสบปัญหานั้น ชุมชนแห่งนี้ เคยเป็นชุมชนเกษตรกรที่มีการนำเกษตรเชิงเดี่ยว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เข้ามาในพื้นที่ และได้มีการปรับเปลี่ยนสู่การ "หยุด" การปลูกข้าวโพดมาทำเกษตรอินทรีย์และการคืนพื้นที่ป่าตามนโยบายของกรมป่าไม้ และเครือข่ายภาคธุรกิจของจังหวัดเชียงใหม่เข้ามาร่วมดำเนินการ พร้อมทั้งมีนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ให้มีการจัดการพื้นที่ที่อยู่ในแต่ละชั้น ลุ่มน้ำเพื่อการฟื้นคืนป่าและการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่

บ้านแม่ขี้มูก ได้หยุดทำเกษตรเชิงเดี่ยวปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จำนวน 1,700 ไร่ และจัดการเกษตรอินทรีย์และการปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง ตามรูปแบบของกองทุนฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าและอาหารยั่งยืน FLR349 ซึ่งเป็นกองทุนที่พัฒนาขึ้นตามบันทึกความร่วมมือขององค์กรภาคี เครือข่ายของมูลนิธินวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ไทย บริษัท เชียงใหม่วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา และองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย (WWFThailand) เพื่อแก้ปัญหาและสร้างโมเดลเพื่อการฟื้นคืนป่าและสร้างระบบอาหารสร้างการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า สร้างรายได้และความหวงแหนของฐานทรัพยากร (สำนักข่าวอิศรา, 2562) กล้วยจึงเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่ถูกนำมาส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรในชุมชนแม่ขี้มูกได้ทำการเพาะปลูก โดยการเพาะปลูกใช้แนวคิดปลอดสารเคมี หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ย หรือวัตถุอื่นใดที่จะปนเปื้อนสารเคมี เพื่อนำผลผลิตจำหน่ายต่อไปยังตลาด แต่เนื่องจากเกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ด้านการตลาดที่แท้จริง ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการทำการศึกษา แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดสำหรับกล้วยปลอดภัย ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำไปพัฒนาส่งเสริมศักยภาพการปลูก การทำการตลาด ที่จะส่งผลไปยังการพัฒนาอาชีพ ชุมชน ให้มีรายได้อย่างต่อเนื่องต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดสำหรับกล้วยปลอดภัย : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาส่วนประสมการตลาด และพฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มผู้ซื้อในอำเภอแม่แจ่ม

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็นการเก็บข้อมูลสองรูปแบบ ได้แก่

1) การวิจัยเชิงปริมาณ

การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากของประชากรในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 63,934 คน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แนวคิดการกำหนดตัวอย่างจากสูตร

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

$$n = \frac{63,934}{1+63,934(0.05)^2}$$

n = 397.59 ~400 ชุด

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ

เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสถานประกอบการที่รับซื้อกล้วยรายใหญ่ ในอำเภอแม่แจ่มจำนวน 3 ราย

วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็นสองลักษณะ ได้แก่

1) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งประเด็นคำถามจะแบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ลักษณะประชากร พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อ และส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ โดยใช้การลงพื้นที่ไปยังกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเป้าหมาย ใช้การเก็บข้อมูลแบบตัวต่อตัว โดยนักวิจัย และทีมงานจะเป็นผู้ซักถามตามกรอบคำถาม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลในโปรแกรมคอมพิวเตอร์

2) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ ประเด็นคำถาม จะเกี่ยวข้องกับส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ

ผลการวิจัย

การเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ชุด ในด้านส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลไม้ปลอดภัย (กล้วย) ปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ยและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	23	5.80
20 – 29 ปี	136	34.00
30 – 39 ปี	65	16.20
40 – 49 ปี	43	10.80
50 – 59 ปี	122	30.50
60 ปีขึ้นไป	11	2.80
รวม	**400**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า อายุของกลุ่มตัวอย่าง อันดับหนึ่งได้แก่ 20 – 29 ปี จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยล 34.00 อันดับสอง ได้แก่ 50 – 59 ปี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.50 และ อายุ 30 – 39 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.20

ตารางที่ 2 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ยและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	146	36.45
5,001 – 10,000 บาท	84	21.00
10,001 – 15,000 บาท	104	26.00
15,001 – 20,000 บาท	30	7.50
20,001 บาทขึ้นไป	36	9.00
รวม	**400**	**100.00**

จากตารางที่ 2 รายได้ของกลุ่มตัวอย่าง อันดับหนึ่งได้แก่ ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 36.45 อันดับสอง ได้แก่ 10,001 – 15,000 บาท จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 26.00 และอันดับสามได้แก่ 5,001 – 10,000 บาท จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 21.00

ตารางที่ 3 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ยและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ต่อพันธุ์กล้วยที่ซื้อเป็นประจำ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
กล้วยน้ำว้า	230	57.50
กล้วยไข่	81	20.25
กล้วยหอม	89	22.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ชื่นชอบ และซื้อกล้วยน้ำว้าเป็นประจำ จำนวน 230 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 รองลงมาได้แก่ กล้วยหอม จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.25 และกล้วยไข่ จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 20.25

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ยและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ต่อเหตุผลในการซื้อกล้วย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
บริโภคเองในครัวเรือน	300	75.00
แปรรูป	53	13.20
จำหน่ายต่อ	39	9.80
อื่น ๆ โปรดระบุ	8	2.00
รวม	**400**	**100.00**

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีเหตุผลในการซื้อกล้วยเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 รองลงมาได้แก่ เพื่อการแปรรูป จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 13.20 และ จำหน่ายต่อ จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.80

ตารางที่ 5 แสดงระดับความคิดเห็นของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ประกอบการตัดสินใจซื้อ กล้วยปลอดภัย

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านผลิตภัณฑ์		
1. กล้วยปลอดภัยมีความสดใหม่	4.24	0.82
2. กล้วยปลอดภัยมีรสชาติที่ดี	4.22	0.75
3. กล้วยปลอดภัยมีคุณค่าทางโภชนาการ มีประโยชน์ต่อร่างกาย	4.32	0.83
4. กล้วยปลอดภัยมีตรารับรองมาตรฐานความปลอดภัยที่ชัดเจนเชื่อถือได้	4.16	0.75
5. กล้วยปลอดภัย มีความสด มีลักษณะสวยงาม สีสันน่ารับประทาน	4.08	0.74
6. กล้วยปลอดภัย มีให้เลือกซื้อหลากหลายชนิด	4.05	0.73
7. กล้วยปลอดภัย มีบรรจุภัณฑ์สวยงาม	4.02	0.75
8. กล้วยปลอดภัยมีฉลากบอกวันหมดอายุที่ชัดเจน	4.07	0.79
ด้านราคา		
9. ความคุ้มค่าของราคาเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพ	4.11	0.72
10. ราคาของกล้วยปลอดภัยมีความใกล้เคียงกับผัก ผลไม้ประเภทอื่น	3.98	0.70
11. มีการแสดงราคาที่ชัดเจน	4.05	0.72
12. มีราคาหลายระดับให้เลือกซื้อ	3.97	0.70
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย		
13. สถานที่จัดจำหน่ายมีชื่อเสียง น่าเชื่อถือ	4.00	0.72
14. มีความสะดวกในการเลือกซื้อ (การจัดหมวดหมู่ของผัก ผลไม้)	3.94	0.69
15. สถานที่จัดจำหน่ายอยู่ในทำเลที่เดินทางเข้าถึงได้สะดวก	3.95	0.73
16. สถานที่จัดจำหน่ายมีที่จอดรถเพียงพอ	3.65	0.75
17. สถานที่จัดจำหน่ายมีการควบคุมอุณหภูมิเก็บรักษาความสดของผัก และผลไม้	3.90	0.77
ด้านการส่งเสริมการตลาด		
18. มีการแนะนำ ประชาสัมพันธ์ให้รู้จัก และบริโภคผลไม้ปลอดภัย	3.87	0.83
19. มีกล้วยตัวอย่างให้ทดลองชิม	3.65	0.74
20. มีส่วนลด ของแถมให้แก่ผู้ซื้อ	3.69	0.73
21. การโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ ใบปลิว	3.59	0.74
22. การได้รับคำแนะนำจากญาติ พี่น้อง คนรู้จัก (ปากต่อปาก)	3.75	0.85

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางด้านผลิตภัณฑ์ ที่กลุ่มตัวอย่างให้ระดับความคิดเห็นที่มีระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ กล้วยปลอดภัยมีคุณค่าทางโภชนาการ มีประโยชน์ต่อร่างกาย มีค่าเฉลี่ย 4.32 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.83 อันดับสอง ได้แก่ กล้วยปลอดภัยมีความสดใหม่ มีค่าเฉลี่ย 4.24 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.82 และอันดับที่สาม ได้แก่ กล้วยปลอดภัยมีรสชาติที่ดี มีค่าเฉลี่ย 4.22 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.75

ด้านราคา อันดับหนึ่ง ได้แก่ ความคุ้มค่าของราคาเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 อันดับสอง ได้แก่ มีการแสดงราคาที่ชัดเจน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 และอันดับสาม ได้แก่ ราคาของผลไม้ปลอดภัยมีความใกล้เคียงกับผัก ผลไม้ประเภทอื่น มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.70

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย อันดับหนึ่ง ได้แก่ สถานที่จัดจำหน่ายมีชื่อเสียง น่าเชื่อถือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 อันดับสอง ได้แก่ สถานที่จัดจำหน่ายอยู่ในทำเลที่เดินทางเข้าถึงได้สะดวก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.95 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.73 และอันดับสาม ได้แก่ มีความสะดวกในการเลือกซื้อ (การจัดหมวดหมู่ของผัก ผลไม้) มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.94 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.69

ด้านการส่งเสริมการตลาด อันดับหนึ่ง ได้แก่ มีการแนะนำ ประชาสัมพันธ์ให้รู้จัก และบริโภคผลไม้ปลอดภัย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.87 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.83 อันดับสองได้แก่ การได้รับคำแนะนำจากญาติ พี่น้อง คนรู้จัก (ปากต่อปาก) มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.75 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.85 และอันดับสาม ได้แก่ มีส่วนลด ของแถมให้แก่ผู้ซื้อ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.69 หมายถึง เห็นด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.73

ตารางที่ 6 แสดงผลการสัมภาษณ์เชิงลึกปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อกล้วยปลอดภัยของแหล่งรับซื้อใน อำเภอแม่แจ่ม

ปัจจัย	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31	โรงพยาบาลเทพรัตนเวชชานุกูล เฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าตึง-ตีนผา
ด้านผลิตภัณฑ์			
1) พันธุ์กล้วย	กล้วยน้ำว้าเป็นหลัก เนื่องจากหาง่ายและประโยชน์ทางโภชนาการสูง หากกล้วยน้ำว้าไม่เพียงพอจึงจะสั่งกล้วยไข่เข้ามาเสริมเป็นครั้งคราว	กล้วยน้ำว้า	กล้วยน้ำว้า
2) ปริมาณการซื้อต่อครั้ง	สั่งทุกวัน วันละ 75 หวี โดยให้นักเรียนได้รับประทานกล้วยสุกเป็นลูกทุกเช้าและเย็น เพื่อเป็นอาหารเสริม และอาหารว่าง และสั่งเพิ่ม 120 หวี ในกรณีที่ในบางครั้งมีการนำกล้วยไปแปรรูปเป็นอาหารหวาน หรืออาหารว่างตอนบ่าย เช่น กล้วยบวชชี กล้วยเชื่อม กล้วยนึ่ง เป็นต้น	เนื่องจากทางโรงพยาบาลไม่ได้เน้นกล้วยเป็นอาหารหลักทุกมื้อ จึงไม่ได้จำเป็นที่จะต้องใช้ในปริมาณมาก และปริมาณไม่สามารถประมาณได้ ส่วนมากจะเน้นเป็นผักเนื้อสัตว์	ตามจำนวนเด็กนักเรียน (ต่ำกว่า 50 คน)
3) ความถี่ของการสั่งซื้อ	สั่งซื้อทุกวัน โดยจะทำการสั่งซื้อ และให้ผู้จำหน่าย เกษตรกร นำกล้วยมาส่งก่อนล่วงหน้า 1 วัน	นาน ๆ ครั้ง	นาน ๆ ครั้ง
4) นอกเหนือจากกล้วยน้ำว้าความต้องการกล้วยพันธุ์อื่นๆ	กล้วยไข่ (ในกรณีที่กล้วยน้ำว้ามีจำนวนไม่เพียงพอ)	กล้วยไข่ และกล้วยหอมเป็นบางครั้ง	กล้วยไข่ (บางครั้ง)
5) ความตระหนักและความต้องการกล้วยปลอดสารเคมี	เนื่องจากเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องตระหนักในระดับสูง จึงพยายามเน้นย้ำเกษตรกร ผู้ขายในระดับสหกรณ์ เรื่องสารเคมี และความปลอดภัยของอาหาร ไม่เฉพาะกล้วย แต่รวมถึงอาหารทั้งหมด ผัก ผลไม้ เนื้อ โดยทางโรงเรียนจะมีการส่งตัวอย่างอาหาร และผลไม้เข้าไปตรวจหาสารเคมีที่โรงพยาบาลเทพรัตนฯ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง	เนื่องจากเป็นโรงพยาบาลที่มีเป้าหมายชัดเจนเรื่องสุขภาพแข็งแรงของคนในชุมชน ดังนั้น จึงต้องเน้นย้ำเรื่องสารเคมี และความปลอดภัยของอาหารทั้งผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์	มีความตระหนักถึงความปลอดภัย เนื่องจากศูนย์ดูแลเด็กเล็ก จึงให้ความสำคัญกับความสะอาด ความปลอดภัยจากสารเคมี ของวัตถุดิบและอาหารทุกประเภท ทั้งผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์

ปัจจัย	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31	โรงพยาบาลเทพรัตนเวชชานุกูล เฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าตึง-ตีนผา
ด้านราคา			
1) ราคารับซื้อปัจจุบัน	หวีละ 12 บาท	หวีละ 10 – 15 บาท	หวีละ 10 – 15 บาท
2) ผู้กำหนดราคาผู้มีอำนาจต่อรองในการกำหนดราคากล้วยคนสุดท้าย	ใช้วิธีการประมูลราคา โดยให้เกษตรกรยื่นเอกสารประมูลประจำทุกภาคเรียน โดยโรงเรียนจะใช้วิธีเฉลี่ยจากค่าอาหารให้ครอบคลุมทั้งผลไม้และอาหารตามวงเงินเฉลี่ยตามหัวนักเรียน หากผลไม้มีการเพิ่มหรือลดราคาตามฤดูกาล	การเลือกซื้อ จะประเมินจาก 1) ระดับราคาตลาด ณ ขณะนั้น ซึ่งมักจะมีราคาไม่แพง และโรงพยาบาลเน้นไปที่วัตถุดิบที่มีราคาประหยัด 2) ฤดูกาล ของผัก และผลไม้ในขณะนั้น 3) เป็นวัตถุดิบของเกษตรกรหรือแหล่งปลูกในท้องถิ่น 4) ความน่าเชื่อถือของแหล่งปลูกในเรื่องความปลอดภัยจากสารเคมี	ศูนย์ฯ รับซื้อกล้วยไม่บ่อยนัก เนื่องจาก สามารถหาจากชุมชน หรือปลูกเองได้ และจำนวนเด็กนักเรียนมีไม่มาก การซื้อกล้วยจึงมีเป็นบางช่วงเวลาเท่านั้น
3) วิธีการชำระเงิน	เครดิต เดือนละ 1 ครั้ง	ชำระเป็นเงินสด	ชำระเป็นเงินสด
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย			
1) แหล่งซื้อ	แหล่งประจำ ได้แก่ บ้านแม่ขี้มูก แหล่งเสริม ได้แก่ สหกรณ์ในหมู่บ้าน โดยการรวบรวมกล้วยจากผู้ปลูกบริเวณหมู่บ้านโดยรอบ แล้วนำมาจำหน่ายผ่านสหกรณ์	แหล่งประจำ ได้แก่ สหกรณ์ในหมู่บ้าน แหล่งเสริม ตลาดสด	ไม่มีแหล่งประจำ เนื่องจากบางครั้งไม่ได้ซื้อ แต่สามารถขอได้จากชาวบ้านที่มีการปลูกในบริเวณศูนย์และปลูกเอง
2) ระดับช่องทางการจัดจำหน่ายในการติดต่อซื้อขาย	เกษตรกรเป็นผู้เข้ามาติดต่อโดยตรง ผ่านการประมูลราคา	ผ่านเกษตรกรโดยตรง	ผ่านเกษตรกรโดยตรง
3) วิธีการติดต่อแหล่งจำหน่าย	จากการประมูลครั้งแรกที่ว่าการอำเภอ และการส่งเอกสารไปยังวิสาหกิจหรือสหกรณ์ในหมู่บ้าน	สหกรณ์หมู่บ้าน ตลาดสดภายในหมู่บ้าน	ตลาดสดภายในหมู่บ้าน/อำเภอ
ด้านการส่งเสริมการตลาด			
1) มีวิธีการส่งเสริมารตลาดแบบใดจากเกษตรกร	ไม่มีการส่งเสริมการตลาดแบบชัดเจน แต่จะมีการเปลี่ยนสินค้าให้ ในกรณีที่สินค้าไม่สามารถรับประทานได้ เช่น เกิดจากการขนส่ง หรือกล้วยสุกจนไม่สามารถรับประทานได้	-	-

จากข้อมูลตามตารางที่ 6 แสดงผลการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ากลุ่มผู้ประกอบการหน่วยงาน ที่เป็นเป้าหมายในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

ด้านผลิตภัณฑ์ พันธุ์กล้วยที่นิยมมากที่สุดได้แก่ กล้วยน้ำว้า ซึ่งปริมาณการสั่งซื้อต่อครั้งมากที่สุดได้แก่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 ทำการสั่งซื้อทุกวัน ปริมาณการสั่งซื้ออยู่ที่ วันละ 75 หวี แต่โรงพยาบาลเทพรัตนเวชชานุกูลเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าตึง – ตีนผา ไม่ทำการสั่งซื้อเป็นประจำ พันธุ์กล้วยอื่น ๆ ที่เป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการได้แก่ กล้วยไข่ เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่ กล้วยหอม ผู้ประกอบการฯ ทั้ง 3 ราย ตระหนักถึงความปลอดภัยจากการบริโภคกล้วย ซึ่งจะต้องปลอดสารเคมี อีกทั้งยังต้องสะอาด และต้องทการตรวจหาสารเคมี

ด้านราคา ราคารับซื้อที่ผู้ประกอบการรับซื้อ อยู่ที่ 10 - 15 บาท มีเพียงโรงเรียนฯ ที่รับซื้อในราคา 12 บาท โดยโรงเรียนฯ ใช้วิธีการประมูลราคา ทุกภาคเรียน ส่วนโรงพยาบาลฯ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ จะรับซื้อไม่บ่อยครั้ง จึงประเมินจากราคาตลาดเป็นหลัก แต่หากมีการรับประกันการปลอดสารเคมี หรือมาตรฐานต่าง ๆ โรงพยาบาลฯ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อมรับซื้อได้ในราคา 15 – 20 บาท วิธีการชำระเงิน โรงพยาบาลฯ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ จะชำระเป็นเงินสด

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย โรงเรียนฯ มีแหล่งรับซื้อประจำคือบ้านแม่ขี้มูก ส่วนโรงพยาบาลฯ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะซื้อจากสหกรณ์ หรือขอได้จากชาวบ้านที่ปลูกอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งระดับช่องทางการตลาด จะผ่านเกษตรกรผู้ปลูกโดยตรง วิธีการติดต่อแหล่งจำหน่าย โรงเรียนฯ จะทำการประมูล และส่งเอกสารไปยังหมู่บ้าน หรือวิสาหกิจ โรงพยาบาลฯ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ จะติดต่อผ่านตลาดสด สหกรณ์หมู่บ้าน

ด้านการส่งเสริมการตลาด ผู้ประกอบการทั้ง 3 ราย แสดงความคิดเห็นว่า ไม่มีการส่งเสริมการตลาดและการส่งเสริมการตลาดที่ยังไม่ชัดเจน

การอภิปรายผล

อภิปรายผล 4 ด้านตามทฤษฎีส่วนประสมการตลาด ดังนี้

ด้านผลิตภัณฑ์ ผู้ตอบแบบสอบถาม ต้องการ พันธุ์กล้วย อันดับ 1 ได้แก่ กล้วยน้ำว้า อันดับ 2 ได้แก่ กล้วยหอม กล้วยที่ปลอดภัย ในความเข้าใจของผู้บริโภค คือ กล้วยที่ไม่มีสิ่งสกปรก สารเคมีที่อาจเป็นอันตรายในระยะยาวแก่ร่างกาย และต้องได้รับมาตรฐานการทำเกษตรปลอดสารพิษ ลักษณะภายนอกคือ มีความสะอาดที่มากกว่าผลไม้ทั่วไป (ไม่มีเศษดิน หรือเศษสิ่งสกปรกปนเปื้อนกับผลกล้วย) ผู้บริโภคตระหนักถึงกล้วยปลอดภัย เนื่องจากรับประทานเพื่อสุขภาพที่ดี และความปลอดภัยจากการรับประทาน ซึ่งสอดคล้องกับวารุณี จีนศร (2554) ซึ่งได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร และส่วนใหญ่ผู้บริโภคมักซื้อกล้วยสุก เพื่อรับประทานทันที ส่วนใหญ่รับประทานในครอบครัว ในการซื้อต่อครั้งซื้อ ครั้งละ 1 หวี

ด้านราคา ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถซื้อกล้วยได้ในราคา 20 บาท และ 21 – 50 บาท

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ผู้ตอบแบบสอบถามมักซื้อกล้วยตามตลาดสด ที่ใกล้บ้าน และเข้าถึงสะดวก

ด้านการส่งเสริมการตลาด ผู้ตอบแบบสอบถาม ต้องการผลไม้/กล้วยที่ปลอดสารพิษ โดยที่ควรมีการแนะนำ ให้ผู้บริโภครู้จักว่า กล้วยปลอดภัย ได้แก่ กล้วยที่ปลูกโดยไม่ใช้สารเคมี ที่เป็นพิษ ปลอดภัยกับร่างกายในระยะยาวให้ผู้บริโภคได้ทดลองชิม เพื่อเปรียบเทียบรสชาติของกล้วยที่ปลูกวิธีทั่วไป กับปลูกแบบปลอดภัยไม่ใช้สารพิษ การมีส่วนลดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เป็นการจูงใจให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อง่าย และเร็วขึ้น ซึ่งแตกต่างจาก พัชรินทร์ สภาพันธ์ และคณะ (2560) ซึ่งได้ศึกษากลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสมสำหรับช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าการส่งเสริมการตลาดลดโอกาสในการจำหน่ายในตลาดทั่วไป จึงต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง

อภิปรายผลตามข้อมูลเชิงคุณภาพ จากผลการสัมภาษณ์ โดยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มผู้ซื้อ ซื้อกล้วยน้ำว้าเป็นหลัก โดยโรงเรียนราชประราชประชานุเคราะห์ 31 เป็นผู้ซื้อหลัก และเป็นผู้ที่มียอดสั่งซื้อ รวมถึงความถี่ในการสั่งซื้อเป็นประจำสม่ำเสมอ จำนวนการสั่งซื้อของโรงเรียนอยู่ที่ 75 – 120 หวีต่อวัน

ในส่วนของโรงพยาบาล และศูนย์เด็กเล็ก การสั่งซื้อกล้วย จะเลือกกล้วยน้ำว้าเป็นหลัก และสั่งซื้อไม่บ่อย

ด้านราคา ราคารับซื้อจะเฉลี่ยอยู่ที่ 10 – 15 บาทต่อหวี และการต่อรองมักขึ้นอยู่กับระดับราคาตลาด ณ ขณะนั้น เนื่องจากมีเพียง โรงเรียนฯ แห่งเดียวเท่านั้นที่รับซื้อกล้วยจากบ้านแม่ขี้มูก เป็นประจำทุกวัน ราคาจึงถูกกำหนดจากการประมูลในครั้งแรก เมื่อกำหนดแล้ว ราคาจะคงที่จนกระทั่งมีการประมูลใหม่เกิดขึ้น (ประมูลทุกภาคการศึกษา) และโรงเรียนเป็นแห่งเดียวที่ชำระเงินให้แก่เกษตรกรโดยการเครดิต 1 เดือน

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย โรงเรียนฯ เป็นสถานประกอบการแห่งเดียวที่มีบ้านแม่ขี้มูกเป็นแหล่งจำหน่ายกล้วยหลัก เนื่องจากซื้อปริมาณมาก สม่ำเสมอ

ด้านการส่งเสริมการตลาด การส่งเสริมการตลาดไม่ชัดเจน ดังนั้นในอนาคตอาจต้องนำกล้วยออกสู่ท้องตลาด ไปยังตลาดที่กว้างขึ้น มีการส่งเสริมการตลาดให้เป็นที่รู้จัก ตามแนวทางของ ศิริรักษ์ ยาวิราช และคณะ (2561) ที่มีการศึกษาแนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการ เพื่อสร้างการรู้จักช่องทางการจำหน่าย พัฒนาส่งเสริมศักยภาพให้เกิดการรับรู้ จะช่วยส่งเสริมให้ได้รับการยอมรับ เป็นที่รู้จักที่จะส่งผลไปยังการพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้อย่างยั่งยืนของคนในชุมชนต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ปัญหาหลักสำคัญคือการรับรองคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับการผลิต หรือการปลูกให้ได้ปริมาณตามที่ตลาดต้องการ เพื่อทำการรักษาฐานลูกค้าเก่า และมองหากลุ่มลูกค้าใหม่ในอนาคต

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจำหน่าย โดยมุ่งเน้นไปที่ส่วนประสมการตลาดของผลผลิตดังนี้

ด้านผลิตภัณฑ์

1. เพิ่มความมั่นใจให้แก่ผู้ซื้อ ผู้บริโภค โดยการตรวจสารเคมี สารพิษ และติดสติกเกอร์รับรองมาตรฐานความปลอดภัย

2. เพิ่มปริมาณการปลูก หากได้รับการสนับสนุนตามโครงการผันน้ำ

3. หากผลผลิตมีมากในบางฤดูกาล ส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลผลิตในลักษณะต่าง ๆ เช่น กล้วยตาก เป็นต้น

4. นำส่วนต่าง ๆ ของผลผลิตมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็น ใบตอง ลำต้น ปลี ไม่ว่าจะนำมาใช้เองเพื่อลดรายจ่าย หรือไปจำหน่ายต่อเพื่อให้เกิดรายได้ก็ตาม

ด้านราคา

การปลูกแบบเกษตรปลอดภัยทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิตได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้นการจำหน่ายโดยที่ราคาถูกกว่าท้องตลาด ยังคงทำให้เกษตรได้กำไร และผู้บริโภคได้รับสินค้าราคาถูก

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

ในอนาคตอาจต้องนำกล้วยออกสู่ท้องตลาด ไปยังตลาดที่กว้างขึ้น จึงต้องออกแบบช่องทางการจัดจำหน่ายที่จะสอดคล้องกับการวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ นั่นคือ ผลไม้ปลอดภัย โดยอาจนำไปวางจำหน่ายในตลาดนัดปลอดสารทั้งของหน่วยงานรัฐ และเอกชนที่ได้จัดขึ้น

ด้านการส่งเสริมการตลาด

จำเป็นที่จะต้องทำให้ผู้บริโภครับรู้ เข้าใจและตระหนักถึง ผลไม้ปลอดภัยให้มากขึ้น โดยการจัดทำแผ่นพับ การให้ทดลองชิม เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ และคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำแผนการตลาดสำหรับชุมชนบ้านแม่ขี้มูก ซึ่งได้นำเสนอแก่ผู้นำชุมชนบ้านแม่ขี้มูก โดยมีข้อเสนอแนะด้านแผนการตลาดที่จะทำให้ชุมชนบ้านแม่ขี้มูกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังต่อไปนี้

1. แต่เดิมกลุ่มผู้ปลูกกล้วยบ้านแม่ขี้มูกนำเฉพาะผลกล้วยเท่านั้นไปจำหน่าย และไม่ได้ใช้ประโยชน์จากส่วนอื่น ๆ ของกล้วย ดังนั้นผู้วิจัย จึงเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนบ้านแม่ขี้มูก โดยให้สามารถนำทุกส่วนของกล้วยมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เพียงเฉพาะ ผลกล้วยเท่านั้น เช่น ราก ลำต้น ปลี เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ กล้วย ที่ปลูกในท้องถิ่น อีกทั้งเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน และชุมชน ยกตัวอย่างเช่น

รากนำมาทำสมุนไพร ใช้รักษาโรคผิวหนังที่แดงปวด เนื่องจากถูกแดดเผา โดยราก และลำต้นจะมีสารแทนนิน ซึ่งช่วยในเรื่องของแผลไฟไหม้

กาบลำต้น ใช้ทำเส้นใย หรือทำเชือกทอผ้า

ลำต้น ทำอาหารสัตว์ เช่น อาหารสุกร

ลำต้นนำมาคั้นน้ำทากันผมร่วง หรือเร่งผมให้ขึ้น

2. ดำเนินการพัฒนา และศึกษาการปลูกกล้วย การขยายพันธุ์กล้วย ด้วยตนเอง ลดการพึ่งพา หรือการซื้อหน่อกล้วยเพื่อมาทำการปลูก นอกจากนี้ควรมีการบริหารจัดการพื้นที่เพาะปลูก ให้มีระบบน้ำ และการบำรุงรักษาดินที่สามารถทำให้กล้วยออกผลได้ปริมาณมาก มีคุณภาพ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

3. การดำเนินการด้านคุณภาพ โดยการนำกล้วยเข้าสู่กระบวนการตรวจวัดมาตรฐาน และขอใบรับรองต่าง ๆ เช่น GMP เพราะในปัจจุบันผู้บริโภคมีความต้องการพืช ผัก ผลไม้ที่ปลอดสารพิษ ซึ่งจะทำให้เกิดผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่น

4. จัดหาแหล่งจำหน่ายเพิ่มเติม เพื่อลดความเสี่ยงจากการจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค หรือผู้รับซื้อแหล่งเดียว โดยการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วย นำผลผลิตไปจำหน่ายด้วยตนเองตามแหล่งรับซื้อต่าง ๆ เช่น ตลาดสดในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ

เอกสารอ้างอิง

ครุปกรณ์ ละเอียดอ่อน. (2561). การจัดการความรู้จากกล้วยเพื่อการใช้ประโยชน์และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรบ้านหนองยายพิมพ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, *19*(2), 37-49.

พัชรินทร์ สุภาพันธ์, รภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์,จำเนียร บุญมาก, ทัดพงศ์ อวิโรธนานนท์ และพัชรี อินธนู. (2560). กลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสมสำหรับช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ*, ฉบับพิเศษ 2560.

วารุณี จีนศร. (2554). *ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.* (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิชาเอกการตลาด). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. ปทุมธานี.

ศิริรักษ์ ยาวิราช, ชรัญญา สุวรรณเสรีรักษ์, เก็จวลี ศรีจันทร, ศุภวัชร์ อินฝาง และ รุจิรา สุขมณี. (2561). แนวทางการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดบริการ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่สายป่าเมี่ยง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, *19*(2), 125-135.

สำนักข่าวอิศรา. (2562). ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์-เผาไร่ สู่การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง บ้านแม่ขี้มูก. สืบค้นจาก https://www.isranews.org/thaireform/thaireform-documentary/81916-for-81916.html

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). *ข้อมูลภาวะเศรษฐกิจการเกษตร.* สืบค้นจาก http://www.oae.go.th/

การสำรวจความนิยมในรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Popularity Survey in Cash Flow Statement Format in Thai Listed Companies

สุมินทร เบ้าธรรม

Sumintorn Baotham

โปรแกรมวิชาการบัญชี สาขาบริหารธุรกิจ คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
Accounting Program, Business Administration Department,
Faculty of Industrial and Technology,
Rajamangala University of Technology Isan, Sakonnakhon Campus
E-mail: sumintorn@hotmail.com

(Received : October 31, 2019 Revised : January 18, 2020 Accepted : February 17, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจวิธีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560 และ 2) สำรวจเหตุผลของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560 ผลการศึกษา พบว่า 1) จากการสำรวจโดยใช้การแบบสำรวจที่สร้างขึ้น บริษัทมีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยใช้วิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง นอกจากนี้ ยังพบว่าทั้ง 8 กลุ่มอุตสาหกรรมใช้วิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง 2) จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า บริษัทมีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง โดยเหตุผลที่เลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อม เพราะมีความสอดคล้องเมื่อเทียบกับปีก่อน ทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างกำไร/ขาดทุนสุทธิและเงินสดจากการดำเนินงาน และทำให้ทราบเงินสดจ่ายและเงินสดรับตามลักษณะของรายรับและรายจ่ายที่เป็นรายการหลักของกิจการ สารสนเทศที่ได้จากงานวิจัยจะเป็นข้อมูลเพื่อให้คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชี พิจารณาการความเหมาสมในรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อไป

คำสำคัญ: งบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Abstract

This research aims to 1) check list the method of preparing statements of cash flow from operating activities of Thai listed companies, for the period ended 2017 and 2) to explore by questionnaires the reasons for selecting the method of preparing statements of cash flow from operating activities of Thai listed companies, for the period ended 2017. The results found that 1) determined by check list that companies prepared the statements of cash flow from operating activities by the indirect method rather than the direct method. It also found that 8 industry groups prepared statements of cash flow from operating activities by the indirect method rather than the direct method and 2) exploring by questionnaires found that companies prepared the statements of cash flow from operating activities by the indirect method rather than the direct method. The reason that they selected statements of cash flow from operating activities by the indirect method is because it is consistent when compared to the prior year, to find the difference between net income and cash from operations, and to know cash paid/received from suppliers/customers. This Information is beneficial to the Accounting Standards Committee considering the format of the cash flows from operating activities.

Keywords: Cash flow หtatement from operating activities, Thai listed companies

บทนำ

งบกระแสเงินสดถือเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ต้องนำส่งตลาดหลักทรัพย์ตามที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กำหนด ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ใช้งบการเงินประเมินความสามารถของบริษัทในการก่อให้เกิดเงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด รวมถึงจังหวะเวลา ความแน่นอนของการก่อให้เกิดเงินสดของบริษัท และทำให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถนำไปสร้างแบบจำลองเพื่อประเมินและเปรียบเทียบมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดในอนาคตของบริษัทที่ต่างกัน รวมทั้งช่วยเพิ่มความสามารถในการเปรียบเทียบกันได้ของผลการดำเนินงานที่รายงานโดยกิจการที่แตกต่างกันได้

บริษัทจดทะเบียนฯ ต้องนำเสนอกระแสเงินสดของกิจการที่เกิดจากกิจกรรมดำเนินงาน กิจกรรมลงทุน และกิจกรรมจัดหาเงิน ในลักษณะที่เหมาะสมกับธุรกิจของกิจการมากที่สุด การจำแนกตามกิจกรรมจะให้ข้อมูลที่ทำให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถประเมินผลกระทบของกิจกรรมเหล่านั้นที่มีต่อฐานะการเงินของบริษัท ข้อมูลนี้ยังอาจใช้เพื่อประเมินความสัมพันธ์ของกิจกรรมเหล่านั้นได้ด้วย ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไปของสหรัฐอเมริกา (US Generally accepted accounting principles: US GAAP) หรือมาตรฐานรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ (International financial report standards: IFRS)

คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีออสเตรเลียและคณะกรมการมาตรฐานรายงานทางการเงิน (The Australian accounting standards board: AASB) and The financial reporting standards board (FRSB) รวมถึงมาตรฐานการบัญชีของไทย (Thai accounting standards: TAS) ก็ได้อธิบายว่าการแสดงกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน สามารถแสดงได้ 2 วิธี คือวิธีทางตรงหรือวิธีทางอ้อม และเสนอแนะเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า บริษัทควรแสดงกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยใช้วิธีทางตรง (Lu et., 2018; Bradbury, 2011) เนื่องจากเป็นวิธีที่ให้ข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์ในการประมาณการกระแสเงินสดในอนาคต เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน (Foster et al., 2012; Abu-Abbas, 2014) ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะไม่ได้รับหากใช้วิธีทางอ้อม (Hardan et al., 2016) ทั้งนี้ ถึงแม้ว่า US GAAP, IFRS, AABS, FRSB และ TAS มีการเสนอแนะไว้เช่นนั้น แต่จากการศึกษางานวิจัยในอดีตพบว่า บริษัทจดทะเบียนฯ มีการนำเสนอกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง (Ding et al., 2006; Brahmasrene et al., 2004; Wallace et al., 1999)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจสำรวจวิธีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 7 เรื่องงบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560 เพื่อศึกษาว่าบริษัทจดทะเบียนได้มีการเปิดเผยกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีใด เป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 7 ได้แนะนำไว้หรือไม่ รวมถึงสำรวจเหตุผลของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานดังกล่าว สารสนเทศที่ได้จากงานวิจัยจะเป็นข้อมูลเพื่อให้คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชี พิจารณาการความเหมาะสมในการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจวิธีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560

2. เพื่อสำรวจเหตุผลของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งบกระแสเงินสด มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในอดีตของเงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสดของกิจการ ผ่านทางงบกระแสเงินสดซึ่งจำแนกกระแสเงินสด ในระหว่างรอบระยะเวลาเป็นเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน กิจกรรมลงทุน และกิจกรรมจัดหาเงิน งบกระแสเงินสดเมื่อใช้พิจารณาประกอบกับส่วนที่เหลือของงบการเงิน จะให้ข้อมูลที่ทำให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถประเมินการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์สุทธิของกิจการ โครงสร้างทางการเงินของกิจการ (ซึ่งรวมถึงสภาพคล่องและความสามารถในการชำระหนี้) และความสามารถของกิจการในการจัดการเกี่ยวกับจำนวนเงินและจังหวะเวลา

ของกระแสเงินสดเพื่อปรับให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และโอกาส ข้อมูลกระแสเงินสดให้ประโยชน์ในการประเมินความสามารถของกิจการในการก่อให้เกิดเงินสดหรือรายการเทียบเท่าเงินสด และทำให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถนำไปสร้างแบบจำลองเพื่อประเมินและเปรียบเทียบมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดในอนาคตของกิจการที่ต่างกัน รวมทั้งช่วยเพิ่มความสามารถในการเปรียบเทียบกันได้ของผลการดำเนินงานที่รายงานโดยกิจการที่แตกต่างกันได้ เนื่องจากได้ตัดผลกระทบที่เกิดจากการใช้วิธีปฏิบัติทางบัญชีแตกต่างกันสำหรับรายการและเหตุการณ์ที่เหมือนกันออกไปแล้ว

การนำเสนองบกระแสเงินสด ต้องนำเสนอระหว่างรอบระยะเวลา โดยจำแนกเป็นกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน กิจกรรมลงทุน และกิจกรรมจัดหาเงิน ในลักษณะที่ทำให้ข้อมูลผู้ใช้งบการเงินสามารถประเมินผลกระทบของกิจกรรมเหล่านั้นที่มีต่อฐานะการเงินของกิจการ และจำนวนเงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสดของกิจการได้ โดยข้อมูลนี้ยังอาจใช้เพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมเหล่านั้นได้ด้วย

ตั้งแต่ ปี 2552 ถึงปี 2561 มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 7 เรื่อง กระแสเงินสด ทำการปรับปรุงมาแล้ว 8 ครั้ง แต่ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงครั้งใดก็ตาม ย่อหน้าที่ 19 ยังระบุ “เหมือนเดิม” ว่า “กิจการควรแสดงกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยใช้วิธีทางตรง เนื่องจากเป็นวิธีที่ให้ข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์ในการประมาณการกระแสเงินสดในอนาคต ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะไม่ได้รับหากใช้วิธีทางอ้อม”

Wallace et al., (1997) ได้ทำการสำรวจรูปแบบของวิธีการรายงานกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ พบว่า ทุกประเทศมีการรายงานกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรงในอัตราส่วนที่ต่ำ กล่าวคือ ประเทศแคนาดา ได้ทำการสำรวจจากบริษัทจดทะเบียนจำนวน 300 บริษัท ในปี 1990-1992 พบว่าบริษัทจดทะเบียนของประเทศแคนาดา มีการรายงานกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรงเพียงร้อยละ 1 ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทำการสำรวจจากบริษัทจดทะเบียนจำนวน 200 บริษัทในปี 1990-1993 พบว่า บริษัทจดทะเบียนในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการรายงานกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรงเพียงร้อยละ 2.5 และประเทศอังกฤษได้ทำการสำรวจจากบริษัทจดทะเบียนจำนวน 320 บริษัทในปี 1992-1993 พบว่า บริษัทจดทะเบียนในประเทศอังกฤษ มีการรายงานกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรงเพียงร้อยละ 1.8 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wallace et al., (1997) ที่ได้ทำการสำรวจบริษัทจดทะเบียนในประเทศอังกฤษจำนวน 200 บริษัท จำแนกตามประเภทธุรกิจ พบว่า จำนวน 198 บริษัท ที่รายงานกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อม และมีเพียง 2 บริษัทที่เป็นธุรกิจบริการและธุรกิจซื้อมาขายไป ที่รายงานกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรง นอกจากนี้ ผู้บริหาร นักลงทุน และนักวิเคราะห์มีความพึงพอใจกับรูปแบบของวิธีการรายงานงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมการดำเนินงานโดยวิธีทางตรงอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง (Brahmasrene et al., 2004; Foster et al., 2012) ดังนั้น งานวิจัยนี้ มุ่งประเด็นที่การสำรวจวิธีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รวมถึงเหตุผลของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานดังกล่าว เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1.1 งบกระแสเงินสดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่เปิดเผยข้อมูลในรายงานประจำปี 2560 จำนวน 757 บริษัท ทั้งนี้ ไม่รวมบริษัทที่อยู่ระหว่างฟื้นฟูกิจการ และบริษัทที่เข้าข่ายอาจถูกเพิกถอน จำนวน 7 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2560) คงเหลือจำนวน 750 บริษัท

1.2 ผู้อำนวยการฝ่ายการเงินและบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 757 บริษัท ทั้งนี้ ไม่รวมบริษัทที่อยู่ระหว่างฟื้นฟูกิจการ และบริษัทที่เข้าข่ายอาจถูกเพิกถอน จำนวน 7 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2560) คงเหลือจำนวน 750 บริษัท

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

2.1 แบบสำรวจรายการด้วยตัวเองที่ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้น เพื่อสำรวจวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดของกิจกรรมดำเนินงาน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง งบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) จากงบกระแสเงินสดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่เปิดเผยข้อมูลในปี 2560

2.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง งบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) โดยประยุกต์ใช้ข้อคำถามของ Brahmasrene et al., (2004) เพื่อสอบถามผู้อำนวยการฝ่ายการเงินและบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. การรวบรวมข้อมูล

3.1 งบกระแสเงินสดที่เปิดเผยต่อสาธารณะของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยประจำปี 2560 ที่ผ่านการตรวจสอบและรับรองจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

3.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ศึกษารูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสด ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง งบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559)

4.2 ทำการสำรวจวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่เปิดเผยข้อมูลไว้ในรายงานประจำปี 2560 โดยวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานตามที่ระบุในมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง งบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) มี 2 วิธี ได้แก่ วิธีทางตรง และ วิธีทางอ้อม

4.3 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 174 ชุด สามารถนำไปวิเคราะห์ได้ทั้งสิ้น 174 ชุด คิดเป็นร้อยละ 23.20 (174/750*100)

สอดคล้องกับ Aaker et al., (2001) ที่นำเสนอว่าแบบสอบถามต้องมีอัตราตอบกลับอย่างน้อยร้อยละ 20 จึงจะมีความเหมาะสมและสามารถนำไปวิเคราะห์ข้อมูลได้

4.4 วิเคราะห์วิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง งบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) โดยใช้ค่าร้อยละ

4.5 สรุปผลการวิเคราะห์วิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่องงบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) โดยใช้ค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 สรุปผลการสำรวจวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนฯ จากงบกระแสเงินสดที่เปิดเผยไว้ข้อมูลในรายงานประจำปี 2560

ลำดับ	กลุ่มอุตสาหกรรม	วิธีทางตรง		วิธีทางอ้อม		รวม
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1	กลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร	2	3.33	58	96.67	60
2	กลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค	4	8.51	43	91.49	47
3	กลุ่มธุรกิจการเงิน	15	21.74	54	78.26	69
4	กลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม	1	0.77	129	99.23	130
5	กลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง	8	4.55	168	95.45	176
6	กลุ่มทรัพยากร	3	4.62	62	95.38	65
7	กลุ่มบริการ	9	5.96	142	94.04	151
8	กลุ่มเทคโนโลยี	4	7.69	48	92.31	52
	รวมทุกกลุ่มอุตสาหกรรม	**46**	**6.13**	**704**	**93.87**	**750**

จากตารางที่ 1 ผลการสำรวจวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560 ทั้ง 8 กลุ่มอุตสาหกรรม พบว่า บริษัทมีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยใช้วิธีทางอ้อมจำนวน 704 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 93.87 และมีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรง มีจำนวน 46 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 6.13 นอกจากนี้ ยังพบว่าทั้ง 8 กลุ่มอุตสาหกรรมใช้วิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	45	25.86
	หญิง	129	74.14
อายุ	ไม่เกิน 25 ปี	2	1.15
	26-30 ปี	6	3.45
	31-45 ปี	96	55.17
	45 ปี ขึ้นไป	70	40.23
ระดับการศึกษา	ปวช.	-	-
	ปวส.	2	1.15
	ปริญญาตรี	78	44.83
	ปริญญาโท ขึ้นไป	94	54.02
ประสบการณ์ในการทำงาน	ไม่เกิน 5 ปี	72	41.38
	6-10 ปี	28	16.09
	11-15 ปี	24	13.79
	16 ปีขึ้นไป	50	28.74
บริษัทอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรม	สินค้าอุปโภคบริโภค	14	8.05
	เกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร	9	5.17
	สินค้าอุตสาหกรรม	35	20.11
	ธุรกิจการเงิน	19	10.92
	ทรัพยากร	14	8.05
	อสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง	34	19.54
	เทคโนโลยี	7	4.02
	บริการ	42	24.14
ปีปัจจุบัน บริษัทจัดทำงบกระแสเงินสดจากการดำเนินงานโดยวิธี	วิธีทางตรง	38	21.84
	วิธีทางอ้อม	131	75.29
	ทั้งสองวิธี*	5	2.87

* บางบริษัทจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรง ในการนำเสนองบการเงินต่อสาธารณชน และจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อม สำหรับรายงานต่อฝ่ายบริหารในแต่ละเดือน ทั้งนี้ บางบริษัท จัดทำงบกระแสเงินสดตรงกันข้าม กล่าวคือ จัดทำงบกระแสเงินสดจาก

กิจกรรมดำเนินโดยวิธีทางอ้อม ในการนำเสนองบการเงินสาธารณชน และจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรง สำหรับรายงานต่อฝ่ายบริหาร

จากตารางที่ 2 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 31-45 ปี ระดับการศึกษาปริญญาโท ขึ้นไป ประสบการณ์ในการทำงานไม่เกิน 5 ปี อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมบริการ และปีปัจจุบัน บริษัทจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อม

ตารางที่ 3 สรุปความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับสาเหตุของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง งบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560

	สาเหตุของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	**จำนวนบริษัทที่เลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ด้วยวิธี**		
		วิธีทางตรง	**วิธีทางอ้อม**	**แสดงทั้งสองวิธี**
1	เพราะความคุ้นเคย	5	47	1
2	เพราะมีความสอดคล้องเมื่อเทียบกับปีก่อน	19	85	5
3	เพราะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างกำไร/ขาดทุนสุทธิและเงินสดจากการดำเนินงาน	17	76	3
4	เพราะทำให้ทราบเงินสดจ่ายและเงินสดรับตามลักษณะของรายรับและรายจ่ายที่เป็นรายการหลักของกิจการ	28	55	3
5	เพราะมีการเปลี่ยนแปลงระยะเวลาของลูกหนี้การค้าและเจ้าหนี้การค้า	5	15	1

จากตารางที่ 3 สรุปความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับเหตุผลของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานพบว่า บริษัทที่เลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรง มีเหตุผล 3 อันดับแรกได้แก่ 1) เพราะทำให้ทราบเงินสดจ่ายและเงินสดรับตามลักษณะของรายรับและรายจ่ายที่เป็นรายการหลักของกิจการ 2) มีความสอดคล้องกับปีก่อน และ 3) เพราะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างกำไร/ขาดทุนสุทธิและเงินสดจากการดำเนินงาน นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ให้ข้อคิดเห็นในการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมเพิ่มเติมว่าเป็นวิธีที่ง่ายในการจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล มีความสะดวก ประหยัดทรัพยากร ซึ่งได้ผลลัพธ์เดียวกันกับวิธีทางตรง อีกทั้งยังสะท้อนภาพที่ต้องการในแง่ของการบริหารได้มากกว่าแบบทางตรง ทั้งนี้ โปรแกรมสำเร็จรูปทางการบัญชีที่บริษัทใช้อยู่ มีหลากหลายธุรกิจและรายการค้าจำนวนมาก มีระบบการรับเงินมีหลากหลาย

ช่องทาง เป็นบริษัทขนาดใหญ่ที่มีทั้งสาขาในประเทศและต่างประเทศ ทำให้การจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมีความคล่องตัวมากกว่าวิธีทางตรง

สำหรับบริษัทที่เลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อม มีเหตุผล 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) เพราะมีความสอดคล้องเมื่อเทียบกับปีก่อน 2) เพราะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างกำไร/ขาดทุนสุทธิและเงินสดจากการดำเนินงาน และ 3) เพราะทำให้ทราบเงินสดจ่ายและเงินสดรับตามลักษณะของรายรับและรายจ่ายที่เป็นรายการหลักของกิจการ นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ให้ข้อคิดเห็นในการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรงเพิ่มเติมว่า บริษัทถือปฏิบัติตามรูปแบบที่กำหนดโดยหน่วยงานกำกับดูแล

ส่วนบริษัทที่เลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานทั้งสองวิธี พบว่ามีเหตุผล 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) เพราะมีความสอดคล้องเมื่อเทียบกับปีก่อน 2) เพราะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างกำไร/ขาดทุนสุทธิและเงินสดจากการดำเนินงาน และ 3) เพราะทำให้ทราบเงินสดจ่ายและเงินสดรับตามลักษณะของรายรับและรายจ่ายที่เป็นรายการหลักของกิจการ นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ให้ข้อคิดเห็นในการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานทั้งสองวิธี เพิ่มเติมว่า สภาวิชาชีพบัญชีฯ ควรมีนโยบายให้กิจการขนาดเล็ก (กิจการที่ไม่มีส่วนได้เสียต่อสาธารณะ) จัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรง เพราะจะสะท้อนกระแสเงินสดได้เป็นอย่างดี

การอภิปรายผล

จากการสำรวจวิธีการเปิดเผยข้อมูลงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่องงบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 750 บริษัท พบว่า มีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยใช้วิธีทางอ้อม จำนวน 704 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 93.87 และมีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางตรง มีจำนวน 46 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 6.13 นอกจากนี้ ยังพบว่าทั้ง 8 กลุ่มอุตสาหกรรมใช้วิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wallace et al., (1997) ที่พบว่าบริษัทจดทะเบียนในประเทศอังกฤษมีการรายงานงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมถึงร้อยละ 99 และจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า บริษัทมีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง เช่นกัน โดยเหตุผลที่เลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อม เพราะมีความสอดคล้องเมื่อเทียบกับปีก่อน ทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างกำไร/ขาดทุนสุทธิและเงินสดจากการดำเนินงาน และทำให้ทราบเงินสดจ่ายและเงินสดรับตามลักษณะของรายรับและรายจ่ายที่เป็นรายการหลักของกิจการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Brahmasrene et al., (2004) และ Foster et al., (2012) ที่พบว่า ผู้บริหาร นักลงทุน นักวิเคราะห์ รวมถึง Third-party users มีความพึงพอใจกับรูปแบบของวิธีการรายงานงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมการดำเนินงานโดยวิธีทางตรงอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง เนื่องจากมีความสอดคล้องเมื่อเทียบกับปีก่อน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปได้ว่าสารสนเทศที่ได้จากงานวิจัยจะเป็นข้อมูลเพื่อให้คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชีพิจารณาการความเหมาสมในรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อไป

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา ผลจากการสำรวจวิธีการเปิดเผยงบกระแสเงินสดของกิจกรรมดำเนินงาน กรณีศึกษา บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2560 ทำให้ทราบวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดของกิจกรรมดำเนินงานตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง งบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) โดยสรุปทั้ง 8 กลุ่มอุตสาหกรรมมีการแสดงข้อมูลโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง ดังนั้นจึงควรนำเสนอต่อหน่วยงาน เพื่อจะได้พิจารณาถึงการกำหนดกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับในการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานให้เป็นแนวเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป งานวิจัยนี้เป็นเพียงการสำรวจวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานของบริษัทที่จดทะเบียนหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเท่านั้น ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาถึงผลกระทบของรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดโดยวิธีทางอ้อมตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่องงบกระแสเงินสด (ปรับปรุง 2559) ที่มีต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

แม้ว่าหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไปของสหรัฐอเมริกา (US Generally Accepted Accounting Principles: US GAAP) หรือมาตรฐานรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ (International Financial Report Standards: IFRS) คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีออสเตรเลียและคณะกรมการมาตรฐานรายงานทางการเงิน (The Australian accounting standards board (AASB) and the financial reporting standards board (FRSB) รวมถึงมาตรฐานการบัญชีของไทย (Thai accounting standards: TAS) ได้อธิบายว่าการแสดงกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน สามารถแสดงได้ 2 วิธี คือวิธีทางตรงหรือวิธีทางอ้อม และเสนอแนะว่า บริษัทควรแสดงกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยใช้วิธีทางตรง เนื่องจากเป็นวิธีที่ให้ข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์ในการประมาณการกระแสเงินสดในอนาคต เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะไม่ได้รับหากใช้วิธีทางอ้อม แต่ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากงานวิจัยนี้ ไม่ว่าจะเป็น 1) การสำรวจวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดของกิจกรรมดำเนินงานจากงบกระแสเงินสดเปิดเผยต่อสาธารณะของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยประจำปี 2560 ที่ผ่านการตรวจสอบและรับรองจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย และ 2) การสำรวจโดยใช้แบบสอบถามถึงวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดของกิจกรรมดำเนินงานรวมถึงสาเหตุของการเลือกวิธีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานจากผู้อำนวยการฝ่ายการเงินและบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ก็พบว่าบริษัทมีการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานโดยวิธีทางอ้อมมากกว่าวิธีทางตรง ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่นี้สะท้อนให้หน่วยงานกำกับดูแลไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (The international accounting standard board: IASB) คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชีการเงินของ

สหรัฐอเมริกา (The financial accounting standard oard: FASB) คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีออสเตรเลียและคณะกรรมการมาตรฐานรายงานทางการเงิน (The Australian accounting standards board: AASB) and the financial reporting standards board: FRSB) รวมถึงสภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมป์ ได้พิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการจัดทำงบกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2560). *ข้อมูลบริษัทจดทะเบียน.* สืบค้นจาก https://www.set.or.th/th/company/companylist.html

Aaker, D.A., Kumar, V. and Day, G.S. (2001). *Market Research*, New York: John Wiley & Sons.

Abu-Abbas, B. M. (2014). Direct, Indirect, or Both Methods of Reporting Operating Statement of Cash Flows. *International Journal of Finance and Accounting*, *3*(6), 335-340.

Bradbury, M. (2011). Direct or Indirect Cash Flow Statements?. *Australian Accounting Review*, *21*(2), 124-130.

Brahmasrene, T., Strupeck, C. D., and Whitten D. (2004). Examining Preferences in Cash Flow Statement Format. *The CPA Journal, 24*(10), 58-60.

Ding, Y., Jeanjean, T., and Stolowy, H. (2006). The Usefulness of Disclosing both Direct and Indirect Cash Flows: An Empirical Study. Presented at the Workshop Comptabilite-Audit-Publication. *IAE Paris*, March 10, 2006.

Foster, T., McNelis, L. K., and Smith, W. L. (2012). The Statement of Cash Flows: An Indirect to Direct Conversion Tool to Enhance User Understanding and Analysis. *Journal of Accounting and Finance*, *12*(2), 94-119.

Hardan, A. S., Qabajeh, M. A., and Alshanti, A. M. (2016). The Preference of Direct or Indirect Methods in Preparing the Statement of Cash Flows in Decision Making: An Academic Perfective. *International Journal of Economics and Finance*, *8*(2), 206-214.

Lu, M., Shan, Y., Wright, S., and Yu, Y. (2018). Operating Cash Flow Asymmetric Timeliness in Australia. *Accounting & Finance*. 1-41.

Wallace, R.S., Olusegun., Choudhury, Mohammed S.I., and Pendlebury, M. (1997). Cash flow Statements: An International Comparison of Regulatory Positions. *The International Journal of Accounting*, *32*(1), 1-22.

รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม

Patterns and Standards for Investigating Children and Youth in the Inquiry Official for Accuracy Fast and Fair

สุวรรณา คุณดิลกณัฐวสา
Suwanna Khundiloknattawasa
เฉียงตะวัน ยอดดำเนิน
Chingtawan Yoddamnoen
เอกลักษณ์ นาคพ่วง
สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Department of Political Science, Nakhon Sawan Rajabhat University
E-mail: suwanna6605@gmail.com

(Received : January 19, 2020 Revised : March 03, 2020 Accepted : March 06, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสกัดองค์ความรู้และวิธีการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ 2) จัดทำคู่มือการสอบสวนเด็กและเยาวชนให้แก่พนักงานสอบสวนในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ไว้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และที่ปรึกษากฎหมาย จำนวน 95 คน และสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่ถูกต้อง พนักงานสอบสวนดำเนินการได้ถูกต้องครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดทุกขั้นตอนและมีเอกสารประกอบครบถ้วนในแต่ละฐานความผิด 2) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่รวดเร็ว พนักงานสอบสวนต้องทำให้เด็กและเยาวชนอยู่ในกระบวนการยุติธรรมต้องใช้เวลาน้อยที่สุด ซึ่งในแต่ละคดีย่อมมีความยากง่ายแตกต่างกัน ไม่มีรูปแบบแน่ชัดตายตัว และ 3) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่เป็นธรรม พนักงานสอบสวนต้องกระทำอย่างตรงไปตรงมา โปร่งใสตรวจสอบได้ ปราศจากอคติ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติและถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ใช้วิธีการทารุณ ทรมาน ขู่เข็ญหรือหลอกลวง หรือโน้มน้าวจิตใจให้ปฏิบัติตามแต่อย่างใด

สำหรับคู่มือการสอบสวนเด็กและเยาวชนนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นคู่มือสำหรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ ให้ง่ายต่อการเรียนรู้และปฏิบัติ

คำสำคัญ: การสอบสวน เด็กและเยาวชน ในชั้นพนักงานสอบสวน

Abstract

This research the purpose is to study extract knowledge and methods of investigative officers for correct and effective juvenile investigations and prepare a manual to investigate juvenile delinquency to the inquiry officials under the Royal Thai Police. To be used as a guideline for operations Is a qualitative research By using in-depth interviews with the sample population, Include Public prosecutor, Inquiry official, Almoner and Legal counsel 95 people and focus group discussion of 20 people. Content analysis.

The study found that 1) The format and standards for the correct investigation. The inquirer must proceed correctly, completely, in accordance with the law, every step and have complete documentation for each offense. 2) The format and standards for quick investigation. The investigative officers must put the children in the judicial process must spend the least time. In which each case would have different difficulty there is no fixed format. And 3) Format and standards for fair investigation the inquiry official must act openly. Transparent, verifiable, without bias, providing equal opportunity for all parties no discrimination and legality do not use cruelty methods torture, coerce or deceive or convince the mind to act in any way.

For this juvenile investigation guide the researcher brought knowledge that was developed into a manual for using as guideline to be easy to learn and practice.

Keywords: Investigating, Children and youth, In the Inquiry official

บทนำ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนมากจะเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ อาจเป็นเพราะสภาพสังคมที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถแยกออกระหว่างความถูกต้องชอบธรรมและความคิดมิชอบ หรือการกระทำผิดของเด็กเกิดจากความคิดที่ไม่ชอบธรรม มีร่างกายและจิตใจไม่เหมือนผู้ใหญ่ยังอ่อนต่อสติปัญญาและความรู้สึกผิดชอบ จึงเป็นสาเหตุให้ถูกชักจูงให้กระทำผิดได้โดยง่าย และนับวันก็ยิ่งทวีความรุนแรง ซับซ้อนและขยายเป็นวงกว้างเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (สมัย ศิริทองถาวร, 2541) เด็กซึ่งเปรียบเสมือนอนาคตของชาติหากแต่ต้องกลายเป็นอาชญากร ไม่สามารถเติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้ รวมทั้งหากยังไม่มีมาตรการในการป้องกันหรือแก้ไขการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่มีความเหมาะสม อาจทำให้เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมอาชญากรในปัจจุบันมีการพัฒนาพฤติกรรมความเป็นอาชญากรจนกระทั่งกลายเป็นอาชญากรอาชีพ จนยากจะถอนตัวจากความเป็นอาชญากรและยากต่อการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อกลับตัวเป็นคนดีของสังคม (สุมนทิพย์ จิตสว่าง และ ปิยะพร ตันณีกุล, 2560) เด็กถือเป็นทรัพยากรของชาติในอนาคต กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน มุ่งเน้นการให้ความคุ้มครองสิทธิสวัสดิภาพและวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน จึงต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนไว้ (วัชรินทร์ ปัญเจกวิญญูสกุล, 2540) การดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน การบัญญัติไว้เป็นพิเศษเพื่อปกป้องและคุ้มครองความเสียหายจากการที่เด็กหรือเยาวชนนั้นถูกดำเนินคดีอาญาในฐานะผู้ต้องหาหรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ ยังได้รับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชนไว้โดยเฉพาะในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (6) ซึ่งบัญญัติว่า เด็ก เยาวชน ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม (ณัฐนันท์ ทองทรัพย์, 2558) และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้มีการกำหนดมาตรการพิเศษที่แตกต่างจากการดำเนินการทางคดีอาญากับผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นผู้ใหญ่ โดยมีหลักการในการคุ้มครองและเน้นการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้ซึ่งกระทำความผิดและได้กลายมาเป็นผู้ต้องหา หรือการคุ้มครองผู้เสียหาย พยาน ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน (วารุณี จันทร์ทอง, 2556)

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2557) ศึกษาแนวทางปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม พบว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีปัญหาหลากหลายประการ ซึ่งประการสำคัญได้แก่ ระยะเวลาในการอำนวยความยุติธรรมในแต่ละคดีที่มีความล่าช้า ตั้งแต่ชั้นก่อนศาล ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีการวมกันแล้วใช้เวลาโดยเฉลี่ย 13.5 เดือน เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมของรัฐดำเนินการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวดเร็ว เป็นธรรมแก่ประชาชน และเพื่อให้ประชาชนและนานาประเทศเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีนโยบายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของรัฐว่าประชาชนต้องได้รับความเป็นธรรมภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายทั่วถึง โดยเสมอภาคและเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560) ซึ่งต่อมา พลเอกประยุทธ์ จันทร์

โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ นโยบายที่ 3 การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ และนโยบายที่ 11 การปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ปรับปรุงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมโดยให้เข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว ส่งเสริมกองทุนยุติธรรมเพื่อคุ้มครองช่วยเหลือคนจนและผู้ด้อยโอกาสคุ้มครองผู้ถูกล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพ และเยียวยาผู้บริสุทธิ์หรือได้รับผลกระทบจากความไม่เป็นธรรมโดยเน้นความสุจริตและความมีประสิทธิภาพของภาครัฐความเป็นธรรมของผู้ได้รับผลกระทบและการไม่แอบอ้างฉวยโอกาสโดยทุจริตจากระบบการช่วยเหลือดังกล่าว (สมชัย หิรัญญะวณิชย์, 2557)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นประเด็นที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าพนักงานสอบสวนจะต้องอาศัยประสบการณ์และองค์ความรู้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนเด็กและเยาวชน นำมาถ่ายทอดให้กับพนักงานสอบสวนรุ่นต่อๆ ไป ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญและสนใจทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวนเพื่อความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสกัดองค์ความรู้และวิธีการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ และเพื่อจัดทำเป็นคู่มือในการปฏิบัติงานให้แก่พนักงานสอบสวนใช้เป็นแนวทางการสอบสวนเด็กและเยาวชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสกัดองค์ความรู้และวิธีการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2. จัดทำคู่มือการสอบสวนเด็กและเยาวชนให้แก่พนักงานสอบสวนในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติไว้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับกระบวนการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งประกอบด้วย พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และที่ปรึกษากฎหมาย ในการวิจัยครั้งนี้จึงอาศัยทฤษฎีเกลียวความรู้ (Knowledge spiral : SECI Model) ของ Nonaka &Takuechi (1995) มาใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมองค์ความรู้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 จำนวนผู้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น 95 คน จากผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มพนักงานสอบสวนในสังกัดตำรวจภูธรภาค 1-9 และกองบัญชาการตำรวจนครบาล ที่เป็นพนักงานสอบสวนที่มีความชำนาญประสบการณ์และทำการสอบสวนเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ รวมทั้งสิ้น 38 นาย กลุ่มพนักงานอัยการ

จำนวน 19 คน กลุ่มนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา จำนวน 19 คน และกลุ่มที่ปรึกษากฎหมาย จำนวน 19 คน

กลุ่มที่ 2 จากตัวแทนพนักงานสอบสวน นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ นักวิชาการด้านกฎหมาย และที่ปรึกษากฎหมาย รวมทั้งสิ้น 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบลึก (In-depth interview) และ การจัดสนทนากลุ่ม (Group discussion)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังจากที่ได้ทำการเก็บข้อมูลจากเอกสารแล้ว คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลและค้นหาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการสอบสวนเด็กและเยาวชน จะเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key information) ในประเด็นของหลักการและวิธีการปฏิบัติในการสอบสวนเด็กและเยาวชน ตลอดถึงปัญหาข้อขัดข้องที่เป็นอุปสรรคต่อการสอบสวนเด็กและเยาวชน ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากพนักงานสอบสวน นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ นักวิชาการด้านกฎหมาย และที่ปรึกษากฎหมาย จำนวน 95 คน และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จากพนักงานสอบสวน นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ นักวิชาการด้านกฎหมาย และที่ปรึกษากฎหมาย จำนวน 20 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์โดยเลือกวิธีใช้ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยบรรยายเป็นเนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความและเนื้อหาโดยผู้วิจัย ไม่มีอคติหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปพัวพัน

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้ทราบว่ารูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวนเพื่อความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ก) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่ถูกต้อง

การทำสำนวนการสอบสวนเด็กหรือเยาวชนให้เป็นรูปแบบและมาตรฐานที่ถูกต้องนั้น ในสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัตินั้นจะต้องดำเนินการได้อย่างถูกต้องครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดทุกขั้นตอน มีเอกสารประกอบครบถ้วน ดังต่อไปนี้

1) รายงานการสอบสวน ต้องปรากฏรายงานการสอบสวนและความเห็นของหัวหน้าพนักงานสอบสวนระบุมาตราความผิดในรายงานการสอบสวนครบถ้วน ข้อหา/อายุความ

2) ผู้ต้องหา ต้องมีเอกสาร ดังต่อไปนี้ บันทึกคำให้การผู้ต้องหา, เอกสารแสดงอายุผู้ต้องหา, การแจ้งสิทธิและสอบถามเรื่องทนายความ (ที่ปรึกษากฎหมาย) ของผู้ต้องหา, การแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหา, การ

จัดหาที่ปรึกษากฎหมาย, การแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา, การแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่หาว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิด, บันทึกตรวจค้น, หมายจับและตำหนิรูปพรรณผู้ต้องหา, บันทึกการจับกุม, บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาและภาพถ่ายการชี้ตัวผู้ต้องหา, ภาพถ่ายผู้ต้องหา, บันทึกการควบคุมผู้ต้องหา, รายงานแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน จากสถานพินิจฯ, หนังสือแจ้งการจับกุมผู้ต้องหาไปยังสถานพินิจฯ, หลักฐานเกี่ยวกับผู้ต้องหา เช่น บัตรประชาชน ทะเบียนบ้าน ฯลฯ, แผ่นพิมพ์ลายนิ้วมือของผู้ต้องหา และผลการตรวจประวัติการต้องโทษ, สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน ฯลฯ

3) ผู้กล่าวหา/ผู้เสียหาย/พยาน ประกอบด้วย บันทึกคำให้การผู้กล่าวหา/ผู้เสียหาย/พยาน, บันทึกภาพและเสียงกรณีมีการสอบปากคำเด็ก, การลงลายมือชื่อในเอกสารของผู้เกี่ยวข้องในคดี, สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน ฯลฯ

4) เอกสารอื่น ๆ ประกอบด้วย บันทึกพนักงานสอบสวน, แผนที่เกิดเหตุ/บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ/ภาพถ่าย, แผนที่ ภาพถ่ายของกองพิสูจน์หลักฐานที่ร่วมตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ, บัญชีแสดงรายการเอกสาร/บัญชีสำนวนการสอบสวน, สำเนาคำร้องผัดฟ้องหรือฝากขัง...(ตรวจสอบจำนวนวันที่ศาลอนุญาต), คำร้องตรวจสอบการจับ/คำร้องขอให้ศาลควบคุมตัว, คำวินิจฉัยอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (กรณีฟื้นฟูฯ), คำสั่งศาลส่งตัวไปควบคุมเพื่อตรวจพิสูจน์ฯ (ถ้ามี), หลักฐานแสดงการเป็นที่ปรึกษากฎหมาย

นอกจากนี้ในความผิดบางประเภทอาจมีเอกสารเพิ่มเติมดังนี้

ความผิดเกี่ยวกับเพศ ต้องเพิ่มเติม สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน หรือสูติบัตรอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้เสียหายที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ, รายงานผลการตรวจร่างกายของผู้เสียหาย, หลักฐานแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้เสียหาย ในกรณีความผิดฐานพรากผู้เยาว์

ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ต้องเพิ่มเติม รายงานผลการตรวจชันสูตรบาดแผล, รายงานการตรวจศพ และรายงานการตรวจชันสูตรพลิกศพ, ใบมรณบัตร หรือหนังสือรับรองการตาย (กรณีถูกทำร้ายถึงตาย)

ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ต้องเพิ่มเติม หนังสือขอส่งยาเสพติดของกลางมาทำการตรวจพิสูจน์, หนังสือตอบรับว่าได้รับของกลางไว้ทำการตรวจพิสูจน์แล้ว, รายงานผลการตรวจพิสูจน์ยาเสพติดของกลาง, สำเนาธนบัตรที่ใช้ล่อซื้อ และสำเนาประจำวันที่บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการล่อซื้อ ในกรณีความผิดฐานจำหน่ายหรือพยายามจำหน่ายยาเสพติดให้โทษ หรือความผิดฐานมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย, ในกรณีฐานเสพยาเสพติดให้โทษ ให้มีหนังสือยินยอมให้ตรวจปัสสาวะและผลการตรวจวิเคราะห์ยืนยันสารในปัสสาวะจากสถานตรวจพิสูจน์ เช่น โรงพยาบาลหรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์, และในความผิดฐานเสพยาเสพติดให้โทษ พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนมาด้วยว่าผู้ต้องหาได้เสพยาเสพติดด้วยวิธีใด และเสพครั้งสุดท้ายเมื่อใด , รายงานพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับยาเสพติดของผู้ต้องหา ก่อนเกิดเหตุชุดจับกุมได้สืบสวนสอบสวนทราบมาก่อนหรือไม่, ให้พนักงานสอบสวนสอบปากคำเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานจังหวัด ตามรายงานการตรวจพิสูจน์สามารถคำนวณเป็นน้ำหนักและน้ำหนักสารบริสุทธิ์ได้เท่าใด

ความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืน ต้องเพิ่มเติม หนังสือขอส่งอาวุธปืน และเครื่องกระสุนปืนของกลางตรวจพิสูจน์, หนังสือตอบรับว่าได้รับอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนของกลางไว้แล้ว,

หนังสือแจ้งผลการตรวจพิสูจน์อาวุธปืน และเครื่องกระสุนปืนของกลาง, ผลการตรวจสอบข้อมูลทะเบียนอาวุธปืนของผู้ต้องหา, ผลการตรวจสอบใบอนุญาตให้มีอาวุธปืนติดตัวของผู้ต้องหา

ความผิดเกี่ยวกับคดีละเมิดลิขสิทธิ์ ต้องเพิ่มเติม หลักฐานการร้องทุกข์ของผู้เสียหาย,หนังสือมอบอำนาจของเจ้าของลิขสิทธิ์, หนังสือรับรองนิติบุคคล, หนังสือยืนยันการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์, บัญชีของกลาง, ในกรณีความผิดฐานให้เช่า แลกเปลี่ยนหรือจำหน่ายภาพยนตร์หรือวีดีทัศน์ฯ ต้องมีหนังสือนำส่งแผ่นภาพยนตร์และวีดีทัศน์ของกลางไปตรวจที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และหนังสือผลการตรวจแผ่นภาพยนตร์และวีดีทัศน์จากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

ความผิดอาญาที่เป็นความผิดส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ต้องเพิ่มเติม หลักฐานการแจ้งความร้องทุกข์ของผู้เสียหาย, หลักฐานการมอบอำนาจให้แจ้งความร้องทุกข์, หลักฐานการเป็นนิติบุคคล หนังสือรับรองนิติบุคคล

ข) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่รวดเร็ว

การทำสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ที่จะมีรูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่รวดเร็ว เพื่อให้เกิดการคุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่รวดเร็วต้องมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้สำหรับการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ระบบไลน์กลุ่มตรวจสอบการจับ กลุ่มสหวิชาชีพที่มีทั้งพนักงานอัยการ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และที่ปรึกษากฎหมาย เพื่อทำการนัดหมายในการสอบปากคำล่วงหน้าก่อนที่จะมีหนังสือแจ้งให้ทราบต่อไป และนอกจากนี้การสอบสวนจะเกิดขึ้นได้ พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1) พนักงานสอบสวนต้องมีความรู้และเข้าใจขั้นตอนการสอบสวนเป็นอย่างดี
2) เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
3) นำเทคโนโลยีมาใช้ในการติดต่อประสานงาน
4) วางระบบงานในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ให้ครบถ้วน
5) ร่างสรุปรายงานการการสอบสวนไว้ล่างหน้า
6) เร่งรัดสรุปสำนวนการสอบสวน

ค) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่เป็นธรรม

เน้นที่ตัวพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนจึงจำเป็นต้องกระทำอย่างตรงไปตรงมา โปร่งใสตรวจสอบได้ ปราศจากอคติไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันและถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ใช้วิธีการทารุณ ทรมานขู่เข็ญหรือหลอกลวง หรือโน้มน้าวจิตใจให้ปฏิบัติตามแต่อย่างใด และไม่เคยมีกรณีถูกร้องเรียนขณะปฏิบัติหน้าที่หรือถูกเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนรับผิดชอบในคดี รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่เป็นธรรม มีดังต่อไปนี้

1) มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

2) พนักงานสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง

3) พนักงานสอบสวนต้องไม่เลือกปฏิบัติ

4) พนักงานสอบสวนต้องมีใจและประสบการณ์ในการสอบสวน

5) พนักงานสอบสวนไม่เคยมีกรณีถูกร้องเรียนในการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับคู่มือการสอบสวนเด็กและเยาวชนนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์ และที่ปรึกษากฎหมาย นำมาพัฒนาเขียนเป็นคู่มือสำหรับให้พนักงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ ให้ง่ายต่อการเรียนรู้และปฏิบัติ

การอภิปรายผล

จากการศึกษาทำให้ทราบถึงรูปแบบและมาตรฐานการสอบสวนเด็กและเยาวชน และสามารถอภิปรายผลออกเป็น 3 ประเด็นตามผลที่ได้ ดังต่อไปนี้

ก) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่ถูกต้อง

การสำนวนการสอบสวนโดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน พนักงานสอบสวนนั้นต้องมีความละเอียดรอบครอบและแม่นยำในข้อกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเพราะกฎหมายต้องการให้พนักงานสอบสวนให้ความคุ้มครองเด็ก ไม่ว่าเด็กและเยาวชนนั้นจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม กฎหมายจึงได้กำหนดรูปแบบการสอบสวนเด็กไว้อย่างชัดเจนว่าถ้าเด็กเป็นผู้เสียหาย พยานหรือผู้ต้องหาต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง หากไม่ปฏิบัติตามก็ถือว่าพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนไม่ถูกต้อง ส่งผลให้ศาลไม่รับฟังถ้อยคำของผู้ต้องหา เช่น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2560)

1) พนักงานสอบสวนไม่ได้จัดให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ร่วมอยู่ด้วยในการสอบสวนผู้ต้องหาเด็กตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 133 ทวิ ประกอบ มาตรา 134/2

2) พนักงานสอบสวน ไม่ยอมให้ทนายความหรือผู้ซึ่งผู้ตองหาไววางใจเข้าฟังการสอบปากคำผู้ตองหา ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 134/3

3) พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม แต่ไม่เตือนผู้ตองหาวาถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7586/2546

4) พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยฝ่าฝืน ป.วิ.อาญา มาตรา 135 ทำให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำออกมาโดยไม่สมัครใจ คำรับสารภาพนั้นรับฟังไม่ได้ (เมื่อผู้ตองหาตกเป็นจำเลย ก็จะนำคำรับสารภาพของผู้ตองหาที่ให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของจำเลยไม่ได้ หากเป็นคำรับสารภาพโดยไม่สมัครใจเพราะพนักงานสอบสวนข่มขู่ จูงใจ ฯลฯ)

5) การไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติตางๆ ที่กำหนดให้ตองปฏิบัติ เช่น ไม่แจ้งสิทธิหรือแจ้งสิทธิแล้วแต่ไม่ให้ผู้ถูกจับหรือผู้ตองหาใช้สิทธิตางๆ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 7/1 เป็นต้น กรณีเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการกระทำโดยมิชอบประการอื่น ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 226 ศาลจึงตองไม่รับฟังถ้อยคำของผู้ตองหาที่ให้ต่อ

พนักงานสอบสวนหากมีการสอบสวนหลังจากการไม่แจ้งสิทธิดังกล่าวหรือแจ้งสิทธิแลวแต่ปฏิเสธมิให้ผู้ตองหาใชสิทธิดังกล่าว

ดังนั้นในกรณีการสอบสวนที่ถูกต้องนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัดด้วย โดยผลทางกฎหมายกรณีการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายบางกรณี แม้จะไม่มีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ แต่ก็ถือว่าเป็นการสอบสวนที่ไม่ถูกต้อง ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันอาจถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา และส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนได้

ข) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่รวดเร็ว

พนักงานสอบสวนต้องทำสำนวนการสอบสวนเด็กและเยาวชนด้วยความกระตือรือร้น ตรงต่อเวลาและไม่กลั่นแกล้งถ่วงเวลาให้เนิ่นช้า โดยยึดถือแนวปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 บัญญัติ “...ให้พนักงานสอบสวนเริ่มการสอบสวนโดยไม่ชักช้า...” และในมาตรา 134 วรรคสาม บัญญัติว่า “...ผู้ต้องหามีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม...” (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2560)

การสอบสวนด้วยความรวดเร็วนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องพยายามใช้ความรู้ความสามารถในการสอบสวนอย่างเต็มที่ เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปด้วยความรวดเร็วและรอบคอบ หากการสอบสวนล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพก็จะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย กล่าวคือ ผู้เสียหายจะไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ผู้กระทำผิดก็ไม่เกรงกลัวต่อกระบวนการยุติธรรม มีผลไปถึงความสงบสุขของสังคมส่วนรวม เมื่อพนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบในการสอบสวนคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จึงต้องคำนึงถึงพยานหลักฐานที่มีอยู่ในคดีนั้น โดยจัดลำดับและแสวงหาพยานหลักฐานให้มากที่สุดและพยานที่ดีที่สุด อันจะทำให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยได้

สำหรับการสอบสวนเด็กและเยาวชนนั้น พนักงานสอบสวนต้องกระทำด้วยความรวดเร็วและรอบคอบมากยิ่งขึ้น กฎหมายต้องการให้เกิดความคุ้มครองกับเด็กมากที่สุด พนักงานสอบสวนต้องรับหน้าที่ในการทำสำนวนการสอบสวนเด็กที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีให้แล้วเสร็จโดยเร็ว การดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจำเป็นต้องกระทำด้วยความรวดเร็วไม่ก่อให้เกิดความล่าช้า เพราะยิ่งเด็กอยู่ในกระบวนการยุติธรรมนานเท่าใดย่อมเกิดผลเสียต่อตัวเด็กมากกว่าผลดี ดังนั้นเมื่อพนักงานสอบสวนได้รับตัวเด็กมาแล้วต้องเร่งรัดในการทำสำนวนการสอบสวนให้แล้วเสร็จก่อนครบกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา 78 กำหนดให้พนักงานสอบสวนรีบดำเนินการสอบสวนและส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ภายใน 30 วันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนนั้นถูกจับกุมหรือปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน หากคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 6 เดือนแต่ไม่เกิน 5 ปี ขอขยายเวลาการสอบสวนได้อีก 2 ครั้งๆ ละไม่เกิน 15 วัน รวมมีเวลา 60 วัน และคดีมีอัตราโทษจำคุกเกิน 5 ปี ขอขยายเวลาการสอบสวนได้อีก 4 ครั้งๆ ละไม่เกิน 15 วัน รวมมีเวลา 90 วัน ระยะเวลาการทำสำนวนการสอบสวนเด็กสูงสุดต้องไม่เกิน 90 วัน

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์พนักงานสอบสวนที่เป็นแหล่งข้อมูลทำให้ทราบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถสรุปสำนวนการสอบสวนได้อย่างรวดเร็วทั้งๆ ที่พนักงานสอบสวนมีความตั้งใจจริง

ที่จะเร่งรัดสรุปสำนวนการสอบสวนส่งยังพนักงานอัยการเพื่อมีความเห็นต่อไป แต่ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการสรุปสำนวนการสอบสวนโดยตรง หากไม่มีถือว่าการสอบสวนยังไม่แล้วเสร็จไม่สามารถสรุปสำนวนการสอบสวนเสนอพนักงานอัยการได้ และอยู่นอกเหนือการควบคุม แต่ต้องเน้นการประสานงาน ได้แก่

1) ผลการตรวจประวัติการต้องโทษจากกองทะเบียนประวัติอาชญากร (ทว.) ซึ่งพนักงานสอบสวนต้องส่งแผ่นพิมพ์มือผู้ต้องหาไปตรวจสอบ โดยปกติพนักงานสอบสวนจะทำการส่งภายใน 3 วันนับแต่จับกุมตัวมา ซึ่งจากการสัมภาษณ์ทราบว่าในปัจจุบันการตรวจผลพิมพ์มือนี้เป็นอำนาจของกองทะเบียนประวัติอาชญากร (ทว.) เท่านั้น พิสูจน์หลักฐานจังหวัดไม่สามารถตรวจได้ ถ้าผลการตรวจล่าช้าก็จะส่งผลทำให้พนักงานสอบสวนต้องทำการผัดฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลออกไปเรื่อยๆ จนกว่าจะได้รับเอกสาร ทำให้พนักงานสอบสวนมองว่ากรณีดังกล่าวไม่เกิดความเป็นธรรมกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กที่จะต้องมีระยะเวลาในกระบวนการนี้ออกไปอีกครั้งละไม่เกิน 15 วัน ทั้งๆ ที่พนักงานสอบสวนนั้นได้ทำการรวบรวมเอกสารหรือดำเนินการสอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ตาม

2) รายงานการสืบเสาะข้อเท็จจริงจากสถานพินิจ เมื่อมีการจับกุมเด็กมาพนักงานสอบสวนก็ต้องรายงานการถูกจับให้กับผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ดำเนินการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กเพื่อนำมาประกอบสำนวนเสนออัยการ ซึ่งศาลจะให้ความสำคัญต่อรายงานฉบับนี้ เมื่อยังไม่ได้รับรายงานการสืบเสาะข้อเท็จจริงเด็ก ก็ไม่สามารถสรุปสำนวนการสอบสวนได้เพราะถือว่าเป็นเอกสารสำคัญซึ่งจำเป็นต้องใช้ประกอบการพิจารณาสั่งคดี พนักงานสอบสวนก็ต้องรอและติดตาม ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่พนักงานสอบสวนมักใช้อ้างต่อศาลในการขอผัดฟ้องผู้ต้องหาต่อไปอีกจนกว่าจะได้รายงานนี้มาประกอบสำนวนการสอบสวน

3) รายงานผลการตรวจพิสูจน์ยาเสพติด ของกลางในคดี เอกสารต่างๆ ที่พนักงานสอบสวนต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น กรณีแบบนี้มักใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน บางคดีจะครบกำหนดผัดฟ้องแล้วพนักงานสอบสวนต้องเร่งขอร้องให้ออกรายงานมิฉะนั้นจะขาดผัดฟ้อง จะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป

ค) รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่เป็นธรรม

สำหรับประเด็นความเป็นธรรมนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตัวของพนักงานสอบสวนโดยตรง ที่มาทำหน้าที่ในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่ามีการกระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ ดังนั้นการปฏิบัติในการทำสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนจึงจำเป็นต้องกระทำอย่างตรงไปตรงมาโปร่งใสตรวจสอบได้ ปราศจากอคติไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม ไม่ว่าจะมีฐานะใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายหรือพยานจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันและถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ใช้วิธีการทารุณทรมานขู่เข็ญหรือหลอกลวง หรือโน้มน้าวจิตใจให้ปฏิบัติตามแต่อย่างใด และไม่เคยมีกรณีถูกร้องเรียนขณะปฏิบัติหน้าที่หรือถูกเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนรับผิดชอบในคดี

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าพนักงานสอบสวนที่อยู่ในตำแหน่งมานานนั้นจะไม่ได้สำเร็จจากนักเรียนนายร้อยเป็นส่วนใหญ่ ที่พบมักเป็นบุคคลภายนอกที่มีวุฒิเกี่ยวกับกฎหมายสมัครเข้ามาและอยู่ในตำแหน่งตั้งแต่บรรจุครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน ทำงานด้านสอบสวนมานานเป็นผู้มีประสบการณ์และทักษะ

ค่อนข้างสูงมีองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้กับพนักงานสอบสวนใหม่ๆ ได้ใช้เป็นแนวทาง ประกอบกับการทำงานของพนักงานสอบสวนเหล่านี้ต่างได้รับการยอมรับจากหน่วยงานของตำรวจเอง ได้รับการพิจารณาเป็นพนักงานสอบสวนดีเด่น และได้รับการยอมรับจากพนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนที่ปรึกษากฎหมาย ว่ามีความเชี่ยวชาญในด้านการสอบสวนเด็ก ซึ่งจากการสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าพนักงานสอบสวนเหล่านี้มีวิธีขั้นตอนหรือเทคนิคเกี่ยวกับการสอบสวนเด็กให้เกิดความเป็นธรรมกับเด็กจริงๆ นั้นตัวพนักงานสอบสวนเองควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ (2) พนักงานสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง (3) พนักงานสอบสวนต้องไม่เลือกปฏิบัติ (4) พนักงานสอบสวนต้องมีใจและประสบการณ์ในการสอบสวน และ (5) พนักงานสอบสวนไม่เคยมีกรณีถูกร้องเรียนในการปฏิบัติหน้าที่

บทสรุป

ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปรูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวนเพื่อความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม ได้ดังนี้

1) พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการถูกต้องครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดทุกขั้นตอนและมีเอกสารประกอบครบถ้วนในแต่ละฐานความผิด

2) พนักงานสอบสวนต้องทำสำนวนการสอบสวนให้รวดเร็วที่สุดเพื่อให้เด็กใช้เวลาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมน้อยที่สุด

3) พนักงานสอบสวนต้องกระทำอย่างตรงไปตรงมา โปร่งใสตรวจสอบได้ ปราศจากอคติ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติและถูกต้องตามกฎหมาย สำหรับคู่มือการสอบสวนเด็กและเยาวชนนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นคู่มือสำหรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติให้ง่ายต่อการเรียนรู้และปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรผลักดันรูปแบบการสอบปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ในชั้นพนักงานสอบสวน ควรใช้การบันทึกภาพและเสียง (วีดีโอ) แทนการนั่งบันทึกเป็นคำให้การ (แบบเดิม) จะช่วยให้สามารถสามารถทำการสอบสวนได้รวดเร็วและชัดเจน

1.2 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรที่จะมีระเบียบให้ชัดเจนเรื่องการติดตั้งกล้องในห้องสอบสวนเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับจุดตั้งกล้อง จุดนั่งของแต่ละคนให้ชัดเจน

1.3 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรผลักดันให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสอบสวนเด็กและเยาวชนขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อรับผิดชอบแต่ละจังหวัด

1.4 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดสร้างห้องสอบสวนเด็กและเยาวชน ให้ได้มาตรฐานให้กับตำรวจภูธรจังหวัดและสถานีตำรวจนครบาลทุกแห่ง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้

2.1 ถ้าหากการตรวจประวัติผู้ต้องหาล่าช้าเกิดจากระบบการตรวจพิสูจน์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรปรับปรุงระบบการตรวจประวัติการต้องโทษของผู้ต้องหาจากกองทะเบียนประวัติอาชญากร (ทว.) ให้รวดเร็วขึ้น

2.2 สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณในการทำห้องสอบสวนเด็กที่ได้มาตรฐานในแต่ละจังหวัด

2.3 ประเด็นการขาดแคลนพนักงานสอบสวน ควรกำหนดระเบียบให้ชัดเจนในการห้ามพนักงานสอบสวนไปปฏิบัติหน้าที่อื่นนอกเหนือจากตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้ง และต้องพิจารณาจำนวนคดีกับสัดส่วนของพนักงานสอบสวนให้เหมาะสมกับพื้นที่

2.4 สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรมุ่งเน้นการพัฒนาพนักงานสอบสวนให้มีความเป็นมืออาชีพ ให้มีใจรักในงานและมีจิตสาธารณะ เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม

2.5 ประเด็นการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจมาทำหน้าที่พนักงานสอบสวน ต้องเน้นความสมัครใจและมีคุณสมบัติครบถ้วน ต้องมีการอบรมเพิ่มเติมคุณวุฒิก่อนที่จะแต่งตั้ง

2.6 ควรนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นช่องทางการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงาน เจ้าหน้าที่กับพนักงานสอบสวน เช่น การตั้งไลน์กลุ่มตรวจสอบการจับ กลุ่มสหวิชาชีพ หรืออีเมล

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการกรณีเด็กอายุไม่เกิน 10 ปี ที่กระทำผิดในชั้นพนักงานสอบสวนที่เป็นไปตามหลักกฎหมาย

3.2 ควรมีการนำคู่มือการสอบสวนเด็กและเยาวชนไปใช้ประโยชน์และทำการประเมินผลเพื่อวิเคราะห์จุดบกพร่องและนำมาแก้ไขแล้วพัฒนาคู่มือดังกล่าวให้มีความถูกต้องสมบูรณ์และนำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนต่อไป

3.3 ควรมีการศึกษาเจาะลึกในประเด็นการสอบสวนเด็กในมุมมองของพนักงานอัยการที่ใช้ดุลพินิจสั่งคดีจากสำนวนการสอบสวนว่าข้อบกพร่องที่ส่งผลให้ศาลสั่งยกฟ้องในแต่ละฐานความผิดนั้นเกิดจากสาเหตุใดบ้าง

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

องค์ความรู้ในการสอบสวนเด็กและเยาวชนที่ได้จากพนักงานสอบสวนได้นำมาพัฒนาเป็นคู่มือการสอบสวนเด็กและเยาวชน ซึ่งพนักงานสอบสวนสามารถนำไปใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การสอบสวนนั้นเกิดความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม และนอกจากนี้ยังสามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนของโรงเรียนนายร้อยตำรวจได้ด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์ และที่ปรึกษากฎหมาย ขอขอบคุณคณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจและสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ณัฐนันท์ ทองทรัพย์. (2558). ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนในคดีอาญาศึกษาเฉพาะพื้นที่ สถานีตำรวจภูธรเมืองพิษณุโลก. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 1*(1), 32-41.

วารุณี จันทร์ทอง. (2556). *มาตรการในการสอบสวนเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำผิดอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร.

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. (2540). มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด. *บทบัณฑิตย์. 53*(4), 116-122.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2557). *แนวทางปฏิรูปประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมัย ศิริทองถาวร. (2541). *ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมและเชาว์ปัญญาเด็กและเยาวชนสถานแรกรับในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนภาคเหนือ*. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ.

สมชัย หิรัญญะวณิชย์. (2557). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สุมนทิพย์ จิตสว่าง และ ปิยะพร ตันณีกุล. (2560). การประเมินผลการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. *วารสารสังคมศาสตร์*, *47*(1), 171-192.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 63/2557 ลงวันที่ 12 มิถุนายน 2557 เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของรัฐ*. สืบค้นจาก https://library2.parliament.go.th /giventake/ncpo.html

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2560). *พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.* สืบค้นจาก http://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=764847&ext=htm

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2560). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. สืบค้นจาก http://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=570066&ext=htm

Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995). *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation.* New York, Oxford: Oxford University Press.

การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

Development Model of Restorative Justice by Participation of Community

ณฐ นารินทร์

Nat Narinth

จรินทิพย์ ตรัยตรึงตรีคูณ

Jrinptip Tritrungtreekoon

ภาควิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

E-mail: tkolinvader@gmail.com

(Received : October 04, 2019 Revised : January 30, 2020 Accepted : February 20, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ศึกษารูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ในการจัดการปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนของ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่ หมู่บ้านห้วยหล่อดูก หมู่บ้านห้วยดินหม้อ และหมู่บ้านแม่ตื่นน้อย

ทั้งนี้ ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม การประชุมสัมมนาร่วมกับชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนประสบกับปัญหายาเสพติด ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และปัญหาหนี้สิน ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นฯ ในขั้นต้นนั้น ยังไม่สามารถใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาได้ เนื่องจากผู้ได้รับหน้าที่ขาดความความเข้าใจในบทบาทการดำเนินงาน ขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ขาดการประชาสัมพันธ์ให้แก่ชุมชน คณะผู้วิจัยจึงได้นำปัญหาดังกล่าวไปสู่การดำเนินการแก้ปัญหาโดยชุมชน ได้พบว่าแต่ละหมู่บ้านมีรูปแบบการแก้ไขปัญหาโดยใช้การประนอมข้อพิพาทที่อาศัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักสำคัญร่วมกับชุมชน มีกฎหมู่บ้าน มีวิธีการชดใช้การกระทำความผิด มีการคืนความสัมพันธ์ เพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง โดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นสามารถนำผลที่ได้ไปพัฒนาเป็นรูปแบบการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตามควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลางในการพัฒนาทักษะ ความรู้ และประเมินผลแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นสามารถอำนวยความยุติธรรมแก่ชุมชนได้ต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การมีส่วนร่วมของชุมชน ยุติธรรมชุมชน

Abstract

This research has objectives for study and develop model of restorative justice by participation of community. To study operation model of community justice Mae Tuen sub-district, Omkoi district, Chiang Mai province in management of problems that affect community of 4 villages are Ban Mai , Ban Huay Lor Dook, Ban Huay Dee Mor and Ban Mae Tuen Noi.

In order that, has qualitative research included studying current condition problems and model of restorative justice by field survey, conference with community to bring knowledge for evaluation in develop model of restorative justice.

The results revealed that community has drug problem, affray problem, land benefit problem and debt problem. Which community justice Mae Tuen sub-district initially cannot use model of restorative justice by participation of community for problems management because of commissioner lack of understanding in the role to operation, lack of systematic management, lack of public relations to community. Researchers have to bring the problems for solving process by community. Found that each village has model for solving problems by conciliation under sub-district headman, village headman, community leader to be the main part with community, village rules, methods to reimburse the offense, restoring relations for solving problems by themselves. That community justice Mae Tuen sub-district can take the results to develop operation model. However, should be support from central authority for develop skills, knowledge and evaluate the guideline to give community justice Mae Tuen sub-district can provide justice for community.

Keywords: Restorative justice, Participation of community, Community justice

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, 2550) ที่มุ่งเน้นวิธีการระงับข้อพิพาทและความขัดแย้งเพื่อจัดการปัญหาการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น เพิ่มบทบาทผู้เสียหายและสมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในระบบกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น (Umbreit, 1998) รวมถึงแสวงหาแนวทางป้องกันปัญหาการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Marshall, 1999) แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย หรือกระบวนการยุติธรรมแบบทางการ ที่มุ่งเน้นการลงโทษและการแพ้ชนะในทางคดี ซึ่งก่อให้เกิดผลเสีย เช่น จำนวนคดีที่เพิ่มขึ้นในศาล การสูญเสียค่าใช้จ่ายทางคดีความ และไม่อาจเยียวยาความรู้สึกของคู่กรณีที่ขัดแย้งให้กลับคืนสู่ความสัมพันธ์อันดีได้

ในหลายๆประเทศได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้เพื่อระงับข้อพิพาท ทั้งการใช้ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายในชั้นศาล (The report of the truth and reconciliation commission, 1998) และการใช้ระงับข้อพิพาทในชุมชน (Zehr, 1990) โดยได้พบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้สร้างความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Umbreit & Greenwood, 1998) รวมถึงความพึงพอใจกับผลการดำเนินงาน (Power, 1996) โดยแต่ละประเทศ แต่ละชุมชนมีรูปแบบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสภาพลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เป็น 5 รูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ 1) รูปแบบการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim offender mediation: VOM) (Galaway & Hudson, 1966) 2) รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family group conference) (Zehr, 1990, p.256) 3) รูปแบบการเตือนวากา วากา (Wagga wagga) (Young & Goold, 1999) 4) รูปแบบพิจารณาลงโทษโดยที่ประชุม (Circle sentencing) (Yukon territorial court, 1996) และ 5) รูปแบบคณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community reparative boards) (Karp & Clear, 2000)

สำหรับประเทศไทยได้มีการทดลองใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เมื่อปี พ.ศ. 2547 โดยนำมาใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ซึ่งส่วนมากจะใช้รูปแบบการประนอมข้อพิพาทหรือการประชุมไกล่เกลี่ยกับคดีอาญาอันยอมความได้ นอกจากนี้แนวทางนโยบายของประเทศมีแนวโน้มทิศทางที่ต้องการขับเคลื่อนและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในภารกิจการอำนวยความยุติธรรมของชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกับภาครัฐ (กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์, 2550) โดยจังหวัดเชียงใหม่ ได้เริ่มต้นดำเนินการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 จำนวน 25 ศูนย์ (สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, 2557) ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพิ่มเติมและกระจายลงไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 209 แห่ง (กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมระบบงานยุติธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, 2560) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้นำชุมชน คณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้ความช่วยเหลือประชาชนในชุมชนที่เดือดร้อน แก้ไขข้อพิพาทในชุมชนโดยให้คู่กรณี ผู้เสียหายและชุมชนมีส่วนร่วม

ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทโดยอาศัยรูปแบบของค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ภายใต้ขอบเขตเงื่อนไขของกฎหมายบ้านเมือง อย่างไรก็ตามการพัฒนาให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ได้จัดตั้งขึ้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น 1) ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่อยู่ห่างไกลย่อมส่งผลต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม 2) ศักยภาพชุมชนนั้นๆ ได้มีความความรู้ความเข้าใจความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ 3) การส่งเสริมสนับสนุนแนวทางปฏิบัติจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง

กรณีศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดตั้งตามคำสั่งที่ ยธ. 02039/16090 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 มีขอบเขตด้านพื้นที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่มาก ทำให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมค่อนข้างล่าช้าและยากลำบาก บางครั้งถูกเอาเปรียบด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม ในส่วนของประชากรประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายผสมผสานวิถีชีวิตในแต่ละหมู่บ้านซึ่งมีความหลากหลายทางด้านความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตและกฎเกณฑ์ในการใช้ดูแลควบคุมการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนเผ่าต่างๆที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนตำบลแม่ตื่นฯ ผนวกกับกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ กฎหมายของทางการที่เป็นความแปลกใหม่ของแต่ละกลุ่มคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและการทำหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนของกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มให้เกิดความสมานฉันท์แก่คนในชุมชน ดังนี้ จึงควรได้มีการประเมินศักยภาพความพร้อมชุมชนสำหรับการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชน รวมถึงการเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนแก่ผู้ทำหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชน อีกทั้งการประสานความร่วมมือของผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านให้ได้เรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาที่มีผลประทบต่อชุมชน การจัดการปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนซึ่งมีความหลากหลายทางด้านความเชื่อ ประเพณี วิธีชีวิต และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ แก้ไขพฤติกรรมความประพฤติของผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อการอำนวยความยุติธรรมให้กลุ่มคนที่หลากหลายในชุมชนตำบลแม่ตื่นให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

จากเหตุดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่ควรต้องศึกษาและพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนให้แก่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อาศัยประชาชนในชุมชนบริเวณใกล้เคียงศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่ หมู่บ้านห้วยหล่อดูก หมู่บ้านห้วยดินหม้อ และหมู่บ้านแม่ตื่นน้อย ให้เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจรับรู้ตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน ตลอดจนแลกเปลี่ยนประสบการณ์วิธีแก้ไขปัญหาเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาและประยุกต์ใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แก่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนไปประยุกต์ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และประเมินผล

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการรวบรวมเอกสารทางวิชาการ ข้อมูลชุมชนเป้าหมาย วิเคราะห์ศักยภาพศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น รูปแบบการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประชากรในชุมชน วิเคราะห์สภาพปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน และรูปแบบวิธีการแก้ไขปัญหา การวิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญงานยุติธรรมชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาประเมินผลเพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่ หมู่บ้านห้วยหล่อดูก บ้านห้วยดินหม้อ และบ้านแม่ตื่นน้อย ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น จำนวน 3 ราย ผู้นำชุมชนของ 4 หมู่บ้าน จำนวน 4 ราย ประชาชนในชุมชน 4 หมู่บ้าน จำนวน หมู่บ้านละ 100 คน

1.2 กลุ่มผู้สนทนากลุ่มและการวิพากษ์ ประกอบ ด้วย 5 กลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น จำนวน 3 ราย ผู้นำชุมชนของ 4 หมู่บ้าน จำนวน 4 ราย ประชาชนในชุมชน 4 หมู่บ้าน จำนวน หมู่บ้านละ 50 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ 1 คน ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย 6 คน

1.3 กลุ่มผู้ประเมิน ประกอบด้วย คณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลแม่ตื่น จำนวน 3 ราย ผู้นำชุมชนของ 4 หมู่บ้าน จำนวน 4 ราย ประชาชนในชุมชน 4 หมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านละ 10 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของประเทศไทยและต่างประเทศ

ขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของไทยและต่างประเทศ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ วิพากษ์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสถานการณ์ปัจจุบัน

ขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยทำความเข้าใจสถานการณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยทำการศึกษา แบ่งเป็นเครื่องมือการสนทนากลุ่มและการวิพากษ์ ใช้แนวคำถาม 4 ประเด็นดังนี้ 1) วิเคราะห์สาเหตุและสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และปัญหาหนี้สิน 2) รูปแบบการแก้ไขปัญหาของ 4 หมู่บ้าน และการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น 3) ปัญหาการดำเนินงานของชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น 4) แนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยใช้แบบสอบถามเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปประเด็น และการจัดสนทนากลุ่ม (focus group) นำข้อมูลประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาทำการสนทนากลุ่มร่วมกับชุมชนโดยแบ่งกลุ่มหมู่บ้านเป็น 4 กลุ่ม ร่วมกับเจ้าหน้าที่ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นโดยผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นผู้ดำเนินการตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูลและวิพากษ์รูปแบบกระบวนการแก้ไข-ปัญหาโดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหาสำหรับศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและข้อเสนอแนะเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1. สรุปข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การสังเคราะห์จากประเด็นการสัมภาษณ์เชิงประจักษ์ในชุมชนกรณีศึกษาประเด็นปัญหาทางกฎหมายในชุมชน

2. สังเคราะห์ข้อเสนอแนะให้เป็น 2 แนวทาง เป็นข้อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. นำข้อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนให้กับผู้นำชุมชนกรณีศึกษาเพื่อรับฟังการวิพากษ์

4. จัดเวทีนำเสนอและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมจำนวน 50 คน ประกอบไปด้วยกรรมการหมู่บ้าน และชาวชุมชน

5. นำเสนอคู่มือการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น และหมู่บ้าน จำนวน 4 หมู่บ้านในตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ หมู่บ้านใหม่ หมู่บ้านห้วยหล่อดูก หมู่บ้านห้วยดินหม้อ หมู่บ้านแม่ตื่นน้อย ได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน และรูปแบบวิธีการแก้ไขปัญหาของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมีผลการศึกษาที่สามารถนำเสนอข้อมูลประเด็นเพื่อการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพลักษณะโดยทั่วไปของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน

นักวิชาการ John Cohen และ Norman Uphoff ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ว่าสามารถแบ่งออกเป็นเป็น 4 แบบ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) (Cohen & Uphoff, 1980) ประกอบกับแนวคิดของโกวิทย์ พวงงาม ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วม (Participation) นั้น มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคนในกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มโดยมีแรงกระตุ้นช่วยให้เกิดความความช่วยเหลือ(Contribution) รับผิดชอบ (Responsibility) ต่อกิจกรรมร่วมกัน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ดังนั้นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลแม่ตื่น ควรต้องอาศัยการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมจากกิจกรรม และการสร้างแรงจูงใจ โดยศึกษาวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน ให้คนในชุมชนแต่ละกลุ่มหมู่บ้านได้เกิดความตระหนักรู้และมีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเพื่อแสงหาแนวทางแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนร่วมกันในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น

ในขั้นต้นคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพลักษณะโดยทั่วไปของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น เพื่อให้บริการงานยุติธรรมชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตื่น ในปี พ.ศ. 2560 มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐและการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแพ่งและความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ ให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ เผยแพร่ความรู้และข้อมูลด้านยุติธรรมแก่ชุมชน ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า คณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งไม่ได้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน และขาดการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการ

ปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนในชุมชน จึงทำให้ไม่มีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับการดำเนินงานเพื่ออำนวยความยุติธรรมอย่างเป็นระบบ เจ้าหน้าที่นิติกรองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตื่นเท่านั้นที่ได้ทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมแก่ชุมชน นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รู้ถึงการมีอยู่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นเพราะการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นให้แก่ประชาชนในชุมชนยังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ไม่เกิดรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนตามแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1980) แต่อย่างใด

ในขั้นต่อมา คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาเพื่อนำปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนนั้นนำมาสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลแม่ตื่น ตามแนวคิดของโกวิทย์ พวงงาม (2553) โดยได้มุ่งเน้นไปยังชุมชนจำนวน 4 หมู่บ้านในตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ หมู่บ้านใหม่หมู่บ้านห้วยดินหม้อ หมู่บ้านห้วยหล่อดูกและหมู่บ้านแม่ตื่นน้อย ได้ค้นพบว่าทั้ง 4 หมู่บ้านมีลักษณะพื้นที่อยู่ห่างไกลความเจริญ เป็นชุมชนที่อยู่บนภูเขา ทำให้ยากลำบากต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ส่วนประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่ม เช่น ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มูเซอ ลัวะ ซึ่งมีระดับการศึกษาพื้นฐานยังอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง อาชีพส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมตามฤดูกาล มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมู่บ้าน จากข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นโจทย์สำคัญในการค้นหารูปแบบกระบวนการสมานฉันท์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้อำนวยความยุติธรรมในชุมชมตำบลแม่ตื่น ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้ง 4 หมู่บ้าน และได้พบปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน ดังนี้ 1) ปัญหายาเสพติด 2) ปัญหาการทะเลาะวิวาท 3) ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และ 4) ปัญหาหนี้สิน

ส่วนที่ 2 รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

Howard Zehr นักวิชาการชาวอเมริกา และ John Braithwaite นักวิชาการชาวออสเตรเลีย ได้นิยามไปในทำนองเดียวกันเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกของภาครัฐที่มีต่อชุมชนและสังคม โดยมุ่งเน้นการเยียวยาผู้เสียหาย การฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนมาเป็นคนดีในสังคม เพื่อลดการต่อสู้คดีในชั้นศาล ทำให้ชุมชนและสังคมสามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งร่วมกัน (Zehr & Braithwaite, 1995)

David R. Karp & Todd R. Clear นักวิชาการชาวอเมริกา ได้ให้ความหมายกระบวนการยุติธรรมชุมชนว่า เป็นการทำงานร่วมกันของชุมชนที่เป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยมีเป้าหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรมระดับชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (Karp & Clear, 2000)

อย่างไรก็ตามนักวิชาการไทย ภูวน อุ่นจันทร์, สุมิตร สุวรรณ และสันติ ศรีสวนแตง ได้อธิบายถึงจุดร่วมระหว่าง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และกระบวนการยุติธรรมชุมชน คือ “การใช้ชุมชนในการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน” โดยอาศัยการส่งเสริมระบบ การป้องกัน การแก้ไขปัญหา การสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ชุมชน (ภูวน อุ่นจันทร์, สุมิตร สุวรรณ และสันติ ศรีสวนแตง, 2561) ประกอบกับแนวความคิดของ เสน่ห์ จามริก (2540) ที่ให้ความหมายเกี่ยวกับ “การมี

ส่วนร่วมของประชาชน” ว่า หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา โดยมีการแบ่งขั้นตอน เป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการค้นหา 2. การมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหารวมถึงร่วมวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่มาของปัญหา 3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการและวางแผนร่วมกันในการแก้ไขปัญหา 4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน และ 5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (เสน่ห์ จามริก, 2540)

ดังนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ยุติธรรมชุมชนดังกล่าว มาผนวกเข้ากับแนวคิดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้น โดยได้ทำการศึกษาสำรวจถึงปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน ทั้ง 4 หมู่บ้าน ซึ่งได้ค้นพบปัญหาสำคัญ 4 ปัญหาได้แก่ 1) ปัญหายาเสพติด 2) ปัญหาการทะเลาะวิวาท 3) ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และ 4) ปัญหาหนี้สิน จากนั้นได้นำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ 1) รูปแบบการประนอมข้อพิพาท 2) รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว 3) รูปแบบการเตือนวากา วากา 4) รูปแบบพิจาณาแบบล้อมวง และ 5) รูปแบบคณะกรรมการบูรณาการชุมชน มาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์กับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนร่วมกับประชาชนในชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้านในตำบลแม่ตื่น โดยได้ทำการสนทนาและวิพากษ์แนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อหารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เหมาะสม ซึ่งได้แบ่งกลุ่มประชาชนของแต่ละหมู่บ้านออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 50 คน ร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัย และเจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งพบว่าทั้ง 4 หมู่บ้านในตำบลแม่ตื่นมีผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งบางกลุ่มมีกฎหมู่บ้านในการอำนวยความยุติธรรม และส่วนใหญ่ได้ใช้รูปแบบการประนอมข้อพิพาทเป็นรูปแบบหลักในกระบวนการแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชน เนื่องจากมีความรวดเร็วและเชื่อมั่นว่าผู้นำชุมชนคือบุคคลที่น่าเชื่อถือสามารถให้ความเป็นธรรมได้ แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนเห็นว่า ควรผนวกรวมรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รูปแบบการประนอมข้อพิพาท กับรูปแบบคณะกรรมการบูรณาการชุมชน ที่ประกอบด้วยคนในชุมชนแต่ละกลุ่ม อาจมีผู้แทนจากทางการ สมาชิกครอบครัวผู้กระทำความผิด ผู้นำชุมชน ร่วมกันแสวงหาแนวทางทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์ความยุติธรรมสูงสุดแก่คนในชุมชนทุกกลุ่ม อันเป็นการที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนต่างๆในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

สำหรับการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนนั้นทั้ง 4 ปัญหานั้น ชุมชนได้นำเสนอวิธีการดังต่อไปนี้

1. การแก้ไขปัญหายาเสพติด

ชุมชนเสนอว่าควรป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดโดยชุมชนร่วมกันสอดส่องสังเกตการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และควรจะต้องมีสมุดบันทึกรายงานกระบวนการสอดส่องความเรียบร้อยให้กับผู้นำชุมชนเพื่อเป็นหลักฐานผลดำเนินงาน และควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานส่วนกลางในการร่วมกันแก้ไขปัญหา

2. การแก้ไขปัญหาทะเลาะวิวาท

ชุมชนเสนอว่าการประนอมข้อพิพาทโดยผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ดำเนินการเพื่อหาข้อยุติระหว่างคู่กรณีรวมถึงจัดทำบันทึกรายละเอียด อาศัยกฎของหมู่บ้านในการเยียวยาเป็นจำนวนเงินกรณีได้รับ

ความเสียหาย และการบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน เพื่อปรับปรุงพฤติกรรมและคืนความสัมพันธ์อันดีให้แก่ชุมชน

3. การแก้ไขปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน

ชุมชนเสนอว่าให้ผู้นำชุมชนที่เป็นแกนหลักในการประนอมข้อพาท จัดทำบันทึกปัญหาความขัดแย้งกรณีปัญหาผลโยชน์ส่วนตัว นอกจากนี้กรณีปัญหาส่วนรวมจะได้มีการประชุมกับชุมชนเพื่อรวบรวมปัญหาเพื่อนำเสนอแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณา ซึ่งควรมีเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือในการตรวจสอบความถูกต้องแนวเขตแดน รวมถึงการให้คำปรึกษากรณีปัญหาความขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ดินของชุมชน

4. การแก้ไขปัญหาหนี้สิน

ชุมชนเสนอว่าการประนอมข้อพิพาทควรจะทำเป็นความลับเพราะเป็นเรื่องส่วนบุคคล โดยผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจัดทำบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับข้อตกลงเกี่ยวกับการชำระหนี้ จากการที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำคู่มือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนตำบลแม่ตื่น ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง วิธีการประนอมข้อพิพาท แบบฟอร์มแจ้งเรื่องร้องทุกข์ บันทึกข้อตกลงการประนอมข้อพิพาท และเครือข่ายหน่วยงานให้ความช่วยเหลือประสานงานด้านความยุติธรรม เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นและผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนใช้เป็นรูปแบบสำหรับการปฏิบัติงานอำนวยความยุติธรรมและแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชน

ส่วนที่ 3 การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันนี้ ได้แบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบรายบุคคลในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมที่มีตามกฎหมาย เช่น การได้รับหมายเรียกมาให้ปากคำในการสอบสวน การแจ้งเหตุความผิดต่อเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย การช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกับและควบคุมอาชญากรรมที่มีตามโครงการ เช่น ประชาชนสมัครใจเข้าร่วมโครงการของทางราชการ 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปองค์การเอกชน (สัญญพงศ์ ลิ่มประเสริฐ, สุจินต์ เสนาแพทย์, รพีพร สายสงวน และวศิน อุสันโน, 2562) ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวนี้มีลักษณะที่เป็นทางการ และมักจะสิ้นสุดเมื่อถึงกำหนดระยะเวลา ทำให้ขาดจิตสำนึกรับผิดชอบในการจัดการแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ควรมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยอาศัยปัจจัยสำคัญ คือ 1) ผู้นำชุมชนมีความเห็นพ้องกัน มีความสามัคคี และมีศักยภาพที่ดี 2) ชุมชน หรือคนในชุมชนเข้าใจและเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับ และ 3) ความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มุ่งสร้างความสมานฉันท์ให้ทุกฝ่ายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาผลกระทบได้มีบทบาทและส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน (เพลินตา ตันรังสรรค์,

2553) ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมกับกรณีปัญหาในชุมชน ซึ่งรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนตำบลแม่ตื่น คือ รูปแบบการประนอมข้อพิพาทและรูปแบบคณะกรรมการบูรณาการชุมชนอันเป็นการผสมผสานแนวคิดทางตะวันตกและเป็นการนำ”คุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนมาใช้” (Marshall, 1999)

คณะผู้วิจัยจึงได้นำข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน กลุ่มประชาชนในชุมชน เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนตำบลแม่ตื่น ในจำนวน 4 ปัญหา มาจัดทำคู่มือสมานฉันท์ อันมีรายละเอียดองค์ความรู้ทางกฎหมาย ขั้นตอนวิธีการ รูปแบบฟอร์มการรับเรื่องราวปัญหา แบบบันทึกสัญญาประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชนผู้เกี่ยวข้อง ผู้ทำหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนและประชาชนในชุมชนตำบลแม่ตื่นทั้ง 4 หมู่บ้าน ได้ใช้สำหรับการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ชุมชนตำบลแม่ตื่น อันเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนตำบลแม่ตื่น มีการทดลองใช้คู่มือสมานฉันท์ในชุมชนตำบลแม่ตื่น โดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน พบว่าสามารถช่วยให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมาก เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ชุมชน และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนตำบลแม่ตื่น โดยทางผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน ผู้ที่ทำหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น จะนำบทเรียนจากงานวิจัยนี้ไปกำหนดแผนการดำเนินงาน รวมถึงกำหนดบทบาทหน้าที่และรูปแบบแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอำนวยความยุติธรรมและพัฒนาขยายผลไปสู่หมู่บ้านอื่นๆในตำบลแม่ตื่น และชุมชนต่อไป

การอภิปรายผล

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการที่ชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวปัญหาชุมชน กติกาชุมชนควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายในแบบทางการ (Christie, 1977) โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นกลไกสำคัญเพื่อป้องกันปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง (Braithwaite, 1989) และมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมและให้ประชาชนในชุมชนสามารถได้รับความช่วยเหลือปัญหาทางกฎหมายและเข้าถึงความยุติธรรมได้ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ จะมีประสิทธิภาพได้ เมื่อชุมชนมีความพร้อมด้านการศึกษา ที่อยู่อาศัย การพัฒนาชุมชน สวัสดิการ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Marshall, 1999)

จากผลการวิจัย ในระยะแรกชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่สามารถมีรูปแบบและระบบการดำเนินงานเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ชุมชนที่ชัดเจน บุคลากรผู้ทำหน้าที่ประจำศูนย์ยังขาดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชน และประชาชนในชุมชนยังไม่สามารถรับรู้และเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นฯ จึงได้ทำการสำรวจข้อมูลแบบเจาะลึกไปยังสภาพทั่วไปของชุมชน และปัญหาที่มี

ผลกระทบต่อชุมชนตำบลแม่ตื่น จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านใหม่ บ้านห้วยหล่อดูก บ้านห้วยดินหม้อ และบ้านแม่ตื่นน้อย ซึ่งค้นพบ 4 ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และปัญหาหนี้สิน จึงได้นำปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนตำบลแม่ตื่นเหล่านั้นสู่การค้นหารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลแม่ตื่นทั้ง 4 หมู่บ้านเพื่อ การแก้ไขปัญหาในชุมชน ซึ่งพบว่าผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนหลักสำคัญร่วมกับสมาชิกชุมชนในการแก้ไขปัญหาทั้ง 4 ปัญหา โดยใช้การประนอมข้อพิพาทเป็นรูปแบบหลักสำหรับการแก้ไขปัญหาในชุมชน ผสมผสานกับรูปแบบคณะกรรมการบูรณาการชุมชน อาศัยกฎหมู่บ้านเป็นกติกาชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและเยียวยาชดใช้ให้แก่ผู้ได้รับผลเสียหายจากการกระทำความผิด ซึ่งผลการวิจัยในระยะที่สองนี้ ชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ตื่นทั้ง 4 หมู่บ้าน ในการเรียนรู้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนและร่วมกันคิดค้นรูปแบบกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหาชุมชน จึงได้นำองค์ความรู้ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาจัดทำคู่มือสมานฉันท์ในชุมชนตำบลแม่ตื่น เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในตำบลแม่ตื่นนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการอำนวยความยุติธรรม ซึ่งผลการวิจัยในระยะที่สาม ชี้ให้เห็นว่า คู่มือสมานฉันท์ในชุมชนตำบลแม่ตื่น สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและส่งเสริมศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นและผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนให้สามารถดำเนินงานอำนวยความยุติธรรมได้อย่างเป็นระบบ มีรูปแบบขั้นตอนที่ชัดเจนสำหรับการแก้ไขปัญหาในชุมชนตำบลแม่ตื่น ซึ่งสามารถที่จะพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนี้ ขยายผลไปสู่การนำไปใช้เป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชนหมู่บ้านอื่นๆในตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

บทสรุป

การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นฯ ในขั้นต้น ผู้ทำหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังไม่เข้าใจถึงรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อันเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับการแก้ไขปัญหาในชุมชนกับบางประเภทคดี เช่น ความผิดที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำ ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว ความผิดส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ยอมความได้ ข้อพิพาททางแพ่ง และความผิดเล็กน้อย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังรวมถึง การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือป้องกันชุมชนจากปัญหาอาชญากรรม เช่น การสอดส่องดูแล การฟื้นฟู เยียวยา ความประพฤติของผู้ที่กระทำความผิดในชุมชน ความสัมพันธ์ของคู่กรณีพิพาท ให้แก้ไข ปรับปรุงพฤติกรรม ให้กลับคืนเป็นคนดี อันก่อให้เกิดความสมานฉันท์และเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง นอกจากนี้พบว่า ผู้ทำหน้าที่ประจำศูนย์ยุติธรรมยังขาดการวางแผนจัดการบริหารงานอย่างเป็นระบบเนื่องจากหน่วยงานส่วนกลางไม่ได้ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนและประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างทั่วถึง จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วม

ของประชาชนในชุมชน อีกทั้งชุมชนตำบลแม่ตื่นฯ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ซึ่งมีความเชื่อ วิถีชีวิต กฎเกณฑ์ของแต่ละกลุ่มในชุมชนที่แตกต่างกัน จึงต้องอาศัยการสร้างความเข้าใจให้แต่ละกลุ่มคนในชุมชน โดยการสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาในจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่หมู่บ้านห้วยหล่อดูก หมู่บ้านห้วยดินหม้อ และหมู่บ้านแม่ตื่นน้อย เพื่อนำปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนดังกล่าวมาสร้างความตระหนักรู้ให้แก่คนทุกกลุ่มในชุมชนให้ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชน เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในชุมชนร่วมกัน รวมถึงมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งทั้ง 4 หมู่บ้านนั้น ได้พบปัญหาที่สำคัญ 4 ปัญหา ได้แก่ 1) ปัญหายาเสพติด 2) ปัญหาทะเลาะวิวาท 3) ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และ 4) ปัญหาหนี้สิน พบว่า ในการจัดการปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนดังกล่าว ประชาชนในชุมชนได้ให้ความเชื่อถือแก่ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนหลักสำคัญร่วมกับสมาชิกชุมชนในการแก้ไขปัญหาทั้ง 4 ปัญหา โดยใช้การประนอมข้อพิพาทเป็นรูปแบบหลักสำหรับการแก้ไขปัญหาในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนบางหมู่บ้านได้มีหลักฐานการทำบันทึกการประนีประนอมยอมความโดยใช้กฎหมู่บ้านในการเยียวยาความเสียหาย แต่อย่างไรชุมชนมีความคิดเห็นว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานส่วนกลางมีความสำคัญที่ต่อประสิทธิภาพการจัดการแก้ไขปัญหาในชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน อันเป็นรูปแบบคณะกรรมการบูรณาการชุมชนดังนี้ จึงได้นำลักษณะวิธีการแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการสมานฉันท์ที่ได้เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความคิดเห็นข้อเสนอจากการมีส่วนร่วมของชุมชน และหลักกฎหมาย มาพัฒนาสร้างเป็นคู่มือสมานฉันท์ ให้แก่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องสำหรับใช้นำร่องเพื่อการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน ซึ่งจากผลการนำคู่มือสมานฉันท์ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในศูนย์ยุติธรรมชุมชนแม่ตื่น และชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน พบว่าสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านได้อย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน และสามารถให้ความรู้ทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แก่ผู้นำชุมชน และผู้ทำหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชน รวมถึงช่องทางการประสานงานกับหน่วยงานส่วนกลางในการขอความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตามการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลางอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งประชาชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และห่างไกลจากการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพราะการไม่รู้เท่าทันกฎหมาย การถูกเอาเปรียบ การเลือกปฏิบัติอย่างไม่เสมอภาค อาจนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนและสังคม

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบในการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ดังต่อไปนี้

1) หน่วยงานส่วนกลางควรศึกษาปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนก่อนดำเนินการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น และควรมีการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีความรู้ทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชน

2) หน่วยงานส่วนกลางควรให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของปัญหาต่างๆ ต่อชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและปกป้องดูแลชุมชน

3) ผู้นำชุมชน ควรได้รับการพัฒนาความรู้ทางกฎหมายและวิธีการแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

4) ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนในชุมชนอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อชุมชน

5) หน่วยงานส่วนกลางควรมีการประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาในการดำเนินงาน และเพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในสิ่งที่จำเป็นแก่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นตามบริบทของชุมชน ให้สามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

6) การแก้ไขพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของ “ผู้ไกล่เกลี่ย” ที่จะต้องได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย เป็นรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยในทางกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนควรจะต้องพัฒนาศักยภาพให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อไป

7) กระทรวงยุติธรรมควรจัดให้มีการจัดทำคู่มือการอำนวยความยุติธรรมชุมชนโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ส่งเสริมความเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามบริบทของชุมชน แนะนำขั้นตอนและแนวทางปฏิบัติ รวมถึงช่องทางการติดต่อประสานงานสำหรับประชาชนเพื่อขอรับการช่วยเหลือและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานสนับสนุนการดำเนินงานภาครัฐ

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

งานวิจัยนี้ ได้พัฒนาแนวคิดและรูปแบบวิธีการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเดิมมีเพียงศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นที่ได้จัดตั้งขึ้นเท่านั้น อีกทั้งผู้ทำหน้าที่ประจำศูนย์บางส่วนยังไม่สามารถเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ต้องการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและสร้างการตระหนักรู้ปัญหาชุมชน รวมถึงการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งได้มีการนำข้อเสนอแนะ ระดมความคิดเห็น

แนวทางวิธีการแก้ไขปัญหา ตลอดจนกฎเกณฑ์ดั้งเดิมที่ใช้เป็นหลักในการพิจารณาของชุมชน มาประมวลผลเป็นองค์ความรู้เพื่อการสร้างรูปแบบและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของชุมชนตำบลแม่ตื่น ในการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยบริบทของชุมชน โดยจัดทำเป็นคู่มือสมานฉันท์ เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่นฯ นำไปใช้ประโยชน์จากข้อมูลองค์ความรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเองไปใช้แก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และปัญหาหนี้สิน ซึ่งทางศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตื่น และทั้ง 4 หมู่บ้านในชุมชนตำบลแม่ตื่น เป็นหน่วยงานหลักสำหรับนำร่องการใช้คู่มือสมานฉันท์เพื่อเป็นใช้เป็นเครื่องมือสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชน และสามารถขยายผลเกี่ยวกับองค์ความรู้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ไปยังชุมชนหมู่บ้านในตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชน ท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนรวมของชุมชน: สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และสำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้แนะนำข้อมูลเกี่ยวกับยุติธรรม คณะผู้จัดทำจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณนายชัยพฤกษ์ แง่โว้ เจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจังหวัดเชียงใหม่ ที่ร่วมลงพื้นที่สำรวจปัญหาในชุมชนและให้ความรู้แนะนำเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในชุมชน

ขอกราบขอบพระคุณนายสิทธิกุล มูลละ อดีตปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตื่น ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรในพื้นที่และสภาพปัญหาในชุมชน รวมถึงการติดต่อประสานงานแกนนำชุมชนหมู่บ้าน

ขอกราบขอบพระคุณองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ประชุมและประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยในตำบลขอขอบพระคุณผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคณะกรรมการหมู่บ้าน และทีมงานวิจัยทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทำโครงการวิจัยในครั้งนี้จนประสบความสำเร็จด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มพัฒนาและส่งเสริม ระบบงานยุติธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2560). *คำสั่งที่ ยธ 02039/16090 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและการขับเคลื่อนศูนย์ยุติธรรมชุมชน* . เอกสารอัดสำเนา. สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). *ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์

ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. (2550). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ*. จัดพิมพ์ เนื่องในวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ. สกอตแลนด์: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ.

เพลินตา ตันรังสรรค์. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน. *จุลนิติ*, *7*(6), 54-62.

ภูวน อุ่นจันทร์, สุมิตร สุวรรณ และสันติ ศรีสวนแตง. (2561). กระบวนการอำนวยความยุติธรรมชุมชน: ข้อเสนอจากประเด็นวิพากษ์และกรณีศึกษาเชิงประจักษ์. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, *26*(1), 227-260.

สัญญพงศ์ ลิ่มประเสริฐ, สุจินต์ เสนาแพทย์, รพีพร สายสงวน และวศิน อุสันโน. (2562). *ยุติธรรมชุมชน: กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในสังคมไทย*. งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2562. สืบค้นจาก http://rsucon.rsu.ac.th/proceedings

เสน่ห์ จามริก. (2540). *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, (2557). *การประชุมเชิงกำหนดแนวทางปฏิบัติในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนนำร่อง จังหวัดเชียงใหม่*, เอกสารประกอบการประชุม วันที่ 22 เมษายน 2557. สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่.

Braitwaite, J. (1989). *Crime Shame and Reintegration*. New York: Cambridge University Press.

Christie, N. (1977). Conflicts as Property, *British Journal of Criminology*, *17*(1), 1-14.

Cohen, J. and Uphoff, N. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarify Through Specify. *World Development*, *8*(3), 213-235.

Galaway, B. and Hudson, J. (eds.). (1966). *Restorative Justice: International Perspective*. New York: Criminal Justice Press.

Karp, D. and Clear, T. (2000). *Community Justice: Conceptual Framework, in Boundary Change in Criminal Justice Organization*. USA: Washington D.C. National Institute of Justice.

Marshall,T. (1999). *Restorative Justice an Overview.* London: HMSO.

Power, P. (1996). *An Evaluation of Community Youth Conferencing in New South Wales*, A report to the New South Wales Attorney General. Attorney General Department of New South Wales. New South Wales.

The report of the Truth and Reconciliation Commission. (2017). *Truth and Reconciliation Commission of South Africa Report*. Retrieved from http://www.justice.gov.za./trc/report/finalreport/volume1.pdf

Umbreit, M. and Greenwood J. (1998). *National survey of victim offender mediation programs in the United States Minnesota: Centre for Restorative Justice and Peacemaking*. Retrieved from https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/reports/restorative_justice/ restorative_justice_ascii_pdf/ncj176350.pdf

Umbreit, M. (1998). *Restorative justice through Victim–offender mediation: Western Criminology Review*. Retrieved. from http://wcr.sonoma.edu/v1n1/umbreit.html

Yukon Territorial Court and Justice Canada. (1996). *R v Richard James Gingell, 50 CR (4th) 326*.

Young, R. and Goold, B. (1999). Restorative Police Caution in Aylesbury-from Degrading to Reintegrative Shaming Ceremony. *Criminal Law Review, 126.*

Zehr, H. (1990). *Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice Scottsdale*. *Pennsylvania*. Waterloo Ontario: Herald Press.

Zehr, H. and Braithwaite, J. (1995). *Re-Thinking Criminal Justice: Restorative Justice*. USA: National Criminal Justice Reference Service.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ศ.ดร.กิตติชัย วัฒนานิกร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.สายสมร ลำยอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.อำนวย ขนันไทย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.อาวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.วิบูลย์ รัตนาปนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ธวัชชัย รัตน์ชเลศ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.พัชรินทร์ ระวียัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ธีรภัทร วรรณฤมล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.รวี ลงกานี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ยุวดี พีรพรพิศาล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.พิศิษฐ์ สิงห์ใจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.พัชรา ตันติประภา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.เอกรัฐ บุญเชียง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ปรุฒม์ บุญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.นิสิต พันธมิตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.เพทาย พงษ์เพียจันทร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ธนกร ช้างน้อย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ไพรัช ตระการศิรินนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.อรชร มณีสงฆ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.สมชาย ปรีชาศิลปกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.สุวรรณา เลาหะวิสุทธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.อุเทน ปัญโญ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ชิตชล ผลารักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.นงลักษณ์ เขียนงาม	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ปรีชา เจ็งเจริญ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.วสันต์ จอมภักดี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.วัชรพงษ์ ธัชยพงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.อดิศักดิ์ ธีรานุพัฒนา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.เดชา ทาปัญญา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.อังคณา อินตา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.กนกพร แสนเพชร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ไพลิน ภู่จีนาพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.บุญรอด โชติวชิรา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร. สุนทรพจน์ ดำรงพานิช	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร. สมเกียรติ อินทสิงห์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.คณิเทพ ปิตุภูมินาค	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ธนะชัย พันธ์เกษมสุข	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วรรณพร ทะพิงค์แก	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ปฐมาวดี จงรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.พนม กุณาวงค์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.นัทมน คงเจริญ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วรัทยา แจ้งกระจ่าง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วิสุทธร จิตอารี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.สวัสดิ์ สนิทจันทร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.มนทิพย์ ตั้งเอกจิต	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.นันท์นภัส แสงฮอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ธารณ์ ทองงอก	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร. สิระ สมนาม	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร. พิมพ์พธู สุตานันท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.บานจิตร สายรอคำ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.รชพรรณ ฆารพันธ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.นิวุฒิ หวังชัย	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ.จักรภพ วงศ์ละคร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร.นิกราน หอมดวง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร.หนึ่งหทัย ชัยอาภร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อ.ดร.พิมพ์ชนก สังข์แก้ว	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อ.ดร.รจพรรณ นิรัญศิลป์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อ.ดร.ศิวรัตน์ กุศล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ.ดร.มนตรี แย้มกสิกร	มหาวิทยาลัยบูรพา
อ.ดร.พูลพงศ์ สุขสว่าง	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.กนกพร รัตนสุธีระกุล	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รศ.ดร.โยธิน แสวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.เขียน วันทนียตระกูล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
รศ.ดร.โกสุม สายใจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผศ.ดร.อัจฉริยา สุริยะวงศ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อ.ดร.กรรณิกา เจิมเทียนชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ทพ.ดร.สุรสิงห์ วิศรุตรัตน์	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
ดร.นพ.ชูสิน สีลพัทธ์กุล	โรงพยาบาลสารภี
ผศ.ดร.บุลรัตน์ สิทธิพงศ์	โรงเรียนสิริมังคลานุสรณ์
อ.ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผศ.ดร.วรรณทนี สันติกุล	Hong Kong Polytech University
Professor Dr. Andreas Zins	Modul University, Vienna, Austria

ผศ.ดร.บุษบา สิทธิการ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
รศ.เอนก ชิตเกษร	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ พลสงคราม	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผศ.ดร.เขตไท ลังการ์พินธุ์	มหาวิทยาลัยพายัพ
อ.ดร.สุวรรณา พลอยศรี	มหาวิทยาลัยพายัพ
อ.ดร.ฐิติ ฐิติจำเริญพร	มหาวิทยาลัยพายัพ
รศ.ดร.โกศล มีคุณ	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ผศ.ดร.วรรณา ศิลปอาชา	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผศ.พงศ์จิรา เชิดชู	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผศ.ร.ท.หญิง ดร.เกิดศิริ เจริญวิศาล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่
ผศ.ดร.นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.ดร.ไพบูลย์ ศรีชัยสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รศ.ดร.พงษ์แก้ว อุดมสมุทรหิรัญ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.ดนุลดา จามจุรี	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.วีระ พันธุ์เสือ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รศ.ดร.ศรัณย์ นักรบ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร.ชลาธิป สมาหิโต	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ อริยะเครือ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระนคร
รศ.ดร.รจนา ชื่นศิริกุลชัย	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รศ.ดร.ตระกูลพันธ์ พัชรเมธา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รศ.ดร. พรหทัย ตัณฑ์จิตานนท์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รศ.ดร.พิชาภพ พันธุ์แพ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รศ.ดร.สุดารัตน์ สิทธิสมบัติ	มหาวิทยาลัยเนชั่น
อ.ดร.วารัชต์ มัธยมบุรุษ	มหาวิทยาลัยพะเยา
อ.ดร.ฤทัยภัทร พิมลศรี	มหาวิทยาลัยพะเยา
อ.ดร.รัฐภูมิ พรหมณะ	มหาวิทยาลัยพะเยา
รศ.ดร.ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.สุกัญญา แช่มช้อย	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.ยอดพล เทพสิทธา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.วัลลภัช สุขสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รศ.ดิเรก ควรสมาคม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผศ.ดร.ศรชัย มุ่งไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผศ.ดร.รณิดา ปิงเมือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผศ.องอาจ อินทนิเวศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อ.ดร.รักษ์ วรุณวนารักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อ.ดร.ธิดารัตน์ สุขประภาภรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผศ.ดร.ศุภธณิศร์ เติมสงวนวงศ์	สมาคมเครือข่ายที่ปรึกษาระดับชาติ
ศ.ดร.มนัส สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.วรรณวดี ม้าลำพอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.สมเกตุ อุทธโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.วาริพิณ มงคลสมัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.วีระศักดิ์ ชมภูคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.สามารถ ใจเตี้ย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.สนิท สัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ประวัติ พื้นผาสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ว่าที่ร้อยตรี สกล แก้วศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ยุพิน อินทะยะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.พิไล เลิศพงศ์พิรุฬห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.พวงพยอม ชิดทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.กมลณัฏฐ์ พลวัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ปทมรัศมิ์ นาคนิษฐนนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.นครินทร์ พริบไหว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สิทธิชัย สาเอี่ยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สุทธินันท์ ชื่นชม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.พิชญ์สินี ชมพูคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.พัฒนา บุญญประภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.กมลทิพย์ คำใจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ว่าที่ ร.อ.ดร.ขจร ตรีโสภณากร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.สนิท หาจัตุรัส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.สายหยุด มูลเพชร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จักรปรุฬห์ วิชาอัครวิทย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.ทัตพร คุณประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จุไรรัตน์ จุลจักรวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จิติมา กตัญญู	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จตุพร เสถียรคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.กาญจน์ณภัทร ปัญญาโกญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.ศุภกฤษ เมธีโภคพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.ชุติวลัญชน์ เสมมหาศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร. นิราภรณ์ ชัยวัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ปิยะพร ตันณีกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อ.ดร.ธิดารัตน์ สืบญาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อ.ดร.ธิติ ปัญญาอินทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รศ.อุดมศักดิ์ สาริบุตร	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
อ.ดร.จุฑาศินี ธัญปราณีตกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.ฐากร สิทธิโชค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รศ.ดร.สุจิตรา รอดสมบุญ	ข้าราชการบำนาญ
อ.ดร.เกียรติศักดิ์ ชัยยาณะ	โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ
อ.ดร.ศรีประไพ อินทร์ชัยเทพ	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครลำปาง

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่
เป็นวารสารเพื่อรองรับงานวิชาการเพื่อสังคม

โดยมีเป้าหมายและขอบเขต (Aim and Scope) ที่รับตีพิมพ์บทความที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือท้องถิ่น ทางด้าน Social Sciences & Humanities โดยมีสาขาย่อย 3 สาขา ได้แก่ 1) Arts and Humanities 2) Business, Management and Accounting และ 3) Social Sciences ที่สามารถแสดงได้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคม ชุมชนและท้องถิ่น และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงในความตระหนักและการรับรู้ในปัญหาและแนวทางแก้ไขของชุมชน และท้องถิ่น โดยมีองค์ประกอบทางด้านงานวิจัยที่บ่งชี้สภาพการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ ชุมชนและสังคม เป็นงานวิจัยที่มีส่วนร่วมและได้รับการยอมรับของสังคม และงานวิจัยที่ใช้องค์ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น หรือสามารถคาดการณ์ ประเมินผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง และเสนอแนวทางการพัฒนาสังคม ชุมชน และท้องถิ่นให้ยั่งยืน

รูปแบบของวารสาร

1. กำหนดออก ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน,
   ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน – ธันวาคม
2. บทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความละ 2 ท่านต่อเรื่อง โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Double-blind Peer Review)
3. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้จัดทำ 2 รูปแบบ ได้แก่
   - รูปแบบตีพิมพ์ (Print) เริ่มตีพิมพ์ฉบับแรก ปี พ.ศ.2543 ถึงปี พ.ศ.2562 ISSN 1513-8410 (Print)
   - รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Online) เริ่มเผยแพร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 (ปีที่ 19 ฉบับที่ 1) ISSN 2651-2068 (Online)

รูปแบบการเขียนบทความ/บทความวิจัย

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ลง “วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่” และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ โดยวารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ จะเป็นวารสารเพื่อรองรับงานวิชาการเพื่อสังคม โดยการกำหนดเป้าหมายและขอบเขต (Aims & Scope) ที่จะตีพิมพ์บทความที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือท้องถิ่น ทางด้าน Social Sciences & Humanities โดยมีสาขาย่อย 3 สาขา ได้แก่ 1) Arts and Humanities 2) Business, Management and Accounting และ 3) Social Sciences ที่สามารถแสดงได้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงในความตระหนักและการรับรู้ในปัญหาและแนวทางแก้ไขของชุมชน

การเตรียมต้นฉบับบทความ มีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบการพิมพ์

1. **ตัวอักษร** : ใช้ตัวอักษร **Th Sarabun PSK**

   ชื่อบทความภาษาไทยใช้อักษรตัวหนา ขนาด 20 pt ชิดซ้าย

   ชื่อบทความภาษาอังกฤษอักษรธรรมดาขนาด ขนาด 20 pt ชิดซ้าย

   ชื่อผู้เขียน (ทั้งไทยและอังกฤษ) ใช้อักษรตัวหนา ขนาด 18 pt ชิดขวา

   หน่วยงานผู้เขียน (ทั้งไทยและอังกฤษ) ใช้อักษรธรรมดา ขนาด 16 pt ชิดขวา

   E-Mail และเบอร์โทร ใช้อักษรธรรมดา ขนาด 16 pt ชิดขวา

   หัวข้อหลักใช้อักษรตัวหนา ขนาด 18 pt

   เนื้อเรื่องใช้อักษรตัวปกติ ขนาด 16 pt

2. **การตั้งค่าหน้ากระดาษ** : บนและซ้าย ขนาด 1 นิ้ว ล่างและขวา ขนาด 1 นิ้ว
3. **ความยาวของเนื้อหา** : ไม่เกิน 15 หน้า รวมตารางรูปภาพ และเอกสารอ้างอิง
4. **รูปแบบการใช้ภาษาอังกฤษในเนื้อเรื่องภาษาไทย** :
   - ชื่อวิทยาศาสตร์ คำขึ้นต้นให้ใช้อักษรตัวใหญ่ และใช้ตัวอักษรเอียง เช่น *Uglena acus*
   - ชื่อเฉพาะให้ขึ้นต้นด้วยตัวใหญ่ทุกคำ เช่น Berdmann, Lemmermann
   - ภาษาอังกฤษทั้งในและนอกวงเล็บให้ใช้ตัวเล็ก เช่น Random complete block design
   - ตัวย่อให้ใช้อักษรตัวใหญ่ทั้งหมด และควรมีคำเต็มบอกไว้ในการใช้ครั้งแรก เช่น (Random complete block design: RCBD)

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. ชื่อเรื่อง (Title) : ใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษเฉพาะตัวอักษรแรกของชื่อเรื่องเท่านั้นที่ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ (Capital letter) นอกนั้นใช้ตัวพิมพ์เล็ก ยกเว้นชื่อเฉพาะ

2. ชื่อผู้วิจัย : ระบุชื่อ สกุล ของผู้วิจัยหลักและผู้ร่วมวิจัย โดยระบุสถานที่ทำงานหรือหน่วยงานที่สังกัดและอีเมล ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และเบอร์โทรศัพท์

3. บทคัดย่อ (Abstract) : (ภาษาไทยก่อนและตามด้วยภาษาอังกฤษ, กรณีเป็นบทความภาษาอังกฤษต้องมีบทคัดย่อภาษาไทย) เป็นการสรุปสาระสำคัญ ประเภทวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัยที่กระชับและชัดเจน และองค์ความรู้ใหม่ที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งสิ่งที่จะส่งผลต่อสังคม ชุมชนท้องถิ่น ระบุตัวเลขสถิติที่สำคัญ ใช้ภาษารัดกุมเป็นประโยคสมบูรณ์และเป็นร้อยแก้ว ไม่แบ่งเป็นข้อๆ โดยบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่ควรเกิน 1 หน้ากระดาษขนาด A4 และให้ระบุคำสำคัญ (Keywords) ไว้ท้ายบทคัดย่อในแต่ละภาษา

4. บทนำ (Introduction) : ให้เขียนอธิบายความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่ได้รับ

5. ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) : อธิบายถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทดลองและอธิบายวิธีการศึกษาทดลอง ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีดำเนินการวิจัย เครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

6. ผลการวิจัย (Results) : การเขียนเสนอผลการศึกษาควรกระชับและแสดงการวิจัยถึงผลที่ชัดเจน หากมีตาราง กราฟ หรือรูปภาพให้มีเนื้อหาหรือวิธีการอธิบายประกอบ

7. การอภิปรายผล (Discussions) : การเขียนอภิปรายผลการศึกษา เป็นการชี้แจงผลการวิจัยว่าตรงตามวัตถุประสงค์ สมมติฐานของการวิจัย สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของผู้อื่นที่มีอยู่ก่อนหรือไม่ อย่างไร ด้วยเหตุผลใด เปรียบเทียบหรือตีความเพื่อเน้นความสำคัญของงานและสรุปให้เข้าใจง่ายที่สุด

8. บทสรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Suggestions) : ให้เขียนสรุปสาระสำคัญของผลงานวิจัยว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเน้นถึงปัญหาหรือข้อโต้แย้งในสาระสำคัญ ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

9. องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น (New knowledge and the effects on society local and communities) : ให้เขียนสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นและผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

10. กิตติกรรมประกาศหรือคำขอบคุณ (Acknowledgement) : อาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ โดยเป็นการแสดงความขอบคุณผู้ช่วยเหลือในงานวิจัยแต่ไม่ได้เป็นผู้ร่วมในงานวิจัย

11. เอกสารอ้างอิง ควรมีไม่ต่ำกว่า 10 รายการ และควรเป็นปัจจุบันให้มากที่สุด

การอ้างอิงแบบแทรกปนไปกับเนื้อหา : เนื้อหาบทความใช้ระบบการอ้างอิงแบบนามปี (ชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) ตัวอย่างเช่น ....ลมุล รัตตากร (2529) ได้กำหนดคุณสมบัติของ.....

รูปแบบการเขียนรายการอ้างอิง

การเขียนเอกสารอ้างอิงให้เรียงเอกสารที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดตามลำดับอักษรตัวแรกของรายการที่อ้างอิง โดยเรียงลำดับแบบพจนานุกรม และให้เรียงภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ มีรูปแบบการเขียนแบบ APA 6 (American Psychological Association) ดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อหนังสือ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สีลาภรณ์ บัวสาย. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

Courtney, T. K. (1965). *Physical Fitness and Dynamic Health*. New York: McGrew-Hill Inc.

2. วารสาร (อางอิงวารสารที่มีความทันสมัย/เปนปจจุบันมากที่สุด)

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร, ปีที่* (ฉบับที่), เลขหน้าเริ่มต้น-เลขหน้าสิ้นสุด.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2531). การปฏิรูปหลักสูตรมหาวิทยาลัยในประเทศที่กำลังพัฒนา. *อุดมศึกษา, 13* (34), 14-20.

Elmastas, M., O. lsildak, I. Turkekal and N. Temar. (2007). Determination of antioxidant activity and antioxidant compounds inwild edible mashroom. *Food Composition and analysis*, *20*(1), 337-345**.**

3. วิทยานิพนธ์ (หากเรื่องนั้นมีบทความในวารสารให้ใช้การอ้างอิงจากวารสาร)

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อวิทยานิพนธ์ / การค้นคว้าแบบอิสระ.* **(**ระดับวิทยานิพนธ์ / การค้นคว้าแบบอิสระ คณะ). สถาบันการศึกษา. จังหวัด.

ยุรีพรรณ แสนใจยา. (2545). *แนวทางการพัฒนาไร่ชาสุวิมุห์ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงรายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.

4. เอกสารวิชาการอื่นๆ

ชื่อ สกุล ผู้เขียนหรือหน่วยงาน. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่องหรือชื่อหนังสือ.* ประเภทของเอกสาร. สถาบันหรือหน่วยงานที่จัดพิมพ์. สถานที่พิมพ์.

คณะกรรมการอำนวยการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย. (2549). *คู่มือคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์*. สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร.

5. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อางอิงเฉพาะขอมูลที่ทันสมัย/เปนปจจุบัน เชน สถิติจำนวนประชากร เปนตน)

ชื่อ สกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง.* สืบค้นจาก ชื่อ website

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). สำรวจภาวการณ์ทำงานของประชากร 2562. สืบค้นจาก http://www.nso.go.th/sites/2014

การส่งต้นฉบับ

จัดส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสาร ที่เว็บไซต์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch/index

การประเมินบทความต้นฉบับ

ต้นฉบับจะต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกมหาวิทยาลัยในสาขาวิชานั้นๆ จำนวน 2 ท่านต่อเรื่อง โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Double-blind Peer Review) สถาบันวิจัยและพัฒนาจะเป็นผู้สรรหา เพื่อรับการประเมิน กรณีมีการแก้ไขสถาบันวิจัยและพัฒนาจะส่งผลการอ่านประเมินคืนผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

หมายเหตุ

1. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ใน “วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่” ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

2. เนื้อหาบทความที่ปรากฏในวารสารเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ไม่รวมความผิดพลาดอันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

3. ในกรณีเป็นบทความที่ส่งมาจากบุคคลภายนอก จะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการประเมินและกลั่นกรองบทความ จำนวน 3,000 บาท ตามประกาศกองทุนสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เรื่อง ค่าธรรมเนียมในการขอรับการตีพิมพ์บทความในวารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยโอนเงินมายังบัญชีชื่อ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (กองทุนสถาบันวิจัยและพัฒนา) ธนาคารกรุงเทพ สาขามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ บัญชีเลขที่ 510-7-08700-8

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความในวารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ (Publication Ethics in the Rajabhat Chiang Mai Journal)

วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นวารสารเพื่อรองรับงานวิชาการเพื่อสังคมหรือท้องถิ่นทางด้าน Social Sciences & Humanities โดยมีสาขาย่อย 3 สาขา ได้แก่ 1) Arts and Humanities 2) Business, Management and Accounting และ 3) Social Sciences เพื่อให้การเผยแพร่วารสารเป็นไปอย่างถูกต้อง จึงได้กำหนดแนวปฏิบัติและจริยธรรมการตีพิมพ์เผยแพร่บทความสำหรับการดำเนินงานของวารสาร ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้เขียนบทความ

1. วารสารขอให้ผู้เขียนบทความรับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานใหม่ของผู้เขียนบทความ ไม่คัดลอกผลงานวิชาการของผู้อื่น ไม่มีการละเมิดลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญา และไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน หากตรวจพบว่ามีการกระทำข้างต้นให้ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความในการละเมิดลิขสิทธิ์
2. บทความที่ส่งมานั้นต้องไม่อยู่ในระหว่างการส่งไปวารสารอื่นเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ หากตรวจพบว่ามีการกระทำข้างต้นกองบรรณาธิการขอยกเลิกบทความดังกล่าว
3. วารสารขอให้เขียนบทความวิจัยให้ถูกต้อง โดยยึดตามรูปแบบของวารสารที่กำหนดไว้ในคำแนะนำผู้เขียน
4. วารสารขอให้ผู้เขียนบทความมีการอ้างอิงทั้งส่วนเนื้อหาและรายการอ้างอิงท้ายบทความเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมาอ้างอิง หากตรวจพบว่ามีการละเมิดลิขสิทธิ์ให้ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความแต่เพียงผู้เดียวในการละเมิดลิขสิทธิ์
5. ผู้เขียนบทความที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยเรื่องนั้นจริง
6. หากมีแหล่งทุนสนับสนุนงานวิจัยให้ระบุแหล่งทุนด้วย

7. หากมีผลประโยชน์ทับซ้อนใดๆ วารสารขอให้ผู้เขียนบทความระบุรายละเอียดผลประโยชน์ทับซ้อนดังกล่าวด้วย
8. บทความที่เกี่ยวกับการวิจัยในมนุษย์หรือในสัตว์ทดลอง ควรผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย (ถ้ามี) โดยให้แนบหลักฐานการรับรองมาพร้อมบทความที่ส่งให้กับกองบรรณาธิการ หากมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดทางจริยธรรมการวิจัยและกองบรรณาธิการได้พิจารณาแล้วเห็นว่ามีการละเมิดจริง ผู้นิพนธ์บทความจะต้องถอนบทความ
9. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ใน “วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่” ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทบาทหน้าที่ของทีมบรรณาธิการ

1. ที่ปรึกษาวารสารมีหน้าที่พิจารณาให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานด้านวารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่
2. บรรณาธิการวารสารมีหน้าที่เป็นแกนหลักเป็นหัวหน้าทีมกองบรรณาธิการในการพิจารณาและตรวจสอบบทความ พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
3. กองบรรณาธิการวารสารเป็นกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นคณะทำงานของบรรณาธิการมีหน้าที่ในการพิจารณาและตรวจสอบบทความ พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
4. หน้าที่ของทีมบรรณาธิการต่อผู้เขียนบทความและผู้ประเมินบทความ
   4.1 ไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น
   4.2 ตรวจสอบและปฏิเสธการตีพิมพ์บทความที่เคยเผยแพร่ที่อื่นมาแล้ว
   4.3 ต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้เขียนบทความและบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด
   4.4 ต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนบทความหรือผู้ประเมินบทความ ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเองหรือผลประโยชน์อื่นๆ
   4.5 ตรวจสอบการคัดลอกผลงานทางวิชาการของผู้อื่นในบทความ หากพบการคัดลอกผลงานดังกล่าวจะต้องหยุดกระบวนการประเมินบทความ และติดต่อผู้ผู้เขียนบทความเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์บทความ
   4.6 ตรวจสอบขั้นตอนการประเมินบทความของวารสารให้เป็นความลับ มีความเป็นธรรม ปราศจากอคติ
   4.7 ตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่ผ่านกระบวนการประเมินจากผู้ประเมินบทความแล้วเท่านั้น
   4.8 ต้องไม่แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาบทความและผลประเมินของผู้ประเมินบทความ
   4.9 ต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ
2. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในระหว่างการประเมินบทความ
3. ต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. ต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
5. หากพบว่าบทความมีความเหมือนหรือซ้ำซ้อนเป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ผู้ประเมินต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
6. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2563

CMRU

RAJABHAT CHIANG MAI RESEARCH JOURNAL

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
สถาบันวิจัยและพัฒนา ชั้น B2 ตึกบริหารกลางและอำนวยการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ศูนย์แม่ริม
180 หมู่ 7 ถนนโชตนา (เชียงใหม่-ฝาง) ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่ 50180 โทรศัพท์ 062-3104911 โทรสาร 0-5388-5950
https://www.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch